

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૧૬.૧ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ રહેવાલે ગોશરવાદી આદેશ

વિષય ૩૪૫:૨૪૫ રષ

સાલ મુ'બારક

ખુદાવંદ માલેક પરવરદેગાર,
ગુણી આજ મારી હુવા બેશુમાર;
મુરાદો ફલાવીને રાખે ખુશાલ.
મુબારક તમને કરે આ સાલ.
ગુમારો કીર્તિવંત લાંબી છંદગી.
કુટુંબ સાથે સુખી રહો એવી ગંદગી:
આબાદી ફતેહમંદી સાથે ખુશાલ,
નેક હુવા આમીન હો'જે આ સાલ.

યા હક તું યક.

અહેવાલે નૌશેરવાંન આહેલ

મજદક બા મેહેમુદશાહ.

યાને

શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આહેલ તથા મજદકનો અહેવાલ
મેહેમુદશાહની વાત સાથે.

અસલ કપરથી લખી છપાવી પ્રગટ કર્તા

મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર
તે

તમામ પાક ખેરદેહ અવસ્થાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ, તથા
તમામ પાકીત હાલતે અવસ્થા, માધાનાં હા પતેલ, તથા ૩૦૦૦ની
રોવાએસ, પાક મદદને જરતોરત વ હાલતે જરતોરતીઆને
હ જમાન, વિગેરે વિગેરેની પ્રગટ કર્તા.

અમદાવાદ.

પ્રગટ કર્તાએ સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

આવૃત્તિ મેદેસી. પ્રત ૧૨૦૦.

૧૨૮૧ વસંત્રસરી, ૧૯૧૩ ઇસ્વી. સંવત ૧૯૬૩, માહે ૧૮૩૮.

અમદાવાદમાં પી "હાયમંડ જ્યુબિલી" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પરીખ જેવીદાસ કમનશાહે છાપ્યું.

કીંમત રૂ. ૨.

હુદા યા તું ખારીદ બફેરાનર,
 દુખાઓ હમારી તું મંદુર કર;
 સદા સાથ સાંધી હમ તુંજ નામ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 જમત સર્વ ખુલે વિદ્યાની દર,
 કરી રોર તેની જમમાં જળર;
 રોર રોર ને મહેર તું રહેમાન,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 વિદ્યા હુલર અને નીતિ મળે,
 હમેને એવો ને રાહ જડે;
 બતાવો હમેને એકું કંઈ મુકામ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 બગીચો ખીલ્યો છે પુર બાદારમાં,
 વિદ્યા વળીને હુલર સાથમાં;
 સમજાવો ત્યારે તો તેનું સુકાંત,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 જમો જરતોસ્તીઓ હશે યા કાં ?
 શું કામ આવો યા મફલતીનાં એકાં ?
 ખીદાર યાવો તમને બતાવું મુકામ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 જરતોસ્તીઓ યા તમો હુસિયાર,
 હમેશાં રહેજો ધર્મપર એસ્તવાર,
 પવિત્ર મહજબ કાં બુલ્લો નેકનાંમ,
 રાત્ર કહું છે આ મુબારક કામ.
 પણ તેમાં કસુર કંઈ તમારો નહી,
 હદમ દર હદમ તમો કરો યા સહી;

ખીછાણેા પોતાનેજ તમેા નેકનાંમ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 દયાળુ તે દાવર આપણેા દાદમર,
 હમેશાં રાખે છે તે આપણી કદર;
 યાદ કરો હરદમ તે કીરતારતું નામ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 સ્વધર્મ પર રેહેતું સદા ઓસ્તવાર,
 તમનતાઇ ને સાંતિ કરો એખતવાર;
 નેરી નીતિ ને બલો સરંન્દમ, (= પી)
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 આ છંદગી પછીની બીજી છંદગી,
 જે વિનાં સર્વને છુટકાળ નથી;
 શીખો તમેા વિદ્યા એ સર્વ તમામ,
 મર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 એ વિદ્યા વખર નહિ યાતું મુકાંમ,
 એ જ્ઞાનવા વખર નહિ સુખ તમામ;
 પવિત્રાઇથીજ મેગવરો એ તમામ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 બહી આગલી છંદગીનાં સારાં હોય કામ,
 તેા આહુ છંદગીનીમાં સુખનું રહેયાંન;
 પણ હોય જે તેમાં કંઈ બુલ અને ખાંમ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.
 તેા બહલો તેનો છે જે દોય કરણી,
 હક ઇનંસાફથી મલે છે તેવીજ સરણી;
 શીખો સર્વ કરણીનો કાયરો તમામ,
 શર કયું છે આ મુખારક કાંમ.

દી. સો. એ.

અર્પણ પત્ર.

તું પવિત્ર પ્રકાશ “અમર રોશની” કે જેમાંથી આ તમામ
હસ્તીતું પોશન છે, અજવાણું, આબાદી, ઉત્પત્તી,
ઇનશાનોને છુંદગી, તે છુંદગીનાં પોશન માટે ખોરાક,
પોશાક, વિગેરે જોઇતી દરેક જરૂરી ચીજો ગેબી
પ્રકારે હરહમેશ તું તાહરા બંદાને પહોંચાડયો
જાય છે તો અચ્ચે રહેમી ખાવીદ, દરેક ઇન-
શાનોતું સાર્થક તું માલીકથી છે તો આ
તાહરું પુસ્તક માહરી તરફની અદનાં
પીછાણ તરીકે સર્વ માન ખ્યાર,
નમનનાઈ, શીદાગીરી, અને
તાહરી લખોલખ મહેરબાની
માટે સુકસુબરી, તાહરી
પવિત્ર યાદમાં અર્પણ
કરી, વાંચનારી
આલમ સનમુખ
રશુ કડું છું.

(દી. સો. એ.)

રૈશન્ટ રાહબર પયધમબર સાહેબ
સત અશો જરતોશત.

ડૉ. સદા નેકે દેસાઈગીર ખીસ હીનબાઈ સારાખાહ અનહ નીચર.

નેમસેતે અહુરમઝદ.

દીખાચો.

તું અપ અને મઝદ ઓ અહુર, તારી તમામ પેદાયસપર તું સુખી રાજઅમલ ભોગવ અપ રહેમી ખાવીદ તારું પાક અને મુખારક નામ ક્રમાંનપર લઈ તું કીર્તિવાંત કીર્તારની યાદ દેડે ધરી હું આગળ વધીશ. તારા પાક અને ઝસેહમંદ નામની એજમતી અસરથી બેસ-મજ ચરંદાઓ બેખખર નથી તો છનચાન કે જેઓને તું મીનોઆંન સાહેબ તરફની સમજશક્તિની બેમુલ બેટ મળી છે. તેઓ કેવી પ્રકારે તારી પવિત્ર યાદ જુલશે ? તું સાહેબે સંભાવતની યાદ હર કમલે ને હર પગલે દાનેશમંદ આદમ કરવાને ચૂકતું નથી.

તું એકજ પરવરદેગાર કે તમામ હસ્તીની પરવરદેનો તું કરનાર છે. તુરમંદ પુરશેદ, રોશન માહાતાબ, ઝલકતા સેતારાઓ, શાન્ત હિયાહ, તક્ષીઆં વગરની ઉંડાઈ, જમત અને જીમત એ સર્વ ચીજો તુંજ હસ્તીની મવાહી છે, ઓ રાસ્તીનાં ચાહનાર ખાવીદ, તારી શક્તિ, તારી એખી કરાંમત, તારાં ક્ષાપણ, તારાં અનહદ બંડોલ, તારા ખ્યારની પિછાણ કરવામાં આદમ જાતનો પ્રત્યેક પ્રયત્ન પાછલ પડે છે. મહેનત કરવાને કિતેજન આપનાર, બલાં કામોમાં કિશ્કા આપનાર, શાંત ક્ષાકો વચ્ચે જીવમાં ખુશાલી પ્રચાવનાર તું માલીક છે, આતુર અંતઃકરજીને દીલારી દેનાર પણ તારુંજ નામ છે.

અંજો હસ્તગીર, તાહરી યાદ તે કોણથી જુલશે ? તું રથો

સ્થલ જાહેર છે. જેને તે જાહેરી બક્ષી છે તેને જગાસા પણ છે.

તું અરો અહુરમઝદનું નામ તારીફ અને વખાણવાને લાયક તથા નીઆએસ અને સેતાએસ કરવાને સમ્મત છે. તું દર પક્ષે ને હસ્તમે તાહરા બંદાએને ખુબી ને નેકીનો પહેંચાકતાર છે તેવા તું સખાવતનાં શહેનશાહની બેહદ બક્ષેશનો ઉપકાર માની, તું મુરખીનાં તમામ બહેશાનો, હઝારો હઝાર બલકે લાખોલાખ મહેરબાની અને જેખી બક્ષેશ માટે પ્રથમ નેમાજ કરી આમળ વધુ છું. અનેક સંકટો વેઠી, દર ઉમ્મલે ને હરપગલે અનેક વીરહ મતીમાંથી અને વીશેશ તકરારી બાગદમાંથી પસાર થઇ આ કેતાબે અનવુમન સનમુખ અજવાણું બેયું એ તું રસ્ત દાવરની ખુબી છે.

ઇનસાન માવને તું હમેશગીનાં શહેનશાહ અને જમાનાઓનાં સરદાર રહેથી અહુરમઝદે આ ફાંતી જેહાંનમાં હસ્તી આપી, પોતાની બહોળી કુદરતની અનેક નેક ખાવસો તેઓમાં ઉત્પન્ન કરી છે, તેમાં આદમજનને પોતાની હયાતીબાદ પોતા પાછલ યાદગારીબરી પીછાણ મુકી જવાની લાયક ખાવસ પણ પહેલો દરજ્જો ભોગવે છે. મુજ કમ-તરીનનાં દીલમાં પણ તેવીજ જગાસા પહેલવહેલાં ઉત્પન્ન થઇ કે મારાં હમદીનો માટે ધાર્મિક જ્ઞાનને લગતી ફાયદાકારક ઉપોગી કેતાબો છપાવી પ્રગટ કરવી કે જે એક યાદગારી તરીકે જલવાઇ રહે, તે વિચારને અનુસરતી કેતાબ (તે વેલા ૧૯૦૨ ની સાલમાં મારી તરફથી પ્રગટ થતાં પહેલાં પુસ્તક તરીકે) તમામ પાક ખોર-રહ અવસ્તાએ શહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ માલમ પડી; તે પ્રગટ થયા પછી પાકીટ દફતર અવસતા તથા ગાથાના હા, અને સેતાએસો વિગેરે ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં આ ખીજ ત્રણ કેતાબો

પ્રગટ થઇ. અને ૧૯૧૪ ની સાલમાં “પાક મહજબે જરતોસ્ત વ હાલતે જરતોસ્તી આંને ઇંજમાન” પ્રગટ થઇ હતી.

તે વેળા મને કેટલાંક માહરાં મિત્રો તરફથી એલતેમાસ થઇ કે નીતિ રીતી વાલી નોવેલ પ્રગટ કરો. મને પોતાને એમ લાગ્યું કે કલપીત વાતો કરતાં ઇતીવાસીક ખરી બનેલી બાબતો હોય ને જેનું રાજ નાંમીયું વખણાયું હોય તેવા રાજાઓની ઇંદગીનો અહેવાલ લખવો.

આ બાબતે અતુસરતી કેતાબ તે વેળા મને આ “નાશીરવાન આદેલ વ મજદહુ” માલુમ પડી, પાછળથી તેમાં મેં મહેમુદ-શાહનો ફીરોઝો પણ આપ્યો છે. આ કેતાબમાં નૌશીરવાન તથા મજદહુનો અહેવાલ અને દોખમે નૌશીરવાનનું લખાણ છે એ સંબંધે અસલ હાથની લખેલી ચોપડી પરથી મહેં ઉતારેલું હતું જે બીજીવાર હરફ સુધારીને છપાવી છે છતાં કોઇખી વાંચનારની નજરમાં બુલચુક આવે તો દરયુઝર કરી સુધારી લેવા મહેરબાની કરવી.

આ કેતાબમાં જ્યાં જ્યાં જે જે પુસ્તકનું લખાણ છે ત્યાં તે જગ્યાએ તે પુસ્તકનાં નામો આપ્યાં છે ને બાકી સર્વ લખાણ અસલ પરથી લીધું છે ને કુટનોટ ખુલાશા વિગેરે ગોઠવણી કરી છે. બજેત બાજીમાં લખાણ મારી પોતાની તરફનું છે. છતાં પણ આ પુસ્તક રચનામાં મેં જે જે પુસ્તકોની મદદ લીધી છે તેમાં આ પુસ્તકો મુખ્ય છે. શાહનામાએ ફીરોઝી, તવારીખે કદીમ ઇરાંન, મહજબે જરતોસ્ત, અસલ જમાસ્પી વિગેરે મુખ્ય છે. તેમજ બીજી પરચુટણ કેતાબોનો પણ સાર લીધો છે. આ મારી કોશેલ સર્વને પસંદ થઇ પડે એવા હેતુથી મહેનત અને ખર્ચની ક્યાસ રાખી નથી. મારી દરેક કેતાબોને જેવું ઉત્તેજન મળ્યું છે તેવુંજ આ કેતાબને પણ તેનાં ખરીદનારાંઓથી મલશેજ.

તે કરીમ રહીમનાં હળરો હળર સૂકાનાં કરે હું કે તે માલે-
કની મહેરથી આજે મારી કબુલાત મુજબ આ મારી છૂટી કેતાબ
પ્રગટ થયલી જોઇ વાંચનાર સંતોષ પામ્યા વિના રહેશે નહીં, એવી
મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

એક અગત્યનો ખુલાસો—વળી જ્યારે “ મહજબે જર-
તોસ્ત ” કેતાબ ૧૯૧૪ ની સાલમાં માર્ય માસમાં પ્રગટ થઇ તે વેલા
એ પુસ્તકમાં આ “ નેશ્વરવાન આદેલ ” કેતાબની જાહેરખબર પાછલા
ભાગમાં છાપી હતી અને આ કેતાબનાં આગમયથી થનાર માહક
પાસેથી ૩. ૧ પછીથી ૩. ૨) કીમત રાખી હતી. હવે સડાઇનાં
સમયે પછીથી કાગળોપર દીવસે દીવસે આવો ધણાજ વધતા ગયા
અને માહકોની આતુરતા તેમજ વીશેષ માગણીપરથી ૧૯૧૧ ની
સાલમાં છપાવ્યા શરૂ કરી. ૧૯૧૪ ની સાલ કરતાં આ વેલા કામગીના
આવો ત્રમણા (= ત્રણ ધણા) છે. છાપાકલાની દરેક ચીજને મોંઘીના
સમયે ધારવા કરતાં ત્રણ ધણો ખરચ આ પુસ્તક પાછલ થયો છે છતાં
આગમયથી કલા મુજબનાંજ આવે તેનાં અસલ માહકોને આપી છે. આ
બાબદસર ખુલાસો કહેવાની દરજ માતું હું. કહેવાતું હજા એટલું કે દરેક
વાંચનાર પોતા વરદથી એકેક માહક મેળવી આપશે એટલું બસ છે.

તમો મહેરબાન વાંચનારાઓ હરહમેશ આ ગરીબડી કલમ માટે
જે મમતા રાખતાં આવ્યા છે તેથી દીલે હાથ ધરી આ પુસ્તક હું
તમારા હાથમાં મેલું હું. પછી તેને માટે વાળખી અબીપ્રાઇસ આપશો
તે હું સર કુકાવીને માન્ય રાખવાને અલખત બંધાયલ હું.

આજ્ઞાપર—પોડીક લીટીનો ઉપકારની મારે અને લખવાની
છે. પ્રથમમાં ખરેજ ઉડા અને પ્રમાણીક આબાર તે પરવરનો છે કે
જેની કૃપાથી આ કામ સરનજમ ઉતર્યું છે.

ખીજો આભાર-ખરેખરો બલી લાગણી અને સંપૂર્ણ માફીતીનો ઉઠો આભાર-મારાં માનવંત રૂડાં અને મને સરસ્તે દોરવનાર મારાં વડીલ મીત્રો ખુદરત આવર કુળીઓ (= આ પુસ્તકમાં પ્રાચલ વધારામાં આ બાબદ છે) નો છે. તેઓની મારી તરફની હેતુમરી લાગણી મહેજબાની ખચીતજ કંઈ જોર છે. એક બાળક સમાન પ્રિતીથી તેઓ મને મારી જીંદગીની શરૂઆતથી રહાય થતાં આવ્યાં છે. હું એ માફરાં અઝીઝ રસીકોનું હેશાંન કેમ વાળીશ તે ખરું કહું છું મને સુજનું નથી. અત્યારે પણ તે મદદ વગર આ કોશિશ જવસેજ સંપૂર્ણ થાત.

સખી માટે ખુલાસો.—આ વેલા મને લખ્યા વગર ચાલતું નથી કે ઇ. સ. ૧૯૦૨ ની સાલમાં મારી ખોરટેહ અવસ્તા પ્રગટ થઈ તે વખતથી મારાં પુસ્તકોમાં મારી સખી આપવા માટે ધણુંક જરૂર તોસ્તી બાધઓ અને બહેનો તરફથી મને હમેશાં લખાણ મળતાં હતાં. ઇ. સ. ૧૯૧૪ ની સાલમાં મારી મહજબે જરૂરતોસ્ત કેતાબ પ્રગટ થઈ તે વેળા પણ સખી નહીં આપવાથી મને ધણે આમહ થયો, અને મને ખુદરતનો પણ જવાબ હોવાથી ચાલુ સાલનાં ઇ. સ. ૧૯૧૭નાં જાનેવારી માસમાં જાનાં પરમાનંદ અને જનારધન ફેટોઆરને ત્યાં મેં ખાસ આ સખી પદવી. મારે અને કહેવું જોઈએ કે આ ચાલુ વખતમાં મહીનાના સમયગ પંદર દીવસો મારા અપવાસ બંદગીમાં જાય છે (= પ્રાચલ ખુલાસો વાંચો) તે વેળાની આ સખી છે, જ્યાં એ જોમાઇડ લેવાડ્યા પછી મુખાઇનાં લક્ષ્મી આર્ટ પ્રેસમાં તે મોકલી, એ સખીપરથી એ પુસ્તકની સાઇજનું નાહનું કટ બનાવી ત્યાંજ છપાવી મંગાવી આ પુસ્તકમાં આપી છે. આ સખી લક્ષ્મી આર્ટમાં છાપવા આખ્યા બાદ મને એમજ લાગ્યું કે મહાનગર સત જરૂરતોસ્ત સાહેબની સખી પહેલાં આપવી તે મુજબ આ સખી પણ લક્ષ્મી આર્ટમાં ખાસ

પ્લોક બનાવીને છપાવી મંગાવી છે. આ સૃષ્ટી માટે અચેના ફોટોગ્રાફર નથા મુંબાઈમાં લક્ષ્મી આર્ટ પ્રેસના મેનેજર વિગેરેનો આભાર માનું છું કે ફૂંક મુદતમાં સહાયદાર કામ બનાવી આપ્યું છે.

આ પુસ્તક છપાયું તે છાપખાનાના માલિક લાલજીવાળા બાઈ દેવીદાસ અને તેમના બેટા પોપટલાલનો પણ આભાર માનું છું. તેમજ આ છાપખાનાની વ્યવસ્થા કરનારને પણ શાઆશી વટે છે કે પુરતી કાળજીથી કામ સહાયથી કર્યું છે.

તેમજ જે જે આદકોએ પોતા નરકથી ખાખાં આદકો મેળવી આપ્યાં તેઓ સર્વનો પણ આ તકે આભાર માનું છું.

ચાલો હવે-આપણે મારાં નવાં પુસ્તક **બમારૂં પીતું હકીમ** અને **મોટું ખવાખનામું** એ વાલ્યુમમાં બેમાં મળ્યે તેટલાં હાલ ખુદા હારીજ !

દાદલર તમારું બહુ કરો.

લા. નેક દોઆગીર મામ દીનબાઈ સોરાબજી અન્જન્યર.

અમદાવાદ રોજગોશ્વ માદ બેહેમન ૧૨૮૬ યમદેઝરદા.

તા. ૨૨ મી જુલાઈ ૧૯૧૭.

સાંકળ્યું.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
ખુદાની તારીફમાં.	૧
જરતોસ્તીઓનું બહાણું યુલઝાર વતન ધરાંન.	૩
ધરાંનની સંક્ષેપ તવારીખ.	૮
ધરાંની શેહેનશાહતનાં વરસનો કોડો.	૧૮
યઝ્દેઝરદ શેહેરીઆરની હકીકત.	૨૩
યઝ્દેઝરદના બેટા અને ખલીફ કુમર વચ્ચે યોદ્ધતેઓ.	૨૪
નામાંકાત પારસી પહેલવાનોનાં નામો.	૩૪
બેહેરાંમ ગોર.	૩૬
અહુરમજદ અને ફોરોજ.	૪૧
પાલાસની બાબદ અને નૌશીરવાનનો જન્મ.	૪૨
કોબાદશાહની દરબારમાં ધરાંનનો મામલો.	૪૪
કોબદશાહ અને મજદકની વાતચીત.	૪૮
નૌશીરવાન અને મજદક.	૫૩
મોબેદ નૌશીરવાન અને મજદક.	૫૭
નૌશીરવાનનો ઇનસાફ.	૬૭
શેહેનશાહ નૌશીરવાન આદેલ.	૭૪
શેહેનશાહ નૌશીરવાનનું બાવણું.	૭૯
નૌશીરવાનના રાજ્યની હકીકત.	૮૦
તુકશાંનનો અવેજ નેકીમાં વાળનારા ઇદસ્થો.	૮૭
દોખ્ખે નૌશીરવાન.	૧૦૪
મરણ વેળા હક નૌશીરવાન આદેલની વસીયત. ..	૧૮૦
જીવ માટે ખુદાસો.	૧૮૨
હુકાયતે મેહેમુદશાહ.	૧૯૧
આ કેતાબનો ખાસ વધારો.	૨૦૬

તુંજ દાદારની દરઘાહે નમાવી સર,
 તુરી તુંજ પેદાયસપર રાખી નજર.
 લઈ પવિત્ર અવસ્તાના હોઠપર કલાંમ,
 દુવા યુગ્મડં હીસોજનનથી તમામ.
 તે પહેલાં હું ધરું તું સાહેબતું નામ,
 બની આવે તુંથીજ કુલ જગતતું કામ.
 છે તારી કુમકનો આધાર મોટો,
 તું બગર કુલ ચીજનો ઈતિહાસ મોટો.
 અહુરા ! તું બક્ષ અમને કૌવત ને સુખ,
 કાયમ રાખ હમેશાં સાતું હસતું સુખ.
 બક્ષ ! તેજ રોજ હીમત ને બરકત,
 દે સાથે હરદમ ઉદયોગ ને હોરમત.
 તું કરીમ તું રહીમ તું આલમનો પેદર,
 ચોંપ હેયે ધરી રાખ્યે તારો દર.
 તું સાહેબ અબ્દયબ તું મહાન મુરંબી,
 તારો હયાં બીજો કોઈ નેહયો નથી.

મરજી મુજબ ચલાવે સૌપર તું રાજ,
 વધો તારો પ્રકાશ ને રહો સરકરાજ.
 છે શક્તી તુંજ માલેકની સૌમાં ભારી,
 તે સબજે આલમ છે તુંજ ઉપકારી.
 તારીફ તું રહીમની હમને ખ્યારી,
 ખુબી તું મહાજ્ઞાનની સૌમાં ન્યારી.
 તેંજ બનાવ્યાં આસમાન ધરતી,
 તારીથીજ બેહદ આલમ ફરતી.
 આફતાબ ને માહાતાબ ને કુલે તારા,
 ફરમાનો હમેશાં બજાવે તાહરાં.
 આતશ ને પાણી ને વીજલી વાદલ,
 દેખાડે તુંજતું એઓ માહાબલ.
 હરીઆને ડુંગર ને ઝાંઝે જંગલ,
 એ સર્વે તાહરીજ ડાહાપણનાં છે ફલ.
 કુલ જીવજન્તાં પશુ ને પક્ષી,
 સર્વને જાંદગી તું દાદારે બક્ષી.
 અક્કલવાળું બોલતું આદમ,
 ને આ જગમાં કીધું તે સર્વમાં હાકમ.
 એવા બલનો તું મહાજ્ઞાન માલેક,
 બંદગી કરવી છે તાહરી વાજેબ.
 ખ્યારો તું હમારો પેદા કરનાર,
 રહેમ રાખી વળી તું રોજ દેનાર.

તું ખ્યારો પાલનહાર તું તારણ કરનાર,
 તાહરાપર હમારો સઘળો આધાર.
 મહેરનો તું ખાવોદ ને બક્ષેશનો બાહાર,
 સૌ પહેલાં ઉમેદનો હાથનો ધરનાર.
 એવા તું કરીમ રહીમની દરબેહ,
 બંદગી કરી સરને નીચાં ધરીએ.
 હમો સૌ નર નારો તું સાહેબથી,
 હમેશાં વ્યાહીએ છીએ ઉમેદ દીલની.
 નાપાયદાર ને ફાંની આ દુનીઆમાં,
 હરદમ તું રાખજે તાહરી પનાહમાં.
 સાચવજે હમેશાં દીનો ને રાત,
 ખુશી બક્ષી કરજે હમેશાં શાદ.
 પાપી માર્ગથી હમારા દીલને તું,
 કરજે હમેશાં બદકામમાં ખીલીતું.
 નેહી હમારી તું કરજે જુઆદે,
 હરદમ ખુશ રહેશું તુંજની યાદે.
 દીન ઇમાંનમાં હમારા દીલની મોહોબત,
 કાયમ તું રાખજે મીશાલે અમરત.
 સંભાળજે હમેશાં તું દુઃખ પીડાથી,
 થઈ રહેજે હમારો દીલસાથી.
 આ સંસારમાં તું રહાબર રહેજે,
 નેક નેમમાં હમેશાં ફતેહ દેજે.

ખુદાની તારીફમાં.

સુખ સંતોષથી હમારા હીલને ભરજો,
કુટુંબને ઘેરને તું આબાદ કરજો.
તેજ ને રોજ હીમત ને ખરકત,
આપ સાથે ઉધ્યોગ ને બેહદ હોરમત.
કોમ ને તોલાની તું કરજો ચક્રકતી,
ઓલાદની હમેશાં કરજો વધતી.
કાયમ તું રાખજો નીતીને રસ્તે,
ને ઓલાવજો હમને તું મોહોટે હરતે.
તુંજ હોકમાનાં પુરશેદ રીતે,
ચાહુ તું રાખજો હમેશાં નીતે.
તું આપ મુજને દુશીઆરી અકલ,
અશોધથી રહી કરું છદંગી સફલ.
સુખી છદંગીને પુરતું પોષણ,
મોટાઈ ને તેજ જખાંન સાથે કાહપણ.
રોજ ને રજખનાં ખુદલાં કર બાર,
સાથે સુખ અને શાંતિ હીમતને કરાર.
થી રાખજો તું હમેશાં હમોને શાદ,
રહે તાહરી પેદાયસ સુખી ને આબાદ.

આમીન ! ! ! સઘજે અબાદી બ્યાપેલ.

“ જરથોશ્તીઓનું બહાણું ગુલઝાર વતન ઈરાંન. ”

ઈરાંન ઓ ઈરાંન મુજ બહાણું વતન,
 શરૂઆતમાં કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 હમ્મુ પણ દરરોજની ઉગતી બામઢાદ,
 કરેચ તાજી મુજ દીલમાં અસલની યાદ.
 હમ વતન ઈરાંન પર દોડેચ મુજ મન,
 તે ઈરાંન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 જગ મશહુર તું મુલક માજદીઅસનાંન મુકાંમ,
 જન્મ પામ્યું જ્યાં બુલંદ જરથોશ્તી નામ.
 ગુલઝાર તું હમેશનું ખ્યાલું વતન,
 તે ઈરાંન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 પવિત્ર તે બુમી જ્યાં દીને—અહુર,
 રોશ્નીમાં લાબ્યો જરથોશ્ત પુર—પુર,

હરદમ યાદ આવેચ તું મુલ વતન,
 તું ધરાંન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 બચાવ્યા પોતાની દીન અને જાંન,
 આવી ને વસ્યા મુલકે સંજાન.
 અદેખાઈ ખાતર છોડ્યું તું બહાણું વતન,
 તું ધરાંન જે કીર્તિમાં પહોંચ્યું ગગન.
 આહ, યાદ આવેચ આજે નેઆગાંનો મહાન,
 જગ આશકાર કીધી જેઓએ જસ્તોરતી શાંન.
 તે પહેલવાંનો પાદશાહો નામવર દેસેર,
 તે દરતુરો દાવરો તુરમંદ ચેહેર.
 તે દીનપર ચોરતવારી તે મહજબતું માન,
 જસ્તોરત નામ પર ફીદાગીરીએ જાંન,
 વહી સદીઓ આજે બીજે મુકાંમ,
 સંભળાય છે બુલંદ માથવાંની કલાંમ.
 વતન આપણું પડ્યુંચ તદ્દન દુર—દરાજ,
 પણ દબાયો નથી કદી અવસ્તા અવાજ.
 નથી રહ્યાં રાજ તાજ ને બહેજલાલ,
 પણ બળતી રહીચ પવિત્ર દીનની મશાલ.
 ને જ્યાં સુધી તનમાં બાકી રહેશે દમ,
 જ્યાંસુધી ચકકર પર ફરશે ગગન.
 ત્યાં સુધી મહજબપર રહીશું ફીદા,
 જસ્તોરતી નામ કાયમ રાખીશું સદા.

કોતરાઈ રહેશે દીલમાં નેઆગાંનનાં નામ,
 છપાઈ રહેશે મનમાં મહાન તૈમનાં કાંમ;
 અહુરા ! હમ કોમને મારી તું હરદમે સંભાલ,
 ફતેહમંદી આપ દીનનાં કાંમમાં હરહાલ.
 આપ સુખ ને શાંતી દરૂસ્તીએ મન,
 જાંદગી કર હમારી જેમ ખીલતો અમન.
 દરેક તારી બક્ષેશથી અમને નવાજ,
 બળતી સખ કોમમાં દીન માટે દાજ.
 આલમમાં જ્યાં હોય હમકોમ મુકામ,
 ઝલકતું રાખે હમેશાં જરતોસ્તી નામ.

આમીન

(અસલ ઉપરથી ફારહેર સાથે) પ્રગટ કર્તા.

ઈરાંન દેશની સંક્ષેપ્ત તવારીખ.

એક વખત આખી દુનિયામાં સરદારી ભોગવી
ગયલા ઈરાંની પાદશાહોનાં રાજ્ય અમલનાં
વરસોનો કોઠો અને ઈરાંનું દેશનો
ડુંક અહેવાલ.

હરેક કોઈ ચીજનું
આપણે ધ્યાન કરીએ તે
પહેલાં તે દેશ અને શહે-
રનું ડુંક વર્ણન થયું હોય
અને ત્યાંની જમીનનો
વીસ્તાર, દેશનો પાક તે-

મજ ઉત્પત્તીનાં મૂળ બાબે થોડીક કેફીયતની માહિતી આપવી
તથા બોલવું એ અગત્યનું છે. કેટલાક લોકો ઈરાંનને શહેર
કહે છે. પણ નહીં, ઈરાંન એક દેશ છે. અને તે એશીઆ
ખંડમાં આવેલો છે. આપણી પૃથ્વીપરનાં પાંચ ખંડોમાંનો
એશીઆ એક ખંડ છે. આપણી પૃથ્વીપર યુરોપ, એશીઆ,
આફ્રીકા, અમેરીકા અને આસ્ટ્રેલિયા. આ મુજબ પાંચ ખંડો છે.
ભુગોળ વીધા પ્રમાણે એશીઆ ખંડમાં ૧૩ દેશો છે. જેવાં કે-

ઈરાંન, બલુચીસ્તાંન, અફઘાનીસ્તાંન, આરબસ્તાંન, તુરક-સ્તાંન, તાતારદેશ, રૂશીઆ, જાપાન, ચીન, તીબેટ, સ્યામ, બ્રહ્મદેશ, હિંદુસ્તાંન.

ઉપલા દરેક દેશમાં કેટલાંક શેહેરો છે. ઇરાંન દેશમાં પણ મોટાં શેહેરો છે. ઇર્મિયુમાં ઇરાંનને Persia=પરસીઆ કહે છે. ચાને પારસીઓનો દેશ. અસલ ઇરાંન શબ્દ પરસી ત્યાંનાં રહેવાસીઓને ઇરાંની કહેતા હતા.

તેઓની માદર જાબાંન (સ્વભાષા)=Mother Tongue ફારસી ભાષા હતી. અસલ ઇરાંનમાં જંદ, પેહેલવી, પાજંદ, ડરી, ફારસી વિગેરે ભાષાઓ વપરાતી હતી. હિંદુસ્થાનમાં પારસીઓ આવ્યા ત્યારથી મુજરાતી ભાષા તેઓ બોલે છે. આ દેશમાં અસલ જે હતું તે કરતાં હમણાં તેમાં ઘણો ફેરફાર માલમ પડે છે. સળખ દર દીવસે નવો ફારફેર હરેક જગોએ થાય છે. પણ જે દેશની જે જગ્યા અને તેની આસપાસની જમીન શેહેરો, નદીઓ, પાહાડો, ખીણો વિગેરેમાં બેઠતી સગવડનો ફેરફાર થઈ શકે, પરંતુ એકદમ તે ત્યાંથી હઠી જતું નથી. તે મુજબ અસલ ઇરાંનદેશની રીતી નિતી અને રાજ્યમાં ફેરફાર થયો છે, તેમજ ત્યાંનાં પાહાડો, ખીણો, નદીઓ વગેરે જે ખુદરતી ઉત્પત્તી છે તેનું થોડુંક ખ્યાંન નીચે મુજબ મળે છે.

ઇરાંનદેશની ઉત્તરે કારપીઅન સમુદ્ર કોકેશશ પર્વત અને રૂશીઆની સત્તા આવેલી છે. આઠમણ દીશા (પશ્ચીમે) એશી-

આટીક ટર્કી છે. અને યુક્રેતીશ (દોરાત) નહીં છે. દક્ષીણે અહુરમજ્દની સામુદ્રધુની, હીંદીમહાસાગર અને ધરાંની અખાત છે.

પુર્વે અને ઇશાંન ખુણે સીંધુ અને એકસસ (જહુન) નહીંઓ ફરીઆની સતા, અફઘાનીસ્તાંન તેમજ બલુચીસ્તાંન છે. પુર્વથી પશ્ચીમનો વિસ્તાર ૬૦૦ માઈલ છે. અને ઉત્તરથી દક્ષીણુ સુધી ૭૦૦ માઈલ છે. અને એનો રકંવર માઈલનો એરીઆ ૬,૩૮,૦૦૦ નો છે. એનો પુર્વનો ભાગ હમેશાં (ઘણો ખરો મોટો ભાગ) ઉંચી સપાટ જમીનનો અથવા ઉત્કૃષ્ટ પર્વત સપાટી કે જેની પુર્વ સાઈડ હમેશાં ખારા ખડીઆની છે. જ્યારે ઉત્તર, પશ્ચીમ અને દક્ષીણ બાજુઓ પાહાડેથી ઢંકાયેલી છે. આજરબાઇજાંન માજંદરાંન, ઘીલાંન, કુરદીસ્તાંન, હુરીસ્તાંન અને ફારસનાં મુલકો પાહાડી છે. આજરબીજાંનની દક્ષીણુ બાજુની હદમાંથી અલબુર્જની ઉંચી હાર પુર્વ દીશા સુધી લંબાય છે. તેમજ વળી કારપીઅન સરોવરનાં કીનારાની લાઇન સુધી ૧૨ થી ૬૦ માઈલ વેર લંબાય છે. કારપીઅનની નદીમાં હમેશ મછીઓ ઘણી રહે છે. આજરબીજાંનમાં પુર્વથી દક્ષીણુ વેર પતા માફક પોહોલો પાહાડ ધરાંનને આડે છે. ત્યાં ખીણની હાર પણ તેજ દબમાં છે. આ પ્રમાણે હામાદનથી શીરાજ સુધી પાહાડેની હારો છે. કેટલાક પાહાડેની ટેકરીઓ નીરંતર ખરફથી ઢંકાયેલી હોય છે. તે ઝગડનાં પહાડે અને પુટીકહ પશ્ચીમ બાજુએ છે. ધરાંની પાહાડે બહુ જુના વખતનાં છે. તેમાં અરદીઓ પથર=Granite, ઉંચો આરસપાહાડુનો પથર=

Torphyry, કાચો પથર-Felspar, ચુનારો પથર-lime-stone, વિગેરે છે. તેની મેળવણી ખણીજ પદાર્થોની છે. તેઓ હમેશાં જ્વાળામુખી પદાર્થોની નીચાની દેખાડે છે. દેમાવંદની ટોચ ૧૮,૬૦૦ ફીટની છે. એ અલબુર્જ પાહાડની એક હાર છે અને જ્વાળામુખીથી તેનો નાસ થયેલો છે. ત્યાં ધર્તીકંપ વારંવાર થાય છે. કેમકે જમીન ઘણીજ પાહાડી છે. ત્યાં પાહાડો દરી-આ બાબુએ પણ ૨૦૦૦ ફીટથી ૫૦૦૦ ફીટ સુધી ઉંચા છે. ત્યાં ખુરાશાંનનાં દક્ષીણ પશ્ચીમમાં મીઠાંતું મોટું અગર છે.

તે દરીઆ બાબુએ ૨૦૦૦ ફીટ ઉંચાઈમાં છે તેની દરીઆ તરફની અખંડ ઉંચાણ સપાટ જમીન ૩૭૦૦ ફીટ સુધી છે. ઈરાંનનો મોટો ભાગ પાહાડી જંગલો છે પણ દેખાવ ખુશનુમા અને રમણ્ય છે. ત્યાં ખીણો છે. તેમાંની કેટલીક ખીણ ૧૦૦ માઈલ સુધીનાં વીસ્તારની છે. અને કેરમાંન તરફની જુદી જુદી હારો લીઝોતરીના પાકથી ભરપુર છે. અને માજંદરાંન તથા ઘીલાંન કે જે કારપીયન સમુદ્ર અને અલબુર્જની વચ્ચે આવેલા છે, અને અલબુર્જનો દક્ષીણનો દેખાવ ઘણો ખુબસુરત આંખને ઠંડક આપે એવો રમણીય લાગે છે કેમકે લાકડાં પાણી, ગરમ રૂતુ પાહાડની તે બાબુ ઝાડો છોડવાઓ અને શેપઓથી છવાયલી છે. તે જમીન ૫ થી ૩૦ માઈલ સુધી પોહોળાઈમાં અને ૩૦૦ માઈલ લંબાઈમાં છે. તે વાડી કાલાં જાંબુ, તથા સેંતુરનાં ઝાડ; ચોખાનાં ખેતરો, દસખની વાડી, મોસંખીનાં ઝાડ, સેલડી, રૂનાં શેપાઓ, અને ફલબાગથી ભર-

પુર છે. અલખુર્જનાં જંગલમાં ઘણાં જંગલી પ્રાણીઓ વસે છે. વરૂઓ, વાઘો, જૈંકોલસ, સહેદ રીંછ, બેસો, લોકડીઓ, અને કાસ્પીયન બીલાડીઓ (જંગલી બીલાડી) વિગેરે. માજંદ-સનમાં ચીત્રા વાઘો, અને ફારસ તથા અરબસ્તાનમાં સીંહ જોવામાં આવે છે. અને ઘર વપરાસનાં પ્રાણીઓ ઘોડા, ઘરૂડા. ઉંટ, આગેવાંન ગણાય છે.

પુર્વ તરફનાં ઘોડાઓ હંમેશાં વખણાય છે. તે ઘોડાઓ ઘણાં દેખાવલા, ઘણાં મોટાં પણ આરબી ઘોડાઓ કરતાં ઓછી ચાલનાં છે. તેઓ ઘણાં મજબુત બાંધાનાં હોય છે. હયાનાં જાનવરો (ઘોડા, કુતરા,) ઘણાં મજબુત અને મોટા કદનાં જોરાવર અને દેખાવળાં હોય છે. યાંનાં પાહાડેમાંથી કેટલીક કીમતી ઉપધાતુઓ મળે છે, કોઈબી જલુસ જથ્થાબંધ મળતી નથી. તેથી સીસાં, લોહોડાં, રૂપાં અને સુના સારૂ ઇરાંન હંમેશ પારકા દેશોપર આધાર રાખે છે.

હયાં રેતીનાં મેદાંનો ઘણાં છે અને ખજુરીનાં ઝાડોની મોતી વાડો અને કુવાઓ તથા તાજાં પાણીનાં ઝરા જે ઘુટા છપાયા હોય છે અને ખેડણીની જમીન પણ મગજને તાજગી આપનારી દેખાય છે. ત્યાં નીમકનાં મેદાંનો ચઝદ તરફ જોવામાં આવે છે. ઘણુંજ વખણાયલું નીમકનું મેદાંન છેક સીસતાંનથી મકરાંન સુધી આસરે ૪૦૦ માઈલ લંબાઈમાં છે, અને પોહોળાઈ ૨૦૦ માઈલ છે. ત્યાં રેતીની એકેક ટેકરીઓ આવે છે તેનો આકાર ઘણું કરી મોજાઓ જેવો આડો અ-

તારે હોય છે. તેમાં સતી રેતીની કરચો હોય છે. અને ઘણી હલકી હોવાથી હાથમાં પકડતાં વજન લાગતો નથી. ઉનાળામાં જ્યારે વાવ્ય ખુનાનો પવન જોશમાં ફુંકે છે ત્યારે તેનો વં-ટોડ્યો થઈ જાનવરો અને જાડપાનોનો ઘણો નાસ કરી નાં-ખે છે. ધરિંનનાં માંડવાઓમાં સઘળી જાતનાં મેવાઓ ઉગે છે.

હયાંનાં પડત જંગલોમાં એવાં સરસ પુલો ખુદરતી ઉગી નીકળે છે કે વીલાયત તરફનાં જગીઆઓમાં ઘણી સંભાલ અને ખેડણીથી કવચીતજ ઉગી શકે. ધરિંનનાં બીજા ઘણાએક ભા-ગોમાં Table-Lands-ઉંચી સપાટ જમીન છે અને તે કારણે ત્યાં થંડી ઘણી પડે છે. ત્યાં દશ માસ શીયાળાનાં અને બે માસ ઉનાળાનાં છે. હયાંનાં રાજની હવા તરેહ તરેહ વાર છે. ઉના-ળાની મોશમમાં હયાં અકલામન છે. શીયાળામાં અને વસંત રૂતુમાં હયાં ઘણું ખુશનુમા લાગે છે. ફારસનું હવા પાણી હયાંની ઉંચાઈનાં પ્રમાણમાં સાધારણ છે. ત્યાંનાં એક સરખાં મેદાનોમાં હવા પાણીની સરદી ગરમી અને તેની અસર ગુદી ગુદી દેખાય છે. તેમાં માજનદરાંન અને જ્યોરજીઆની તેકરીઓ બહુજ ઉજડ હોય છે. કુરદીસ્તાનનાં વાવ્ય ખુના તરફનાં ફારસ અને ખોરાસાનનાં ભાગોમાં એવાં જંગલો છે કે જ્યાં મોટાં મોટાં જાડે આવેલાં છે ખરાં, પણ ધરિંનનાં મોટા પા-હાડે છુટી છવાઈ નાની જાડીઓથી ઢંકાઈ ગયલા છે.

ધરિંનનાં મધીઅ પ્રાંતો માંહેની ખીણોમાં અછત અને સૌથી ઘણીજ કીમતી વનસપતીઓ ઉગે છે. અને હરેક હદ સુધી તેઓ .

ખેડી શકાય છે. ત્યાં દેશેને ચરવાની જગ્યા ઘણી સરસ છે; એથી ખીણ સરસ જગ્યા ખીજે કોઈ પણ દેશમાં જોવામાં આવતી નથી. ધરિંન દેશની જમીન એટલી રસાલ છે કે જે જગ્યાપર ઝાડ રોપ્યાં હોય તો તુરત ઉગી નીકળે છે એટલે ઘણી ફળદ્રુપ અને રસાલ જમીન કહેવાય છે. આ દેશની ખુલ્લતાંન માહેની કાર્જલ આજરખીજાંનમાંની આરાસ અને એરાકસીસ, અને સીસ્તાનમાં વહેતી હુરમંદ નદી સીવાય આ દેશમાં મોટી નદીઓ નથી. માજંદરાંન સીવાય ખીજે કેઠે આ દેશમાં વરસાદ ઘડીએ આવતો નથી અને જોશમાં પડતો નથી.

જેથી પાણીની તાણુ ઘણી પડે છે. તેથી બેશક આ દેશની આબાદાંનીને ઘણી મોટી હાંણી પુગે છે. આ ખુદરતી ખાંમી મટાડવા સારૂ આ દેશનાં લોકોએ આબાદાંની ભરેલા વખતમાં ઘણી કોષેશો કરી હતી. પણ ધરિંન દેશ ઘણો કઠંગી રીતે આવેલો છે જેથી પારકાદેશનાં જંગલી હુમલા કરનારાઓ ઘણીવાર એક સદીની (સો વરસની) મહેનતને એક દીવસમાં જમીનદોસ્ત કરી નાંખતા, તેથી સુધરાઈમાં આગળ વધવા બદલે એ લોકોને પાંછળ રહી જવું પડતું. આ દેશમાં એકજ સમયમાં જો નીચેની ખીણપરથી ઉપરની ખીણપર જાય તો તે જગ્યાને ઉનાળાની મોસમમાંથી એકદમ શીયાળામાં ગયો હોય એમ લાગે છે. હવા જો કે થોડે થોડે જગ્યા આગળ જતાં તરેહ તરેહવાર છે પણ તનદરેસ્તી ભરેલી છે. અને તે કારણે ત્યાંનાં માણસો સુખવાસી બાંધાનાં અને ઘણાં મેહેનતુ દીસે છે.

સખળ કે પેહેલું તો હવા સુખવાસી અને ખીનું જમીન ફળદ્રુપ તેથી મેવાદાર વાડીઓ જુમાઈ જાય. તે સૌ મુક્ત ખાવા મળે એટલે ફલ મેવાથી તનને તરોતાજી મળી આનંદ થાય, અને સ્વચ્છ લોહીનાં સખળે શરીર પ્રકૃતિ સારી રહેવાથી સુખવાસી બાંધો રહે તે કારણે વધારે મહેનત કરી શકાય. ધરાંનમાં ચઝદ શેહેરમાં હજુ ૬૦૦૦ પારસીઓ વસે છે. ધરાંનીઓ મહાજળપર ચક્રીન અને પુર એતેકાદ રાખી પવિત્રતાથી ધર્મ પાલે છે. ઇ. સ. ૧૮૬૮ની સાલમાં સર રૌનાલ્ડ થોમશને ત્યાંની ગણતરી કરી રીપોર્ટ આપેલો જે નીચે મુજબ છે.

તખીજમાં વસ્તી ૧,૧૦,૦૦૦; તેહેરાંનમાં ૮૫,૦૦૦; સુશે-દમાં ૭૦,૦૦૦; ઇસ્કાંનમાં ૬૦,૦૦૦; ચઝદમાં ૪૦,૦૦૦; અને કેરમાં, કેરમાંનશાહ અને હામાદાંન દરેક શેહેરમાં ૩૦,૦૦૦;

ઇ. સ. ૧૮૮૧માં સરકારનાં રીપોર્ટમાં વસ્તીનો ટોટલ આંક ૭૬,૬૦,૦૦૦ હતો. અને ૧૯૦૨ની ગણતરીમાં વસ્તીનો વીસ્તાર ૯૫,૦૦,૦૦૦ નો હતો અને તેનાં મુખ્ય શેહેરો આ મુજબ આપેલાં છે. તેહેરાંનમાં ૨,૫૦,૦૦૦; તખીજમાં ૧,૮૦,૦૦૦ ઇસ્કાંનમાં ૮૦,૦૦૦; સુશદમાં અને કેરમાંનમાં દરેકમાં ૭૦,૦૦૦; ચઝદમાં ૫૫,૦૦૦; બરકુચુઝ અને શીરાજમાં દરેકમાં ૫૦,૦૦૦; હામાદાન, કાઝવીન, કોમ, કાશન, રેશત આ દરેકમાં ૩૦,૦૦૦ થી ૪૦,૦૦૦; તેમાં નોમદેની આરબ ૨,૬૦,૦૦૦, તુરક ૭,૨૦,૦૦૦ કરસ અને લોકસ ૬,૭૫૦૦૦; લરસ ૨,૩૪,૦૦૦; બહુચીલોક અને હપસીબત ૨૦,૭૦૦૦;

ત્યાંનાં રસ્તાઓ ધ્યાનમાં રહી શકે તેવા નથી. ત્યાંનાં ઘરોની બાંધની સુધરેલા દેશોની રીતભાતને અનુકુલ નથી. શેહેર બાહારનાં ઘણાંખરાં ઘરો જમીનની માટી અને કાદવથી થાપેલાં હોય છે. શેહેરમાં પણ એવાં ઘણાંખરાં ઘરો હોય છે અને બાહારથી દીવાલ ભરી લીધેલી હોય છે. ખીજી બાહેર ખીલ્ડીંગસ જેવી કે કૉલેજ, ધર્મશાળા, મસીદ, પણ એ સરખાં દેખાવનાં અને રહેવાનાં સાધારણ ઘર એવાં છે. અને બાંધકામનો સામાન પણ તેજ સુજળ વાપરેલો છે.

તોપણ મોટા લોકોનાં ઘરોની બાંધની સારી હોય છે. કોઈ કોઈ બાંધકામ સુખનાં સાધનોથી ભરપુર ચીજોથી સનગારાયલાં ભવામાં આવે છે. શેહેરનો દેખાવ કેટલેક ઠેકાણે કંગાલ છે પણ તે ઉપરાંત શેહેરને ફરતી ત્યાંની ફળદ્રુપ જમીનનાં વાડી બગીચાની રમણીય દેખાવથી તેનું રક્ષણ થયલું છે.

દરિન દેશનાં હુન્નરમાં જો ત્યાંના લોક પાકમાં નીશફલ ધાય તોપણ રૂ, ઉલન, કાપડ, શાલ, ગલીચા, ચામડું બનુસ=જીત વિગેરે જુદા જુદા શેહેરોમાં જુદો જુદો હુનર ચાલે છે. હયાંનાં રાજમાં પેહેલાં જે જે ઉમદા બાંધકામો અસલી વખતમાં હતાં, તેમાં તખ્તે જમશેદ, નકસે રૂસ્તમ વિગેરે હજુ થોડોક ખંડીઅર ભાગ સચવાયલાં છે. મોટા મોટા મેહેલોનાં પાલીસ કરેલાં કકડાઓનાં મોભાદાર કોતરકાંમોની તારાજ નીસાનોપરથી એટલું તો સાખીત ધાય છે કે તેઓ દોલતમંદ અને જબરદસ્ત પાઠશાહે હતા પણ તેઓની રૈયત સુધરેલી નહતી. દરિન દેશની તવારીખને લગતું અખંડ લખાંણ ઘણું લખાણ હોવાથી બહુવા-

એગ બાબદો આપી ઈરાંની રાજાઓએ ઈરાંનદેશમાં કેટલાં વ-
રસ રાજ્ય કર્યું તે બાબદ કહીશું.

તે પેહેલાં અત્રે દરશાવવું અગત્યનું થઈ પડશે કે જેઓ
પોતાને જરતોશ્તી કેવાડે છે અને જેઓ અસલ બહોજલાલી
ભરેલાં આ વતનનાં બેટાઓ અને નખીરાઓ છે તેઓએ પોતાનાં
બહાલાં વતન દેશ ઈરાંનને ભુલવું જોઈતું નથી. આજે આપણું
લોકો વીલાયત જવાનો મોટો શોખ અને હરખ રાખે છે. અલબત્તે
વીલાયત જવા માટે રસ્તો સકળ અને અડચણ વિનાનો છે.
તેમજ વાટમાં હુતાવાનું નથી તેમજ ઈંગ્રેજ પ્રજા સુધરેલી
હોવાથી ખુદરતી રીતે ત્યાંની મુસાફરીનું મન થાય એ સ્વ-
ભાવીક છે. પણ પોતાનું બહાલું અસલ વતન દેશ ઈરાંન જવા
માટે ખીકટ રસ્તાઓ આડા છે અને કેટલેક ઠેકાણે વાટમાં
હુતાવાનું હોવાથી તેમજ ખીજ કેટલીક અડચણોનાં લીધે ઈરાંન
દેશની મુસાફરી મનમાનતી થઈ શક્તિ નથી. તેથી આપણું
કેમનાં અકાબરો અને લાગતા વળગતાઓએ તથા કાંઉનસી-
લમાં ખીરાજત્તા પારસી અકાબરો સરકાર તરફથી તેમજ ત્યાંનાં
રાજ તરફની પરવાંનગી મેળવીને અને પારસી કેમમાં આપસ
આપસમાં મોટા પાયા પર નાણાનું ફંડ ભેગું કરી આ ખી-
કટ રસ્તા સુધારવા કેપેશ કર્યાથી આપણું દેશને ઘણું લાભ
છે અને ધંધાનાં લાભ સાથે પારસીઓનાં પોતાના 'જગ-
રમાં પોતાનાં અસલો નેઆગાનોની ચાદ તાજ રહેવાથી ધર્મનો
એતેકાદ વધે અને કેમની ધર્મસંબંધી કીર્તી વધુ ઝલકે
એમાં શક નથી, પણ તે કાંમ બેલવામાં જેટલું સહેલ છે તેટ-
લુંજ કરવામાં મુશ્કેલ હોવાથી બનવું અશક્ય છે. તોપણ ઉપર

કહ્યા મુજબ કોમનાં આગેવાનો ધ્યાનપર લેશે તો કોમ આગલ પડવાને ચુકે એમ નથી અને સુધારાનાં સકારે જડ થાલી જે ખર્મની ડુબાડુબ કરી છે તેમાં પણ કેટલેક દરજ્જે ફાયદો થતાં વહી ધંધાનું બોહોળું ખેતર પારસીઓને હાથ થાય.

હિંદુસ્થાનથી ઈરાંનની રેલવે નખાય અને ત્યાંના રસ્તાઓ સુધરે તો કોમને તેમજ હ્યાંની પ્રજાને ઘણો લાભ થાય એમાં શક નથી. આ બાબદ થકી બહાર છાપાનાં આગેવાનોનાં ધ્યાન ખેંચાય અને તેઓની કલમથી કોમનાં આગેવાનોને અને કોમને અપીલ થાય તો શુભ પરીણામ નીપજે.

ઈરાંની શહેનશાહતનાં વરસોનો કોઠો.

ગયોમર્દ જેને ગીલશાહ (દુનિઆનો સરદાર) કહે છે, તેની અગાઉ એક મેહેઆબાદી ટોલો થઈ ગયો છે. પણ કોઈ થેકાંને તેની હસ્તીનું લખાણ મળે છે અને કોઈ ડેકાણે નથી મળતું. પણ દુનીઆની શરૂઆતમાં પહેલું આદમ મેહેઆબાદ ગણાય છે જેને સર્વથી પહેલો પયધમખર પણ કહેલો છે. આ ટોલો શરૂઆતમાં થઈ ગયો છે. આપણાં બાકી રહેલા અવસ્તામાં આ ટોળા વિષે કંઈજ પણ ઇસારો કે લખાણ કેથે કાંઈ પણ જોવામાં આવતું નથી.

કોઈ અંધકાર કેમ લખે છે અને કોઈ અંધકારનું લખાણ કેમ મળે છે તેમાં સને બરોબર મળતો નથી. ફક્ત શાહ શીર-શેરી તુરી શાએરે શાહનામામાં પેદલાલી અને ક્યાંની પાદ-શાહોલું વર્ણન આપેલું છે. અને તેને લગતું લખાણ આપણાં

અવસ્થામાં પણ મળી આવે છે. ઘણાં ખસ યુરોપયન અંથકા-
શના લખાણોની ગનત્રીમા પણ ભુલો રહેલી છે. શાએર ફીર-
હોશી તુસીએ ખાસતાં નામાનો ઉતારો કીધેલો તે પોતે
જણાવે છે. ખાસતાં નામાંનાં બનાવનારને યાતો તે જમાનાનું
હારતાં નહીં મર્યુ હોય. ગુસ્તાવશાહ પછીથી એક લાખ
જમાનાનું હારતાં રહી જાય છે. શાહાનામા મુજબ પેશવાદી
વંશના ૧૧ પાદશાહો નીચે મુજબ છે.

એકત્રીયાનું રાજ.	રાજ કીધું વરસ.	એકત્રીયાનું રાજ.	રાજ કીધું વરસ.
પેશવાદી વંશ.		ક્યાંની વંશ.	
૧ મયોમદ	૩૦	૧ કેકોબાદ	૧૨૦
સ્વામક	૪૦	૨ કએકાવેશ	૧૫૦
૨ હોશંગ	૩૦૦	૩ શીયાવહ	
૩ તેહેમુરસ	૬૦૦	૪ કએખુશર	૬૦
૪ જમસીદ	૧૦૦૦	૫ કએ લોહોરાસ્પ	૧૨૦
૫ બેહાક	૫૦૦	૬ કએ ગુસ્તાવ.	૧૨૦
૬ ફેદુન		દશતુરેનું રાજ.	
ફેદુનનાં દોકડા { સેલમ, પુર, એરચ.		૧ જરતોશ્ત્રો	૨૨૪
		૨ તેમો	
		૮ ઇ. પુ. ૨૪૨૮ થી ૨૦૧૮	
૭ મીનોએહર	૧૨૦	એસીરીયાનું રાજ.	
૮ નવખર	૭	નાઇનસ વિશે	૧૩૬૦
૯ અફસીઆબ.	૧૨	મીડીયાનું રાજ.	
૧૦ જુ	૫	૧ દીએદીસ ઇ. પુ. ૭૦૮	૨૨
૧૧ કેરસાસ્પ	૯	થી ૧૮૬ સુધી.	

૨	ફરેઅરતીસ ઇ. પુ. ૬૮૬ થી તે ૬૩૩ સુધી.	૫૩	૧૧	આરસીસ ઇ. પુ. ૩૩૮ થી ૩૩૫ સુધી	૩
૩	ક્યાકસરીસ ઇ. પુ. ૬૩૩ થી ૫૯૩ સુધી	૪૦	૧૨	દારાવસ કોટો માનસ ઇ. પુ. ૩૩૫ થી ૩૩૦	૫
૪	એસતાએજસ ઇ. પુ. ૫૯૩ થી તે ૫૫૪ સુધી	૩૪		યુનાની રાજ.	
	હુમામનીઅન વંશ.			સીકંદર પાદશાહ ઇ. પુ. ૩૩૦ થી ૨૪૬ સુધી	૭
	ધિરાની રાજ.			સીકંદરના સરદારો ઇ. પુ. ૩૨૩ થી તે ૨૫૬ સુધી	૬૭
૧	સામરિસ ઇ. પુ. ૫૫૬ થી તે ૫૨૯ સુધી	૩૦			
૨	કમખાહ/સીસ ઇ. પુ. ૫૨૯ થી ૫૨૨ સુધી સ્મરદીસ	૭		પારથીઆનું રાજ.	
૩	દારાવસ હીસ્તારપીસ ઇ. પુ. ૫૨૨ થી ૪૮૫ સુધી	૩૭		અમરકાનીઅન શહેનશાહત.	
૪	જરકજસ ઇ. પુ. ૪૮૫ થી ૪૬૪ સુધી	૨૧	૨	તીરદાદ ઇ. પુ. ૪૬૧ થી ૨૧૪ સુધી	૨૭
૫	આરતેજરકજસ ઇ. પુ. ૪૬૪ થી તે ૪૨૪ સુધી	૪૦	૩	અરદવાન ૧ લો ઇ. પુ. ૨૧૪ થી ૧૯૬ સુધી	૧૮
૬	જરકજસ (ખીજો) ફક્ત ૧૧ માસ રાજ કીધું.		૪	ક્રીઆરતીસ ઇ. પુ. ૧૯૬ થી ૧૮૧ સુધી	૧૫
૭	સોગદીઅનસ ફક્ત ૭ માસ રાજ કીધું		૫	શીરઝ ૧ લો ૧૮૧ થી ૧૭૭ સુધી	૪
૮	દારાવસ-નોથસ ઇ. પુ. ૪૨૪ થી ૪૦૪ સુધી	૨૦	૬	મીથ્રેદેનીસ ઇ. પુ. ૧૭૭ થી તે ૧૩૬ સુધી	૪૧
૯	આરસીસ ઇ. પુ. ૪૦૪ થી ૩૫૮ સુધી	૪૬	૭	શીરઝ ૨ જો ૧૩૬ થી ૧૨૬ સુધી	૧૦
૧૦	દારાવસ આકસ ઇ. પુ. ૩૫૮ થી ૩૩૮ સુધી	૨૦	૮	અરદવાન ૨ જો ઇ. પુ. ૧૨૬ થી ૧૧૫	૧૧

૯	મીથેલીસ ઇ. પુ. ૧૧૫ થી ૧૮૫ સુધી	૩૦	૨૭	વોલોગોરીસ ડબ્લે ૧૪૯ થી ૧૯૧	૪૨
૧૦	મનાસસીરાસ ઇ. પુ. ૮૫ થી ૭૭ સુધી	૮	૨૮	વોલોગોરીસ ૪ થો ઇ. સ. ૧૯૧ થી તે	૧૬
૧૧	સાનાચોલીસ ઇ. પુ. ૭૭ થી ૭૦ સુધી	૭	૨૯	૨૦૭ સુધી વોલોગોરીસ ઇ.સ. ૨૦૭	૬
૧૨	શીરઝ ૩ જો ઇ. પુ. ૭૦ થી ૫૫ સુધી	૧૫	૩૦	થી ૨૧૬ સુધી અરહવાંન ૪ થો ઇ. સ.	૧૦
૧૩	મીથેલીસ ૩ જો ઇ. પુ. ૫૫ થી ૫૩	૨		૨૧૬ થી ૨૨૬	
૧૪	એરોહોસ ૫૩ થી ૩૬	૧૭		ધરાંનનું રાજ.	
૧૫	શીરઝ ૪ થો ૩૬ થી ૪	૪૦		સાસાનીયાંન વંશ.	
૧૬	સાતેશીય ઇસી સન ૪ થી ૯ સુધી	૫	૧	અરેશીર આબેકાંન ઇ.સ. ૨૨૬ થી ૨૪૦ સુધી	૧૪
૧૭	વોનોનીસ ઇ. પુ. ૬ થી ૧૪ સુધી	૫	૨	શાહપુર ઇ. સ. ૨૪૦ થી ૨૭૧ સુધી	૩૧
૧૮	અરહવાંન ૨ જો ૧૪ થી ૪૪ સુધી	૫	૩	અહુરમજ્દ ઇ. સ. ૨૭૧ થી ૨૭૨ સુધી	૧
૧૯	વારહાનીસ ૪૪ થી ૪૭	૩૦	૪	બેહેરાંમ ઇ. સ. ૨૭૨ થી ૨૭૫ સુધી	૩
૨૦	મોતારજીસ ૪૭ થી ૫૦	૩	૫	બેહેરાંમ ૨ જો ઇ. સ. ૨૭૬ થી ૨૯૨	૧૭
૨૧	વોનોનીસ ૨ જો ૬૪ એ- કજ વરસ રાજ કીધું	૩	૬	બેહેરાંમ ૩ જો આર માસ રાજ કીધું	
૨૨	વોલોગોરીસ ૫૦ થી ૯૯ સુધી	૪૯	૭	નારસી ઇ. સ. ૨૯૨ થી ૩૦૦ સુધી	૮
૨૩	પેકારસ ૯૯ થી ૧૦૭	૮	૮	અહુરમજ્દ ૨ જો ૩૦૦ થી ૩૦૮	૮
૨૪	પુરાક ૧૦૭ થી ૧૨૧	૧૪	૯	શાહપુર ૨ જો ૩૦૮ થી ૩૭૫	૧૭
૨૫	વોલોગોરીસ ૨ જો ૧૨૧ થી ૧૫૯ સુધી	૨૮	૯		

૧૦	અરેશીર ૨ જો ૩૭૫ થી ૩૮૦	૫	પુશરની જોડી" નામે પારસીઓ ગાયન ગાય	
૧૧	શાહપુર ૨ જો ૩૮૦ થી ૩૮૫	૫	છે તે પાદશાહની હાકીકતનું છે.	
૧૨	બેહેરાંમ ૪ થો ૩૮૫ થી ૩૯૬	૧૧૨૩	શેરોય. ફક્ત એકજ વરસ રાજ કીધું. એને મનાઈ માપર બદનજર કરીપોતાનાં બાપનેમારી નખાબો. એ વૃક્ષભી હતો	૧
૧૩	મઝેઝરદ ઉલ અધીમ ઇ.સ. ૩૯૬ થી ૪૧૮ પુશર ફક્ત નામનું રાજ્ય કર્યું	૨૨	અરેશીર ૩ જો ૧૨૮ થી ૧૨૯ સુધી. આ શાહજહો ફક્ત ૭ વરસની ઉંમરે ગારીનસીન થયો પણ દુસ્મનોએ મહાઈ કરી મારી નાખ્યો, એકજ વરસ રાજ કીધું.	૧
૧૪	બેહેરાંમ ગાર ૪૧૮ થી ૪૪૧ સુધી	૨૩	પુરાંનદોખત. પુશર ૫૨ વીજની દીકરી થાય. ૧૨૯ થી ૧૩૦	૧
૧૫	મઝેઝરદ ૨ જો ૪૪૧ થી ૪૪૯	૮	આઝરમીહોમ એ પુરાંન દોખની બહેન થાય. આ બન્ને બહેનો નેકજહ હતી પણ દુસ્મનને હાથ મારી મહાબો.	૧
૧૬	અહુરમજદ ૩ જો ૪૫૯ થી ૪૬૦	૧૧	ફરીજાજહ ૧૩૧ થી ૧૩૨ મઝેઝરદ શેઠેરીવાર ૧૩૨ થી તે ૧૫૨ સુધી પારસીઓની પાદશાહી આ પાદશાહથી મહ.	૧
૧૭	ફરીજા ૪૬૦ થી ૪૮૬	૨૬		
૧૮	પાલાય ૪૮૬ થી ૪૯૦	૪૨૫		
૧૯	કોબાદ ઇ. સ. ૪૯૦ થી ૫૩૨ સુધી આ રાજાનાં વખતમાં મજદકે પેગમ્મરીનો દાવો કર્યો હતો.	૪૨		
૨૦	નૌશીરવાંન અદલ પાદશાહ ૫૩૨ થી ૫૮૦ સુધી મજદકની દીનનો નાસ એને કર્યો હતો.	૨૬		
૨૧	અહુરમજદ ૪ થો ઇ. સ. ૫૮૦ થી ૫૮૮	૪૮		
૨૨	પુશર ૫૨વીજ ૫૮૮ થી તે ૬૨૭. " શીરીનને	૨૭		
		૮૨૮		
		૩૯		

૧. યઝ્ઞદેવર શેહેરીવાર પાદશાહનાં પેતાનાં અમલમાં ૨૦ વરસ દરમીઆનમાં આ પાદશાહે ફક્ત ૪ વરસ રાજ્ય આનંદથી ભોગ્યું અને ૧૬ વરસ નાસભાગમાં અને લડાઈમાં પુરાં કર્યા. નેહાવંદની લડાઈમાં યઝ્ઞદેવર નાહાસી ગયો અને ૨ મરવમાં ભરાયો. યઝ્ઞદેવરને માટે એમ કહે છે કે આ પાદશાહ ઘણો નબળો હતો તેથી આરબોએ એનાં પર ચોતરફથી હુલડ કર્યું અને ઘેરો ઘાલ્યો, અને ફીસાદ ઉઠાવ્યો.

૧. ઇરાંનનાં રાજ્યપર યઝ્ઞદેવર શેહેરીઆર પાદશાહ પછી ખલીફ ઉમર પેતાએ રાજ્ય કર્યું અને ત્યારબાદ આરબ લોકોએ રાજ્ય લીધું. અને ઇસલામી અમલમાં ઇરાંન ગયું તે ઇ. સ. ૬૪૦ થી ૧૩૫૪ સુધી આબુગાબુનાં ગામોમાં પારસી હાકમોનાં વંશજે રાજ્ય કર્યું હતાં. અને ઇરાંનનાં રાજ્યપર ઇસલામી રાજ્યપદ ભોગવતા હતા હવુ પહુ તેઓનોજ અમલ ત્યાં છે. અત્યાર સુધીમાં યાને ઇ. સ. ૬૪૦ થી ઇ. સ. ૧૫૧૬ સુધીમાં લગભગ ૧૨૭૬ વરસ થયાં પારસી શેહેનશાહત ઇસલામીને હાથ ગઈ છે. હાલ પારસીઓનો યઝ્ઞદેવરહી સને ૧૨૮૬ ચાલે છે જે આ છેલ્લો પાદશાહ તખ્તપર બેઠો તે દિવસથી છે એમ ગણાય છે. મળકુર ૧૨૭૬ વરસ દરમીઆનમાં ઇસ્લામીનાં ધણું વંશોએ રાજ્ય ભોગ્યું તેમાંનાં નામ ખલીફાનાં વંશ, સામાની વંશ, દીલમી વંશ, ગઝની વંશ, સલ્જુકી વંશ (ઇ. સ. ૧૧૦૦ માં) અતાબેગ, મંગલ વંશ, મુઝ્ઝર વંશ, તુરાની વંશ, સફલી વંશ.

આ સફલી વંશ, સિયા વંશ કહેવાય છે. મળકુર વંશોમાં એકથી અનેક પાદશાહોએ રાજ્ય કર્યું છે. ઇરાંની તવારીખો વાંચો.

૨. પાદશાહોનું વરણન આખું લેતાં આ જેવાં આખાં અનેક પુસ્તકો થાય લેખી અને કુકમાં લીધું છે. વધુ ખુલાસા માટે વાંચો શાહનામું, તવારીખે ઇરાંન.

પાદશાહ યઝ્ઞદેવર શેહેરીઆર ઈ. સ. ૧૩૨ ની સાલમાં ૧૫ વરસની વયે ગાદીનશીન થયો, આવેલાં આરબોનું બલ ઘણું વધી ગયું હતું. અને ત્યાં ત્યાં તેઓનીજ ક્ષતેહ હતી યઝ્ઞદેવર શેહેરીઆર પોતે રાંક અને નરમ હતો, તેવી વેલાએ ઇરાંનનો બગડેલો મામલો જોઈ ખલીફ ઓસ્માને પ્રથમ લડાઈ કરી પણ ઈ. સ. ૧૩૪ માં પુલની લડાઈમાં આરબો હારી નાસી ગયા, તે પછી હીરાની લડાઈમાં પણ તેઓની હાર થઈ, આથી તેઓએ લુટફાટ ચલાવી, અને પહેલ વેહેલું બગદાદ શેહેર લુટ્યું. ઈ. સ. ૧૪૦ માં કેદેસી-આની લડાઈમાં ઇરાંનીઓનો વયે સરહાર રૂસ્તમ ઈબ્ન ફરૌખખાદ માર્યો ગયો. જેથી ઇરાંનીઓની તદ્દન હાર થઈ, અને દરફસે' કાવાંની નામનો રાજનો જુદો દુશ્મનોએ કંટકા ખુલ્લા કર્યો. ત્યાર બાદ બીજી લડાઈ નેહાવંદ તરફ થઈ ત્યાં આરબો જીત્યા ને યઝ્ઞદેવર શેહેરીઆર પાદશાહ હારીને નાહો, ને મર્વમાં ભરાયો.

મર્વ શેહેરમાં લોટ દલનારને ત્યાં યઝ્ઞદેવર છુપાયો હતો તે લોટ દલનારે પૈસાનાં લોભે દગો કરી ઈ. સ. ૧૫૨ ની સાલમાં યઝ્ઞદેવર શેહેરીઆરને મારી નાંખ્યો. આ મુજબ યઝ્ઞદેવરનાં મોત સાથેજ ઇરાંનની જસ્તોસ્તી શેહેનશાહતની આ ખેરી થઈ કે જે પછી ઇરાંનમાં કદી પણ આજહીન સુધી જસ્તોસ્તી શેહેનશાહત પાછી થઈ નહીં, તે વખતે આખું ઇરાંન શેહેર જંગલી જનુની આરબોને હાથ ઉગડ થયું. ને જસ્તોસ્તી સભ્ય તેઓએ નાખુદ કર્યું સભ્યની પડતી સાથે જુલમાત ઘણો ગુજર્યા માં-

હયો તેથી દીનની લાગણીને લીધે હાંદેશાના મારેલા હાંદુસ્થાન આવી સંબંધમાં વસ્યા.

હવે યજ્ઞદેવરહનાં ઇરાનસર જમીનથી નાહાસી જવા પછી પારસીઓની શહેનશાહીત ખતમ થઈ. ખલીફ ઓમર નામનાં આરબોનાં સરદારે જરતોશ્ટી ધર્મની કેટલીક ઘણીખરી કેતાબોનો નાસ કર્યો. (તે આગમચ ઇરાનદેશમાં ઇસ્વીસન પૂર્વે ૩૩૦ થી ૩૨૩ વેર થાને આજથી બે હજાર વરસ ઉપર જ્યારે સીકંદર રૂમીએ ઇરાનમાં રાજ્ય વાપર્યું હતું તે અમલમાં તે પાદશાહે ઇરાનનાં બાગલા પારીને પોતાનાં સરદારોને વેંહેંચી આખ્યા હતા કે તેનાં મુલ વતન યુનાનપર હુમલાની ધાસ્તી ન રહે. તે વખતે સીકંદર પાદશાહે પણ પારસીઓનાં ધર્મનાં પોથા બાલી નાંખ્યા છે. એવું લખાણ આગલી કેતાબોમાંથી મળે છે.

યજ્ઞદેવરહને પદશ્ચ કરી આરબોનાં સરદાર ખલીફ ઓમરે પોતે યજ્ઞદેવરહશાહનાં એક બેટાને કેદ પકડયો પણ તે શાહજાદા પર ખલીફ ઉમર ખેતાબે મેહેરબાની કરી કે વાલી તથા વારસ તથા જરખાનાં વગરનાં આ સાલેસ શાહજાદાને નહીં મારવો અને પુછ્યું જે “તુંને જોઈએ તે પુગાડું તે માટે તું માંગણી કર. હું તુંને કોઈખી ચીજથી તુકશાંન નહીં પુગવા દેવું. આ સાંભળી દલેર શાહજાદાએ ખલીફ ઓમરને કહ્યું કે અએ નામદાર મરહ હવે હમારી આગળ એવો વખત આવ્યો છે કે ઇરાનીઓતું નામ દેહેકાણી કહેવાશે. વાસ્તે તું જો મેહેરબાની કરેચ તો એક ગાંમડું ઉજ્જડ જગા મને આપ, કે જે વેરાંનને હું આબા-

દાંન કરૂં અને તેનો હલાલ તોસો આવે તેથી હું ખુશાલ થાવું. અને મારો દન ગુજારો કરૂં.

પછી ઉમર ખતાબે ફરમાવ્યું કે જે એ માંગે તે આપો કે રંજ તથા ફેકરમાંથી છુટે. ત્યારપછી ઈસનસર જમીનમાં જગેજગ ખલીફ ઓમરે માણસો મોકલ્યાં અને મંજલે મંજલ જગા જોઈ પણ કેઠેળી ઉગડ જગા જોઈ નહીં; જ્યાં ત્યાં ખાગ ખગીચા વાડી વણકા અને આદમીઓથી ભરપુર જોયું.

પછાએ, ખીનો જોઈ જ્યાં માણસોનો વસવાત નહી પણ લીલોતરી હતી અને ગુલબહાર જેવી આબાદ હતી. અને સોના રૂપાનો પણ ખેડોલો વેપાર જથ્થો જોયો તેથી પાદશાહને (ખલીફ ઓમર ખેતાખને) એ ખબર કીધી. તે સાંભળી તે પાદશાહે પેલા શાહબહાને કહ્યું કે તું ઉગડ જગા માંગે છે પણ તમામ જગા જોઈ પણ કરસું પણ ઉગડ નથી. તું આબાદાંન જગા અને વીલાયત માંગ. તું જે માંગે તે આપું અને પુસ્તી કરૂં. શાહબહાએ જવાબ દીધો કે નામદાર પાદશાહ મને ઉગડ કે આબાદાંન કોઈ પણ જમીન જોઈતી નથી. પણ મેં જે માગણી કરી તે એટલા ખાતર કે મારા નેઆગાંનેનો મુલુક મેં તુંને દેખાડ્યો કે એવો આબાદાંન મુલુક મેં તુંને સોંપ્યો છે. હવે પાદશાહ કેઆમતનાં દન તાર્દની વાત તું જાણે કે મુલુક રાખવાનું કામ બાલુ નથી. ^૧મુલુકનો રાખનાર આફ-

૧. દેશનાં હાકમ માટે છે તેમ લેરનાં વાલીઓ અને ગામનાં મોટાઓ, કોમનાં અકાબરો, ધરાનાં હીમાયતીઓ, સમાનાં આગેવાનો, અને ધર્મનાં વચ્ચે પાત્રે દરેકે દરેક કામ છે કે જે કામપર જે વડો

તાબની મીશાલે પાદશાહ જોઈએ. જેમ આકૃતાંબ ગરીબ તથા તંબગરનાં ઘરપર એક સરખો તપેચ, ને ઝલકેચ અને પાછાડપર તથા ઘાસનાં તણુખાંપર રોશનાઈ કરેચ તેમ પાદશાહે ખલ-કની દાદ દેવી એવો દલેર જોઈએ. ફરેસ્તા માફક સહુખર અને વરસાદનાં વાદલ માફક રહેમદીલ હોય તો મુલુક આબાદ રહે. જો આબાદાંન મુલુક ખરાબ થાય તો તેનો બોજ તે પાદશાહની ગરદનપર રહે. જો પાદશાહનાં અદલથી જેહાંનમાં તંગી, ખરાબી, દેહેશત, માલમતાની નુકશાંની, થાય અથવા પાદશાહથી કરીને તેની રૈયતને જોલમ, રંજ શખ્તી, નામોરાહી, અને ખરાબી પુગે, બેદાદી થાય, એ સર્વ બોજ પાદશાહની ગરદનપર રહે; કારણ કે ખુદાએ દુનિઆ સરજી તેમાં જે પાદશાહ થયા છે, તેઓને લાજમ છે, કે પોતાની રૈયતનું રક્ષણ કરે, અને આ-કરા કર નહીં લીએ, રૈયતની સુખશાંતી બંધાવે. એવો પાદ-શાહ હોય તે ખરા નર છે અને તે તાજ તખતને લાયક છે. ખુદાએ દુનિઆમાં આદમીઓ પેદા કીધાં તે દીનથી હુમારા કયાંની પાદશાહેને ચુનંદા કીધાચ તેનાં તોખમથી ઈબરાહીમ દરતુર છે.

ઈબરાહીમ દરતુર જેને તમો લોકો ગણો છો તે હુમારા પેગમબર જરતોશ્ત છે. તે કયાંની ઓલાદનો છે. આ દુનિ-

નેમાયો છે ને દરેકે પહેલાં પોતાની ફરજ પુરેપુરી સમજવી જોઈએ, અને તે ધોરણે ચાલવું જોઈએ ત્યારેજ તેની આગેવાની કાંમતી છે નહીં તો તે જોખમદારી કરતાં ખુદાની બંદગી કરે તો બહુ. કેમકે જે જોખમદારી પોતાને સીર છે તે ફરજ જો તે ઇન્સાન જાણે નહીં તો બર્ષ છે;

આમાં પહેલો 'પાદશાહ' 'ગયોમર્દ' થયો છે. અને શાહાન-શાહ યઝ્ઞદેવરદ શેહેરીઆર લગી પાદશાહી ચાલી. અને હજુ પણ હમારા પારસીઓ છુટા છવાયા છે તે ઇરાનમાં આજુ-બાજુનાં શેહેરામાં ૭૫૦ વરસ વેર રાજ્ય કરશે પણ આ તખ્ત ને સઘળી માલેકીતું છે અને મારા નેઆગાન ગયોમર્દના વખતથી તે મારા બાપ યઝ્ઞદેવરદ શેહેરેયારનાં વખત સુધી આ વખત તાજ વાપર્યું.

હવે તમો આરબોએ બારતી જીલમ ગુજારી મારા બાપ યઝ્ઞદેવરદ શેહેરેયારને નસાડ્યો, મને કેદ પકડ્યો અને હવે મેહેરબાંની બતાવો એ જોઈ જીવમાં દુઃખ ઉપજે છે તે જીદાને રોશન છે. અગ્ને પાદશાહ તું સાંભલ કે તમારા આરબોપર પણ હજુ ગણું ગુજરશે અને એવો જીરો વખત આવશે કે જીવાન હશે તે જીદો નજર આવશે અને જમીન કંપે ધરતીકંપ થાશે અને શેહેરાનાં શેહેરો પાયમાલ થાશે. જે કોઈ જીદાતું નામ પડશે તેને લોકો દેવાનો કહેશે, અને જે ખરો દેવાનો હશે તે કહ્યો થઈ ધરમ નહીં પાલતાં દેવની રાહે ચાલશે. તે વખતમાં આજનાં દીવસ પછી કાલનો દીવસ ઘણો જીરો આવશે. તે વખતમાં કેણુખીનાં તોખમથી એક મરદ પેદા થશે તેનું નામ અબુ મસલાંમ મરોજી. તે માણસ હમેશે કશાબનાં કામનો કરનાર તેની નીશાની એ જે તેની પેશાની

૧ યઝ્ઞદેવરદ શેહેરીઆરનાં બેટાએ ગયોમર્દથી તે આખર હા-જારા સુધીનું બ્યાન કહ્યું તે લીધું નથી. આ લખાણુ દ્વતુર જરતોસ્ત બેહેરાંમનું લખેલું છે અને બહમન પુસ્તકાની રેવાયતમાં પણ મળે છે.

ફરખ હશે. તમામ બદનપર અને જાતપર બાલ ઘણાં હશે, અને પીઠપર એક નીશાન હશે. તે ખોરાશાંન તથા રગ (રચ્ચે) શેહેરની તરફથી આવશે, મુલુક લેશે, લકાઈમાં ફતેહ પામશે. તે વારે એક બીજો મરદ પાદશાહી લેશે. તે મરદ અકલીમ ચેહારમથી આવશે. તે એમ કહેશે જે હું મહમદની નસલનો ફરજંદ છઉં. તેનું નામ અબુ અબ્બાસ. તેનો લકબ ખોનદીનનો કહેશે. તેનું મોહ લાખું, દાહાડી સાંકડી હશે. તે પાદશાહી લેશે તે પેગમબરની જગો લેશે તેની નીશાંન એ જે બાપને મારશે કુદુ'બને ખરાબ કરશે. મહમદનાં કબીલાનાં ખેશો સમજાવે ૬૦૦૦ ને તે સખસ બેશુનાહ મારશે. તે ખોદાથી બીદીશે નહીં અને તે આખર મરશે. તે પછીથી જેહાંન હેર નસા ભરી થશે. નહીં યજ્જાને કે નહીં જંદ અવસ્તા પડવા કે નહીં નાપાકી પલીદીની પરહેજગારી થશે. આ ખુરાઈથી અસપનદારમદ અમે-આરખંદ (ધરતીમાતા) દાદાર અહુરમજદ આગલ ફરીઆદ કરશે કે આ મારી પર જુલમ છે માટે હું 'કોરદઈશ. ત્યાર પછી મેહેર યજ્જદ તેની ફરીઆદને પુગશે તેથી ખુબીનાં કરનાર પેદા થાશે અને ખુરાઈ કરનારાંનો અંત આવશે. તે વખતે એટલી સખતી પડશે કે આદમીઓ મુસદમાં મોહોત માંગશે. ઈરાંનમાં રડાકુટ અને દોડધાંમ પડશે. અને તમામ આદમી નાહાસીને ફરીઆને કિનારે જઈ ભરાશે. બાપ પોતાનાં

૧ અને ધરતી ઉંચી નીચી થશે કે જેથી ધરતીકંપ વિગેરે થઈ જમીન વેરાંન થઈ દુનિઆ તલે ઉપર થવાથી હસ્તીનો નાસ થશે અને ક્યામત થશે.

ફરજંદની દરકાર નહીં કરશે ત્યારબાદ રૂમ, તથા શાંમ, તથા ફીરંગ તથા ઉઝમનની વેલાયતથી તુરક તા, અરબ, તાડૂમી લશકર બેશુમાર આવશે અને કયામત જેવી લડાઈ બાગશે. તમામ જમીન લશકરના હોડવાથી હાલશે અને તેનો રંગ અંગુરી જેવો થાશે અને આરબોનાં ઘોડોડાનાં જીન લગે લોહી ચાલશે. ખુદાની પેદાયસ તંગીમાં આવશે. અતશ, પાણી, જમીનપર ગજબ થવાથી ખુદા આગળ પોકાર કરશે અને દાદાર અહુરમજદ તેઓને બાખશશે અને ગુનેહગારોને ભાંજશે. અને હરાંનમાં બેહેરાંમ વરબાવંદ પાદશાહ થશે, અને જેહાંન આરામ પામશે. શરૌશ યજદ કંગદેઝમાં પેશોતનને તે વધાઈ પોહાંચાડશે તેથી પેશોતન દસ્તુર ૧૫૦ સાગેદો સાથે આવી ખુશીથી જશન યજશને કરશે. તે યજશનેથી દેવો ના પેદા થશે. યજશનેનો ભેર પાણીમાં રેડશે, તેથી તમામ ફીસાદ નાપાકી બરતરફ થશે. કયાંનીઓને તોખમનાં બેહેરાંમ વરબાવંદ પાદશાહથી જેહાંન બેહેસ્ત મીશાલે થાશે. અને પેગમબર જરતોસ્તની દીન ઘણી ચાલશે. એ દીનની રાહ હોશોદર ખુબ ચલાવશે અને હોશોદરને પેગમબરી કરતાં ઘણું સોસવું પડશે, પણ તે ખુદાની સહાયી સર નહીં ફેરવશે અને દુશ્મનોને માર્હાત કરશે અને પોતાની દીન સીકકે ચાલુ કરશે.

અય પાદશાહ! હવે સાંભલ કે આસમાનની ચાલની ગીરદેશ બલાં અને ખુરાંઓપર હમેશાં એક સરખી નથી રહેતી. ગરીબ તથા તવંગર સર્વેને મરવું છે. એક વાર સજપર બિચાડે, બીજી વાર બાકમાં નાખે, દોલત, ભેર પર મગડર નહીં ચલું, સખબ

આકેખત કરણીજ પાર ઉતારશે. આસમાનની હોનર બેવકાઈની છે. તે મુજબ પરથમ કયાંનીઓની પાદશાહી હતી, ત્યાર પછી આરબોની પાદશાહી થઈ. હવે આરબો પછી તુરકોને હાથ ધરાં-
નની પાદશાહી જશે. અને તુરક પછી ફરીવાર કયાંનીનાં તો-
ખમનો શાહ બહેરાંમ વરબાવંદ પાદશાહી કરશે. જસ્તોશ્તની
દીન તાજ થશે. ગયોમર્દનાં વખતથી તે આજદીન લગે હ-
મારા નેઆગાંનોએ રાજ કીધું. તેઓએ બારતી જીલભાતતું
દુઃખ કોઈને નથી દીધું. હવે હમારૂં બખત ફર્યું અને પાદ-
શાહી ગઈ, તુંને મુબારક થઈ અને તારીબી તેજ ફેજ થશે.

યજ્ઞદેવરદથી તે શાહ જમશેદ સુધી અને ગયોમર્દ સુધી
મારા નેઆગાંન છે અને મારા નેઆગાંનોનાં કાંમથી મારૂં દેશ
ફીકરમાં પડ્યું છે. મને શેહેર, બાગ, વાડી નહીં જોઈતી. હવે
પછી મને મુલુક, મેહેતરી, તથા ફરમાની નહિ હોય તો ભલું
છે. હવે તારી તાજ અરબીનો વખત છે તેનો અમોને કંઈ
ફાયદો નહીં થાય. જેહાંનમાં હમારી દોલત ખસખ થઈ
જે આરબથી પાદશાહી મારું તો ખતા છે. જે તું મને બક્ષે
અથવા મારે તો તે વાતની મરદાંતળી નહીં. એ છાંદગાંનીનો
મને હીસાબ નહીં. હવે મને છાંદગાંની નહીં હોય તો ભલું
છે. મારો મુલુક હોકમ પાદશાહી ગયું તો હવે પછી મને
છાંદગાંની નહીં હોય તો ભલું છે. મારા બાપને તેં નસાડયો
અને મારા દોસ્તોને કુવામાં નાખ્યા અને ખાકમાં નાંખ્યા તે
શેહેર તથા મુલુક તથા બાગને શું કરું? જે વારે લગઈથી ના-
હાથીએ તે વારે તગરાંનો અવાજ નહીં જોઈએ. ખુબ છાંદ-

ગાંની હાયવાહાએમાં નહી હોય. પાદશાહી પછી જે કોઈ ગો-
લાંમ થાએઓ તેને ભલું છે. જે જીવે નહી, જીવતો નહી રહે
તે મરે તે ખુબ છે. શાહાબાદે એ ભાંતે ઘણીએક વાત કહી
પોતાનો ફેલ મરવા પર એખતયાર કીધું. જ્યારે આદમી પો-
તાની જીંદગીથી હાથ ધોએ ત્યારે તેનાં દીલમાં જેમ આવે
એમ બોલે, તેમ તે શાહાબાદાએ મરવાનોજ ઈસદો દેખાડ્યો.

હવે જ્યારે ખલીફ ઉમર ખતાબે એ સરવે વાત સાંભળી
ત્યારે દરદ આબરભર્યો થાયો અને આસમાનની ગેરદશથી ઘણો
દલગીર થયો. પછી પાદશાહબાદાને સમજાવીને એક ગાંમ આપ્યું;
તમામ સાજ અસખાબ સુદ્દાં આપી તેને વદા કીધો. પછે પાદ-
શાહબાદે તે ગાંમ વસાવી આબાદાંની ઘણી સારી કીધી.”

ખુલાશો:—સુરૂ વાંચવાર, આ યજ્ઞદેઝરદ શેહેરીઆરનાં
બેટાનું લખાણ વાંચી શું થા ? અને આરબ પાદશાહ ખલીફ
ઉમર ખતાબ વિષે પણ શું વીચાર્યું ? સાર મતલબ એ છે કે
આ વાકયો દરેક ઈનશાંને ગોખી રાખવા જોઈએ. આજનાં
જવાંનો જરા તરા વધારે શીખ્યા તો સાહેસાઈ દાંનાઈની જગ્યા-
એ મગફરી તોર ખતાવે. અને જો તેમાં કંઈ માન બોલો મળ્યો
તો મગફરીનો સુમારજ નહી. તેઓનાં ઘેરને આંગણે જો કોઈ
ખુદાપરસ્તી સાદાઈથી ગયું તો વેહેમી ગણે, અને તેઓ પોતે
સુધારાનાં સડાનેા દુખાદુખ ધરમ પાલે તે તરફ તો કોઈએ
આડી નજરે જોવું પણ નહીજ જોઈએ એવો તેઓ ફાંકો રાખે
છે. તેવાઓને આ મજકુર પાદશાહબાદાની દાંનાઈની વાત ખલીફ
એમરે ખતાવેલી મેહેરબાનીની બાબદો ગોખી રાખવા લાયક

છે કે માન ઓઢા મેળવ્યા પછી કેવું અને કેટલું શાંત રહેવું અને ઓરખી વધારે સાદાર્થ વાપરી આસપાસનાંઓને અને હાથ હેઠલનાંઓને વધારે માયાથી ચાહીને ચાલવું કે જેનાં ખરા આ-શીશથી તેની કીરતી વધારે કહેવાય. અને ખુદરતી ગેખી મહ-દનો સહો ઉમેરાય. પોતાને જે કંઈ ઓઢો મળ્યો છે તે દુનિ-આનાં લોકોમાં મોટાં ગણાવા થકીજ છે એવું યેલ નહીં રાખવું પણ ખરા હમદર્દી જે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સાચવી શકે અને તેવાઓ બે ખરા હાજતમંદ હોય તો તેઓની દુઃખની દાજે પુગીને બનતી કોષેશથી તે માટે કાલજી ધરીને તેની હાજત પુરી પાડવી કે ગેખી માલેક અને તેની અરો શક્તિ ખુદરતી ગેખી રીતે તે મહદનાં પુગાડનારને સ્હાય થાય છે. અને તેથી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સાચવી આ અવતાર સફલ થાય છે. ઉપરટપકેની કેલવણીએ અકડકું બનેલી બાનુઓને પણ આ ઉપલો દાખલો નશીઅત લેવાબેગ છે.

પણ આવાં કાચી મટોરીનાં અને અવલી બુદ્ધીનાં ઇનિશાં-નોએ બાલુવું અવસ્યનું છે કે શીખવું લાલુવું સાદાર્થ વાપરવી અને એક ક્રને સમજી ઉરકેસઈ ચાલવા પહેલાં પોતાનાં બન્ને કાંને વાદવીવાદવાલો બન્ને પક્ષનું સાંભલી લઈ પછીજ પોતાની અકલે તેનું તોલ ધરીને સમાધાનમનથી સાવધાન ચાલવું. આ મુજબ ચાલવું એ સમજી શક્તિનાં અને ચતુર ધ્યાનવાલાં આસામીઓનું કામ છે.

ગમે તેવી ઉંચ કેલવણી લીએ અને મનથી વિચારી ચાલવાનું

નહી હોય ત્યારે સામા સમજી ધનશાનો પેલાંઓથી ઘણાં વિચારમાં પડે છે અને જ્યારે એજુએટમાં ખપતાં અને તેથી પણ ઉંચકેલવાળી પાંચેલાં ધનશાનો એક કાંને સાંભળેલી વાતપર પોતાની અકલને તાકુ' હીએ ત્યારે સાંમાંઓને બહુ ખેદ થાય છે.

સામું ધનશાન કોણ પંક્તીતું છે તે પુરેપુરું સમજવા વગર એકદમ તુરંતકાર પર આવી જનાર ધનશાનોનેજ આ લખાંણુ લાગુ થાય છે. સમજી અને સાહેસ માણસો વિચારીનેજ આલે છે. આપણે ઈચ્છીશું કે ખુદા સૌને નેક અકલ બક્ષી સત રાહ બતાવે અને સુખી રાખે.

નામાંકીત પારસી પહેલવાંનોનાં નામો.

પારસીઓનાં રાજ્ય અમલમાં અસલ શાહ જમશેદની એલાદથી તેનાં બેટા તુરનાં દીકરા, શેદરખ, નો દીકરો તુરક, તેનો બેટો સમ, સમનો દીકરો અસરત, તેનો દીકરો કેરેશારખ.

આ કેરેશારખે પહેલવાંનગીરી ઘણી મરદાંનગીભરી કરી હતી અને તેનાંથીજ નામીયા પેહેલવાંનોની પેહેડી ઉતરી આવી છે જેઓનાં નામ ધુપનીરંગનાં ભણતરમાં અને આફરગાંનેમાં દેવામાં આવે છે. શાહાનામા સુજળ તે નામો નીચે પ્રમાણે છે.

કેરેશારખ નરીમાન સાંમ (એને સામેસવાર પણ કહેતા), બલ એની એરતનું નામ રોદબે. બલનાં ફરજંદો તેહેમતન ફસ્તમ, પેહેલવાંન ઝવારિ, ખુરશેદબાનું. ફસ્તમ પેહેલવાંનનાં ફરજંદો, સોરાબ, ફરાંમરોજ, બાંહાંગીર, ગોશબાનું, જરબાનું.

હવે સોરાબ પેહેલવાનનો દીકરો બરજો. અને બરજોનાં ચાર દીકરા કરીમાંન, જેહાંબુજ, તૈસુર, ખુરશેદમાહપેકર. ફરાંમરોજનાં ચાર દીકરા જેહાંબખશ, આદરખુરજીન, સાંમ, તુખારે. ગોશ-બાનુનો દીકરો બેજન, બેજનનો બાપ ગેવ. ગોદરેજ, ગુરગીન, મીલ્લાદ બેહ્રેંરાંમ, રેહાંમ, ગેશવાદ, કારન, કોબાદ, ગાવે, વિગેરે.

એકંદર ૨૬ નામો જણાય છે. તે સિવાયનાં બીજાં હશે પણ આ નામો વારંવાર વંચાય છે. એઓમાં તેહેમતન રૂસ્તમ અને કેરેશાસ્પનું બહુ વધારે વંચાય છે. કએ ગુસ્તાસ્પશાહનાં બેટા અંસહ્દીઆરે પેહેલવાનખીરી કરી છે અને બહવાંન છે અને અસહ્દીઆરના બેટા ચાર હતા. બેહિમન, મેહરનોશ, નોશઆજર, અને આદરફરૂજ. આ ચારે જણાંઓએ જરતોશત સાહેબને દીન ફેલાવવામાં ઘણી મદદ કરી છે. અને નોશાજર અને આદરફરૂજ આ બન્ને જણાંઓએ ઇરાંનમાં બે આતશકહેલો બાંધ્યાં હતાં અને તેઓનાં નામ પોતાના નામ પરથી રાખ્યાં હતાં.

અહેવાલે નૌશેરવાંન આદેલ

વ

મજદક બા મેહેમુદશાહ

બેહેરાંમગોર.

જરતોસ્તીઓનું 'ખ્યાડ' ગુલઝાર વતન ધરાંન સરજમીનમાં પારસી શાહનશાહત દરમીઆનમાં ઇ. સ. ૪૪૦ ની સાલમાં સાસાનીઅન વંશનો ૧૫ મો પાદશાહ બેહેરાંમગોર ગાદીએ આવ્યો હતો. આ આસામી બાહાદુર, દયાલુ, સખી અને બલવાંત પાદશાહ તરીકે પ્રસીધતા પાંખી ગયો છે, એને તખ્ત આપવાની જેઓ વીરુદ્ધ હતા તેમને એને ઉઘારતા અને માફી બક્ષી પોતાની પક્ષમાં લીધા.

બેહેરાંમગોરે તાતારનાં બાકાંન સાથે લડાઈ કરી તેમાં જીત મેલવી, તેમજ હીંદુસ્થાંનમાં અનેકવાર જીત ફતેહ મેલવી ત્યાંથી દશ હજાર ગાન્યારીઓને ધરાંનમાં લાવી ધરાં-

નીઓ સાથે પરણાવી હતી. એને આરબ અને રૂમીઓનાં દેશો-
પર હુમલા કીધા પણ તેમાં ફાળ્યો નહીં. બેહેરાંમગોર એક
અચ્છો નીશાંનબાજ શેકારી હતો.

બેહેરાંમગોર પોતે શેકારનો ધણીજ શોખીન હતો ધુર
અથવા જંગલી ઘણેડું જે ધણીજ શેતાબ ચાલતું હોય છે તે
એને ધણીજ પસંદ હતું. એજ જાનવરનાં શેકારમાં એને પો-
તાની છાંદગીબી ખેંચ દીધી, કેમકે એવાં એક જાનવરની
પછવાડે લાગીઆથી એકાએક એ પોતે એક ઉંડા ખાડ કુવા
આગલ આવી પુગો કે જેમાં એનાં ઘોડાએ ડુબકી મારી ને
તેમાંથી તે જાનવર તથા તેપરનો પાદશાહી સવાર પણ કદી
પાછો કોઇના જોવામાં આવ્યો નહીં. આ અકસમાત બનાવ
શીરાજ અને અરાકાંહાંત વચેની એક સુંદર ખીનમાં બન્યો
હતો જેને આજ લગી પહેલવાનોની ખીન કહે છે. એ પાદ-
શાહની શીકારગાહની તારાજ થઈ ગયલી એક બેઠક હતી છે.^૧

તીરંદાજીમાં બહેરાંમે પોતાની કાબેલીઅતનો ગર્વ પકડી
પોતાની એક બહાલી બાતુ આગળ તેની પોતીકી ચાલાકી દેખ-
ડાવવા ચાલ્યું. પેલીને પોતે એક મેદાનમાં લઈ ગયો. તાંહાં એક

૧ તવારીખે કદીમ ધરાનનાં બનાવનાર ૧૪૧૦ ની સાલમાં તે
નજરોનજર બેંધ આવ્યા તેવથુ પોતાનાં એજ પુસ્તકમાં લખે છે કે
ત્યાં એ પાદશાહની તીરંદાજીની માહીતમારી તથા જે કારણથી એ
મહેલ બાંધવામાં આવ્યો છે તે વિશેની મજકુર કહાણી પોતે સમજી
આવ્યા છે.

હરણ મુતેહું હતું પાદશાહે એક તીર એવી તો નીશાંનથી ફેંક્યું તે તેના કાનને લાગીનેજ માત્ર પસાર થઈ ગયું. પેહું જાનવર સજાગરૂ થયું તે એવું સમજ્યું જે, મને માએ ઉપદ્રવ કીધો હશે માટે તેને ઉઠાડી મેલવા પોતે પોતાનાં પાછલા પગની ખરી પોતાના કાન સાથે અડાડવી. પાદશાહે એક ખીણું તીર એવી તો આખાદ નીશાન કરી ફેંક્યું કે જેથી તેની ખરી તેનાં શીંગડાંની સાથે જોડાઈ ગઈ.

બેહેરાંમે મનમાં મગન થઈને પોતાનું મોહોડું તારીફનાં શબ્દો સાંભળવા રાણી સામે ફેરવ્યું, પણ રાણીએ ઘણા ધીમા સ્વભાવથી જવાબ વાળ્યો કે “નીકો કરદન કે પુરકદન અસ્ત.”

યાને માહવરાથી કમાલીયતપણું હાંસલ થાય છે. આવા ગેરસહુકાઈ ભરેલા શબ્દો સાંભલી પાદશાહે તેણીને એક પહાડમાં કતલ કરવા તરતજ હુકમ કર્યો, પણ એક વજીરની દયાથી તેણીની છાંડગી ખચી. તે વજીરે તેણીને એક ટેકરી સોરેનાં નાહનાં ગામડાંમાં ભરાઈ બેસવા પરવાનગી આપી, ત્યાં તે એક માલપર રહેવા લાગી.

એક માલપર ચઢવાનાં વીસ પગથીઆં હતાં. ને ત્યાં આવી રહ્યા બાદ તરતજ પેલી રાણીએ એક નાહતું વાછરડું વેચાતું લીધું, જેને દરરોજ તે ઘાહાડામાં એકવાર ઉચકી નીચે ઉપર લઈ જવાનો પોતે માહવરો રાખ્યો, એ મુજબ ચાર વરસ વેર એ માહવરો બારી રાખ્યો, ને જેમ જેમ પેલા જાનવરનું કદ વધતું ગયું તેમ તેમ પેલીના શરીરનું કૈવલ વધુ ને વધુ ચાલુજ રહ્યું.

બેહેરાંમે જાણ્યું જે મારી બાનુને મારીજ નાંખી હશે. એક દીવસે એવો એતેક્કાક બન્યો જે શીકારગાહમાંથી ઘાકી ગયા બાહ સાંજનાં એજ ગામડાંમાં બેહેરાંમે છાવણી કીધી. તેણે એક જીવાન ચોરતને વીસ પગથીઆં સુધી એક મોટી ગાય ઉચકીને ચઢકી જતાં જોઇ, પોતે તેથી બેઠક તાજીબ થયો ને માણસને પુછવા મોકલ્યું કે હેખઈતાં આવાં નાજુક શરીરની નારીએ શી તરેહથી આવું અજાયબ જેવું જોર મેલવ્યું ?

પેલી બાનુએ જવાબ દીધો જે એ મારી છુપી વાત બેહેરાંમ સિવાય ખીજા કોઇ આગલ હું કહેનાર નથી અને જો તે મારે ઘેર એકલો આવશે તોજ હું તેને તે કહીશ. તે પાદશાહ તુરતજ ત્યાં ગયો ને પોતે જે જોયું તેથી તેની પોતે જેવી તારીફ કરવા માંડી કે પેલીએ તુરતજ કહ્યું કે “હું એટલી બધી તારીફને લાયક નથી માહવરાથી કમાલીઅતપણું હાંસલ થાય છે ” એવું પોતાના ખુદરતી અવાજથી બોલી પોતાનો ખુરખો પોતાનાં મોહકાંપરથી તરત ઉચકી નાંખ્યો.

પાદશાહે તેણીને આલખી ને તુરત ગલ્લે વલગી પડ્યો. જે શીખામણુ તેણીએ આપી તેથી તે ખુશી થયો, ને તેનો ખ્યાર પાછો મેળવવા ચાર વરસ સુધી જે જેહેમતતેણીએ ખેંચી તેથી મગન થઇને એ જગ્યાપર પોતે એ બાબતની ચાહગારી કાયમ રાખવા નખચીરગાહની એક બેઠક સાડ એક મહેલ બનાવવા હુકમ આપ્યો. જે ત્યાં બાંધવામાં આવ્યો.

મજકુર પહેલવાનોની ખીન માટે હવે બોલીશું કે ત્યાં

ચારો ઘણું સારો અને શેકાર પુરકલ છે તેથી અસલી જમાનાથી ઇસાનના પાદશાહો અને અમીરો મોટી ખુશીથી તાંકાં હમેશાં આવજા કરતા હતા. એ આખી ખીનમાં ગસહો આવેલા છે જેઓમાંના કેટલાએકો તો ઘણાજ મોટા અને ઘણાજ ઉંડા હોય છે, ને જમીન અંદર તેઓનાં મુલો એક એક સાથે સંબંધ ધરાવે છે એવું વિચારાયલું છે. આ ઉપરથી બેહેસમ શીકારગાહમાં જ્યાં ગરક ગયો તો ત્યાં તેનાં શરીરની ઘણીખી તપાસ કીધી પણ તે કોઈને હાથ આવ્યું નહીં, આ બનાવ બની શકે તેમ છે તેથી કોઈએ પણ અભયબ ધવા જેવું નથી.

ઇરાંનસર જમીનપર જે સૌથી સરસ પાદશાહો રાજ ચલાવી ગયા છે તેઓમાંનો બેશક બેહેસમગોર પાદશાહ પણ હતો. એનાં રાજનો સઘળો વખત પોતાની રૈયતને મુખી રાખવામાં મુખ્ય કરી રોકવામાં આવ્યો હતો.

એ પાદશાહ બહુજ નેક, સાદો, ડહો, બાહુદુર, બાહોશ, દુરઅંદેશ, મીલનસાર, રાંક, મજબુત, અને તીખા સ્વભાવનો હતો. બેહેસમે ઇરાનમાં ૧૮ વરસ રાજ્ય ભોગવ્યું હતું. જે અરબ સરદારે નાહનપણમાં દાખલા દલીલોથી એને કેલવણી આપી હતી અને જે કે એનાં કુમલાં મનપર થયો ગઈ હતી, તેવીજ ટેવ તથા નેફ્રીની ખાસીઅતો એની આખી છાંદગી મુધી ચાલુ રહી હતી.

એનું રાજ ખીજા ઇસાની પાદશાહો કરતાં વધારે સાદુ ને માખપનાં પીઆર જેવું હતું એક ખરા અરબ માફક તે શેક-

રનો અત્યંત શોષીન હતો ને તેમાંજ એની છાંદગીનો અંત આવ્યો ને શરીર વટીક હાથ આવ્યું નહીં.

એનું મરણ શેકાર કરતાં અચાનક રીતે મોરદાબાદ નામનાં બાગનાં કુવામાં ઘોડા સાથે પડી જવાથી નીપજ્યું હતું.

એની પછી એનો બેટો યઝદેજરદ ૨. એ ઇ. સ. ૪૫૦ માં ગાદીએ આવ્યો. એ ભલો ને બાપ જેવો સખ્ત તબેહનો હતો. કોન્સ્ટેન્ટીનોપલનાં પાદશાહે ખંડણી આપવા નાં પારવાથી પોતાનાં દાનેશમંદ વજીર મેહેરનારસીની સરદારી તથા સરદારી આપી ત્યાં મોકલ્યો. તેણે રામનોને હાર આપી ફરી ખંડણી લેવા માંડી હતી. એનું મરણ ઇ. સ. ૪૫૬ માં નિપજ્યું.

હોરમજદ ૩ એ—એ યઝદેજરદ ૨. ન્ત નો નાનો ને માનીતો શાહજાદો હતો; આથી એનાં વડા બાઈ ફ્રીશાજ ને સીસ્તાનની હાકમી આપી રાજ્યમાંથી દુર કીધો. હોરમજદ ગાદીએ બેસતાં ફ્રીશાજે સાંભી ચઢાઈ કરી, તેમાં પ્રથમ હાર મલતાં તેણે છુદુન નદીને બીજે પાર નાહસી જઈ ત્યાંથી તારતરી પ્રજાનું નવું લશ્કર એકઠું કરી પોતાનો હક્ક મેળવ્યો હતો. હોરમજદ એક વરસ નામનુંજ રાજ્ય લોગવી પદભ્રષ્ટ થઈ મરણ પામ્યો.

ફ્રીશાજ—પોતાનાં બાઈને પદભ્રષ્ટ કરી મારી નાંખી પોતે તખ્તનશીન થયો. એનાં શરૂઆતના અમલમાં લાગત ૭ વરસ-વેર દુકાલ પડ્યો ને પુરો વરસાદ નહી તેથી પાણી વીનાં પ્રાણી-ઓને ભારે આપદા પડી હતી. તે વેલા ફ્રીશાજ પાદશાહે ખુ-

દાની ખંદગીમાં મશગુલ રહેવા ઉપરાંત પ્રજાને મદદ કરવામાં વખત ગુમર્યો હતો. એને તાતારનાં ખુશનવાજ પર ચઢાઈ કરી પ્રથમ તે નાહસી ગયો પણ તેનાં બાહોશ સરદારે યુક્તિથી ફીરોજનાં લશ્કરને બિયાબાંનમાં ઘેરી પાણીની તંગી પારી તાજે કર્યું. આવી રીતે ખુશનવાજનાં ફંદામાં ફસી પડતાં સેવટે કોલકસાર કરી લઘાઈ ફરી નહીં ઉઠાવવાનાં સોગંદ લઈ ઇરાન તરફ પાછો ફર્યો. ઇરાંન ફર્યા પછી વચન તોડી બીજે મસ્તબે ચઢાઈ કરી, તેમાં ફીરોજ માર્યો ગયો અને તેની બેટી દુરમનોને હાથ કેદ પકડાઈ. આ બનાવ ઇ. સ. ૪૮૬ માં બન્યો. એનાં પછી એનો બેટો પાલાષ ગાદીએ આવ્યો.

પાલાષ—પોતાનાં બાપ પછી ગાદીનો વારસ થયો, ત્યારે તેનો ભાઈ કોબાદ જેમી તખ્ત પર આવવાનો દાવો લઈ બેઠો હતો તે બાકાંનનાં મુઠકોમાં નાહાસી ગયો, પાલાષે ફીરોજનાં વખતમાં થયેલો અંધકાર દુર કીધો. એનાં અમલમાં “એફ્ટ-લાઈટ” પ્રજાએ રાજ્યપર ચઢાઈ કરવાની દેહેશત આપવાથી તેને ખંડણી આપી નરમ પાડ્યા; આથી તેઓએ ફીરોજની બેટી તથા રાણીને કેદ કરી હતી, તેમને પાછી આપી. પાલાષે આર્મેનિયા પ્રાંતની પ્રજા સાથે સારી વર્તણૂક ચલાવવાથી તેઓ તાજે રહ્યા. પાલાષ ૪ વર્ષ રાજ્ય અમલ સોગવી ઇ. સ. ૪૯૦ માં મરણ પામ્યો.

નૌશીરવાંનનો જન્મ.

ત્યારે પાલાષ પોતાનાં બાપ પછી ગાદીનો માલેક થયો

ત્યારે તેનો ભાઈ કોબાદ જેળી પોતે તખ્તપર આવવાનો દાવો લઈ બેઠો હતો તે ખાકાંનનાં મુઢકોમાં નાહાસી ગયો; અને જ્યારે તે (=તે કોબાદ પાદશાહ) નીશાપુરમાંથી પસાર થયો ત્યારે તે શેહેરની જવાંન ખુશનુમા ઓરત સાથે તેને અચાનક ઓલખ થઈ અને ફક્ત બાર કલાકમાં સાદીનાં કોલકરાર તેનાં સાથે કરી ત્યાં તેને થોડીક વાર તેનાં સાથે ગુજરી હતી, અને ત્યાંથી ખાકાંનનાં મુઢકોમાં ગયો તો. જ્યારે તે ખાકાંન સોરેથી એક મોટું લશ્કર લઈ ચાર વરસ બાદ પાછો ફર્યો ત્યારે તે નીશાપુરમાં પાછો આવ્યો ત્યારે પેલી બાઈએ તેઓ વચ્ચેની થોડીવારની પ્રિતથી જે બાળક (બેટો) ઉત્પન્ન થયું તું તે કોબાદને સ્વાધીન કર્યું.

પેલા બચ્ચાંનાં દીદાર જોઈ તે નેહાએત ખુશી થયો ને તેનાં વીશે જ્યારે તે વિચારમાં હતો ત્યારે તેને એવી ખબર સાંભળી કે તેનો ભાઈ પાલાષ ગુજરી જવાથી ઇરાંનનું તાજ તેને સાફ મુકરર થઈ ચુક્યું છે. આવી વખતે આ ખબર પોતે સાંભળી તે પરથી એ પાદશાહની ખાત્રી થઈ જે તેનો બેટો ઘણો ભાવ્યશાળી છે તેથી તે દિવસથી તે તેનાંપર ઘણો ચાહ તથા મમતા બતાવવા લાગ્યો. આ જવાન શાહબાદનું નામ તેને “નૌશેરવાંન” રાખ્યું અને એવીજ ખીજ પાણુ બાબદોમાં આ ધારેલા સારા સગનથી સારાંજ પરિણામો ઉપજ્યાં હતા ત્યાર બાદ તે બન્ને મા બેટાને તે ઇરાન સાથે લાગ્યો હતો.

કોબાદશાહની દરબાર ઈરાંનનો મામલો.

કોબાદ—ઈશિન આવી ખુશાલીશું તખ્તે બેઠો જ્યારે એ પાદશાહ ઇ. સ. ૪૬૦ ની સાલમાં ખાકાનની મદદથી ઈરાન પર ચઢાઈ લઈ આવતો હતો તેજ વેલા ઉપર મુજબ પોતાનાં ભાઈ-નાં મરણની ખબર સાંભળી અને બેટાને પણ ચાર વરસનો જોયો વિગેરે, વહી પોતાને તાજે તખ્ત મલવાની ખબર સાંભળી બેહદ ખુશ થયો કોબાદે તાતાર પ્રજા સાથે રનેહ બાંધી ખાઝાર પ્રજા સાથે લડાઈ કરવાની ફરજ પડતાં તેમને સખત હાર આપી.

નાશીરવાંન, કોબાદશાહ, અને મજદકની હકીકત.

ઈશિન સર જમીનમાં કોબાદશાહની દરબારે મજદકનું પેગ-

મખરી દાવાથી આવવું, અને રાજાને તેમજ અનબુમ-

નને ફતવાઓ આપી પોતાની દીન રવેશ કબુલ

કરાવવી તે સખબે કોબાદશાહનું પદબદ

થઈ કેદ પકડાવું, ફરી બીજવાર ઈશિ-

નનું રાજ્ય મેલવવું અને નો-

શીરવાનને હાથે મજદ-

કને શિકસ્ત મલવી

વિગેરે.

કોબાદશાહનાં રાજ્ય અમલનાં દશમાં વરસમાં મજદક નામનો એક આશામી કોબાદશાહની દરબારમાં આવ્યો. જે વેલા કોબાદ પાદશાહ દરબાર ભરી ખુશાલીશું તખ્તે બેઠો હતો.

અને તમામ અનબુમન અદનાં કે આલા અમીર ઉમરાવો તેમજ ગરીબો સર્વે મજલીસ કરી બેઠા હતા અને આગલા નેઆગા-નોની વાતો કરતા હતા જે કોબાદશાહ ધ્યાન દઈ સાંભળતો હતો ત્યાં મજદક પણ બેઠો હતો. તે તેજ વેલા ઉઠી ઉભો થઈ કોબાદશાહને કહેવા લાગ્યો કે—

“જેહાંનપનાહ હું આહું”ય કે એક દીન નવી બાહેર કડું. (યાને નવો ધર્મ ઉભો કરવા માંગ્યો.) કે જેથી તમામ ખલકતમાં હું વચે થાવું ને તમામ ખલકત મારી દાદ જોય ને કહ્યાસર ચાલે. મને બસારત મલી છે તે મુજબ મારે તે દીન બાહેર કરવી.”

તે સાંભલી પાદશાહે કહ્યું કે—

“એ સહનાં બતલાવનાર તું મને શું કહેવા માંગેય? જો કોઈ પયધમબર દીન લાવે તો તે મોઝેજો બતાવે કે જેથી તેની દીનપર સૌને ચક્રીન આવતાં તે દીન સૌ ખુશીથી કબુલ રાખે છે, ને ઈમાન લાવે છે. માટે કહે કે તું શું મોઝેજો બતાવે છે?”

તેનો જવાબ મજદક નહી આપી શક્યો ને હેરાન રહ્યો, ને મુંગો બેઠો.

જ્યારે કે મજલીસ બધી બરખાસ્ત થઈ અને સૌ ઘર ગયા ત્યારે પાદશાહ કોબાદ અને મજદક પણ પોતાને મુકામે ગયા. ઘર ગયા પછી મજદકે પોતે સુક્તી કીધી અને “આત

૧ એક તવારીખ નવેસના કહેવા મુજબ મજદક મોખેદાંન મો-બેદનો બેઠો થતો હતો.

સાગાહ”ની પાછળથી એક તલેસમાત ઉભો કીધો. તે એ કે દરેમેહેરની ત્રણસો દગલાં દુરથી જમીન ખોદી. અને ભોયરાં માફક જમીન તળે આઠવા જવાનો રસ્તો કીધો. અને એ માલમ સમારીને તૈયાર કર્યું. જમીન જે ત્રણસે (૩૦૦) દગલાં દુરથી ખોદેલી તે છેક આતશનાં કુણુ સુધી સખી હતી અને વાંસની ભુંગળી એક અબ્જબ જેવી રીતે ગોઠવી મુકી હતી. તે એવી કે જો કોઈ આદમી ભોંયરાંમાં પેસીને પેલી ભુંગળીમાંથી એ માલમ રહી ખોદે તો આતશખાંનાંમાં ઉભેલો માણસ એમજ સમજે કે આ કંઈ મોઝેજો છે.

આ મુજબ કીધા પછી મનદકે પોતાનાં એક ગોલાંમને પોતે કહ્યું કે જ્યારે હું પાદશાહ તથા ખુઝ્ગોને લઈને આવું ત્યારે આતશને હું વાત પુછીશ તેનો જવાબ તું દેજે અને આ ભરમ કોઈનેખી કહેતો નાં વિગેરે. પાદશાહ અને બધા ખુઝ્ગો જ્યારે આ આતશખાંનાંમાં આવશે ત્યારે હું ઘણી બંદગી કરશ અને આતશને સવાલ પુછશ તેનાં જવાબ બરોબર તું દેજે તે વખત તુને સાઝું ધ્યાન થશે. તે બધું મેં ગોઠવી રાખેલી ભુંગળીમાંથી બોલજે. એમ ભરમ સાચવી રાખજે કોઈને કહેતો નાં. એવું કહીને પોતે ‘કોબાદ પાદશાહ

૧ કોબાદ પાદશાહનાં રાજ્યનાં દસમાં વરસમાં એટલે ઇ. સ. ૪૯૯ ની સાલમાં મનદક નામના એક આસામીએ પેગમબરીનો દાવો કર્યો, ને કોબાદશાહની દરબારમાં ગયો. પહેલાં તેની દીન થોડાકોએ પસંદ કીધી. તવારીખમાં લખે છે કે તે એવા ફટવા આપવા લાગ્યો કે—

“એક ખીજનો માલ સરખે હીરસે વેઢેઆ લેવો, પસંદ બીજો

જ્યાં તખતે બેઠો છે ત્યાં દરબારમાં જઈને કોબાદને ઘણીએક હુંવા કીધી અને કહ્યું કે એ દાદનાં આહનાંર દીનદાવરશાહ હું એક મોઝેજે રાખું છું તે તું પાદશાહ ઇચ્છે તો માહારી દીનનો તરજબો તું પાદશાહ નજદીક ખુલ્લો કરે. તું પાદશાહ પોતે અને દાનાવો તેમજ બુજર્ગો બધા, અને હું સાથે એકઠાં થઈ આતશખાનાંમાં જઈએ અને જઈ અવસતા પડીએ. પછી હું કેટલાએક સલાહ જવાબ આતશખેહરાંમને પુછું તેનો જવાબ

સાથે સંબંધ રાખવો, પોતાની બહેન દીકરીઓ સાથે પરણવું વિગેરે કિલતા હતવાઓ આપવા લાગ્યો. આ ડગારાએ ઢોંગથી મોઝેજાઓ બતાવી ધણકિને પોતાનાં પંથમાં દાખલ કર્યા, તેમાં કોબાદશાહ અને તેનાં હમશરીકો પણ તેનાં હંદમાં ફર્યા. મજદકે ખુદ નૌશીરવાનની માને પોતાના પાસે મોકલવા શેખી કરી કોબાદને કહ્યું, જે માગણી એ પાદશાહે ઇતુલ રાખી હોત, પણ નૌશીરવાને આંખમાં આંસુ લાવી પોતાનાં આપ તથા મજદક તરફથી એ કાંમ નહીં કરાવવા આખે આપને મીનતગરી કરી. આ નવો ધરમ જાહેર થવાથી દેશમાં પુરેપુરી અધાધુધી દાખલ થઇ.

હર જગ્યાએ મજદકનાં ચેલાઓ ખીર્ગંઓની ઐરી, ઊંકરીઓ તથા તેઓની મીલકત જબરદસ્તીથી લઇ જવા લાગ્યા. પાદશાહ પોતે બી તેજ રાહરશમે ચાલતોતો તેથી તેનાથી કોઇને સખ થઇ શકતી નહી. પણ તેના અમીરો તેથી કિલતુંજ મત ધરાવતા હતા તેથી પોતાનાં બચાવ સાર એક સંપની ધણી જરૂર છે એવું તેઓ ધારવા લાગ્યા.

કોબાદશાહની બહેન ખુદ મજદકની દોસ્તીમાં પડી કોબાદને કુછંદી ધર્મમાં પડેલો જોઇ આર્મૈનિયનોએ કોન્સ્ટન્ટીનોપલનાં પાદશાહને ઉચ્છેરી ફરાંનપર ચલાઇ કરવા કહ્યું. આ ખબર કોબાદનાં અમીર

એ આતશપાદશાહ આપે તો પછી તું મારી દીન કબુલ કર.

એવી કેફીઅત સમજી પાદશાહે તમામ દાનાવો ખુઝગો ઉમરાવો મોખેદોને બોલાવીયા અને ફરમાવ્યું જે કાલે સવારને પોછેર સૌ જલદી આવો અને અત્યારે સાથે મળી આતશખાનામાં જઈએ. અને ‘મજ્જક’ મોઝેએ બતલાવે છે તે બેઈએ તે શી તરફ તરઝએ બતલાવે છે તે બેઈએ.

ઉમરાવોમાં પડતાં તેઓએ કોળાદને પદબદ્ધ કરી કેદ કર્યો, ને તેનાં બાઈ જામારપને માદીએ બેસાડ્યો.

જામારપે દયા આણી પોતાનાં બાઈનો જન લીધા નહીં, તેટલાં કોળાદની બહેને પોતાનાં બાઈનાં દરોગા સાથે પ્રપચ રમી તેનો છુટકો કર્યો. ત્યાર બાદ કોળાદ એકસસ (જહૂન) નદી એલાંગી પોતે નાહસી ગયો, ને તાતારનાં પાદશાહની પનાહ માંગી કે જેને તેનો હક પાછો મેલવવા એક મોઢાં લશ્કર સહીત પાછો મોકલ્યો, તેથી તેની બલવા ખોર રૈયતે ચરણ ચઢ, માર માંગી. આ નખલા પણ સખી પાદશાહે પોતાની રૈયતને તેમજ પોતાનાં બાઈ જામારપને માફ દ્રાધાં, ને ઈરાંનનું રાજ પાછું મેલવ્યું, જે પછીથી નૌશીરવાને કોળાદને સમજાવીને મજ્જક તથા તેનાં અનુયાયીઓને શીક્ષત આપી અને ફરીવાર ઈરાંનમાં શાંતિ ફેલાઈ. તવારીખમાં આ લખાણ મલે છે કે મજ્જકે ધર્મ ફેલાવ્યાથી રાજને પદબદ્ધ થવું પડ્યું ને ફરીવાર રાજપર આવ્યા પછીથી નૌશીરવાને મજ્જકને શીક્ષત આપી વિગેરે. હવે આ મજ્જક અને નૌશીરવાંનનો કીસ્સો દસ્તુર નૌશીરવાન મરઝમને લખેલો જે અસલ લખાણપરથી નૌશીરવાન આદેલની હકીકત છે આ માટે દસ્તુર જરતોસ્ત બેહેરામનું પણ લખાણ બેજ મુજબ છે.

ત્યાર બાદ બીજે દિવસે સહવારમાં તમામ મોબેદો અને બુંઝગો તથા પાદશાહ અને સર્વે અનન્નુમન એકઠાં થઈ આતશ દરગાહે ગયાં, પાદશાહનું લશકરબી ગયું, ત્યાં જઈ સર્વ પાદશાહ નઝદીક સફ સમારી બેઠાં. જ્યારે મઝદકે આતશ પાદશાહના હોદાર હોઠા ત્યારે બંદગી કરવા બેઠો, અને ઘણીએક દોઆ પઢીને બોલ્યો કે “ એ હાદગર પાદશાહ હું જે રાહ રશમ ખતલાવું તે ખુબ જો, અને જો આતશ પાદશાહ મારી ખવાહી હીજો તો તેહકીક કરી જાણુ. ” એટલું કહી જઈ અવસતા પડ્યો, અને આતશને પુછવા લાગો અને કહ્યું કે—

“ એ હાદદીન હું દેખરાવું છું તે ખુદાયનો હોકમ છે ? ” ત્યારે દરેમહેરમાંથી જવાબ આવ્યો જે—

“ એની દીન રશમ કબુલ કરો. જે કંઈ એ વાત કહે છે તે ખુદાઈ સંદેશે છે. ”

એ સમજી પાદશાહ સર્વ અનન્નુમનને કહેવા લાગ્યો કે “ અજો તમામ અનન્નુમનો, તમો આ મઝદકની રાહરશમનું શું વિચારો છો ? ” એવું સાંભળી અનન્નુમન હેરાન રહી; પણ તે નાપાકનો તલેશમ કોઈને માલમ નહી. સર્વ કોઈ આ સાંભળી અજબ થઈ હેરાન રહ્યા અને સૌ કોઈ ઘેર ગયાં.

બીજે દિવસે તે નાપાક પાછો પાદશાહની દરગાહે ગયો અને કહ્યું જે મારી દીન કબુલ કર, અને ખલકને ખખર કર. ત્યારે પાદશાહે પોતાની પાસે સુન્નાની ખુરસી મેલાવી અને મઝદક તેપર બેઠો. ને કહ્યું જે “ એ રાસ્ત હાદધર હું એવું

આહુંથ કે મારી હીન બાહર કરે. ”

કોબાદ પાદશાહે હીન કબુલ કરી અને ખુશી થયાં.

મઝદકે કહ્યું કે:—

“ અગ્ને જહાં પનાહ તારી ખલકમાં ગરીબ, તવંગર ચા ભુંડાં બલાં જેઓ પાસે જેટલો બી માલ મીલકત હોય તે તમામ સરખે હીરસે વેહેંચી લીએ. સખબ કે તમામ ખલક તે પેદનાં કરનારનીજ છે, અને વહી દરેક આદમબાત બી તેનીથીજ છે, ગરીબ ને થોડો પૈસો છે ને તવંગર પાસે વધારે છે ત્યારે તે સરખે હીરસે બહેંચી દેવોજ બેઠએ, ખુદા આગલ દરેક આદમી સરખાંજ છે. ”

પાદશાહે એવી વાત કબુલ રાખી અને મઝદકનાં કહેવાથી પોતે ખુશાલ થયા અને પોતાની રૈયતને ફરમાવ્યું કે “ તમામ ખલકત ખોદાની છે અને સર્વ માલ તે માલેકનો છે માટે ગરીબ તવંગર સર્વ કોઈ પોતપોતામાં સરખે હીરસે બહેંચી લેવો. ”

ત્યારે આ વાત સર્વ કોઈએ સાંભળી ત્યારે સર્વ કોઈ હેરાંન થયા અને પ્રીતરમંદ થયા. હવે પાદશાહે સુન્નાની ખુરશી પોતા પાસે મેલાવીને મઝદકને વહુરાત આપી વહુર બનાવ્યો. પાદશાહે પોતાની આગલી સહરશમ મુકી અને મઝદકની સહ રશમ પકડી બેઠો.

ખુદા અથવા પેગાંમબર કોઈનું બી ફરમાન નહી તેથી દરેક આદમીઓનાં હીલ ગમ ભરેલાં થયાં. હવે યોદ્ધા દીવસ

ગયા અને વહી પાછા મઝ્ઝદક નવો એક ફતવો કાઢ્યો ને પાદશાને કહ્યું કે—

અએ પાદશાહ જેહાંનમાં જે ચીજ ખુશ લાગે તેની લેહેઝત આઠમીએ લેવીજ જોઈએ, જો કોઈને (ઓસ્તને) ખુબ સુરત હોય ને તું ખુશી થાય તો બોસો લીએ સેહેવત કરે નઝદીક રહે તો કંઈજ પશુ ગુનાહ નથી. આવી પશુ ખુબી છે અને તે એટલા વાસ્તે કે ખુદાવંદતાલાએ જે પેલા કીધું તેની લેહેઝત સર્વ કોઈ સરખે હીસ્સે ભોગવે અને નાઉમેદ નહી થાય. સરખી મોરાહ પામે.”

પાદશાહે તે વાત કબુલ રાખી સૈને ફરમાવી, જે કોઈ બેબુનીઆહ અને ફિસાદખોર હતા તે લોકને એ વાત પસંદ પડી અને પાકબાદ પરહેઝગાર ધનશાનો સાંભલીને હેરાંન થયાં અને નહી કબુલ કર્યું. ત્યારબાદ કોબાદ પાદશાહે મઝ્ઝદકનો મરતબો ઘણો વધાર્યો. અને મઝ્ઝદક ખુશી થયો અને રૈયત બહુ દુઃખી અને હેરાંન થઈ, અને સર્વે અબ્બયબ થયાં.

રૈયત માંહોમાહે વાતો કરે જે નાપાક મઝ્ઝદકે આપણા બધા પાદશાહને ફરેબ આપી ફેરવ્યો છે. જ'દ અવસ-તાથી કે ખુદાનાં ફરમાનની એ રાહ નથી, માટે કંઈ ચારે કરીએ એમ રૈયત વિચાર કરાવે તેટલાં પેલા ખુરાએ વહી પાછું જ'દ ઉભું કર્યું ને પાદશાહને ફેરવ્યો.

પાદશાહ અને મઝ્ઝદકે રૈયતપ્રર એવો જુલમ કર્યો જે “કોઈ ઘેર કોઈ મેહેમાન બધ તેમાં એક હોય કે પછી વીસ

મેહેમાન હોય તે સર્વેને ખાનું આપે, શરાબ ખુબ પાય, ખુબ મસત થાય કે પોતાનાં ઘેરમાં જે કોઈ મા, બેહેન, બેરી, દીકરી હોય તેની પાસે મેહેમાન જાય અને ગમે તેમ વર્તે, તેની મો-રાદ હાંસલ થાય. કોઈ નારાજ રહે નહીં. સખખ કે ખુદાએ મરદ ઓરતને એકબીજાંને માટેજ પેદા કર્યા છે. તેથી એક બીજાં સાથે ગમે તેમ વર્તે. તેનો ગુનાહ નથી.”

હવે તમામ આદમી પાદશાહની દેહેસ્તથી મઝદકની રાહ રશમપર આવ્યાં. જે કોઈ પુરાં હતાં તેઓને તે પસંદ પડ્યું અને બહાં તથા પાકબદને એ નહીં ગમ્યું તેથી શ્રીકરમંદ થયા, અને બહુજ હેરાંન રહ્યા; અને સર્વે મોબેદ અને દશતુરો અને ખુઝગો કોબાદનાં બેટા નૌશીરવાંન આગલ ગયા અને કહેવા લાગા જે ” આ રાહરશમ શી રવેશની છે જે તમામ આદમી અને દુન્યાનો માલ ખરાબ થાય છે. ? ”

નૌશીરવાંનને સર્વ કોઈ કહેવા લાગ્યા જે ” આગળ એવું કદી હતું નહીં, એ ઉલટા રિવાજોથી ફાયદો નહીં, બદકે ઓર ઘણું નુકશાંન છે. જરતોશ્તી દીનતું ફરમાંન નહીં તોડવું અને મઝદક જે રાહરશમ બતાવે છે તે તદ્દન ઉલટી છે, ખવાર થઈશું, એ બધું જુદું છે, પણ આપણો શાહ કોબાદ કરમું માનતો નથી ને તેનો (મઝદકનો) થઈને બેઠો છે, ને દીન દુન્યા ખરાબ થાય છે, તેથી એ શાહબાદ નૌશીરવાંન તું પોતે હમો સાથે ચાલ ને પાદશાહને એ વાતથી સમજાવ કે એ મઝદકને આપણાં રાજ્યથી દૂર કરે. ”

તે વખતે નૌશેરવાનની ઉંમર ૧૭ વર્ષની હતી. નૌશેરવાન પોતે સર્વ મોઝેલો સાથે પાદશાહ આગલ ગયો. કોબાદ પાદશાહ નૌશેરવાનનો ખુદ પોતાનો બાપ હતો અને પોતાનાં બાપને પોતે સર નમાવી અરજ કરી કહ્યું કે “ અચ્ચે જહાંનપનાહ, હરિંનસર જમીનમાં શુસ્તારપ પાદશાહનાં વખતમાં જગજહોર પયધમખર સાહેબ સરજરતોસ્ત સર્પેતમાંન જે દીન ખુદાઈ દરબારથી લાવ્યા હતા, અને મોઝેલ, તરજબા બતલાવીને બાહોર કરી હતી તે તું બરબાદ કરી આ બુઝ્ઝા મજદકનાં કહ્યા પ્રમાણે ચાલે છે તેથી તું સર ફેરવ અને તેતું કહ્યું કબુલ નાંકર, એ જરતોસ્તી દીનખાતર પાછળથી અરદેશર બાએકાંનનાં વખતમાં (રાજ્યમાં) અદરબાદ મારેસપંદ નામનાં દસ્તુરે એક મોઝેલે બતલાવ્યો જે તમામ ખલકે નજરે ભેયો છે. કે હ, મણ પંચકુટ ઉકાલી પોતાની છતીપર નામયું તે ભેયાથી સર્વ ધનશાંન એ દીનપર બેશક રહ્યાં, ને હવે આ નાપાક મજદકને કેહેલે લાગી તું દીનની પાયામાલી કરે છે અને બુજ્ઝો હેરાંન થાય છે. ”

બ્યારે નૌશેરવાનથી તેનાં બાપે એમ સાંભળ્યું ત્યારે તેજ વખતે મજદક દરબારમાં હોવાથી તેને પાદશાહે તુરત કહ્યું કે “મજદક આ નૌશેરવાને કહ્યું તે બધું તે બધું તે સાંભળ્યું છે માટે તું શું મોઝેલે બતલાવે છે. ? આ સર્વ ખલક કહે છે તેનો જવાબ દે. તારો મોઝેલે ભેવાથી એઓનાં હીલમાં ખાત્રી થાય તો તારી દીનની રાહ રશમ કબુલ કરશે. ”

જ્યારે મજદકે આ વાતો પાદશાહને મોહથી સાંભળી કે તુરત એક્કી નજરે નૌશેરવાનને જોવા લાગો. તેમ મોખેદ દસ્તુરો અને નૌશેરવાન પણ મજદકને જોવા લાગ્યા. જેથી પાદશાહે ખીલ્વાર મજદકને કહ્યું કે “ તું જે મને કહે છે તે સઘળું એઓ આગલ બાહેર કર. ” તેથી મજદક પુરશી ઉતરી ઉભો, ને કહેવા લાગો જે “ માહરી ગવાહી (જામીન-ગીરી) આતશ છે. કે તે આતશ જવાબ આપે છે કે આ દીન ખરી છે. ”

જ્યારે મજદકે એવો જવાબ આપ્યો કે અનજુમન હેરાંન રહી, અને દલગીર થઈ સેાં બેર ગયાં.

ખીજે દહાડે પાદશાહે દરબાર ભરી ત્યાં મજદક આવ્યો અને નૌશેરવાનને પણ બોલાવ્યો. અને પાદશાહે પૂછ્યું કે “ મજદકની દીનપર તું ઈતિબાર ધરાવે છે ? ” શાહાબાદ નૌશેરવાનને જવાબ દીધો કે—

“ જરતોસ્તી દીનપર હું બેશક છું, મજદકની રાહ, રશમ, દીન, ને ધીક્કાઈ છું. ”

“ નૌશેરવાનને મોહિડેથી આ સાંભળી પાદશાહે પોતે મજદકને કહ્યું કે “ આ સાંભળ, નૌશેરવાન શું કહે છે ? ” મજદકે પોતે પાદશાહને કહ્યું કે “ એ પાદશાહ આ નૌશેરવાન તમારો બેટો છે તેથી તમારે એને નશીઅત કરવી જોઈએ, જે અનજુમનમાં બેસી આવું નહીં બોલે અને અનજુમનને નહીં ઉરકેરે. ” તેથી પાદશાહે પોતાનાં ખેદમતગ્ગરને

બોલાવ્યો અને ફરમાવ્યું કે “એનાં નૌશેરવાનનાં હાથ બાંધો.” જ્યારે નૌશેરવાને એવું સાંભળ્યું કે તુરત પાદશાહને અરજ કરી કે “મને ચાલીસ દીવસની મહેતલ આપ હું બરોબર અવસતા વાંચું. તેથી પાદશાહે આપી અને નૌશેરવાન પોતાને મુકામે ગયો. જતાં વાર એક કાસદ શીરાજ શેહેર મોકલ્યો અને મોબેદાંન મોબેદ એક શીરાજ શેહેરથી બોલાવ્યો કે—

“આ ફકો દેખત તુરત આવો તમારી બહુજ મને જરૂર છે. તમે અફઘમંદ છો જેથી પાદશાહને તમે કહી શકશો. નાપાક મજાદક હયાં જુદી દીન ફેલાવે છે અને લોકોને હેરાંન કરે છે લોકની માલમત્તા લુટાવે છે ને સેવટ કહે છે કે એક બીજાની બહેન, દીકરી, બાચડી^૧ પ્રત્યે અનીતિથી વર્તવા હરકત નથી વિગેરે. તેથી હું તમુને બોલાવું છું કે તમે આવેલ છો અને તમે આવીને અવસતાની સહ રશમ પાદશાહને દેખાડો.”

કાસદ કાગળ લઈ ગયો અને આ કાગળ વાંચી તે મોબેદાંન મોબેદ તુરત શીરાજ શેહેરથી નીકળ્યો અને ઈરાંન આવ્યો.

૧ વાંચનારને પાદ હશે કે હાલનાં ચાલુ વખતમાં ધારાસભામાં આ પ્રમાણેનું “બામુતું બોલ” રજુ થયું હતું કે કોઇની ઇનસાંન કોઇની માતિની શિ પરચે અને જોડું બને વિગેરે. એ બીલ સાંમે પારસી અગ્નિમને તેમજ સર્વે કોમ વાળાઓએ સખ્ત અનગમો દેખાડ્યો છે, અને તે વાજબી છે. સગમ આ રેવાજથી અનિતીનું પગલું મજબુત થાય છે. તે માટે સખ્ત ધ્યાન પુગાડવું જોઈએ તેમજ એ બાબદ વાજબી નહીં પ્રગટે તે થઈ સલાહસપથી નીવેડો ચલો જોઈએ. કર્તા.

હવે એક દીન મજદકે પોતે પાદશાહને કહ્યું કે “ નૌશેરવાંન દીન કબુલ કરતો નથી અને વળી અનબુમનને ફતવા આપે છે તેથી એને સજા કર અને બંદીખાને નાંખ, અને અનબુમનને નશીઅત કર કે હવે પછી જે કોઇથી મજદકની રાહ રથમે નહીં આવે તેને ગરદન મારવામાં આવશે. ” તેથી કોબાદ પાદશાહે ખીદમતગારને બોલાવી કહ્યું જે “ નૌશેરવાંનને બાંધીને લાવો. ” તેથી તુરત તે ગયો અને નૌશેરવાંનને પકડી લાવ્યો. તે વખતે નૌશીરવાંને કહ્યું જે “ મેં ચાલીશ દીનની મેહેતલ માંગી છે અને ઓગણચાલીશ દીન થયા છે માટે ચાલીશ દીવસ પૂરા થયા પછી હું જવાબ દઈશ. આજનો દીન માફ કર, કાલનો પુરો થવા દે, અને તે પછી હું જવાબ દઈશ. ” એટલું બોલી પાદશાહથી રૂખશત લઈને નૌશેરવાંન પેલા મોબેદાંન મોબેદ આગલ ગયો. અને પોતે તેને બેઈ ખુશી થઈને કહ્યું કે “ અએ મોબેદાંન મોબેદ તમોને આવતાં આટલા બધા દીવસ કાંએ લાગા ? ”

તે મોબેદે જવાબ દીધો જે “ તું ફીકર નાં કર, ફક્ત એટલું કરજે કે મારા આવ્યાની ખબર મજદકને નહીં પડે, અને ખાંનગીમાં પાદશાહ આગલ મને લઈ જા, હું પાદશાહને પુછું કે મજદકની દીન કેવી છે ? ” નૌશેરવાંન ખુશી થયો અને તે મોબેદને પોતાનાં બાપ પાસે લઈ ગયો અને પાદશાહ આગલ અરજ ગુજરી કે “ એક મોબેદાંન મોબેદ શીરંજ શેહેરથી આવ્યો છે. અને તુને મળવા ઇચ્છે છે. ” તે સાંભળી

પાદશાહ કોખાદ બાહાર આવ્યો અને તે મોબેદે પાદશાહને જોયો કે નમન કર્યું અને દોઆ કીધી અને કહ્યું કે “ જહાં-નપનાહ તે’ દુન્યામાં શું દાદ દીન ધરી છે કે જેથી સચોતાંન ખસલતનાં ખુશી થાય છે અને ધર્મોઆ આવુદે છે? આ નાપાકે મજદક જે તુને દીન બતાવે છે તે એ પોતે થોડીક રમલ નજુમ બાજી છે અને ફતવા આપે છે. માટે એ પાદશાહ કાલશેજે હું દરગાહમાં આવીશ, એ નાપાકને મારે થોડાએક સવાલો પુછવા છે, જોયું એ શું જવાબ આપે છે અને મો-જેજે બતાવાવે છે. ? ” એટલું કહી રૂખશદ લીધીને ઘેર ગયો.

ખીજે દીવસે પાદશાહે દરબાર ભરી અને સર્વ અનજુમન તથા મજદક તથા મોબેદાંન મોબેદ અને નૌશેરવાંન વિગેરે આવ્યા. પાદશાહનાં સોનાના તખત પાસે ખુરશી પર મજદક બેઠો. અને મોબેદાંન મોબેદે પોતે મજદકને કહ્યું કે—

“ તે’ નીઆગાંનોની રાહ રશમ છોડી આવી દાદ કાંચ આહી છે? તે દાદ શું છે તે મને બહેર કર. ”

પાદશાહે મજદકને કહ્યું કે “ મોબેદ પુછે છે તેનો જવાબ આપ. ” તે વખતે મજદકે પોતે મોબેદને એમ જવાબ દીધો જે ‘ મારી દીન ખુદ તરફની છે. ’

મોબેદે પોતે મજદકને કહ્યું કે—

“ ખુરસીથી હેઠલ ઉતર અને હયાં આવી ઉભો રહે. ”

મોબેદને મુખથી આ શબ્દો સાંભળી મજદક શરમીદો થયો. અને હેઠલ આવ્યો.

મોખેદે પુછ્યું કે “ અએ નાંદાન કમઅલ્લહ તું બલધી આ દીન બાહેર કરેય ? નકામું અનબુમનને હેરાંન કરેય ? તું શું મોજેએ બતલાવે છે ? ”

મજદકે જવાબ દીધો કે “ આતશ માહારી બવાહી આપશે કે મારી દીન નેક છે અને ખુદાઈ રાહ રશમથી ભરપુર છે. ”

મોખેદે પુછ્યું કે “ પેહેલાં તું માહારા પુછ્યાનો જવાબ આપ, તું પોતે દીનને લગતી ખુદાઈ વાતો બાહેર કરે છે તો માહારા સવાલ પણ દીનને લગતાજ છે. ”

પેહેલું—એ કે તું કહે છે કે કોઈની ખુબસુરત નાર સાથે કોઈ પણ પુરૂષ મુલાકાત કરે, અથવા દશ આસામી આહે તો તેની તેમ કરે, અને તેથી જે ફરજંદ થાય તે ઘણું નેક ને ખુબસુરત ગણાય, ત્યારે હું પુછું છું કે તેનો ખરો બાપ કોણ ? ”

બીજું.—“ તેં સૌની દોલતનાં ભાગલા પાર્યા છે કે દોલત એક સરખી ચીજ છે, દોલતની ખુદરતથી પેદા થાય છે અને ઇનશાંન પણ સર્વ ખુદાનાં બંદા છે ત્યારે આપશ આપશમાં સૌએ પોતાની દોલત વેહેંચી લેવી, ગરીબ તંવગર બધા સરખાજ થવું. ત્યારે તું મને જવાબ આપ કે દુન્યાનાં ભાગમાં કોઈ ખરી મેહેનતનો કમાનારની હશે, કોઈ ધાપ મારનારની હશે, કોઈ બાપદાદાની મીલકતનો ધણીની હશે, વળી કોઈ રાતોદીન મેહેનત કરી સકમાઈ કરતો હશે, તો કોઈ ગુનેહગાર એવો બી હશે કે જે આલસાઇમાં આખો વખત ગુજારે અને વળી બુરાં કામમાંજ પૈસો ખર્ચે, કોઈ રંજ સ-

ખતીથી પૈસો એકઠો કરે તો વંળી કોઈ મરગરખાની ગુનાહુ કરે આંથી બી નહી કરે ? ત્યારે તું તો રૈયતમાં જે ગરીબ હોય કે તવંગર હોય સૌ એક સરખો પૈસો વેહિંચી લીએ એમ તે પાદશાહને ફરમાવ્યું જેથી પાદશાહે પોતાની રૈયતમાં તવંગરોને હોકમ કર્યો કે જે ગરીબ પાસે નાણું થોડું હોય અને તવંગર પાસે વધારે હોય તો સૌ આપશ આપશમાં સરખે ભાગે વેહિંચી લીએ. તથા જેહાંનમાં ગુનેહગાર હોય અથવા આલમુ હોય અથવા અજ્ઞાન હોય તો તેબી ફીલ ચાહે તો તવંગર અથવા પાદશાહની બેટીસે મુલાકાત લીએ. તો અએ નાપાક, બેબુનીઆદ બદખખત, ખુરા, બદશુમાની, લુચ્યા, એ તારી વાત સાચી છે ? તદ્દન ગલત છે. ફતવો છે.”

જ્યારે મોખેદને મોહોડેથી ^૧મજદકે ઉપર મુજબ શબ્દો સાંભળ્યા ત્યારે એકકી નજરે જોયા કર્યું પછી ગોરસાથી બોલ્યો કે “તમામ ખુશી અહુરમજદથી છે. જ્યારે ઝોરત છે એ ખુશીની જગો છે. ત્યારે ખુશખુશાલ થાય એમ ધારી આ કહ્યું છે તું પાદશાહનાં તખ્ત પાસે ઉભો રહી મને તારા મન ભાવ્યું બોલ્યો છે.” એટલું કહીને પાદશાહ તરફ ફર્યો અને કહ્યું કે “એ મોખેદને તું મારવા હોકમ આપ, કે ફરીથી આપણી પાસે કોઈ એવી વાત નહી કરે.”

પાદશાહે કહ્યું કે “મજદક તું દીન ફેલાવા માગે છે અને આ મોખેદ દીનની રવેશની વાત તુને કહી છે તેનો તું જ-

વાળ નહીં આપતાં ગુસ્સો કરીને 'મને કહે છે કે મારી નાંખ, તે નહીં બને એને તું ખરો જવાબ આપ કે તારી દીન સૌ કબુલ કરે. "

પાદશાહનાં મુખથી આ સખુન સાંભળી મજદકને બહુ ગુસ્સો ઉત્પન્ન થયો અને ઘણો ઈર્દમંદ થયો, અને પાદશાહ, તથા નૌશેરવાન, તથા મોખેદ અને સર્વ અનબુમનપર ગોશો દેખાડ્યો. પણ પાદશાહ સિવાય સર્વ ખુશખુશાલ હતા કે મોખેદે સારું કર્યું કે જેથી નૌશેરવાન આજે છુટો થયો. કારણ કે આજે આલીસ દીવસની મુદત પુરી થઈ હતી^૧ વિગેરે.

તે દીવસે સર્વ ઘેર ગયા અને બીજે દહાડે મજદકે એક ચારો કર્યો કે ખુદ પોતાનાં ખાસ બે માણસો હતા તેને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે " હું જે કહું તે ખાંનગી સખજો કોઈ બીજા આગલ કહેતા નહીં. આવતી કાલે સર્વે આતશ-દરવાહે જશું ત્યાં બે માણસ તમો હથીયારખંધ રહેજો, અને હું જ્યારે આતશની ખંદગી કરું ત્યારે તમો પાદશાહને તેમજ નૌશેરવાનને મારી નાંખજો. " આ પ્રમાણે મનસુબો ઘડ્યો.

આ પ્રમાણે મજદકે વિચાર કર્યો છે જ્યારે બીજી તરફ મોખેદે પોતે નૌશેરવાનને કહ્યું કે " આવતી કાલે આપણે આતશ-દરવાહે જવાનું છે તેથી સંભાલ સખજો કે મજદકનાં માણસો હથીયારખંધ નહીં હોય અને આપણને હેરાન નહીં કરે.

૧. એવી ખાતમી મલે છે કે નૌશેરવાન પહેલાંથી મોખેદને સમજ પાડેલી હોવાથી તેના કહેવા મુજબનાંજ સવાલો મોખેદે પુછ્યા હતા.

નહો તો આપણું સર્વ કામ બરબાદ જશે વાસ્તે તું બબર દાર રહેજે. ”

બીજે દીવસે સર્વ અનબુમન, પાદશાહ, લશ્કર, અને મોબેદ તથા નાશોરવાંન, તથા મજદક વિગેરે સર્વ આતશ-દરવાહે ગયાં, ત્યાં પાદશાહે પાંઉપ્યાદા થઈ પાક મોબેદ સાથે આતશની બંદગી કરી અને મુસદ માંગી.

હવે મજદકે પાતે પાદશાહને કહ્યું કે:—

“ જહાંનપનાહ તું આ આતશને પુછ કે મેં જે આ દુન્યામાં દાદદીન ધરી છે તે બહી છે, વા ખુરી છે. ? મેં ખુદનાં ફરમાન પ્રમાણે તમોને એ દીન દેખાવી છે. ”

જ્યારે મોબેદોએ વાત સાંભળી ત્યારે બહુ હેરાંન રહ્યા. પાદશાહે અને મોબેદોએ કુફતી કરી અને આતશ નેઆએશ કીધી. અને આતશને નમ્યા. ત્યારે મજદકે મોટે અવાજે આતશને પુછ્યું જે “ અએ આતશ તું તુરી કેબલો છે તારેપર શું કરવું ? મને આ દીન ખુદાએ આપી છે માટે તું જવાબ દીએ તો સર્વની ખાતર નીશા થાય. ” પછી આતશ તરફ ફરી નજર કરી ઉભો રહ્યો.

ત્યારે આતશની દરવાહેથી અવાજ આવ્યો કે “ મજદક તારી દીન કબુલ કરવી જોઈએ. સર્વ કોઈએ તારાં ફરમાન મુજબ ચાલવું જોઈએ, તારી દીન ખુદાઈ છે, અને ખુદાનો એ હોકમ છે જે આજે ત્રણ દીન થયા મેં કંઈ ખાધું નથી તેથી કોબાદ પાદશાહને મારો અને તેની ચરબી આતશપર મેલો જે જે ચરબીનાં ખાણાંથી હું ખુશાલ થાવું. ”

ઉપર મુજબનાં શબ્દો આતશ-દરવાહમાંથી સાબળી સર્વ કોઈ હેરાન રહ્યા. અને પાદશાહે પોતે કહ્યું કે “ જ્યારે આતશ પોતે મારી ચરખીથી ખુશી ધાંચ છે તો મને મરવા દેવો તેજ બહુ છે. કે જેથી મને બેહેસ્ત મલશે. ”

પાદશાહ પોતે તે નાપાક મજદકનાં ફરેખમાં સમજ્યો નહી. જે આતશ નીચે તલેસમ કરી આદમી બેસાયું છે અને તે આ મુજબ જવાબ આપે છે. કોઈખી તે તલેશમનો ભરમ સમજ્યું નહી. મજદકે આગલથી શીખવ્યા મુજબનાં પોતાનાં બે હથીયારખંધ માણસો જે હુપાં હથીઆર બીડી ફરતા હતા તેઓને ઇસારત કરી જેથી તેઓ પાદશાહને અને નૌશેરવાંનને મારવા ધસી આવ્યા. પણ પેલા શીરાજ શેહેરનાં મોબેદે નૌશેરવાંનને કહ્યું કે “ હવે હ્યાંથી સેતાબ ચાલ હ્યાં ઉભું રહેવું સબ્બાર નથી. ”

હવે જેવા પેલા હથીયારખંધ માણસો ધસી આવી શાહાબાદ નૌશેરવાંનને મારવા જાય છે તેવામાં અનજુમને તેને બચાવી લીધો અને મોબેદ સાથે નૌશેરવાંન ઘેર આવ્યો. અનજુમન દલગીર ઘઈ અને સર્વ ચાલી ગયાં. પાદશાહ બેહેલમાં ગયો. મજદક ઘેર ગયો અને વિચાર નહી કર્યો જે પાદશાહને, મોબેદાંન મોબેદને, અને નૌશેરવાંનને, ઠાર મારવા અને પાદશાહનાં કુટુંબને ખવાર કરવું.

આ તરફ પાદશાહ તથા મોબેદાંન મોબેદ, નૌશેરવાંન પોતાનાં મનથી હેરાન રહ્યા. અને કહેવા લાગ્યા જે “ એ શું હશે ?

પાક દ્વાર આ વાત હમોને બહોર કર. ” ત્યારે મોખેદે નૌ-શોરવાનને કહ્યું કે “ મને લાગે છે કે મજદકને મારી નાંખવો, પણ એને બધાને દીન દેખરાવી છે અને ઘણાં એક તે રશમ પર ચાલે છે તેથી કયાંમત વેર એ એમજ ચાલશે તે કારણે પેહેલાં આપણે એમ કરીએ જે મજદકની રાહનાં બે માણસો મેલગ્યે, તેને ખુબ સરપાવ આપી નવાજીને પુછ્યે કે આ આતશ-દરઘાહમાં શું તલેશમ છે ? તે જાણ્યાબાદ એ નાપાકનું કાવતું પુઠ્ઠું કરીએ અને એને શિક્ષા કરીએ. ”

તે પછી નૌશોરવાને જુસ્તેજો કરી અને મજદકનાં ટોળા-માંથી બે માણસો પકડ્યા અને કહ્યું કે “ ખરેખરું બહોર કરો આ આતશ-દરઘાહમાંથી જવાબ આવે છે એ શું ચમત્કાર છે ? ” વધુ એમ કહ્યું કે “ જો તમે ખરું નહીં કહો તો જંદ અવસ્તાનાં સોગંદ તમોને છે અને વલી ખરું કહેશે તો જીવતદાન આપી જર અસરફીથી નેહાલ કરીશ ને નહીં તો દાર મારીશ. ”

નૌશોરવાનની તલવાર જોઈ તે બેઉ જણાં બીધા તેથી ખરી વાત કરી કે “ નાપાક મજદકે આ તલેશમ એવો કયો છે કે આતશ-દરઘાહની પાછળ એક હજાર કદમ દુરથી જમીન ખોદીને રસ્તો કયો છે અને એક માણસને શીખવીને તે જમીન તલારથી (તળીએથી) મોકલેછે, જે કાંઈ વાત પુછે તે પેહો આદમી જવાબ આપે છે, અને એવી યુક્તી કરી છે કે બધું આતશ-દરઘાહમાંથી આતશ પોતેજ જવાબ દેતા હોય એવી યુક્તી રચેલી છે. એ ખાલી તલેશમ છે. ”

જ્યારે નૌશેરવાને આ વાત સાંભળી કે મોબેદાંન મોબેદ પાસે દોડ્યો અને મોબેદ તથા નૌશેરવાન બંને પાદશાહની આગલ ગયા અને ઉપર મુજબ આતશનાં તલેસમથી પાદશાહને વાકેફ કર્યો. અને પેલા બેઉ મરદો જે મજદકનાં ખાસ માણસો હતાં તેઓને મોહોડે પાદશાહ આગલ વાત કરાવી. પાદશાહે તે માણસોને કહ્યું કે “ રાસ્ત કહ્યો કે એ શું ભરમ છે ? ” તે બંને જણાએ સઘળો ભરમ પાછો કહ્યો.

આ સાંભળી પાદશાહ પણ હેરાંન રહ્યો કે હવે શું કરવું. કેટલાએક લોકો એની દીન પર ચાલે છે. મોબેદે કહ્યું “ પાદશાહ તો પોતે તેને કેહેણે લાગીને બેરાહા ફીધી છે.

જે થયું તે થયું. અને તે પોતે હાથેજ કર્યું, માટે હવે એમ કર કે એ બેબુનીયાદને બોલાવી ઘણું માન આપીને કહે કે તારી દીનપર હું બહુ ખુશ છેવું. હું પોતે પણ સરનમાવી કેહેવશ કે હું શીરાજ બપું છું, નૌશેરવાન પણ કહેશે કે એ દીન બેહેતર છે. અએ પાદશાહ, નૌશેરવાન તારો બેટો ઘણો નેક અને બુલંદ તાલેનો છે. અને આકેલ છે, વાસ્તે એની દીન થકો ખુબ ફીકર રાખવી ઘટે છે. ” એટલું કહી છુટા પડ્યા.

મોબેદાંન મોબેદ અને નૌશેરવાન બંને જુદીજ ફીકરમાં રહ્યા. બીજે દીને પાદશાહ ખુશાલીશું તખ્તે બેઠો. તેની આગલ નેકખાહો, અને મોબેદાંન મોબેદ, નૌશીરવાન સર્વ ગયા. ત્યાં પાદશાહે પોતે મજદકને બોલાવ્યો ને આખડ આપી. તેવામાં મોબેદ અને નૌશેરવાન બંને જણાં પાદશાહ આગલ આવી

સરનમાવી બોલ્યા જે “ જહાંનપનાહ આ નામદાર મજદકે ઘણો દીનદાર અને સનાવ છે ” એટલું કહી તુરત ચાલી ગયા. અને બહાર આવી મજદક માટે કેસવ કર્યો અને પછી મોબેદે પોતે શીરાજ જવા અંદેશો કર્યો.

મોબેદાંન મોબેદ શીરાજ ગયા, અને મજદક બહુ ખુશ થઈને પાદશાહને કેહેવા લાગો કે “ હું સાત દીવસ માહરાં આતશ-ખાનાંમાં જઈશ અને સાત રોજ પછીજ હું મલીશ.” તે સુજળ પોતાની સાથેનાંઓને લઈને મજદક આતશ-ખાનાંમાં ગયો અને કોળાદ પાદશાહે નૌશેરવાંનને પુછ્યું કે “ મજદકની દીન શી રીતે ભાંજવી ? મોદાંદાંન મોબેદખી ચાલી ગયા છે હવે શું ચારો કર્યો ? ”

નૌશેરવાંને બાપને કહ્યું કે “ જહાંનપનાહ, એ વાત તું એમ બોલે કે એ મજદક તથા એના શરીક જેઓ છે તે સર્વેને હું સાને દરબજે પોંડોંચાડીશ. અને તું એ વાત છાની રાખજે. બહાર લાવતો નહી. સખુરીથી એ કાંમનો ચારો કરીશ. તું એ બદખુનીઆદને હમણું સારાં માન સાથે રાખજે.”

નૌશેરવાંન તે પછી પોતાને સુકામે ગયો અને અંદેશો કર્યો. આ તરફ પાદશાહ બીજે દીને દરબારમાં ગયો ને મજદક પણ તેની પાસે સોનાની ખુરસીપર બેઠો, અને દીલથી ખુશાલ થયો. પણ પીઠ પાછળની તે નાપાકને ખબર નહિ કે કીધેલાં કામની કેરદાર તેની આગળ ચાલે છે, અને શાહબદા નૌશેરવાંને તેનો તલેશમ ખેળે છે ને પાદશાહને સર્વ ખબર છે. વિગેરે.

આ તરફ નૌશેરવાંને એક મુક્તી રંચી કે બાગ બનાવ્યો અને તે ઘણું સસ્ત્ર બાગ કર્યો જેનો વિસ્તાર ૪ ગાઉ પોણેજો અને ૪ ગાઉ લાંબો, અને બે છેડે આમન સામન બે દરવાજા મુક્યા. ફરતી ઊંચી ભીંત બંધાવી. અને ખુદા પાસે મુરાદ ચાહી જે આ નાપાક મજદકને તું સબજો પોહાંચાડે.

પછી પોતાનાં બાપ પાસે ગયો ને કહ્યું કે, “ પાદશાહ તું મજદકને કહે કે તાહરી દીનપર સર્વ ફીદા છે અને માહરો બેટો નૌશેરવાંન પણ ફીદા છે. ” વિગેરે.

એ મુજબ પાદશાહે કર્યું અને મજદકને કહ્યું કે “ તારી દીનપર સર્વ ફીદા થયાં છે અને નૌશેરવાંન પણ ફીદા છે પણ મને લખી આપ કે કેટલા આસામીઓએ તારી દાદદીન કબુલ કીધી છે. ”

આ વાત મજદકે સાંભળી તેથી તે ઘણું કુદ્યો. અને બે-અકલીએ એક લઘીઓ બોલાવ્યો કે “ મારી દીન કબુલ કરનાર સર્વ કોઈનાં નામ લખી લીએ. ” તે નાપાકને આ ગોઠવણની ખબર નહી તેથી તે નામતું લીસ્ત બનાવી તે ચાહી પાદશાહનાં આગળ ધરી તે પાદશાહ પોતાનાં દીલમાં ઘણું ફીને ભરાયો અને મજદકને ધીરજથી કહ્યું કે “ આ કાગળ નૌશેરવાંનને દેખાડાવીશ. ”

દીવસ આઠમવા બાદ પાદશાહ આગળ નૌશેરવાંન ગયો, અને પાદશાહપર હોઆ કીધી. પાદશાહે નૌશેરવાંનને કહ્યું કે “ તું ઉતાવળો નાં થા સખુરીથી સે! પાર પડશે. ” પછી પેલી મજદકે આપેલી ચાહીતું કાગળ નૌશેરવાંનને આપ્યું તે લઈ નૌશે-

સ્વર્ણને કહ્યું કે “ પાદશાહ કાલેશેને દરબારમાં મજદક આવે ત્યારે ફરમાવજે કે એ નાંમવાલા સધલા આસામીઓ એકઠા થઈ ટોહું બનીને ખુશાલીથી સાથે એકઠા થઈ મારી દરબાહમાં આવે તેને બેવાથી હું ખુશાલ થાવું. સરપાવ આપી નવાબું એ મજદક સમજશે કે તુરત કબુલ કરશે માટે પાદશાહ તું એ આરો કરજે. ”

નૌશેરવાન પાછો ફર્યો, અને બીજે દિને પાદશાહે પોતે મજદકને ઉપલી બીનાંથી વાકેફ કર્યો. ને કહ્યું કે “ તારી દીનપર ચાલનાર સર્વ કોઈ તોલાં થઈને આવો હું સરપાવ આપું ” વિગેરે.

મજદકે ઘેર થઈ બહોરનામું કર્યું કે “ મારી દીનપર ચાલનાર સર્વ એકઠાં થઈ મારે ત્યાં આવે ત્યાંથી ખુશાલીથી પાદશાહની દરબારે જઈએ, જ્યાં સરપાવ મલશે. ” વિગેરે. તે રાત્રે કોબાહ પાદશાહ મહેલમાં ગયો ત્યાં નૌશેરવાન ગયો, અને દુવા ગુબરી કહ્યું કે “ પાદશાહ આવતી કાલે તું તખ્તે બેસે ત્યારે મજદકને ફરમાવજે કે તારી દીન પાલનાર મોહું નાહતું સર્વ ટોલેટોલાં થઈ આવે અને શેહેરમાં ફરે અને શેહેરમાં જગે જગે ઘાંટ વગાડે. ”

નૌશેરવાન પાંછો બાગમાં આવ્યો, અને કેટલાંએક આદમી બાગમાં છુપાં રાખ્યાં અને ૧૨૦૦૦ ખાડા ખોદાવ્યા તે એવા કે એકેક ખાડે એક મજા સંચારસ પોહોલો અને બે ગજ ઉંચે ખોદાવ્યો, એવા ૧૨૦૦૦ ખાડાં ખોદાવ્યા એ કાંમ ૩ મહીના સુધી ચાલુ રહ્યું અને તૈયાર થયું.

એક દિવસ દરબાર ભણતલી છે અને પાદશાહ તથા સર્વ ખીદમતગારો બેઠેલા છે, મજદક પણ છે, ત્યાં નૌશેરવાંન આવ્યો અને પાદશાહને નમન કરી કહ્યું “ પાદશાહ મેં એક બાગ બનાવ્યો છે અને ધારૂંચ કે એ બાગમાં એકદંન હું મજદકને અને તેનાં દીનદારોને લઈ જઈ મેહેમાનદારી કરું, ખાણું આપું સરપાવ બધું. તે પછી હું મજદકની દીન પુરેપુરી કબુલ કરું ”

બ્યારે કોબાદે એમ સાંભળ્યું ત્યારે ખુશાલ થયો. અને મજદકે કબુલ્યું જે “આ મારા સર્વ દીનદારોપર નૌશેરવાંનને સરદાર કરું.”

પાદશાહે તુરત નૌશેરવાંનને કહ્યું કે “ એ સર્વનો સરદાર થા. અને શેહેરમાં મનાદી કરો અને નગારાં કરનાએ કરો અને એક હપતો (આઠ દીન) લગી ખુશાલી કરો. ”

ત્યારબાદ બીજે દિવસે મજદક દરબારમાં આવ્યો અને પાદશાહ સાથે ખુશાલીથી શરૂબ પીવા લાગો. નૌશેરવાંન પોતે પાંકિ ખ્યાદો થયો અને દરબારનાં લોકોને નીહાલવા લાગો. પાદશાહે ખાણું મારે હોકમ કર્યો જેથી નૌશેરવાંને તુરત કહ્યું કે “હમણાં હું નહીં ખાવું. મેં બાગ બનાવ્યો છે તેમાં આ બધાની મેહેમાનદારી કરું પછી સરપાવ આપું તે બાદ બધું કરીશ. પાદશાહ આ નવા બાગમાં તું પોતે અને મજદક અને તારી સાથેનાં સર્વ આવે ખુશાલીથી બેસે ખાણું લીએ અને હું સરપાવ આપું. પણ ૨૦ થી ૩૦ આદમી એછી વખતે મોકલવાં તેથી વધારે નહીં મોકલે. બાગને એક દરવાજો તેઓ દાખલ થઈ બીજે પાછલે દરવાજો બાહાર જશે. આદમીઓને સરપાવ

આખ્યા બાદ હું પોતે તુને બોલાવ્યા આવું, તું મજદક સાથે આવું અને જો કે એ દીનખરદાશની કેવી મહેમાનદારી થઈ છે ?”

પાદશાહે જવાબ દીધો કે “ એ નેક મરદ તારી મરજી મુજબ ખુદરત તુને જેમ નેક રસ્તો બતાવે તેમ કર. ” નૌશેરવાંન ત્યાંથી રૂખશદ થયો.

પાદશાહ સર્વ મીજલસ સાથે શરાબ પીવા બેઠો અને નૌશેરવાંન બાગમાં ગયો. ત્યાં જઈને ૨૦૦ મર્દ પોતાની ખરોબર કાંમ કરનાર લઈને ગયો. અને દરવાજો ખંધ કર્યો અને બીજા ૮૦૦ આદમી પેહેલવાનો હુથીઆરખંધ તૈયાર કર્યો. અને છુપા હુથીઆરખંધ બાગમાં રહ્યા. તે એટલા વાસ્તે જે વખતે કંઈ લડાઈ આવી પડે અથવા મકર થાય તો તુરત તેઓ કાંમ લાગે. ઉપર મુજબ ૨૦૦ માણસો બાગનાં દરવાજા આગલ રહ્યા. નૌશેરવાંને તે આદમીઓ ને કહ્યું કે “ હું પાદશાહ આગલ બાવું છું અને ત્યાંથી મજદકી રાહનાં ૨૦ થી ૩૦ માણસો થોડા થોડા વખતને અંતરે મોકલીશ. તેઓ આવે ત્યારે કપડાં ઉતારી લઈ આ એકેક ખાડામાં ઊંધા જમીનમાં દાખલ કરજો અને કમ્મરથી પગ સુધીનું બદન હાથમાં ઢેખીતું રાખજો.”

નૌશેરવાંન ઉપર મુજબ ફરમાવીને દરબારમાં ગયો અને પાદશાહને નમન કરી કહ્યું કે મજદકનાં માણસો ને આજે મોકલો કે મહેનદારી કરૂં અને પછી મજદકને પોતાને મકાંને લઈને તું જહાંનપનાહ ત્યાં આવ, અને ૨૦ થી ૩૦ નાં આસસમાં એકેક વખતે માણસો બાય તે અચ્છી રીતે મહેમાન-

હારી થાય. ” પાદશાહે હોકમ આપ્યાથી નૌશેરવાંન પોતે મજદકનાં ૩૦) માણસો લઈ ગયો અને કહેતો ગયો કે એ પ્રમાણે થોડા થોડાઓને થોડીકવાર થયા પછી મોકલજો.

પેલા ૩૦ મરદ બાગમાં આવ્યા તે વખતે છુપા રાખેલા પેલા ૨૦૦ મરદોએ જોમ તેઓને નૌશેરવાંને ફરમાવ્યું હતું તે મુજબ ઉંગાડા ખાડામાં જમીનમાં ઉલતા દાખલ કર્યા અને ઉપરથી મટોરી પુરી એ મુજબ ૧૨૦૦૦ મજદકી આસામીઓની વહે કરી.

આ મુજબ કરીને પાદશાહ તરફ પાછો નૌશેરવાંન ગયો કે “ તું અને મજદક બેઉ જણાં આવો, અને જે બાગમાં સહરવેશ કરી છે અને મેહેમાનદારી થઈ છે તે જોઈને મને દોઆ કરો. ” તે સાંભળી પાદશાહ તથા મજદક અને બીજા જરતોસ્તી લોકો હતા તે બાગ જોવા ગયા. સઘળા બેખબર હતા. કોઈને આ એકવણ ખબર નહી હતી.

જેવા બાગ આવલ સર્વ ગયા કે પેહેલાં મજદકે બાગમાં આહુ કર્યું. અને જોતાંજ રંગ જરદ થયો. બેહોશ બન્યો, અને પેતાની કરછી માટે શરમીદો થયો કે માહરી સહનાં ચાલનાર સર્વેની બલ ઉગાડી થઈ છે અને ઉલતા જમીનમાં દતાયા છે, એ દેખાવ દસમનો થયો છે. તે પછી નૌશેરવાંને મજદકને કહ્યું કે—

“ એ નાપાક બદ બુનીયાદ કમચકલ, સુર્ખનાં સરદાર તારી લીન કબુલ કરનદરને ખુબ રવેશે જો, કે કેવી મેહેમાનદારી

ધર્મ છે ? તું રસ્તાએજ સુધી તારી રાહ ચલાવનાર હતો તેથી આ મેહેમાનદારી કરવી પડી કે તું તથા તારા કોઈ શરીક રહે નહીં અને દુન્યાને ફતવા આપે નહીં. તેંજ માસ બાપને ઉલતો કર્યો છે તે ઉલતી રાહ દેખાડી છે અને ગેનેહગાર કર્યો છે, જરતોફતી રાહ મેં પાસે મેલાવી ખુસ ફતવા આપ્યા છે કે કોઈબી બેરી, સાથે સલાહ સોખત કરવી અને સર્વ કંઈ સરખે હીસ્સે વાપરવું. તે એ તારા કહ્યા ખુદાએ દેખાડ્યું છે અને તે ખુદા હવે ક્યાં જઈ ભરાયો છે ? કે તુને આ જોવું પડ્યું ? અને હજુ ખમવું પડશે ? અએ બદખખત ખુસ તેંજ મને રાજમાંથી દુર કરવા કાવતું કર્યું હતું અને બજવો જગાવ્યો છે તો હવે તું એનો ફેજ જોજો. આ તાહરી કેરદાર તાહરી નજદીક છે. અને તેં જે કરણીનાં ઝાક રાખ્યાં તેનાં ફલ આ બાગમાં જો કે કેવાં આવેલાં છે, અને હવે તુને કે—”

એટલું બોલતાં પાદશાહબદો ખુબ ઉસકેરાયલે સ્વભાવે એકદમ તે નાપાક આગલ ધર્યો અને તે ખુસ રાહ દેખાડનાર મજદકને ઘોડાપરથી નીચે જમીનપર નાંખ્યો અને તેનો હાથ પકડી બાગને દરમીઆન લઈ ગયો ને કહ્યું કે—

“જે કોઈ તાહરી વાત સાંભલે તે બેઅકલી મગજ વીનાનો હોવો જોઈએ કે આ હાલ થાય છે. તું ખુદાથીબી નહીં ડર્યો કે આ મુજબ કીધું. તેં પાદશાહી ઓલાદને ખુનલેખથી ઉખેડવાનું કર્યું અને ખુદરતને નારાજ કર્યો, ને વળી કહેતો કે ખુદાઈ પેંગામ લાવ્યો છું. વળી આતમે વાત કીધી એવું

સમજાવ્યા હાગો. આ દુન્યામાં લોકને હેરાંત કરી આ રંજ ખેંચી અને ખુદરત આગલ તારૂં કાલું મોંઢે રાખ્યું એ તે ગંજ મેળાવ્યો છે. ”

નૌશેરવાંને ઉપર મુજબ તાંનાબતની કયાં બાદ હોકમ ફરમાવ્યો કે “ એને જમીનમાં પગથી કમ્મર લગી ચુની લેવો અને માથું ઉપર રાખો એનાં હાથમાં એક ગોફન આપો કે એનાં બાગની એ ચોકી કરે, એનાં પોતાનાં જે દીન કબુલ કરનારાં આ બાગમાં ઉઘાં તંગાયાં છે તેની એ સીદ્દો રહી ચોકી કરશે. અને ચાલતાં હાલતાં એકેક જણ એ નાપાક પર પથ્થર ફેંકે.” અને શેહેરમાં ધધેરો ફેરવ્યો કે “બાગમાં આવી અજબ તમાસો જોઈ જાવો, અને પરહેઝગાર આસામીઓ જેઓ મજદૂરથી હેરાંત થયા છે તો હવે જોઈ ખુશી થાવો.”

તમામ અનબુમન જે જરતોશ્તી રાહ રશમ પાલનારી બાકી હતી તે બધી આ એક હપતા (આઠ દાહાડા) મુધી ફરી ફરીને બાગ જોયો. નૌશેરવાંને તે બાગનું નામ બાગેદાદ^૧ રાખ્યું.

ત્યારબાદ નૌશેરવાંન પોતાનાં બાપ તરફ ફર્યો ને બાપને તેમજ દાનાવોને અને અનબુમનને કહ્યું કે—

૧ આ ફારસી શબ્દ છે. એનો મુજસાતીમાં અર્થ “ ઇનિસાફની વાડી ” એમ થાય છે. ફારસીમાં “ બાગ=વાડી, દાદ=ઇનિસાફ. ” ફારસીમાં હકી વિખકિતવાજો શબ્દ પેહેલો આવી દાદ શબ્દ પછી આવ્યો છે. નૌશીરવાંન આદેશનું આ અસલ ‘ બાગેદાદ ’ શેહેર તે ‘ બમ-દાદ ’ ને નામે હાલ જાણીતું છે.

“મારાં મહેરબાંનો એનાં (મજદકનાં) હાલ જોઈ લેવો, એ ખુદાઈ રાહ બુલ્યો, મહજબનું ફરમાન તોડ્યું, તેમજ સદ્ગુરૂ રોશન રાહબર સત અશો જરતોશત સાહેબનાં સખુનોની બરબાદી કરવા ધાર્યું, પોતે મોટાઈ ધારણ કરી આપખુદી વાપરી ને દીનની રાહ રવેશથી કર્યો છે અને જુદો જુલમાત મારીપર તેમજ દેવતપર બી કર્યો છે ને મારા બાપને પણ ભરમાયો ને ફતવા આપ્યા છે, ખુદરતની દેવતપર આવો સીતમ એને ગુજર્યો છે ને તેબી વળી એવું જણાવીને કે એ પયગમબર છે ને ખુદાઈ પયગાંમ લાવ્યો છે, વિગેરે, તો ખુદરતે એને આ નસીઅત આપી છે. જે કોઈ ખુદાઈ રાહ બુલી ચાલે તેને નસીઅત આપવા દર ડગલે ને હર પગલે તે માલીકનો હુકમનસાફ છેજ.” વિગેરે. બોલ્યો.

કોબાદશાહ આ સાંભળી ઘણો લરજ્યો ને બેકરાર થયો ને ખુબ પરતાયો, કે મજદકને કેહીજે લાગી હું ખવાર થયો. પોતાની અનજુમન સાંમે પોતાનાંજ આસદારો, ખીદમતગારો, દાંનાવો, અમીરો, ઉમરાવો, દેખત આવું સાંભળી પાદશાહને ઘણુંજ દર્દ થયું અને શરમીદો થયો ને વિચાર્યું કે અરે! હું કેવો મુર્ખ? કે માફ સત્યારનાસ મેં મારે હાથેજ વાર્યું છે? એમાં પાદશાહબદા નૌશેરવાંનનો રહેજબી કસુર નથી, સામાં, તેને તો સર્વેને બચાવ્યા છે. મેંજ એને કહ્યુંતું કે તું મજદકની દીન કબુલ કર, એ દીન કબુલ નહી કરશે તો તુંને કેદખાંને નાંખીશ, ગરદન મારીશ, તે આજે ખુદાએ મને આ દેજ દેખા-

કયો છે ને છતી જાંઘીએ મુઘા દાખલ મારી કરેલી કરણીનો પસ્તાવો કરવા મારી રૈયત સાંમે ઉભો છેઉ. વડવાઓ કડી ગયા છે કે ‘કર હાથે તેજ સાથે’ તે કહેવત અનેક બાબદમાં લાગુ થાય છે જે આજે મારા પોતાનાં બાબમાં પણ ખરી પડી છે અને આ જોવું છું, વિગેરે.

પોતે પાદશાહ કહેવાય એટલે રૈયત પાસે તથા પાદશાહ-બદ નૌશેરવાંન પાસે હાથજોરી માફ માંગવી એ તેને દુરસ્ત લાગુ નહી તેથી પોતેજ બદીખાને જવા ખુશી થયો.

આ મામલો જોઈ નૌશેરવાંને તુરત બાપને કહ્યું કે—

“જહાંનપનાહ, તું ફરેબથી ફર્યો છે, તારી પાદશાહી તુંને મુખારક. તુંને ખુદા માફ કરે એ મારી અરજ જાંઘી તે માલીક પાસે છે કે હવે પછી પણ તે સરજનદાર તુંને નેક રાહ બતાવો.”

અનબુમન આ સાંભળી બહુજ ખુશી થઈ અને ખુદા ખુદા જે દાનેશમંદ દીનદાર આસામીઓ અને આબરૂવાલા ધનિયાનો હતા તેઓ તે દીનથી શાહબદ નૌશેરવાંનને.

“શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આદેશ”—

કહેવા લાગ્યા. આ બનાવ પછી સર્વ અનબુમન તથા પાદશાહ^૧

૧ કેટલાક લખનારાઓ લખે છે નૌશેરવાંન બાપને કેદખાંને નખાવ્યો તો ને પોતે રાજપર બેઠો ને કોબાદ પર જુલમ કરતો હતો વિગેરે. પણ ખુદરતનો જવાબ ઉપર મજકુર લખાંણ મુજબ છે કે પોતે કોબાદશાહ પાછો રાજપર આવ્યો ને પકર માં મરણ પામ્યો તે બાદ નૌશેરવાંન વખતે બેઠો.

તથા નૌશેરવાંન સઘળાંઓ પોત પોતાને મુકામે ગયાં, અને ઈશાંનમાં ફરી શાંતિ પથરાઈ હતી.

ખુલાશો—કોબાદ પાદશાહ ઇ. સ. ૫૩૨માં મરણ પામ્યો. કોબાદ પાદશાહે ઇ. સ. ૪૯૦ થી ઇ. સ. ૫૩૦ સુધી ઇરાંનમાં રાજ્ય ભોગવ્યું. અને બાકીનાં છેલ્લાં થોડાંક વર્ષોમાં તેને નાપાક મજાદક જેવો આદમી ફરેબ આપનાર મલ્યો અને તેને કેહેણે લાગાથી રૈયત તેમજ રાજકુટુંબ ત્રાસ પામી ગયું અને સેવટ આ મુજબ ફેજ મલ્યો. ઇનશાન જે કંઈ કરે છે તે વેળા તે બે બેલાંન રહી ખુદરતનેળી હેયે નહીં ચાદ સખી જેમ ગમે એમ વર્તે તો પછી ‘કરણી તેવી પાર ઉતરણી’ મુજબ તેનું સેવટ છે. સખબ કે અસલથી બાહેર છે અને આજની વીધાએ સાખીત કર્યું છે તેમજ વળી અવસતામાં પણ આ મુજબનાં લખાણ મળી આવે છે કે ઇનશાંનનું રૂહ (આત્મા) જે જે ધારણાં કરે છે તે યોજવાને ઇનસાંનનું મન તેને ઉલત આપે છે અને કરેલાં ભલાં યા ખુરાં કોઈની કાર્ય મુજબ તેનાં ફરોહરથી તે કરણી કરનારની આસપાસ તેનો બચાવ રહે છે.

(ફરોહર=બચાવ કરનાર) તેજ હવારૂપ ફરોહરથી તે ઇનશાંનને ખસારત, જ્ઞાન, સતમાર્ગ વિગેરે છે. તેજ મુજબ પાદશાહ કોબાદે એકવાર જગબાહેર બાહોજલાલી ભોગવી અને જ્યારે મજાદકને કેહેણે લાગી રૈયતપર બુલમાત કયો ત્યારેજ આ કરણીનો કાયદો તેની આસપાસ ફરી વળી તેનો ફેજ મલ્યો છે.

બાળે વખતે બ્યારે કંઈથી દુઃખ ઇનશાનપર ગુજરે કે તુરત તેઓ કહેશે કે ‘ખુદાએ આ કર્યું, દુઃખ થયું.’ વિગેરે કંઈ નહીં ઘટતાં વિવેશનો ખુદાનાં નામ આગળ મુકી તે પવિત્ર પેદા કરનારને નાહક બદનાંમ કરે છે પણ ઇનશાન માત્રએ બાધવું અવશ્યનું છે કે પોતાની કરછીજ પોતાને પાર ઉતારે છે. ખુદરતનો કમુર તેમાં લગાર પણ નથી, તો શા કારણે ઇનશાને ફાવે એમ ચાહી ખુદરતને બદનાંમ કરવું? અજ્ઞાન તેમજ જ્ઞાની કોઈ પણ ઇનશાનની દરેકની ફરજ છે કે સુદ્ધ કરછીએ ચાલવું જેથી પોતાનેજ લાભ છે, ને પોતાની રહેછી કરછીની ભુલચુક પોતાનેજ ભોગબ્વાની છે. અને પરમાત્માને ખાહી કહેવું બ્યર્થ છે.

કોબાદે રૂમનાં પાદશાહ “એનીસ તેશીઅશ” સાથે જે લઘઈ કરી હતી તેમાં તે ફતેહ પામ્યો હતો. એને “ખરદાહ” અને “ગનબાહ” તથા તે સિવાય બીજાં ઘણાંએક શેહેરો વસાવ્યાં હતાં. “ગનબાહ” હજુ સુધી એક વખણાયલાં શેહેર જેવું ગણાય છે, તે જુઆરજુઆનાં પ્રાંતની સરહદ આગલ આવેલું છે તથા તે હાલનાં વખતમાં રૂસીઓનાં તાબા હેઠલ છે.

રે જમાનાં ! વખતનાં વેહેવામાં તેં કેટલા કેટલા ફેરફાર કરી નાંખ્યા છે. ! કોબાદે રોમન રાજ્યપર ચઢઈ કરી તેમાં પ્રથમ જસ્તીનીઅનની ફતેહ થઈ, પણ બીજુવાર કોબાદે જય મેળવ્યો. કોબાદનું મરણ ઇ. સ. ૫૩૨ માં નીપજ્યું.

એ ઘણાંએક છોકરાઓ મેલી મરણ પામ્યો. પણ એવું જણાય છે કે અસહ્યથી તે પાદશાહને પોતાનાં નાહનાં બેટા શાહજહાદ નાશોરવાંનપર ઘણાજ પીઆર હતો; તે શરૂઆતથીજ આ પાદશાહનો તેનાં વિષે જે સારો વિચાર બેઠો હતો તેને એ શાહજહાદનાં અભયજ જેવાં ડહાપણ તથા નેકી ભરેલી ખસલતો જોવાથી દરરોજ ટેકો મલતો ગયો. એ પોતે મરણ પામ્યો ત્યારે પોતાનું રાજ પોતાનાં આ માનીતા અને બહાલા દીકરાને સ્વાધીન કીધું. કોળાદે પોતાની હયાતી દરમીઆનમાં પોતાનાં આ માનીતા બેટાને માયાભરેલી શીખામણુ ફજા તેની એકજ ખાંમી જોઇને કરી હતી.

કોળાદે નાશોરવાંનને નશીઅત કરી હતી કે—

“ હું તાહરામાં સઘળી તારીફલાયક ચાલ જોવું છું છતાં પણ તારામાં એક ખાંમી છે, તે એ જે બીજાઓ વીશે ઘણી કરદી રીતે તું ઇનસાફ કરે છે. તારા ખુદ પોતાનાં મત પ્રમાણે ચાલવા મારા બેટા હું તને ભલામણુ કરું છું, પણ બીજાઓનાં વિચાર અને આખરૂપર હાલ તું કરે છે તે કરતાં જરા વધારે રહેમ નજરથી વિચાર કરવા હું તુંને ભલામણુ કરું છું. આ તું ચોકસ જાણુજે કે ઘણાં મહાભારત કાંમો ઇતખાર મેલવા કરતાં નહીં ઇતખાર રાખ્યાથી પાએમાલ થયલાં છે. ”

નાશોરવાંને તે વેલા પિતાનો આભાર માન્યો ને પોતામાં ફેરફાર કરવા કબુલાત આપીને ત્યારબાદ એ કબુલાત સુજળ તે ચાલ્યો હતો. નાશોરવાંનને રાજ આપવાની માંગની કરી અને તે શાહજહાદએ સેવા ના પારી.

કોબાદે જે વચીઅતનામેં કયું હતું તે મોબેદાન મોબેદને સ્વાધીન કયું હતું તેને કોબાદશાહનાં મરણબાદ શેહેનશાહતનાં સઘળા અમીર ઉમરાવો આગળ વાંચી સંભલાવ્યું ને તેઓ બાખુશી પોતાનાં મુજરેલા પાદશાહની મરણ કબુલ રાખી પછુ રાજમાં ચાલેલી તમામ ખસબીઓ મુધારવા પોતે અશક્ત છે એવું જણાવી નૌશેરવાંને તાજ લેવા નાં પાડી. એ શાહા-અદાએ કહ્યું જે—

“ સઘળા મુખ્ય ઓદ્દાઓ ઘણા હીનાં અને ધીક્કારવા લા-યક માણસોથી ભરી નાંખેલા છે માટે હાલ જમાનામાં અહા-પછુ અને ઇનસાફની રાહે રાજ ચલાવવા કોણ ફોગટ મહેનત લીએ, અગર જો હું ઓદ્દો બનતો આગું તો મને મોટા મોટા ફારફેરો કરવા જોઈએ જેથી લોહીલુવાની ચાલશે. મારા વિચારો તમારા ઘણાએક સાડુ કદાચ બદલાઈ જશે, અને જે કુટુંબોને હાલ હું માન આપુ છું તે સઘળાં કદાચ ત્વરાત ઘટ જશે. આવાં કામો કરવા મારી મરણ થતી નથી. તેઓ મારી ઈચ્છા અને મારી આબરૂને લાયક નથી માટે મને તે કરવાં પડતાં મુકવાં જોઈએ. ”

એનાં બોલવાની સરચાઈ અમીરોથી ખોટી પાડી શકાઈ નહી, અને મુધારો કરવાની ઘણી અગત્ય છે એવી તેઓની તેજ ઘડી ખાત્રી થઈ માટે એનાં સઘળા કામોમાં એને મદદ કરવા, એના સઘળા હોકમોને લીલેબ્દાનથી બબ લાખ તથા પોતાની આકરી એની તથા પોતાનાં દેશની સેવામાં ધરવા તેઓએ સોગંદ લીધા. આવી કબુલાતોથી પોતાની ખાતર જમે કયાં બદ-

નૌશેરવાંન પોતે ઇ. સ. ૫૩૧ માં તખ્તનશીન થયેા ને પોતાની સઘળી દરબાર એકઠી કરી બાદ પોતે ભાષણ કર્યું કે—

શેહેનશાહ નૌશેરવાંનનું ભાષણ.

“નૌશેરવાંને કહ્યું કે જે અધીકાર મારા ઓહાની રૂથે મને મલયો બેઠ્યો તે તમારાં શરીર ઉપર, અને નહીં કે તમારા જીગર ઉપર સુકરર થઈ ચુકો છે. આદમી જાતનાં છુપા વિચારો માત્ર પરમેશ્વરજ બેઠી શકે છે. આ વિચારથી મારી ખાચસ છે કે, તમો સમજી શકો જે મારી નેઘેહબાંની અને અખતયાર માત્ર તમારાં કામોપરજ અને નહીં કે તમારાં હેઠાં-પર કાબુ ચલાવી શકે. ઇનસાફનાં મજબુત મુલતત્તવો પરજ હું હમેશ અમલ કર્યો જઈશ, અને મારી ખુદ પોતાની મરજી તથા ફાંટા પ્રમાણે હું ઇનસાફ કરનાર નથી; અને એ ઉપા-યોથી રાજમાં દાખલ થયલી સઘળી ખરાબીઓ હું જડમુ-ળથી જ્યારે ઉખેડી નાંખીશ, ત્યારે એ શેહેનશાહત મજબુત-ઈપર આવશે અને મને હવે પછીની ઓલાદથી માન મલશે.”

પોતાની આ કબુલાતો મુજબ નૌશેરવાંન ચાલવા લાગે; પણ જે ઘડીએ તેને માલુમ પડ્યું કે “હું પગલર થઈ ચુકો છું” તેવોજ તેને મજહકનાં નાસકારક ધર્મને જુનબેખથી ઉ-ખેડી નાંખવા ઠેરાવ કીધો. આ ઠગારનાં (મજહકનાં) ધરમથી રાજ્યમાં બહુજ નુકસાની થઈ હતી.

નૌશેરવાનનાં રાજ્યની ટુંક હકીકત.

ઈ. સ. ૫૩૧ માં ઈસાનની ગાદીએ આવ્યા બાદ એજ વરસમાં એના ત્રણ વડા ભાઈઓએ તેનું તખ્ત હાથ કરવા તેની સામે પ્રપંચ રચ્યો પણ તેમનું કવિત્વ ઉગાડું પડવાથી તેને તેમને કેદ પકડી ફાંસીએ લટકાવ્યા.

પોતાનાં રાજ્યની આબાદની વધારવા નૌશેરવાન પોતે અતીશે મહેનત લેતો હતો. જે જે સઘળા પુલો ભાગી પડ્યા હતા તેઓને સમરાબ્બાને તથા ઘણીએક નવી ઈમારતો ઉઠાવવાને પોતે હુકમ કીધો હતો ને દરેક ગામડાં અને શેહેરો જે તાસજ થઈ ગયાં હતાં તેઓનેથી એણે પાછાં આબાદાંની હાલતમાં લાવી મેલીઆં હતાં. એણે નીશાપોર અને મદરેસાઓ ખંધાવી અને કાબેલ શખસોને પોતે એટલુંતો ઉત્તેજન આપતો હતો જે યુનાનનાં શીલસુફોથી એની દરબારમાં જઈ રહેઆ હતા. પોતાની શેહેનશાહતને એને ચાર મોટા વિભાગમાં વેહેંચી નાખી હતી.

પહેલા વિભાગમાં ખોરાશાંન, સીસતાંન અને કીરમાન આવેલાં હતાં. બીજામાં-ઈસફાંન અને રૂમ શેહેરના તાલુકામાંના પ્રાંતો જેવાકે ગીલાંન, આજરબીજાંન, અને અરમીનીઆ હતા. ત્રિજામાં-ફારસ અને એહવજ અને ચાથામાં ઈરાક પ્રાંત આવ્યો હતો, જે ઠેક રૂમની શેહેનશાહતની હદવેર પોંહોંચીઓ હતો. આ બુદ્દી બુદ્દી હકુમતો ચલાવ્યા ઘણા સુંદર ધારાઓ દાખલ કરવામાં આવીઆ હતા, અને તેઓમાં નેમનુક કરેલા ઓધેદારો કાંઈ પણ ખસબ રીતે પોતાનો ઓધો વાપરે

નહી તે સાડુ દરેક તરેહની સંભાલ રાખવામાં આવી હતી. તેમજ એ પાદશાહની ખુદ પોતાની ખબરદારી તથા ઇનસાફને લીધે અકસર કરી એનાં સઘલા મુલકો ઘણુ આબાદ હાલતમાં આલતા હતા. તવારીખ દરશાવે છે કે એનાં ડાહ્યાપણુભર્યા સ્વભાવથી એની રાજ ચલાવવાની કીર્તિ અને ફતેહ એના માનીતા વણર “યુજરગ મેહેર” નાં અચરતીભરેલાં ડાહ્યાપણુ ઉપર કેટલેક દરજ્જે આધાર રાખતી હતી, તારે તેથી વળી એની વધારે કીર્તિ પ્રકાશી.

એનાં વણર “યુજરગમેહેર” વિષે એવું કહેવાયલું છે કે એક વેળા શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આદેલને એક ગંભીર સ્વપનું થયું તે સ્વપનાંની તાસીર મેળવવાની સોધમાં જે આસામી મરવ શેહેરમાં ફરતો હતો તેને આ ‘યુજરગમેહેર’ ત્યાં મળ્યા તેવણુ તે વેળા ત્યાં કોઈ કાબેલ ઉસ્તાદની સાગેર્દી કરતા હતા. ત્યાં આ ખવાબની તાસીરની સોધ કરનાર સાથે ‘યુજરગમેહેર’ સાથે ઓલખ થઈ. પેલાએ કહ્યું કે “હમારા શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આદેલનાં આ ગંભીર ખવાબની તાસીર જે કોઈ સંપુર્ણ ખરેખરી દરશાવે તેને હમારે આદેલ શેહેનશાહ પોતાનો વણર બનાવે.” મોટો દરજ્જે મેલવવાની જુજાસાથી આ જવાંન યુજરગમેહેરે ખવાબની તાસીર કહેવાનું માથે લીધું; અને ફરિંનનાં પાદશાહ નૌશેરવાંન જોડે જ્યારે તેને લઈ ગયા ત્યારે તેને પાદશાહને જણાવ્યું જે,—

“તુંએ તાહારાં ખવાબમાં જે જુડને તાહરા હાથમાંથી

શરાખનું 'ખાલું' લઈ પીતા બેસું છે તે એક જવાન પુરૂષ બાબે ઇસારો ધરાવે છે. જે તાહરા જનાનખાનામાં પેથો પડેલો છે.”

આ બાબદની સરચાઈ સાફ પાદશાહે પોતાનાં જનાનખાનાની સઘળી બાનુઓને માત્ર પોતા આગળથી નાગી હાલતે પસાર થઈ જવાની ફરજ પાડ્યાથી મેલવી, તે જવાન અને તેની માથુક બન્નેને કતલ કરવામાં આવ્યાં; અને ‘બુજરખમેહેર’ ને પાયરીએ વધાર્યો. આ મુજબ થવાથી એ શખ્સની નેકી તથા ડહાપણને લીધે શેહેનશાહને પણ વધારે માન મળતું. તેને આવા શખ્સને બારીકીથી સોધી કાઢાડી તેનાં નેક ગુણોને આ પ્રમાણે ઉપયોગમાં આણીયા.

ફમની શેહેનશાહતપર હોમલો કરી નૌશેરવાને ફતેહ મેલવી હતી અને ફમનાં એક પાદશાહને કેદ કર્યો હતો. એનું રાજ્ય માબાપનાં પીઆર જેવું હતું.

ઈ૦ સ૦ ૫૩૨ માં રૌમન શાહાનશાહ જસ્ટીન્યનની સુલેહ માટેની બારે કાકલુદીને માન આપી નૌશેરવાને તેની સાથે સુલેહ કરી ઈ૦ સ૦ ૫૨૬ માં બગેલી લાંબી લડાઈનો અંત આણ્યો. આ સુલેહ “બવેદાન સૂધિની સુલેહ” ને નામે જણાયલી છે અને રોમે ૧૧,૦૦૦ રતલ સોનાનો ઇંડ ઇરાંનને ભરી તે ખરીદી હતી. એ સુલેહની સરતો મુજબ ક્રૅકેસસ પર્વતમાંની “પાસ” ના બચાવ માટે ૧૧,૦૦૦ રતલ સોનું રોમે ઇરાંનને ભરવા કબૂલ કીધું અને તે “પાસ” નો બચાવ કરવાનું કામ ઇરાંને માથે લીધું; દારાના કિલ્લાને જે-

મનો તેમ રહેવા હઈ, મેસોપોટેમ્યામાં રોમનોનું મુખ્ય મથક દારાને બદલે કોન્સ્ટેન્શિયા ખાતે રાખવાની રોમે ઇરાનને કબુલાત આપી, ફરંજબનો પ્રાંત અને બાંદોનનો કિલ્લો રોમે ઇરાનને પાછો આપી દીધો જેના બદલામાં લેલકામાં છતેલા સઘળાં રોમન શહેરો ઇરાંને પાછા રોમને સ્વાધીન કીધા; અને ઇરાંન અને રોમે હંમેશાં હોસ્તી જારી રાખી અકેકને જરૂરને વખતે નાણાં અને લશ્કરની મદદ આપવાના કોલકરાર કીધા.

ઇ૦ સ૦ ૫૩૨ માં થયલી “જાલેદાન સૂધીની સૂલેહ” ઇ૦ સ૦ ૫૩૬ સુધી પણ ટકી શકી નહી. ઇરાન સાથે થયલી એ સુલેહનો લાભ લઈ રોમનોએ આફ્રીકાના વન્ડલ રાજ્યનો નાશ કીધો, સ્પેનના મુર લોકોને છૂટી લીધા અને ઇટલીના ઓઓ ગોથ રાજા વીટીલસને હરાવી ઇટલી સર કર્યું.

આ સઘળી ફતેહોથી કુલી જઈ રોમે ઇરાનનો પણ નાશ કરવાની જૂખી વેત્રણો કરવા માંડી. તેણે હન અને ઇથિયોપિયન જેવી જંગલી પ્રજાઓ સાથે હોસ્તી પાડી અને ઇરાનના મિત્રોને તેનાથી વિખુટા પાડી શત્રુઓને તેની સામે ઉશ્કેર્યા. રોમના આ સઘળાં કાબાદાવાથી ઇરાંને સાવચેતી વાપરી રોમ સામે લડાઈ જાહેર કીધી.

ઇ૦ સ૦ ૫૩૬ માં નૌશેરવાને યુક્રેટિસ નદી બેળંગી સીરિયા ઉપર ચઢાઈ કીધી. તેણે સીરિયાના સરસીરથુમ, જેનોખ્યા અને કેલિનાઇકસ શહેરો તાબે કીધા અને મુશનના સરકશ શહેરને ઘેરો ઘાલ્યો. એક લડાઈમાં મુશનનો

હાકેમ હાર્થો અને માર્થો ગયો. આથી તે શહેર ૨૦૦ રતલ સોનાનો દંડ ભરી નૌશેરવાનને તાબે થયું. સુરેનને પગલે ચાલી હાથરોપોલિસ અને એલેપોના શહેરો પણ ૪૦૦૦ રતલ સોનું આપી તેને શરણુ થયા. આ ક્તેહો પછી તેણે સીરિયાનાં પાચતખતને ઘેરો નાંખી ક્તેહ કીધું. પાચતખત એંટિયોકની ક્તેહથી તેની સામે લડવા કોઈ પણ રૌમન સંપેહ-સાહાર હિમ્મત કરી શક્યો નહિ. તે તો ક્તેહ કરતો છેક એપેમિયા સૂધી જઈ ત્યાંનો સઘળો કિંમતી ખજાનો લૂટી ધરાન પાછો ફર્યો. પોતાની વળતી કુચ દરમિયાન પણ માર્ગમાં મળતા રૌમન શહેરોમાંથી તેણે પુષ્કળ દોલત મેળવી.

ઈ. સ. ૫૪૦ માં રૌમન મેસોપોટેમ્યાના એડેસ્સા, કેન્સ્ટેન્શિયા અને દારાના મહોટા શહેરો સોનાના દંડ ભરી નૌશેરવાનને તાબે થયા. એજ વરસમાં પોતાની ઝગકતી ક્તેહોની ચાદગારીમાં તેણે “ જેબે ખુસરો ” (રૂમિયા) નામનું શહેર વસાવ્યું.

ઈ. સ. ૫૪૧ માં લેલુકાના લોકોએ રૌમ સામે બળવો ઉઠાવી ધરાનની મદદ માંગી. નૌશેરવાને ખેલા તો લેલુક લોકોની અરજ ઉપર કશું ધ્યાન આપ્યું નહિ કારણકે લેલુકા ઉજ્જડ અને ઉપજ વગરનો પ્રાંત હતો પણ લાંબો વિચાર કરતાં તેને માલમ પડ્યું કે લેલુકા રૌમ સાથની લડાઈમાં તેને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે. એથી તેણે લેલુક લોકોની તાબેદારી સ્વીકારી તેમને રૌમનો સામે મદદ આપવા લેલુકા ઉપર ચઢાઈ

કરી તેની સજ્જાની પેત્રાના મજબુત કિલ્લાને ઘેરે નાંખ્યો. પેત્રાની લડાઈમાં ત્યાંનો રૌમન હાકેમ જોહાનીસ માર્યો ગયો અને રૌમન સૈન્ય હથિયાર છોડી તેને શરણુ થયું. પેત્રાના કિલ્લામાં ઇરાની લશ્કર સખી નૌશેરવાને આપું લેણકા એજ વરસમાં છૂતી લીધું.

ઈ. સ. ૫૪૧ માં નામિયા રૌમન યોદ્ધા બેલિસેર્યસે ઈરન ઉપર ચઢાઈ કરી, ઈરાનીઓ સાથે લડાઈની છેડતી શોધવા માટે તેણે પોતાનાં લશ્કરની એક ટુકડી નસીબન તરફ મોકલી જેને કિલ્લામાંના ઈરાની લશ્કરે માર મારી નહસાડી મેલી પણ નહાસતા રૌમનોની પુંઠ પકડતાં તે લશ્કર બેલિસેર્યનાં મહોટાં લશ્કરથી સપડાઈ ગયું. એથી ઈરાની લશ્કરને પાછું નસીબના કિલ્લામાં બરાઈ બેસવાની ફરજ પડી. બેલિસેર્યસે એ કિલ્લાને ઘેરે ઘાલ્યો પણ તેને ફતેહ કરવામાં નિષ્ફળ નિવડી તેણે આગળ વધી સીસારેનોનનો કિલ્લો છૂતી લીધો. એજ વરસમાં ગાસાનના રૌમનોના ખંડિયા અરબ રાજા અરીથોસે ઍસિર્યા ઉપર ચઢાઈ કરી લુટફાટ ચલાવી. ઈ. સ. ૫૪૧ માં ઈરન સામે વધુ વાર ટક્કર નહિ ઝીલતાં બેલિસેર્યસ નામોસી સાથે ઈરાની હથ છોડી ગયો.

ઈ. સ. ૫૪૨ માં નૌશેરવાને સીરિયાની ઉત્તરે આવેલા કોમ્માજનીના રૌમન પ્રાંત ઉપર ચઢાઈ કીધી. તેની આ ચઢાઈની ખબર મળતાંજ બેલિસેર્યસે પાછી ઈરન ઉપર ચઢાઈ કરી, સુરેટિસ નદી ઉપર આવેલા સુરોપસનાં ગ્રામડાંમાં પોતાનું

મુખ્ય લશ્કરી મથક સખી, એ નદીની બંને બાજુએ રૌમન લશ્કર ફરતું રાખ્યું. એ વરસમાં મરકી ફાટી નિકળવાથી નૌશેરવાનને પોતાની કતેહિ અધુરી સખી ઇશિન ફરતું પડ્યું. પણ માર્ગમાં કેલિનાઇકસ શહેરના સઘળાં રહેવાસીઓને કેદ પકડી તે શહેર તેણે ફના કીધું. બીજે વરસે તેણે ટ્રમી-આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કીધી પણ એક વાર ફરીથી તેનું લશ્કર ‘પ્લેગ’થી ઘટી જવાને લીધે તેને અર્ધ રસ્તેથીજ ઇશિન પાછું ફરતું પડ્યું. તેની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ ૧૫ રૌમન સરદારોએ ૩૦,૦૦૦ માણસોના સૈન્ય સહિત ઇશિની આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કીધી પણ એંગ્લનના ઇશિની કિલ્લાના ૪૦૦૦ માણસોના લશ્કરના બહાદુર ઇશિની સપેહસાહાર નાબેરીસે રૌમનોના ઉપલા સૈન્યને મહાભારત શિકસ્ત આપી મહોટી લૂટ મેળવી (ઈ. સ. ૫૪૩.) એ ખૂનખાર યુદ્ધમાં નામીયો રૌમન સપેહસાહાર નરસી માર્યો ગયો. ઈ. સ. ૫૪૪ માં શાહનશાહ નૌશેરવાને ત્રીજી વાર સીરિયા ઉપર ચઢાઈ કરી એડેસના પ્રખ્યાત મજબુત કિલ્લાને ઘેરો નાખ્યો પણ ૫૦૦ રતલ સોનાનો દંડ ભરી રહેવાસીઓએ તેને રાજી કરવાથી તેણે એ ઘેરો ઉઠાવી લીધો. બીજે વરસે રૌમન શાહનશાહ જરટીન્યનની ભારે કાકલુદીને મ્દન આપી તેણે ભેટ મોકલેલું ૨૦૦૦ રતલ સોનું સ્વીકારી યાદગાર નૌશેરવાને સુલેહ કરવા કખૂલ કીધાથી રૌમ અને ઇસન વચ્ચે સુલેહ થઈ.

ઈ. સ. ૫૪૬ માં ઇસનના હીરાના ખાંડિયા અરબ સબ

મંજરને તેના હરીફ રૌમના ગાસાનના ખંડિયા અરબ રાજા અરીથોસ સાથે લડાઈ બગી. આ લડાઈમાં રૌમનોએ વચન તોડી અરીથોસને મદદ આપવાથી ઇરાને મંજરને મદદ આપી. એ ઉપરથી રૌમ અને ઇરાન વચ્ચે 'પાછું' મહાભારત યુદ્ધ બમ્બું. એજ વરસમાં રૌમનોની ઉશ્કેરણીથી અને ઇરાનીઓની જરતોશ્તી ધર્મને લેણકામાં ફેલાવવાની કોશિશોથી લેણકાએ ઇરાન સામે બળવો જગાડ્યો. લેણકાને મદદ આપવા રૌમના સપેહસાહાર ડેલસ્થિયુસે લેણકા ઉપર ચઢાઈ કરી પેત્રોના કિલ્લાને ઘેરા ઘાડ્યો. કિલ્લામાંના ૧,૫૦૦ માણસોના ન્હાના ઇરાની લશ્કરે રૌમનોના ૮,૦૦૦ માણસોના સેન્ય સામે પોતાનો મજબુત બચાવ કીધો. એટલામાં ઇરાની પેહેલવાન જરમેહરના ૩૦,૦૦૦ માણસોના લશ્કર સહિત લેણકા આવી પહોંચવાથી ડેલસ્થિયુસે ગાલરા પડી ઘેરા ઉઠાવી લીધો. જરમેહરે કિલ્લામાં ૩૦૦૦ માણસો રાખી, ૫૦૦૦ માણસોની એક ફોજ લેણકાના બચાવ અર્થે ત્યાં ફરતી રાખી, તે પોતે ઇરાની આમીન્યા ખાતે પાછો ફર્યો. તેની ગેરહાજરીમાં રૌમનોએ ૫૦૦૦ માણસોના ઉપદ્રા ઇરાની લશ્કરને હરાવી કેદ કીધું.

ઈ. સ. ૫૫૦ માં લેણકામાં હીપીસ નદીના કાંઠા ઉપર થયલી લડાઈમાં ઇરાનીઓએ લેણકા લોકોને હરાવ્યા પણ એ લડાઈમાં તેમનો સપેહસાહાર ખોરિમાનિસ માર્યો ગયાથી ઇરાનીઓ રૌમનોથી હાર્યા અને ન્હાસભાગમાં પડ્યા. એજ વરસમાં રૌમન સપેહસાહાર બેસ્સાસે ૬૦,૦૦૦ રૌમનોના મહેલો

લશ્કર સાથે પેત્રાને ઘેરે ઘાલ્યો પણ કિલ્લામાંના ૩૦૦૦ ઇરાનીઓના ન્હાના ચુનંદા લશ્કરનો એકે એક દેશહિતકારી થોડો જ્યાં સુધી માર્યો ગયો નહિ ત્યાં સુધી રોમનો કિલ્લો સર કરી શક્યા નહિ !

ઈ. સ. ૫૫૧ માં સૂરવીર સપેહસાહાર જરમેહેરે ૭૦,૦૦૦ માણસોના લઘાયક લશ્કર સાથે લેલુકા ઉપર ચઢાઈ કરી, આખું લેલુકા છુટી લઈ, પેત્રા અને આન્થોપોલિસનાં કિલ્લાઓ સિવાય બાકીનાં સઘળાં રોમન કિલ્લાઓ હાથ કરી, સ્કીમ્નીયા અને સ્વેનિયાના રોમન પ્રગણાંઓ ફત્તેહ કીધા, તેજ વરસમાં રોમન શાહાનશાહ જરટીન્યને ૨,૬૦૦ રતલ સોનાનો ઠંડ ભરી સુલેહ ખરીદ કીધી પણ સુલેહની સસ્તોમાંથી લેલુકાના પ્રાંત અને ખંડિયા રાજ્યોને બાકાત રાખેલા હોવાથી લેલુકામાં પાછી લડાઈ જાગી.

ઈ. સ. ૫૫૩ માં જરમેહેરે ટેલીફીસના રોમન કિલ્લા ઉપર ધસારો કરી રોમનોને હરાવી ન્હાસલાગમાં નાખ્યા. જેથી વરસે ૪૦૦૦ ઇરાનીઓના બહાદુર લશ્કરે ૫૦,૦૦૦ રોમનોના મહોટા સૈન્યને લેલુકામાં મહાભારત શિકસ્ત આપી.

ઈ. સ. ૫૫૬ માં આન્થોપોલીસને ફત્તેહ કરવામાં નિષ્ફળતા મેળવી ઇરાની સપેહસાહાર નકોરગને ફાસિસના કિલ્લાને ઘેરો ઘાલ્યો પણ રોમન સપેહસાહારો જરટીન અને મારટીનસના ઠાવાઘાવાથી તેણે હાર ખાધી અને ઇરાનીઓ લેલુકા ખેંઠ બેઠા. ઈ. સ. ૫૬૭ માં ઇરાન અને રોમ વચ્ચે સુલેહ

થઈ. આ સુલેહની સરતો મૂળજ ઈસિનીઓએ લેભુકા રૌમનોને સ્વાંધીન કરી લીધું, રૌમનોએ દર સાલ ૩૦,૦૦૦ સોનાના સિક્કાઓની ખંડણી નૌશરવાનને ૩૦ વરસ સુધી ભરવા કબુલ કરીધું; ઈસિનના ખ્રીસ્તીઓએ કોઈ પણ જરતોસ્તીને નહિ વટલાવવાનું માંથે લીધું; બંને રાજ્યોએ વેપાર વ્યવહાર ચોક્કસ માર્ગે અને ચોક્કસ મંથકો ખાતેજ ચલાવવાની કબૂલાત આપી; બંને રાજ્યોએ છુટથી સંદેશા ચલાવી અરસપરસના એલચીઓનો માલ વગર જગાતે પસાર થવા દેવાનું નક્કી કરીધું; બંને રાજ્યોએ પોતપોતાની સરહદો ઉપર કિલ્લાઓ બાંધવા નહિ અને દારાના કિલ્લામાંથી રૌમનોએ પોતાનું મુખ્ય મથક કાઢી નાખી તેમાંના લશ્કરની સંખ્યા ન્હાની કરવી એવા બંદોબસ્ત થયા, બંને રાજ્યોએ પોતા વચ્ચે ઉઠેલા વાંધાઓનો લવાઈ કોટ્ટોથી ફેસલો કરવો, બંને રાજ્યોના મિત્ર અને તાબેદાર રાજ્યોને પણ સુલેહના કોલકરારોમાં આમેલ કરવા, જંગલી લુટાડુઓ સામે દરબંદની 'પાસ'ની રખેવાલી ઈસિને કરવી, અને એ સુલેહ ૫૦ વર્ષો સુધી કાયમ રાખવી એવા કોલકરારો થયા.

ઈ. સ. ૫૫૭ થી ૫૬૧ સુધીમાં મહાત્મા નૌશરવાને પોતાના રાજ્યમાં ફરવા નિકળી, એલ્લાનીઓ, બલુચીઓ, પેલાનીઓ અને વીલેમીઓને તાબે કરી તેમની પાસેથી ખંડણી લેતી કરીધી.

ઈ. સ. ૫૫૫ માં એબીસીનિયાના હબસી પાદશાહે નિમેલા અરબસ્તાનમાં આવેલા યમનના હબસી હાકમ અબ્બા-

હાન્ય બેટા મસરૂકને પોતાના સાવકા બાઈ સઈફ સાથે મારા-
મારી થતાં, સઈફે મદદન આવી નૌશેરવાનની મદદ માંગી.
જેથી નૌશેરવાને એક કાફલો તૈયાર કરાવી ૭,૫૦૦ ઇરાની-
ઓતુ' એક લશ્કર સઈફને સોંપી તેને યમન ખાતે રવાના કીધો.
સઈફના આવી પહોંચવાની ખબર મળતાંજ યમનના અરબોએ
મસરૂક અને તેના હબસીઓ સામે બળવો જમાડ્યો. ઇરાની
લશ્કરની મદદથી સઈફે હબસી લશ્કરને બે જબરી શિકસ્ત
આપી અને મસરૂકનો જાન લઈ યમનની સજ્જાની મક્કા
તેણે હાથ કીધું અને પોતે ઇરાનના એક ખંડિયા રાજા તરીકે
યમનની ગાદી ઉપર બેઠો. પણ યમનની ગાદી તે લાંબો વખત
ભોગવી શક્યો નહિ. થોડાજ માસમાં તેનું ખૂન થયું અને
શાહાનશાહ નૌશેરવાને યમનનો પ્રાંત ઇરાની શાહાનશાહત
સાથે બેડી દઇ ત્યાં મરજબાન નામે ઇરાની હાકેમ નિમ્થો.

પૂર્વે કામટસ્થાટકાના બૂરજાકા સુધી પશ્ચિમે એર્જેવના
દરિયા સુધી અને દક્ષિણે સીહુન નદી સુધી ફેલાયલા બાહોળા
પ્રદેશના પાદશાહ તુર્કી ખાન દિસાબુલે પોતાના રાજ્યનો વેપાર
વધારવા માટે શાહાનશાહ નૌશેરવાનની દોસ્તી કરવા એક
બેસુલો કિંમતી હદિયો તેની ઉપર ૪૦ સ૦ ૫૬૭ માં ઇરાન
મોકલ્યો. પણ હયતલના પાદશાહ ગાતકરે ઇરાન અને તુર્ક-
સ્તાનની વચ્ચે બંધાતી દોસ્તી અટકાવવા નૌશેરવાનની બધું
બગર દિસાબુલનો હદિયો જપ્ત કરી તેના એલેચીઓને મારી
નાંખ્યાં. એથી પોતાને ધમકું તુકશાન ભસવી લેવા દિસાબુલે

મહોદય સૈન્ય સાથે હયતલ ઉપર ચઢાઈ કરી ગાતકરને હરાવી તેનાં રાજ્યનો નાશ કીધો અને હયતલની હાકેમી બેહરામ શુરની ઓલાદના ચગાનના સરદાર ફગાનીને તેણે આપી. ખીજે વરસે તેણે સોઝિયાનાના પોતાના ખંડિયા રાજા માન્યકને રોમ અને તુર્કસ્તાન વચ્ચે વેપાર વધારવા અને ઇરાન સામે મહદ મેળવવાના કોલકરાશે કરવા કેાન્સ્ટેન્ટીનોપલ મોકલ્યો, જેથી ઇ. સ. ૫૬૯ માં તુર્કસ્તાન અને રોમ વચ્ચે ઇરાન સામે અરસપરસ મહદ આપવાના કોલકરાશે થયા. છેલાં વરસમા દિસાબુલે નૌશેરવાન સામે લડાઈ બાહેર કરી ઇરાન તરફ આવતા માર્ગમાં ફરગાના, સમરકંદ, બોખારા, કેશ, નરદ અને ચાચ વિગેરે શહેરો ફતેહ કરી ચાચ શહેરમાં પોતાના લશ્કરની છાવણી નાંખી. પણ બ્યારે નામવર વીર નર નૌશેરવાને તેની સામે સ્વારી કીધી. ત્યારે તો તેણે હિચકારો બની, ઈરાનીઓનો ડર ખાધ, તેની તાબેદારી સ્વીકારી, તેણે લડાઈનો મહોદો દંડ ભરી હરસાલ ઇરાનને ખંડણી આપવાનું કબુલ કીધું. ઇ. સ. ૫૭૦ માં રોમન શાહાનશાહ જસ્ટીને દિસાબુલના પાદેસને ઇરાન ઉપર ચઢાઈ કરવા ઉશ્કેર્યો પણ તેમ તેમ કરવાની હિમ્મત કીધી નહિ.

નામવર નૌશેરવાનની ઝળકતી જગમસિદ્ધ ફતેહો બેઈ રોમન શાહાનશાહ જસ્ટીનને ભારે બળાપો થતો હતો. ઇ. સ. ૫૬૫ માં ગાદીએ આવ્યા પછી ૭ વર્ષો સુધી તો તેણે ઇરાનને ખંડણી ભર્યો કીધો પણ ઇ. સ. ૫૭૨ માં ઇરાન સાથે લડા-

ઈની ઉઠતી શોધવા તેણે નૌશેરવાનના એકથી સેબાકિયસને અપમાન કરી આર્મોનિયનોને તેની સામે બળવો કરવા ઉશ્કેરી તેના ઉપર અપમાનભર્યું પત્ર લખ્યું, જેથી ઈસને રોમ સામે લડાઈ જાહેર કીધી. રોમનો લડાઈ માટે તૈયાર હતા માટે રોમન સપેહસાહાર મારશિયને સરખાથન આગળ એક ઈરાની મૈન્યને હરાવી નસીબનના ઈરાની કિશ્તિને ઘેરો નાંખ્યો. પણ જ્યારે મહાત્મા નૌશેરવાને પોતાના ચુનંદા ઈરાની ચોદ્દાઓ સહીત રોમન મુલક ઉપર ચડાઈ કરી ત્યારે રોમનોએ હીમત હારી નસીબનનો ઘેરો ઉઠાવી લઈ ઈરાના કીલ્લામાં તેઓ ભરાઈ બેઠા. આ અજીત કીલ્લાને નૌશેરવાને ઘેરો ઘાડ્યો અને તેના શસ્ત્રીર સપેહસાહાર આદરમાને સિરિયા ઉપર ચડાઈ કરી, એન્ટિયોકની આસપાસનો મુલક વેશન કીધો. ત્યાર પછી તેણે સીલ-સિરિયા ઉપર હુમલો કરી એપેમિયાનું મુંદર શહેર જીતી ફના કીધું અને આ પ્રખ્યાત ક્ષેત્રો પછી તે પાછો નૌશેરવાનને મદદ કરવા દારા ખાતે તેને જઈ મળ્યો.

ઉપર મુજબ જ્યારે મહાત્મા નૌશેરવાન રોમન મુલકોની ક્ષેત્ર કરવામાં રોકાયેલો હતો ત્યારે કોઈ બદમાશે એવી બુમ ઉઠાવી કે તે નામદાર તો માર્યો ગયો છે જેથી તેની ખ્રિસ્તી રાણી એફેમિયાને પેટનાં ખ્રિસ્તી શાહુજાદા નઉશીજાદે કેદખા-નેથી છુટી શાપુરગર્દના સઘળા ખ્રિસ્તી કેદીઓને છુટા કરી ઈસનની ગાદી મેળવવા બળવો ઉઠાવ્યો. તેણે ૩૦,૦૦૦ ખ્રિસ્તી કેદીઓ અને પાદરીઓનાં લશ્કર સાથે કેટલાંક શહેરો ક્ષેત્ર

કરી ઇરાક ઉપર ચઢાઈ કીધી. પણ મદદનના સરદાર રોમ-ખુર્જને તેના સાથીઓનો પરાજય કર્યો અને તે પોતે પણ જખમી થઈ માર્યો ગયાથી ઇરાનમાં પાછી શાંતિ ફેલાઈ.

ઈ. સ. ૫૭૨ માં યાદગાર નૌશેરવાને દારાનો અણત કિલ્લો સર કર્યો જેથી નાસિપાસ થઈ રોમન શાહનશાહ જ-સ્ટીને પોતાનો ગાદી ટઈળીર્યસને સ્વાધીન કરી લીધી. બીજે ટઈળીર્યસે ૪૫,૦૦૦ સોનાના સિલ્કાઓનો ટંક ભરી નૌશેરવાન પાસેથી એક વરસની મહેતલ (Truce) ખરીદી આ મહેત-લનો લાભ લઈ તેણે ૧,૫૦,૦૦૦ માણસોનું આગળ કહી નહીં મોકલેલું એવું મોકલું લશ્કર ઉભું કરી ઇરાન સામે મોકલ્યું. ઈ. સ. ૫૭૫ માં મહાત્મા નૌશેરવાને ઇરાની આર્મીન્યા ઉપર સ્વારી લઈ જઈ ત્યાંના બળવાખોરોને હરાવી આર્મીન્યા પાછું તાબે કીધું. આ ફત્તેહ પછી તેણે રૂમી આર્મીન્યામાં કેટલીક જીતો મેળવી કેપેડોશિયા ઉપર ચઢાઈ કીધી. કેપેડોશિયામાં રોમન સપેહસાલાર જસ્ટીન્યન સામે થયો અને રોમન સૈન્યના એક સ્ક્રીધ્યન સરદારે તેના લશ્કરની પાછલી સફેા ઉપર હલ્લો કરી તેનો અસ્ખાબ લૂટી લીધો. આ નુકસાનના બદલામાં તે વીરનરે સતની વેળા રોમન છાવણી ઉપર છાપો મારી તે છાવ-ણીનો નાશ કીધો અને મલટિયા (મેલીટીન)નાં રોમન શહે-રને સર કરી તેને વેરાન કરી પોતે પાછો ઇરાન ફર્યો તેની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ રોમન સરદાર જસ્ટીન્યને ઇરાની આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કરી લૂટફાટ ચલાવી.

ઈં સં ૫૭૬ માં રૌમનોએ ત્રણ વર્ષોની મહેતલ માગી તે ખરીદ કરવા ઈરાનને ૩૦,૦૦૦ સોનાના સિક્કાનો દંડ ભર્યો. પણ એ મહેતલમાંથી આર્મીન્યાને બાકાત રાખેલું હોવાથી મહાત્મા નૌશેરવાને રૌમન-આર્મીન્યા ઉપર ચઢાઈ કરી તેનાં પાંચતખ્ત થિયોડોશિયો પોલિસને ઘેરા લાલ્યો. એજ વખતે તેનાં નામિયા સરદાર તન-સરોએ રૌમન સેનાધિપતિ જ્-રટીન્યનને એક જખરી લડાઈમાં હરાવ્યો.

ઈં સં ૫૭૮ માં મહેતલની ત્રણ વરસની મુદત પુરી થતાંજ સઘળે ઠેકાણે પાછી લડાઈ જાગી. ઈરાની સરદારે મા-હમુદ અને શાપુરે ૨૦,૦૦૦ માણસોના ઈરાની લશ્કર સાથે રૌમન આર્મીન્યા ઉપર હુમલો કરી તેને ઉજ્જડ વાળ્યું. જ્યારે સરદાર તન-પુસરોએ અમીડાની આસપાસ લૂટ ચલાવી. ઈં સં ૫૭૯ રૌમન સપેહસાહાર મૌરિસે ઈરાની આર્મીન્યા વેરાન કીધું. તેણે અરજેનીનો ઈરાની પ્રાંત કબજે કરી અકુમૌનનો મજબુત કિલ્લો સર કીધો. આ ફત્તેહો પછી તેણે ઈરાની મેસોપોટેમ્યાનો સ્ત્રીગારનો કર્યો ફના કીધો અને તેના રક્ષીધ્યન સરદાર કર્સે કુર્દીસ્તાન ઉપર ચઢાઈ કરી થોડાં ગામડાંઓનો નાશ કીધો. રૌમનોની આ સઘળી ધમચકરી દર-મિયાન અજીત નૌશેરવાન મદાઈન ખાતે ગંભીર માંદગી ભો-વતો હતો અને તેથીજ રૌમનોના પગમાં પાછું જોર આવ્યું હતું. પણ તેની માંદગીનો વધુ લાભ નહિ લેતાં રૌમનોએ ઈરાની મુલકોની વધુ ખસખી નહિ કરતાં તેઓ ઈરાની હદ છોડી ગયા.

ઈ. સ. ૫૭૬ માં ૮૦ વરસની વયે બહાદુર, વચન પાળક, સાચો, ઇનસાફી, કાબેલ, ડાહ્યો ભાવ્યશાળી, ઇરાની શાહાનશાહતનો ઝળકતો સૂર્ય મહાત્મા નૌશેરવાન 'અહલ' ગુજર પામ્યો. તેના વખતમાં ઇરાની શાહાનશાહત આખી દુનિયામાં સૌથી બોહોળી, સૌથી બળવંત અને દમામભરી હતી. ઇરાન અફઘાનીસ્તાન, બલુચીસ્તાન, મધ્ય એશિયા અને હાલના અડધાં એશીયાટીક તર્કી ઉપર ઇરાની હુકમ ફેલાયેલો હતો. આખી રૌમન શાહાનશાહત, હિંદુસ્તાનનાં કેટલાંક રાજ્યો તુર્કસ્તાનનો ખાકાન વિગેરે ઇરાનને ખંડણી આપતા હતા. ફક્ત નૌશેરવાનનું યાદગાર નામજ દુનિયાના કોઈ પણ રાજકર્તાને ધુલવી નાંખવાને પુરતું હતું. દુનિયાનો કોઈ પણ સુધરેલો યા જંગલી તાજદાર તેની હોસ્તી શોધવાને તત્પર રહેતો.

નૌશેરવાને પોતાનાં બોહોળાં રાજ્યમાં મોટા ફેરફારો અને સુધારા કીધા. તેણે રાજ્યને ચાર ભાગોમાં વહેંચી નાંખી તેના ઉત્તમ વહિવટ કીધો, નવાં રહેશે વસાવી જુનાં રહેશે સુધાર્યાં, પુષ્કળ નેહેરો અને જળાશયો બાંધ્યાં રસ્તાઓ સુધારી રૈયતની સલામતીના સઘળા ઉપાયો લીધા અને સંખ્યાબંધ મહેસુલી અને ન્યાયખાતાઓ સ્થાપ્યા. તેના વખતમાં ઇરાની શાહાનશાહત, નિશાળો પાઠશાળાઓ અને ધર્મના મકાનોથી ઉભરાઈ જવા લાગી. સાહિત્ય, ઇતિહાસ, ફિલસુફી, અને ધર્મ જ્ઞાનનો ઇરાનમાં બોહોળો ફેલાવો થયો. નિસાપુરની પાઠશાહી પાઠશાળા આખી દુનિયાની કેળવણીનું મધ્ય-બિંદુ થઈ પડી. વળી ઇરા-

નીઓ વેપાર અર્થે દુનિયાના સઘળા ભાગોમાં જઈ વસ્યા અને ઈ. સ. ૫૪૫ માં તો તેઓ હિંદી મહાસાગરનો સઘળો વેપાર એકઠાથ કરવાને શક્તિવાન થયા. નૌશેરવાનના વખતનું ઈરાનનું લશ્કરી ખાતું ઘણાજ ઉંચા પ્રકારનું હતું. તેના વખતના મહેલો આજે પણ સુધરેલી દુનિયાને હેરાત કરે છે. તેના વખતમાં પચઘમ્બર સાહેબ મહમદનો જન્મ થયો તેટલા માટે તેવણુ સાહેબ ભારે મગૂરી સહિત “નૌશીરવાન”નું ચશસ્ત્રી નામ કોરાનમાં દેય છે. નૌશેરવાનનો કોઈ પણ હોસ્ત યા દુશ્મન એવો નહિ હશે કે જે તે મહાત્મા અમર પુરુષનું પ્રસિદ્ધ નામ માન સાથે દેતો નહિ હશે ! તેના જેવા તેજસ્વી તારાઓ, આ પૃથ્વી ઉપરના ક્ષાની ફરેરતાઓ, કીર્તિષંત પ્રસિદ્ધ પુરુષો, અને ધર્મ-રક્ષક ધર્મિષ્ઠ શાહાનશાહો આ જેહાનમાં ઘણાજ થોડા હયાતી ભોગવી ગયા હશે !

શેહેનશાહ નૌશેરવાન આદેલના રાજમાં ઇતિહાસખાતું મુકરર થયાથી પોતાની રૈયતનું સાધારણુ સુખ વધારવા નૌશેરવાન કોશેશથી ગમે તેટલો કાયદો થયો હોય તો બી આ પાદશાહ પોતે હીલોબ્બનથી ઇતિહાસને આહતો હતો તેમાં તો કાંઈ શકેજ નથી.

એક રૂમી એલચી જેને પ્રીમતી હદીઓ આપી “તેસે-ફાન”માં મોકલવામાં આવ્યો હતો તે શખ્સ બ્યારે પાદશાહી મહેલની બારીઓમાંથી આસપાસનાં ઉમદા દેખાવોની તારીફ કરતો હતો ત્યારે તેણે ઉંચીનીચી જાણના એક કકડો બોલ્યો

અને પુછ્યું જે “ શા સાડુ આ જગ્યાને એક સપાતીપર લાવી મેલતા નથી ? ” એક ઈસિની ઉમરાવે કહ્યું કે “ એ મીલકત એક ખુદી ઓરતની છે કે જેને વારેઘડીએ આપણા પાદશાહે વેચવા અરજ કરી તો બી કંઈ વાંધાને લીધે તે વેચવા આહતી નથી, અને હુમારો આદેલ નૌશેરવાન પાદશાહ પોતે જખરદસ્તી ચલાવે તે કરતાં પોતાનાં આસપાસનાં દેખાવનો ભંગ થાય તે પોતે વધારે પસંદ કરે છે. ” પેલા રૂમીએ વળતો જવાબ પેલા ઈસિનીને વાળ્યો કે “ આ ઉંચીનીચી જમીન ઇનસાફથી કરી જે પવીત્ર થયેલી છે તેથી આસપાસનાં બધા દેખાવો કરતાં તે તે વધારે ખુશનુમા લાગે છે ”

મેશક ભલા ગુણો ધરાવનાર આસામીઓ એવાજ હોય છે ને તેના થોડા દાખલા અત્રે લઈશું. કહેવત છે કે—

ભલાઈ કરો ભલું થશે—ખુશ તમો પર ખુદા રહેશે !

નુકસાનના અવેજ નેકીમાં વાળનારા મહાન પુરૂષો

અને મીઠા ઍનર્સ્ટી બેરીસ્ટર અને પારસીઓ.

The fairest action of our human life

Is scorning to revenge an injury;

For who forgives without a further strife.

His adversary's heart to him doth tie.

And 'tis a firmer conquest truly said,

To win the heart than overthrow the head.

— Thomas Carew.

ભુંડાઈનો બદલો ભુંડાઈ કરીને વાળવો એ તો દરેક કુત્રાં બીલાડાં જેવાં નબળાં પ્રાણી કાળે બી બહુ સહેલ વાત છે. પણ ખરી મહાનગીવાળો મર્દ બચ્ચો તો તેજ ગણાય કે જે પોતાના મુટદઈ તરફથી ભુંડાઈતું દુઃખ ખમવા બાદ ભલાઈ અને અહિંસાનમંદીના બારથી તેની ગરદન નીચી રાખવાને કાવે અને પસ્તાવાની ગુપ્ત આગથી તેનું અંતઃકરણ સદા ટપતું-ઝપતું-રાખે. દોસ્ત સાથે ભલાઈ કરવાનું કામ મુશ્કેલ નથી, પણ દુશ્મન સાથે બુરાઈને બદલે ભલાઈ કરીને કાવતું તેમાં ખરી ખુબી કિંવા બહાદુરી છે. ભુંડાંઓની નક હર વખત અને હર જગ્યાએ હોય છે, તોએ નેક સજ્જનો તો અંગત ગેરલાભ ખમીને પણ હમેશાં સુખ સંપન્ન ચાહતા અને દેલાવતા રહે છે. દુશ્મનનું કાટલું કહાડી નાખવા કરતાં તેનું હૃદય છતી લેવામાંજ તેઓ ખરી મજા માને છે. એક ફાર્સી શાયર કહે છે કે:—

બેત.

બહ બાઝિન કર્દ હર કે બહ કર્દ,

બહ ચકીન બબાએ ખુદ કર્દ.

અર્થ—તેની સાથે ભુંડાઈ ના કર, કે જે ત્હાઈં ભુંડું કરે, કારણ તે બહ ચકીનનો જે બહ કામ કરે છે, તે પોતાનેજ કાળે કરે છે.

નેપલ્સ અને સીસીલીના રાજા એાદ્રોનઝોને એક દીને તેના દરબારીઓએ પુછ્યું જે, “સઉથી ખરાબમાં ખરાબ રાજ-દ્રોહી તરફ તમો શા માટે ઢંચા બતાવો છો ?” તેણે જવાબ

હીધો:—“સારો આદમી ઇનસાફથી સદા મીત્રતામાં જોવાય છે, અને ખરાબ આદમીઓ તેઓની તરફ બતાવેલી દયાની લાગણીથી !” તેના એજ સદગુણને માટે એકવાર ફરીથી જ્યારે દરબારીઓને તેણે બબડતા જોયા ત્યારે તે બોલ્યો, “શું, ત્યારે તમો એમ કહો છો કે તમારી ઉપર રાજ કરવાને વાધ અને સીંકુ જોઈએ છે ? તમો નથી જાણતા કે ઘાતકીપણું જંગલી એકવાનોનો શુભ છે, અને દયા માણુસની અમીરી ખાસીયત દેખાડે છે !”

હોહરો.

ક્ષમા વીશે સચ્ચાઈ છે, માનવીની મોટાઈ,
જેમ જુઓ સાકર વીશે, શુદ્ધ મીઠાશ સમાઈ.

પોતાના ઉપર તા. ૨૩ મી ડીસેમ્બર સને ૧૯૧૨ ને દીને છોડવામાં આવેલા “બોંબ” નાં પરીણામે પાંચ અઠવાડિયાની સખ્ત બીમારીનું બીછાનું લોગવી તા. ૨૭-૧-૧૯૧૩ ના રોજ પહેલીવાર જાહેરમાં દેખાવ હઈ હીંદી શેહેનશાહતની નવી રાજધાની દીલ્હીમાં વડી ધારાસભા (Imperial Legislative Council) ની પ્રથમ બેઠક ખુલ્લી મુકતાં લોકપ્રીય માણ વાઈસરોય લોર્ડ હાર્ડીંગે પોતાનાં બાવણુ દરમ્યાન હીંદી પ્રબંધને નીચે પ્રમાણે માયાળુ સંધ્યારો આપ્યો હતો:—

Whatever I may feel on the subject of the crime itself, I only wish to assure you and the whole of India that this incidence will in no sens

influence my attitude. I will pursue without flattering the same policy in the future as during the past two years, and I will not waver a hair's breadth from that course.

યાને,—"આ ગુનાહ તરફ મારી પોતાની લાગણી ગમે તેવી હોય, છતાં હું તમોને અને આખા હિંદને ખાત્રી આપવા માગું છું કે આ બનાવ મારી વળણ ઉપર કોઈપણ રીતે અસર કરી શકનાર નથી. ગયાં બે વર્ષ દરમિયાન જે રાજનીતી મેં અખત્યાર કીધી છે તે રાજનીતી ભવિષ્યમાં હું જણાવણુ ડગમગ્યા વગર ચાહુ સખીશ, અને તેનાથી એક બાલ જેટલા તફાવતે પણ હું પાછળ હટીશ નહીં."

ખસ અમીરી ખવાસનો અશરફ ઈંગ્રેજ ખચ્ચો ! તે નામદારની હીમ્મત, કહાપણ, અને વીચારના ઉદારપણાંને ધન્ય છે. પોતાનાં વચનને તે કેવો ઈચ્છે ઈચ્છ સાચ્ચો નીવડી ગયો છે તે તો એક જાણીતી વાત છે. ખરૂંજ કહું છે કે:—

દોહરો.

તોખમ તજે ન તોખમી, નેક તજે ન ખવાસ;
ભાગ્યો પણ કુવો જુઓ, જુજવ સઉના ખ્યાસ.

ચીનના એક શેહેનશાહ માટે કહેવાય છે કે તેણે લકાઈમાં પકડેલા પોતાના દુશ્મનોને ખીજે દીને દરબારમાં બોલાવી એક હારમાં ઉભા કરાવ્યા. સઘળાઓએ વાજખી વડી સખી

હતી કે તેમનાં ડોકા છટકાવી નાખવાનો હોકમ તુરત બાહેર પડ્યો. પણ તેમની અત્યંત અજાયબી વચ્ચે શેહેનશાહે તેમને છોડી મુકી છુટાપાણું બક્ષવા ફર્માન્યું. દરબારીઓ કાચું વકાસ્તા ડંગ થઈ ગયા જે જોઈ શેહેનશાહ બોલ્યો કે “ અગર હું તેમને ગરદન મરાવતે તો અલબત્ત મારા એટલા દુશ્મનો ઓછા થતે. પરંતુ તેમને છુટાપાણું બક્ષી મારા મીત્રો બનાવવાથી દુશ્મનો ઘટવા સાથે મારા એટલા મીત્રો વધ્યા છે, અને તેથી મારાં રાજ્યનાં રક્ષણમાં સામો વધારો થયો છે.

દોહરો.

નાશીરવાને પુત્રને નસીહત કહી છે નેક,
દોસ્ત હંતરો હોય પણ, દુશ્મન ના કરતો એક.

સને ૧૮૬૪-૬૫ નાં વર્ષોમાં શેર સદ્દાબાજીના વંશોદ્યાએ ખાનાબરાબીનો એક જબરદસ્ત મોજો ઉપજાવી એણે તો ભયંકર તુકાન ફેલાવ્યું હતું કે તેથી મુખઈના વેપાર અને દોસ્તનો કોટ ભયંકર કડકા સમેત લોંબ બસબર થયો હતો ! બલા બલાઓએ હીવાળાં કહાડયાં હતાં, હોરમત શુમાવી હતી, બાપદાદાઓનાં નામ ડુબાડયાં હતાં. તે વેળાએ તીખખા સ્વભાવનો પેલો બાહોશ બેરીસ્ટર મીં ધોમ્સ સી. ઍનર્સ્ટી હાઈકોર્ટમાં કામચલાઉ જજ નેમાયો હતો. સદામાં સપડાયલા જે જે આસામીઓના મુકદ્દમા તેની આગળ નીકળતા તેઓની તરફ તે બિહદ સખ્ત થતો. આ ઉપરથી કેટલાક પારસીઓની આગે-

વાની હેઠળ અત્રેના દેશીઓએ નામદાર સરકારને એવી અરજી કીધી હતી કે, “ ઇનસાફની ખુરસી ઉપર બેસી ઘણોજ આકળો સ્વભાવ, તોછડાઈ, તથા સખ્તાઈથી કેટલીક અણધટતી અને ઇનસાફની ગંભીરતાને ન છાજે એવી ચાલ ચલાવ્યાથી તેને (મીં. ઍનર્સ્ટીને) મજબુર ઓઢા ઉપરથી દુર કરવો. ”

એનો કાંઈ ફડચો થાય તેટલામાં તો તેના કામચલાઉ ઓઢાની મુદત પુરી થવાથી તે પાછો ધારાશાસ્ત્રીનો ધંધો ચલાવવા લાગ્યો હતો. મીં. ઍનર્સ્ટીની જગાએ બીજો ધણી હતો તો તે એવી અરજી બાદ પારસીઓ સામે વધુ વેર વસાવતો રહ્યો હતો. લોકીન મીં. ઍનર્સ્ટીએ ગઈ ગુજરી ભુલી જઈ એવો કાંઈએ ડગડગો રાખ્યો ન હતો. પોતાનાં નિર્મળ અંતઃકરણને વહેવાર પુરાવો આપવા માટે મુંબાઈમાં સને ૧૮૭૩ના મોટી ચકચાર કરા ચુકેલા દોખમાવાળા મુકદ્દમામાં તે અપોતી સખ્ત માંદગીની દરકાર ન કરતાં પારસીઓ તરફથી બાહર પડી ખરી ઉલટથી પુષ્કળ કાળજીથી અને અસહ્ય મેહેનતથી મુકદ્દમો લડી સામી બેરડુને તથા પોલીસને માહત કરી પોતાની પક્ષને જીતાવી આપી હતી. એ તપાસ હાઈકોર્ટની ફોજદારી સેશન્સમાં તે વખતનાં નામદાર જડજ મીં. ઍનર્સ્ટી આગળ ચાલતાં તેણે મીં. ઍનર્સ્ટીને ચટકો લગાડ્યો હતો કે, “ જે પારસી કેમે મીં. ઍનર્સ્ટીને ન્યાયાસન ઉપરથી ઉઠાડવાને અરજી કરી હતી તેજ પારસી કેમ તરફથી મીં. ઍનર્સ્ટી એવી ઝહેમત ખેંચે છે? ” આ ટીકા ઉપરથી કોર્ટમાં એવું ધારવામાં આવ્યું હતું કે ચીફરાજ મીં. ઍનર્સ્ટી તેનો કડક જવાબ

આપશે ખસ ! પણ ના; તે તો ઠંડે કલેજે પોતાની ખુરસી ઉપરથી ઉઠી, નામદાર જડજને તોરમાં ડોકુ નમાવી, સધળા-ઓની અબ્બથળી વચ્ચે પાછો બેસી ગયો હતો એવું સુચવવા કે, તે તુંડ તામસી સ્વભાવનો હશે, પણ તેનું જીગર કપટી કંગાલ તો નથીજ ! બીજા હાથપર પારસીઓએ પોતાની વળતી ફર્જનું કર્જ ઘણી અચ્છી રવેસે અદા કર્યું હતું જેની વીગતમાં ઉતરવાનો આ પ્રસંગ નથી. એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે આ કેશ ચુક્યા પછી કોર્ટમાંથી જેવા પારસીઓ બાહરે હેઠલ આવ્યા કે મી. ઍનર્સ્ટીની ગાડી આગલ ભેગા થયા અને શેઠીઆઓ-માંના વટીક કેટલાક તે નામદારની ગાડીનાં ઘોડા છોડી નાંખી પોતાને હાથે તે ગાડી ઘસડી જવા ઇનતેબાર થઈ ઉભા.

આ મામલો જોઈ ઉપરથી કોર્ટમાંથી બાહ્યદુર મી. ઍનર્સ્ટીએ હસીને કહ્યું કે “ આટલું બધું કરવાની કંઈજ અગત નથી મેં ફક્ત મારી ફરજ બજાવી છે ” વિગેરે ત્યારબાદ તેજ અઠવા-ડીઆમાં યા બીજે અઠવાડીએ ફક્ત થોડાજ દીવસમાં તે બાહ્ય-દુર વીરલો મી. ઍનર્સ્ટી ટુંક માંદગી ભોગવી આ ફાની જેહાંન કુચ કરી ગયો. સખબ કે આ દોખમા કેશની સખત મહેનતથીજ મી. ઍનર્સ્ટીનું મરણ થયું, અને મરણ વેળા તેની પાચદસ્ત સાથ ગયલા પારસીઓનું સરથસ ખાસ્તું એક માઇલ સુધી લંબાયું હતું, અને પારસીઓએ પોતાના પૈસે તેની યાદમાં નાદર કરીમરી અને કોતરકામનો સફેદ સંગેમરમરનો એવો તો સુયોબીત સ્થંભ સીવરીનાં કબ્રસ્તાનમાં ઉભો કર્યો હતો કે

જેવો રથાંભ ત્યાં આગળ કોઈજ હશે !

એક વધુ તવારીખી દૃષ્ટાંત લઈશું. ઇંગ્લેન્ડ હકુમતને પ્રજા વચ્ચે પ્રીય બનાવવાના દુરઅદેશી ભરેલા ઇલાજ લેનારા પેલા પ્રતાપી વાઈસરોય લોર્ડ કેનીંગે સને ૧૮૫૭ ના બળવા (Indian Mutiny) પછી કહી સંભળાવેલા સમુનો અત્રે યાદ આવે છે. લોર્ડ હાર્ડીંગના ઉપલા શબ્દો સાથે કેટલોક દરજ્જે મળતા આવતા શબ્દોમાં લોર્ડ કેનીંગ બોલ્યો હતો કે, “ મારા બદનમાં જીવ છે ત્યાં તુલીક મારી હાલની રાજનીતીથી ઉલટી રાજનીતી હું ચકલ કરીશ નહીં. હું ગુસ્સે થઈ વહીવટ ચલાવીશ નહીં. કાયદો અને સત્તા જેટલી મજબુત મુસ્તાકી આપે તેટલીજ દ્રઢતાથી હું ધનસાફ કરીશ. પણ હું જવાબદાર છું. ત્યાં સુધી હિંદી સરકાર હંસતક એકબી કડવું અને બેહુંદું કામ અથવા શબ્દ હું કદી બાહર પાડવા દઈશ નહીં. ઇંગ્લેન્ડ પત્રોની ભાંડ ભાષાની હું રતીભાર હરકાર કરતો નથી. ” અસલ ભાષા અત્રે રચ્ચુ કરીશું:—

As long as I have breath in my body, I will pursue no other policy than that I have been following. I will not govern in anger. Justice, and that as stern, as inflexible as law and might can make it. I will deal out. But I will never allow an angry and indiscriminating act or word to proceed from the Government of India as long

as I am responsible for it. I don't care two straws for the abuse of the British papers.

લોર્ડ કેનીંગના વખતમાં મામલો બહુ ગંભીર અને તીક્ષ્ણ હતો, પણ એ અદલ હાકેમે હિન્દી સેપાહેઓ જગાડેલા બળવાને ખાતર દેશની તમામ પ્રજાને બદનામ કરવા સાફ ના પાડી હતી, અને પકડાયેલા બળવાખોરોને તોપને મોહક ઉગાડી નાખવાની ગોરી પ્રજાની માંગણી તુરંતકારી કહાડી હતી. તે નામદારની દીલસોજ રાજનીતી સામે આ દેશમાં અને ઈંગ્લંડમાં ઈંગ્રેજ છાપાવાળાઓએ એટલો ભારે ધુમ્મસ ચલાવ્યો હતો કે કોઈથી ધણી હિંમત હારી જવા વીના રહે નહીં. તે નામદારને ટીકાના બાણોથી તેઓએ વીંધી નાખ્યો હતો, એટલુંજ નહીં પણ તેને વાઇસરોયના ઓદા ઉપરથી ઉઘડી મુકવા માટે તેઓએ વડી સરકારને અરજીઓ કરી હતી. સારે નસીબે તે વેળા નેક નામદાર મહુમ મહારાણી વીક્ટોરીઆનો સઘળો ટેકો લોર્ડ કેનીંગને હતો, અને તેથી તેની રાજનીતી કાબી અને નાહક ઉરકેરણી કરનારાઓની સઘળી કોશિષ સદંતર નીષ્ફળ નીવડી હતી. એવા બાહુદુર અને હાતમ દીલના અમલદારોજ પરદેશમાં ઈંગ્રેજ સરકારની હકુમત તથા તેની નોક બળવી રાખી શકે છે ! એવા અમલદારો હિંદી રહિતનાં માન તથા પ્રીતીને લાયકના છે ! !

સવૈયા છંદ.

ચંદનકો છતના કાઠે, કંઠ બાય, મગર જુ બાસ ન છેરે;
સોનેકો છતના બાલો, બલતેથી તેજ ઉભાસ ન છેરે.

કોહલુમેં પીસ બાય, મગર પીસકેલી ઉખ મીકાસ ન છેરે;
નેકીમેં દુઃખ લાખ પરે, નેકીકા નેક ખવાસ ન છેરે.

બેશક શેહેનશાહ નૌશેરવાંન આદેલ પણ એશીઆં ખંડનાં
પાદશાહોમાં સર્વથી મોટો પાદશાહ થઈ ગયો છે. એનાં દેશનાં
લાલ વીશે એનું રાજ્ય ઘણું કીર્તિ ભરેલું થઈ ગયું છે. અને
એની હેંશી વરસ ઉપરની ઉમર તથા ઉડતાલીસ વરસ કરતાં
બી વધારે લાંબો વખત જે એણે રાજ્ય ચલાવ્યું તે સઘળી
મુદતમાં એને એવા મોટા અને ઉમદા ગુણો દેખાડ્યા હતા
કે જેવા ગુણો ધરાવનાર પુરુષોને એકમતથી તમામ આદમજાત
માન આપે છે, અને એથી પણ વધારે એ છે જે એની જીંદ-
ગીનાં સર્વથી છેલ્લા દીવસો સુધી પોતાની આબાદાંની ભરેલી
હાલતથી એ કોઈબી રીતે છકી ગયો નહતો. જે મોજમબહ
એની પાસે ભમતી તેમાંથી પોતાનાં મજબુત વિચાર અને
ભલમનસાઈ ભરેલા ગુણોને લીધે એ ખચી રહેા હતો તે પોતે
ઘણી મોજમબહ ભોગવતો નહતો અને બીજાઓને પણ તેવીજ
નસીબત આપતો ને છકી જવા દેતો નહિ.

આ જઈક પાદશાહે પોતાની ભરજવાંનીમાં થયલી લડાઈની
વખતે જેવી હોંશ અને ચંચલાઈ દેખાડવી હતી તેવીજ હોંશ
અને ચંચલાઈ પોતાનાં મોતની ઘોડુંક આગમચ દારાના કિલ્લાપર
હુમલો કરવા પોતાના લશ્કરની આગેવાની કરતી વેળાએ બી
એને દેખાડવી હતી. નૌશેરવાને ઇરાંનને પહોંતી હાલતે એઈ

તેની કીર્તી પાછી વધારવા ઘણી કોશિશ કરી હતી. એની કુતોદ્ધિ ઘણી હતી. તેમજ એની મોટી ચંચલાઈને લીધે જે મોટી શેહેન-શાહત એણે સ્થાપી તે એ પાદશાહની આખર છાંદગી વેર ટકી રહી હતી એનાં રાજ્યની હદ ભુમધ્ય સમુદ્રનાં કીનારાથી તે એક સીંધુ (અટક) નદીના કીનારા સુધી; રાતા સમુદ્રથી તે કાસ્પી-અન સરોવર વેર, અયે સુકસાઈનનાં દરીઆથી તે જકઝારતીશ નદીનાં દુર કીનારાવેર એ પાદશાહનાં હાકેમોની ફરમાખરદારી કરવામાં આવતી હતી. નૌશેરવાંનને આગાહી હતી અને બનતા તથા બનનારા બનાવો માટે આ ચાલાક પાદશાહ હમેશાં પોતાની તર્કશક્તિથી પાંખી જઈ વલન લેતો હતો. એની હયાતીમાં એનાં દોખમાં બાગેની એને કરેલી આગાહી એનાં મરણ પછી છેક ૨૦૦ વરસે ખરી પડી જે બાબે દોખમે નૌશેરવાંન કેતાબમાં નીચે મુજબ લખાણ છે.

ખુલાશો—દોખમે નૌશેરવાંન કેતાબનો ખનાવનાર રસ્તામ ધરાંનીએ કેતાબમાં ખુલાશો આ મુજબ આપે છે કે—ધરાંન દેશની દરખારમાં આજ અરબી સદી ઉપર જે વારે સર બન માલકમ ખીટીશ આમબેસહેરના ઓહા ઉપર ગયો હતો તે વખતે સાચ મયલા વિદ્વાન અગ્રેજોમાંથી એક જણને આગા મીર સાચ ઓલખાણુ થઈ હતી. આ આગા-મીર ધરાંનમાં મોટો મરતબો ધરાવ્યા સાચ કાબેલ ને ઓલખા હતો, તેણે એક શરસી કેતાબ ખીટીશ વજીલાતખાતાના તે ઇંગ્લેજ વિદ્વાનને દેખાડી હતી, તે તેણે પોતાના પુસ્તકમાં છપાવી હતી તેમાં શાહનશાહ નૌશેરવાનનું દોખનું ખલીફ હારન-અલ-રસીદ જોઈ આવ્યો અને તે

દરમ્યાન મહેલી નશીઅતો પેઢલવી હતી. તે દારસી તરજુમો થયલી આજ પશુ ધરાનમાં દરેક બચુ શાહેર શેખશાહી શીરાજીની ચુલરતાન માફક શીખે છે. ને તેમાં આવેલી ચાનાક યાદ રાખવામાં પોતાને લાભ સમજે છે. તેમજ:—

જે દેખાવો, જે બયાનો ને નવી નવાઇ ને નશીઅતો છે તે નામીયા ખાલીફને તે જમાનામાં મહેલી, આખેડુળ છે. ખાલીફ હારૂન-અસ-રશીદ, શાહાનશાહ આદેલ નૌશીરવાન પાછલ લમખમ ૨૦૦ વરશે બમદાદના તખ્ત ઉપર આવ્યો હતો, અને તે મોટા મરત-બાવાજા તે જમાનાના આલમના મોટા ખેરખાહ ખલીફ પોતા આગલ ૨૦૦ વર્ષ થઇ ગયલા શાહાનશાહ નૌશીરવાનનું દોખનું જોયું અને ધરાની શાહાનશાહનું નામ જોહાનમાં પુરેપુરી જાહોજલાલી ને રોશ-નાઇથી રોશન કરનારનું અશો રવાન નવા સાજપોશામ સાથ વટતી આવજતે તે મરદુમ શાહાનશાહની આગાહી માફક દોખમાંમાં ડેડયું, એ બેશક બનેલી વાતને સાચી હકીકત છે. રેવાઅતોમાં પશુ હાથનું લખાંચુ એજ મુજબ મળે છે.—આ લખાંચુ મારા પાસે લખેલાં હાથનાં લખેલાં લખાંચુને તદ્દન મળતું છે.

દોખમે નૌશેરવાન.

અથવા

મહોમેદનોનો મશહુર રાજા ખાલીફ હારુન-અલ-રશીદ, શાહાનશાહ નૌશેરવાન આદેશનું દોખમું
જેવા ગયો તે હકીકત.

બગદાદ શહેરની બામદાદ-નૌશેરવાનનાં પાવતખતનો પતો.

ઝલકતા આફતાબની સોનેરી કલગીર આસમાનના તખ્તના ઉપર જાઓજલાલ ચલકાતથી રોશન થઈ હતી, અને બગદાદ શહેર ઉપરનો અધિકારનો પડદો તરત ઉચકાયો હતો, તેથી એશીઆનું નામીયું શહેર તેની જાઓજલાલી તેમ દબદબાએ તલેશમ મીશાલે ખીલતું ચાલીઉં. મેહેલો અને મશાહદોના ખુલ્લું કંગુરાઓનાં સોનેરી રંગ આફતાબની રોશનીથી આસમાનના ઢેખાતાં તમામ દમાચ અને દોરમાં ખુદ્દાં થયાં હતાં. મોહટી મસજીદમાં સોદાગરો, દરબારીઓ, મુલાઓ, કાલુઓ, મીરો, શાહાજાઓ વગેરે, શું અહના કે આલા, સરખી રીતે દીન મહજબની તાબેદારીમાં શુદ્ધ મરડીએ શુદ્ધા હતા, તેવામાં ખાલીફ બંદગીની બાંગ આફતાબના પેહેલા ઝમકાસથી ગુન્તરી. સઉં પોતપોતાની ફરજ અદા કરવાથી તનદરોસત અને મગરૂર

મીઝળે ફરાગત પામી ચાલતા થયા. આફતાબનાં આસમાનમાં હમબદમ ચઢવા સાથ બગદાદીઓ પોતપોતાના પેશામાં મશગુલ થતા ચાલ્યા. કાલુઓ ઇનશાફના મકાનમાં ગંભીરતાથી ખીરાજતા, મુળાંઓ અને મોલવીઓ માનવી નીતીના સબકોની વાચજથી મસલુહ ગળવતા, મીરો પોતાની હબદબા સાથની સવારીથી પાખરબાંદી ઘોડા ઓકાવતા, દરબારીઓ પોતપોતાની પદવીના જલા ને કોલાહથી અને શાહજાદાઓ હમામી કોલાહ અને જરી પોશાગ સાથ કમરે લટકતી શમશેર અને હાથમાં સોનાના આબુકે ઘોડેસ્વાર, પેહલવાની ઢપે ખાલીફના મેહેલ તરફ વધતા હતા. શોદાગરો, એક જાતની લેવડ દેવડના કરનારા નહીં, પણ કંઈ કંઈ તરેહ તરેહ, જેમકે ઘોડાના, ઝવરેના, રેશમ અને ઊન કપડના, જર જહવેરી પોશાગોના, હાથીઘાંતના, શુના ચાંદીના, બેસુલાં પથરની બાબુખંડના, ખુશબોના, મેદીના, દવાના, અધીઆર-બખતરના, ખુબશુરત ગુલામખાંદીના, નવી નવાઈ રીતે શીખવેલાં સોહામણાં પંખી, અને સુનાને હીરક-લ્હીજરાવ ચાંકલીથી બેસુલાં ખીજરાંનાં ખુબ હલકે લલકારના બાધેલા બુલબુલોના વગેરે, પોતાના પેશામાં ખીરાજતા જતા હતા. આ પળે કાશમીરી ઉંચી શીઆલો વેચનાર કાશમીરીની દુકાન ખુલી થઈ, તો બીજી પળે ચીનના રેશમ ને જર-કરી-ગરીના રેશમો વેચનાર વેપારી ચીનો પોતાની પેહેરી ખોલી બેઠો, તો તે પાછલ હબશાનનાં હાથીઘાંત અને સોનાના શોદા-ગરો તાજીમથી ખીરાજ્યા, કે પછે હીંદનાં જરજહવેરની લેવા-

લીધી બગદાદનું બજાર હલીમલી રહેલું છે. મોશરની મોટી અને તે તરફની કારીગરીની બાબુખંદો ઉપર બગદાદી મેહે-બોની બાંદીઓની ઢમાલ ચાલી હતી. ઇરાનથી ખુશબો અને કવીતા લખાનની કેતાબો ઉપર બલબલા મરદ ઓરતો ભારી કિંમતે ખરીદી ચલાવે છે, અને યુનાનની દવા સોનાને તોલે હકીમો પોતાના ઘરાકો ખાતર ખરીદે છે, આરબસ્થાનના સરસ ઘોડાઓ ખાદશાહી મેહેલની કીમતે 'યુનનદાઓ લેતાંજ તે પંખેર ચલનના બનવરની તપાસની તે જમીન ઢઢણાવે છે, વગેરે ખુબસુરત ગુલાબો ચેહેરેની બાંદીઓ અને નવબુવાન ગુલામો, પેહેલવાનોને બરના બખતરો અને હથીઆરો. માનવી બોલી બોલનારાં બેકીમતી પંખેરાંઓ, બાધુરીની તરોહ તાલીમ લીધેલાં રંગ રંગીન વાંદરો, અકલ અને નજર હેરત કરનારા તરેહતરે નાચનારા સાત-રંગીન મોરો, ગાયનકર હીરામનો, તુતીઓ, મેનાઓ, અને કસબી જરતારી ભરતના હોઢણુ અને હીરાજ-હીત સાકલની જંજીરમાં ખાલેશ ચાંદીનાં પીજરાંમાં મધુર રાગ બજાવતાં બુલબુલ મેના વગેરે તમામ જમાવથી બગદાદનો પર-ચુટણુ બજારવાડો ખરે બાદશાહી ગંજખાતું હતું.

કંઈ કંઈ બુલંદ હવેલી અને બાગબગીચાઓમાં ઇસીનીઓ પોતાની અશીલ અને શોયાણી લખન અને તેજમાં, મોજ બેક કે કામમાં, કંઈ કંઈ બાગબગીચાના એવાનમાં મજરેબ લેહેકીથી નાચતાં બુલહાંના ગુછરાંવાલી ગજલો લલકારતી અને સેતાર લંબા-વતી ગારજયન અને શરકારયન શુલબદનીઓ નખરાં ને નાજનાં

ઇશકથી મોહબતના ઝમકાટમાં ! તુંદ તુરકીઓ, અસલ આરબો, આજેજ આરમાનીઓ, અકલમંદ હીંદુઓ, અને પક્ષા પ્રી-સટીઓ પોતાને પોશાગે અને સ્વભાવે બગદાદને મુબારકબાદી આપતા હતા; બાછે તમામ દીન દુનીયાં બાણુવા સાડૂ આ એક શેહેર, સોભા, સફાઈ, નવાઈ અને જુદી જુદી બાતીના માનવી, જનાવર, અને વસ્તુ મેલાવડાથી દીપતું હતું.

સંગેમરમરનો મોહોટો મેહેલ, જેના ઉંચાં ધુનેરી ધુંગળે ગોચા આસમાનમાં ખોસાયલા, એવો ખુલંદ પાહાડ મીશાલે દેખાય છે. તેની ઉપર પડતાં આફતાબી કીરણો તે સંગેમરમ-રની સફાઈને ઝલકાટમાં દીપાવે છે, ફરતી તે મેહેલને યુનાની ઢપની કાલા પથરની દેવાલ, લોખનની કીલેબંદી જેવી છે, તે કીલેબંદીના મોહટા બે દરવાજાને મથાલેના કંગુરામાં પાદશાહી નગારખાનાનાં બે મુખ્ય મથકો કીધેલાં છે, જેમાંથી દીન અને સત દમબદમ આશમાન અને જમીન ધુજે એવા અવાજ નીકલે છે.

તે કીલેબંદી દરવાજાની સહો સો સો બખતર અને હથી-યારબંદ જવાનો કાંઈ કામ પડયું તે હજારોના મેદાનને ધુમ્મવા હાજરના હાજરજ છે. બીજા પાંચ હજાર હથીયારબંદ પાંચ ટોલાં તે કીલેબંદી આસપાસ ચોકી ખાતર ફરતા ને ફરતાજ છે. તે મેહેલની મગરેબ બાબુએ પોલાદી જખરી શાંકલથી બાંધેલા આતશી જુસ્સાના પચાસ સીંહો અને પચાસ ચીતાઓ ખુલંદમાં ખુલંદ તનના અને તેજ પંજાનાં તનથી છુટા જુહુ-લાંનો લેતા રહેલા પોકાર ઉપર પોકારો મારતા ને મારતાજ

છે. તે કીલેખંદી દેવાલ ઉપર ગોઠવેલું હથીઆરોનું કુંડલું આફતાબનો તાપ ખેંચીને જોનારની નેગાહ નીચી નખાવે છે. કંઈ કંઈ છુટા ઘોડેસ્વાર જવાન પેહેલવાન બચ્ચા એવાતો તત્તરખંદ બખતરે ને નાગી શમશેહેરે હતા, કે આંખ પલકારથીજ કટલ ચલાવવાને ખીડુ જરફેજા! તે અબ્બએબ ત્રાસ પમાડતે.

કીલેખંદ મેહેલ હાફન-અલ-રશીદની તખતનશીની હતી; તે પાદશાહાત મેહેલના દરવાજેથી નગારાંના બારી અવાજે નીકળ્યા કે, દરબારીઓ અને વજીરો અને મીરો અને શાહાબાદાઓની સવારી અને સેનાઓ તે દરવાજે પહોંચી પરમાણે દાખલ થતી ચાલી; અને પછે બાદશાહી કરનારોના અવાજ સાથે નીમા ચાંદનો જુનદો એકાએક વંટોલ મીશાલે હવામાં ઉડતો હતો કે સપેહસાલારો, સરદારો, સવારો, અને પીઆદાઓએ મ્યાનથી કાઢેલી શમશેર હવામાં ધુમાવીને ઝલકાટના હઠીયાથી આફતાબને ઘડીબર બાંધે કીધો. પછે ડાબે હસ્ત છાતીએ મુકીને નીચી નેઘાથી શમશેહેર મ્યાન કીધી. સઉ સ્થીર થયું; બાજે હવાએ પાનવટીક હીલવવાની હીમત કીધી નહી. પંખી વટીકનો એક જોનો શરોદ નીકલીયો નહી, મોટા મોટા દરબારીઓ નેતર મીશાલે ધુજતા બનયા.

ઈનશાફના એજમતી મકાનમાં ગુનેહગારો પોતાના શકમંદ નશીબાથી બેફામ ધુજતા ઈનશાફદાર મુરંબીની રાહ શક અને ઈનતેબરીથી જોનારા મીશાલે કમરથી વલેલા અને તવાજેથી ખરે પગે નમેલાઓ વચ્ચે જવાહેર મઠેલાં ખાલેશ ચાંદી હાથીઢાંત તખતે

ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રશીદ, ઇશલામી મહજબ માનનારાઓનો મુખ્ય ખીરાજીઓ. વજીરે દુવાના હાથ પોહોલા કીધા અને તેનો અમલ અને ઉમરની જલવણી લંબાણુ જલવવાની બાંજેબુલંદ નેક દુવા ચાહ્યા બાદ તમામ દરબાર મલાજથી તલાજે બજાવી નીચી નેધાએ ઉભી.

ખાલીફની તારીફના બેત પાદશાહી શાહેરે ભર મીજલ-શમાં કહ્યા અને ખાલીફ ખુશ મીજજે મીજલશીઓને માન ને મોજાની નેધાથી જોતાં “ જાફર ! દરબારના કામ શીરૂ કર ” એમ બોલી ચોતરફ ચખરાકે નજર ફેરવવા લાગો.

“ મુશલમીન મજહબના મુરંબી ! રૈયત આબાદ અને ખુશાલ છે. આપ પાદશાહતના સાહ્યા તલે તમામ જાતના ચમન ચમનમાં છે. તાબેદાર પાદશાહાત કાયદાસર આપણાં ચાવટાનો રોખ ઈમાનદારીથી જલવે છે. આપણાં મોહટાં રાજની હદ એકે નાકેથી તે બીજા નાકાં તલગ હોમાયુન ખાલીફના અમલ તલે શાદમાન છે. ”

“ અને પેગમ્બરના મહજબથી ચાલતી આ પાદશાહાત આગલ બીજા મહજબના પાદશાહોના અમલમાં આ રવેશ સંપ ખુશાલી ને ચેન ચમન તેમ સલાહ ચાલી હતી ? ” એમ ખાલીફે પુછ્યું.

જાફર પોતાના ખાલીફના આ રવેશના અબજએબ સવા-લથી ચુપ થયો. દરબારનો દેખાવ દેહસત ભરેલો દેખાવા લાગ્યો અને થોડો વખત સઉ ઇશલામી દરબારીઓના મોહનો લાલ રંગ વગર ઝલકાટનો બનીઓ !

“ શું કોઈજ પાદશાહ કે પાદશાહત નહીં ? ” એમ ફરી ખાલીફે સવાલ કરીઓ.

મીજલશ હરગ્યાન એક બુધો જેની કોલાહ અને જાઓ તેના મોહટા માનલરેલા મરતખાની નીશાનો હતી, તે ઉડ્યો. તાજીમ અને તવાજેની પાદશાહી કીરીઆ કીધા પછે ભારી ગંભીરતાથી બોલ્યો—“શાહાનશાહ નૌશેરવાન આદેલનો જમાનો આપણી આ જાહોજલાલ પાદશાહત કરતાંબી વખાણુ બરેલો ને બુજરોગીથી ગુજરેલો કહેવાય છે. આદેલ નૌશેરવાન એ નામ પેગમ્બરની પાક કુરાનમાં ઇજતને પામ્યું છે. તે શાહનશાહ અને તેની નેક શાહનશાહનો રોખ, ને હમામ ને ઇનશાફ બરેલો અમલ સેંકડો વરશેા ગુજરતાં ઇનશાનની ચાદીથી તળ પણુ ખીશીઓ નથી. આદેલ નૌશેરવાન થયલા અને થતા પાદશાહોમાં આફતાબ મીશાલે આશકાર રહેા છે અને રહેશે. ” એમ બોલીઓ.

“ જંગખાજ અમલ ચલાવનારા ફતેહમંદ ઇશલામી ખાલીફ અને સુલતાનોના જમાનાની નોંધ તે આદેલ નૌશેરવાનનાં જમાનાથી શું ઉતરતી ગણુશે ? ” એમ ખાલીફે પુછીજી.

“ સીર ખાકમાં નાખી ચાહું છું કે જેહાંનમાં ઇશલામી મહજબ અને સલતનત દીન-ખ-દીન વધુ બુલંદ અને બરકસાર થજે, પણ ઇશલામી મહજબના ખાલીફ, તે આ આદેલ નૌશેરવાનની પાદશાહાત ને ઇનશાફને દાદ પાસ ખીજા પાદશાહો ગોચા આફતાબ પાસ સેતારા છે ! ”

“ બેઠીકર હીમતથી બોલ ખુબેરગ દરબારી, કે તેવા જેહાં-
નના દાદબા આદેલનું રૂવાન કાઢાં હમેશની કરારીમાં પડયું
છે ! કે તે જેવા કેશરની અવલમંજલ જગાને શેજડે કરવાની
મારી ખાએશ થઈ છે ! ” ખાલીફે સવાલ કરીઓ.

“ તો સાંભલ ઓ આદેલ હાડન, ઈશલામી દીનના આફ-
તાબ, સાંભલ કે માહારા ખુબેરગ નીઆગાનો કહી ગયા છે,
કે મદાયુનમાનાં તેના પાદશાહી મેહેલથી થોડીક ફરસંગ દુર તે
નેક આદેલ શાહાનશાહાનું દોખમું છે. જમાનાના ફેરફારથી
મદાયુન શહેર પાયામાલ અને તેના પાદશાહી મેહેલ ખાકનશીન
થયો છે. તોપણ બાજે વખત કોઈ કોઈ મુશાફરાથી તેની
નીશાનોનો પતો મારા સાંભલવામાં આવ્યો છે ! ”

“ તારે ઓ પીર દરબારી મરદ, આપણે અગર તે શેહેર
તરફ કુચ કરીએ તો તે આદેલનાં દોખમાને શેજડે કરવા પામ્યે ? ”

“ શેજડે ! નેક ખીઆલોનો પાર ઉતારનાર અહા છે.
પેગમખરના કસમથી માહારા વડીલોથી સાંભળ્યું છે તે સાચું
કહું છું, કે મદાયુનના જંગલમાં હજી તે નેક કેશરનું દોખમું
હઈઆત છે. અંદરની કેપ્રીઅતનો હેવાલ કોઈને માલુમ નથી,
પણ બાહેરથી દોખમું કાલા પથરની ફરતી દેવાલથી ખુલંદ
ઉઠાવેલું છે, તે એટલે તલગ કે નજલીકીમાંથી બેતાં પણ ફક્ત
ખુલંદ પાહાડ દેખાય છે. છેક નાવંદની લકાઈ તલગ તેના દર-
વાબા ખુલતા હતા અને લખો આતશપરસ્ત ગબરા, તે નેક
હોમાયુનને શેજડે કરતા હતા; પણ જ્યારથી ઇરાની પાદશા-

હાત, જમાનાએ મોકુફ કીધી, ત્યારથી તેનાં દરવાજાની નીશાન કે ચંદવાની સીરીનો પતો, તમામ ગુમ થઈ હવે તે ગોયા એક સીંહા અંધારો ગુમખઝ જણાય છે. ”

જેમ વટોલીઓ પલમાં ફેલાઈ જે વચે આવે તેની પાય-માલી કરી પોતાનો રસતો કાપે, તેમ તે આદેલના દોખમાનાં શેજડાના ખેઆલે ખાલીફના મનમાંથી સજપાટનો જોસ્સો નરમ કરી નાખ્યો. તે બોલ્યો—“ એકવાર તે નૌશેરવાનનાં મહેલનો દબદબો ને દોખમાનો મોજેજો જોયા વગર એ હાડન તું પાદ-શાહાત ચલાવનાર સરસ ખાલીફ ખપનાર નથી. દરખારીઓ. મારા કેસમતનો લેખ મને ખુલ્લો વંચાય છે કે માહરે ભારી દબદબા ને દમામથી એકવાર તે આદેલતું મદાયુન શહેર જોતું ! તે મેહેલમાં હું કરાર કરું, અને દોખમાને શેજડો બગાડી. અને તઈયાર થાઓ મારા દરખારીઓ. ”

નૌશેરવાન શાહાનશાહના મદાયુન શહેરનું બપોલ-
હાડનની તે શહેર સાથે મુલાકાત.

બરી બામદાદમાં પંખીઓના હલકથી ગાના ચાલેલાં, ચાન દમાંમથી પ્રકાશેલો, રૂપેરી રોશનીમાં લીળા દરખતો અને ફુલ-ફલની કલીઓ સામે ખુલખુલોનાં ગાયન પર ગાયન ચાલેલાં. બોલકણું પંખીઓના પલટા ને તાનથી તે થંડે વખત વધાવે પામ્યા પરમાણે હતો. આશમાન માફકજ જમીન ચલકતી. આશમાન ખાલેશ રૂપેરી અને જમીન લીલોતરીથી સુધ લીલાં

રંગીન પાનાઓથી જડાયલી હીસતી હતી. તે આનંદી વખતનો ખુબસુરત દેખાવ, થંડો, વગર ગરબરનો, શોહોરમ અને લેહે-કીથી નવાજેશ પામેલો હતો. બામદાદ, મરઘાઓની બાંગ સાથે મુલાંઓની બાંગ ચાલુ થયલી, જરાજરા પસંદ પડતી ગરબરથી દીવસની શરૂઆત રચાતી ચાલતાં કાગના ફાગથી અંદનીમાં બંદગી ગાણ નીકલતી. કલીઓ મગફરીથી પોતાના બદનને ખીલવવા લેહર અને તોરમાં ડાલતી, તેવામાં વજનતરોનના અવાજોના તાન, અલાપ, સુરથી બગદાદના ખાલીફનો આરામ-મેહેલ ગાણ નીકળ્યો. એશઆરામ અને આશાએશે જાણે રજા લઈ જવાતું મંડાન કીધું હોય, એમ બગદાદની જુમા મશીદ-માંથી બંદગીના અવાજો નીકલવા લાગ્યા. ખાલીફની સવારી તઈઆર થઈ. હોકમ અને અમલની જાણે એકજ પલ હોય તેમ તે બગદાદ, બીજી ગુજરતી બામદાદો કરતાં આ બામદાદો જુદીજ રીતે હો હા ને ગોંધાતથી મચી રહીશિ !

હાથીઓ બે કીમતી ઝવેરોની પાખરના, ખાલીફની સ્વારી આગલ, પોતાની માહાવત અને શંકુજાદા સચારને લઈ ચાલતા, તે દરમ્યાન વચોવચ એક સફેદ હાથી ઉપર જર ગોહરના પોશાકે બારી કીમતી તાજથી ખાલીફ હાફન-અલ-રશીદ ખીરાજેલો હતો. જરબફતના દેખામાં ગરકાવ ઊઠે ખાલીફના જર જહવેરના હથ્યાર અને બબાણા સાથે, પાછળ વજીરો ઘોડેસ્વાર પોતપોતાના મર-તબા સાથે, પછે સૈદ્દગરો માટેલા ઘોડા ને ખચરો સાથે, અને બાકી દરબારીઓ પોતપોતાની સગવડે ઘોડા કે ખચર ઉપર,

અને છેલ્લે સઉ જનના રેસાલા સઉ સઉની પાયરી અને દર-
બંધી ખચરો કે પાલખીઓ સાથે; એમ એ તમામ સવારી સુરા
સરદારો અને લશ્કરોથી ઘેરાયલી જુમા મસજીદમાં ઉતરી બે-
ઠગી ને દુવા ગુજરીને કુચ કરી ચાલવા લાગી.

આ જોવા બગદાદની ખલક જમાવ થઈ હતી. સઉ પોતાના
સરસ પોશાકો ખાલીફને સલામ આલેકુમ અને પયારની
નીશાન દેખાડતાં-કોઈ જુવાન શણીઓ ફુલનાં હાર વધાવતી-
કોઈ કુમારી શાહબંદીઓ મોતીનાં ખોભા ફેંકતી-કોઈ ખુશબોના
દરા ઉઠારતી-કોઈ અમીર ઉમરાવબંદીઓ માણકના બાગુબંદ
લેટમાં આબાદ અમારીમાં નાખતી-કોઈ સોદાગરબંદીઓ ગોહરની
નવી નવાઇ ખાલીફને દુરથી નવાજતી-કોઈ દરબારબંદીઓ પોતાને
હાથે કીધેલી કશખી વણતના રૂમાલો હોદારતી-કોઈ સરદાર-
બંદીઓ પોતાના નીકાબ જરફથી ઉઠાવી ડાબી ચશમથી ખાલીફને
શલામ બજાવતી-રહિમતની બાનુઓ તો ખુશાલીના ગાયનના
પોકારોમાં પોતાના ખાલીફને ખ્યારથી નેક દુવા દેતી ને ફીદા
પ્રીદા થતી-મરદ રહેવાસીઓ પોતાનું કામ બરાબર સમજીને
ખાલીફને જોતા ગુલબ મરદીએ નમ્રી જતા, એમ એક ભારી
મહીમાની બામદાદ ગુજરી સુરજ આશમાનપર દેખાતાંજ બગ-
દાદનો મોહટો દરવાજો ખાલીફના હાથીએ પસાર કીધો અને
વેરાન જગા સુંદર શરોદના વજનંતરના લલકારથી રીજતી અને
પોતાને બાએગશાલી બનાવતી તે મુશલમીન દીનના વડા દામને
હસી ખુશબખતે વધાવતી હોય એમ જણાતી. શેહેર છોડી

સવારી આગલ ચાલી. હવે જાણે મુઝેલાં બીઆબાનો જીવતી જાંઘીમાં આવીને રૈનક ને અદા ને દબદબાના શાહાનશાહી ઠાઠમાઠથી એક પેહલવાન મીશાલે હતાં. ચુનનદા હથીઆર ખંદ સવારો પીઠ ઉપર હથીઆર મીશાલે લદાયલાથી તેઓનાં શુર વધી જતાં હતાં. અહંદ પાન ને અડી જે ગોચા હાથ પગ મીશાલે, તે અડચણમાં આવેલી દીસવાથી પટોપટ કપાઈ એક બાજુ પડતાં; જાણે પોતાના રશાલા સાથ જખરદશત જંગબાજ પેહલવાનજ જુમખેસ ભરેલા દેખાતા હતા. એક-બારગી આશમાને ખુલા મુરજ છતાં તે લશ્કરની ગેરદથી પોતાને અંખો ભેંચે !

મુશલમીન રંગીન ધળ એક નવી જાતના પંખી મીશાલે હવામાં ખુલ્લું ઉડતી હતી, જેથી પંખેસ ડરીને તે ખુલ્લુંદીમાંથી નાખુદ થતાં હતાં. હવા ને ચમકાટે જે ખેલ શરૂ કીધા હતા, અને તેથી આશમાનના ઢંકાયલા ઉજસ વખતે તે, એક નવા રંગ ને ઉજસની બલીહારી ઓર હતી. ખાલીફની વાત તો માનવીમાં થતી નહી. અવાહેર ને મોતી ને માણુકમાં ગરક તે બેમુલી અગેરી આયના મીશાલે ચકચકીત હતો તેની ઉપર અકાબદાર ગુમબજ છતર ચક્રી મીશાલે ફરતું ગુલામોએ પકડેલું હતું. ખાશ પાશબાનો આગલ અને પાછલ-આસે અને પાસે-બારી રોબમાં દીપતા હતા, તેઓના ખુબસુરત પણ અતુની જખરા દેખાવના ચેહેરાનું તેજ સાધારણ માનવી જોતાં મુજે.

પલકારો અને મીઆન બાહેર ગુમતી શમશેહેર અને હાથની

ઝડપથી આ વખતની હસતી આ વખતજ નીસતી કરે, તેથી તે જખરાઓની દેહશત સરવ દેહાણે રહેતી હતી. એ રીતે મનજલ દર મનજલ પાદશાહી છાવણી ને મોજ જોક ને ખુશ-ખખતી તેમ નવી નવાઈ જોવાની ઉમેદ ને ઉલટ સાથ કુચ કરતા મદાયુન શહેરની સરહદમાં આવી પોહોંચીઆ.

ઇરાનની અસલ તવારીખ સાથ મદાયુન શહેર ભારી તાલુકો રાખે.છે. તાંહાંના પાદશાહોની વરશોના વરશો આ શહેર તખત-નશીની હતી. આ શહેરમાં શાહાપુર અને નૌશેરવાન જેવા દુની-આના મોટા અને જખરા શાહાનશાહો શાહાનશાત ગુબારી ગયા.

ગંજ અને ખખનાનાં તે એક ભંડાર તરીકે અસલી જમાનાનાં નામીયા શહેરોની સફમાં મુખ્ય ખીરાજેલું હતું. દર ખામદાદ આફતાખ તેના રાખને દમામથી શરમાતો, અને તાબેદારીથી તલુ થતો. સરસ માનવીઓની કીમત કરનાર તે સર જમીન હતી. અને તેની તલવાર હરદંમ ફતેહમંદ અને ઢીકતી હતી તેનો પેહેલ-વાન જાંહાં તાંહાં ઇજત ને બહાદુરીમાં ફરતો હતો. તેનું નામ એક ખુખસુરતી તરીકે નાજનીનો પોતાના મોહમાં ગાતી હતી. ઇરાનની જાહોજલાલી જોવા અને તેની કારીગરીની વખાણુ જાણુવા કંઈ કંઈ પાદશાહો મોહબતથી તેની મુલાકાતે આવતા, અને તેના મહીમાથી મોહીત થઈ તેના શાહાનશાહના હીદાર ને મેલાપથી ખુશાલ જીગર થઈ કુચ કરતા; પણ હમણુ તે એક છુંડાયલા પેહેલવાની બદન મીથાલે જાણુ તેના મહેલોના કંચુસઓ ઉડી ગયાથી તે વગર ધડના માનવી જેવા, તેની

દરબારેના છપડાં ને દરવાજાએ બાલી નાખીઆથી તે ખુલી જગા ગોચા ફાડી ખાનાર જન જનાવરોના કોહ, અને તેની નેહરો કાદવ કીચલના ભંડાર થયલા, તેના બાગ બગીચા, કાગ અને વાગના મકાન બનેલા, તેની ધજા ઉડતી જગા ઉપર આજ કળ પામેલા જઈ પડેલા; તેના ગંજખાનાના ભંડારોમાં કોઈ કોઈ પુરાની માયાથી જોડાયલા માનવીની બેઠકો, બંહાં પાદશાહી કરવાને આજ જાહેજલાલ શાહાનશાને ઠેકાણે શેર હતા.

તેના કીલામાં સીંહાઈએ રાજ મચાવેલું, તેની ઉપર આજ આફતાબ કોફ ને દયાથી પરકાશેલો, તેના ફલ ને ફુલ જે નાનુખ બદનીઓની શેજને શંગાર, તે આજ ઝેરી અજવાના મકાનની નીશાન, પેલા પાદશાહી મદાયુનથી આ તહન નાચાર નાદાર મદાયુન શહેરને દરવાજે હાફન-અલ-રશીદ પોતાના ભારી રસાલા સાથે દાખલ થયો. તેની નેધા કોઈ કોઈ ખુલ્લું જગો ઉપર હેરતમંદીથી ઠરી.

જે ખીઆલે તે વટોલીઆની માફક ધુમીઆ કરતો ને પોતે બળવાન શાહાનશાહ છતાં તથા મરતબાએ મોહટા મનનો જે ખીઆલી, તે ઉપરાંતનો આ ખીઆલ, તે પાર પડી શક્યો તેથી તેના મનને કરાર થયો હતો. તેની આંખો. મદાયુન શહેરનો પહેલો દેખાવ બોલતાં, જેમ ચીંતારો પોતાનાં હુન્નરનો ચીંતાર જોઈ રહે, તેમ ઠેરવઈ રહી હતી ?

ખાલીફ હાફેઝ-અલ-રશીદ મદાયુનમાં આદેલ નૌશરવાનના
મહેલમાં મુકામ કરીને તે નેક શાહુનશાહના દાખ-
મનો પતો મેલવવાની કોશિસમાં છે.

મદાયુન, ખાલીફના દબદબાથી ફરી એકવાર આગલા દમા-
મમાં ગાલ નીકલીઈ મુશલમીન સેનાની છાવણીથી તેનો રંગ
ફરી ગયો. જાંઠાં તાંઠાં નવજવાન સીપાહ બચાઓના મુખર
અમકવા લાગ્યા. તેમાં રહેલા કોઈ કોઈ અસલી વતનીઓ ખા-
લીફના ઉતારથી શાહમાન થયા. થોડીજ પલમાં તાંઠાં દરબારે
ને જનાનાઓ મંડાયાં. ખાલીફની બગદાદની દરબારનો રોબ
ગોયાં મદાયુનમાં ઉતરીઓ હોય એમ દીસતો, લખોલખ રોશન
બતીથી બાહ્યે આસમાન જમીન ઉપર ઉતરીઈ હોય એમ લા-
ગતું. ગાયનનાં તાન ને રામશગરોના નખરાં જાંઠાં તાંઠાં તંબુમાં
ચાલેઆ. સઉ ઠેકાને રંગથી આસુદાં થવા મગન એશ આરા-
મમાં અકચુર હતાં.

મદાયુનમાં રાત, આગલા કસા હીસાબમાં ગણાતી નહી.
સબબ બહોજલાલી તે ગોયા જાંબલી કરતાં સદા બીઆમણી
લાગતી ચેતારાઓબી જાંબા, આનબી ઘેરાયલો અને મેહેલ ને
બગીચા વેસન, એટલે રોશનીની કોતાઈ, એથી તે એક અધા-
રાગારની પાયરીએ હતું, તાંઠાં હાફેઝની હમણા બેઠક ચતાંજ
બદુગરીની મીસાલે તમામ ખેલ ખેલવત હસતીમાં આવી અને

એક નવાઈ ભરેલા મહીમાથી ગુજરવાની કબુલ્લાત આપી દીપવા લાગી. વાદલમાં છુપાતો ને ઘેરાતો ચાન આ વખત દબદબાથી આશમાનને તેજ કરતાં, જમીનને ખુબસુરત બનાવતો હતો, કંગાલ નાદાર મદાયુન ખાલીફના દબાદબાથી હસતું ઘઘને પોતાની પુરાંની આશનાઈને હોંસથી ભેટતું હતું, અને પોતાના ફરેલા નશીબા ઉપર મુબારકબાદી આહતું હતું. દરખતે દરખતે બાંધેલા ઘોડાઓ, અને છાંયે છાંયે રંગરાગમાં ચકચુર નોકરોનો, તે ખંખાર, તે પોકાર, કેઆમત ગાજીઆ જેવો દબદબો ખતાવતું હતું. હાફનનો ઉતારો એટલે પુછવું શું ? સરસમાં સરસ શરેહ ખેંચનારી નાજનીન સરસમાં સરસ દબદબાથી ગાયનમાં મસ્ત, સઉ મહીમા કાઢણીના ખેલ ચમત્કાર મીસાલે યતાં, રાત કાઢાણીના પરીસ્તાન જેવી ઝમકી રહી હતી. એકગમ નગારાં સુનેરી વાગીને હાફનના આવીઆની ખબરનો હોહોકાર દુર તલગ ફેલાવતા હતાં. ખીજીગમ ગાયવના ખુશ રીજવતા મધુર સરેહ પવનની લાડકી લેહેકી સંગ મહીને દુરમાં દુર બગીચાના રેઠાણોને રીજવતી ખબર કરતો હતો.

રાત, રંગ એને રાગ અને ગાયનમાં ખુબસુરત ગુલબદન નાજનીના ખેલ નખરામાં ગુજરતી તેવામાં મદાયુન ને તે આસપાસના કોઈ કોઈ રહેલા કદીમ વતનીઓનું એક અંબુમન ખાલીકને મુલાકાતે આવીને બારી ઈજ્ત કુનસથી જે બનીજ તે યોગાત મેલ્યું. હીસ, માલુક, મોતી કે સુનાનાદગની તે યોગાત હતી નહીં, પણ નવી નવાઈ ફલફલાકી કે કાંઈ તેવીજ

ચીજો. હાલત સાથે ઈજત તાલુકો રાખે છે. તેમ તે અસલી બુંજ રહેલાઓએ પાદશાહનાં મરતબાને બાને માનને મોટાં દીલથી પીછાછીઓ, અને બનીબિં તે લેટ મેલીબિં. એ ગની-મત ખેઆલે હાડને તેઓની લેટ માન ને પીઆરથી લીધી.

પછે વાત ઉપરથી વાત કાઢતાં મહાયુનનો નૌશેરવાનનો મહેલ જોવા ને જાણવાનો શોખ દેખાડતાં એક બુજર્ગ તેથી વાકેફ કરવા સર નમાવીબિં, અને જે વખત ખાલીફ મુકરર કરે, તે વખતે હજુરમાં ફરમાબદારીથી રહેવાને નમ્થો.

ખાલીફ દીનરાત એમ એશઆરામમાં ગુબ્બરતો હતો; અને મહાયુનની તારીફના બચ્ચેત જોડાવી તે ગવાડી ખુશ ખુશ થતો હતો. પછે એક મુબારક દીન તેને પોતાની સવારી તઈઆર કરાવી અને પેલા બુજર્ગ સાથે શાહનશાહ નૌશેરવાનના મહેલમાં ગયો. તે બુલંદ મહેલ જ્યારે ખાલીફ જોયો, ત્યારે પોતાના જુગરથી અજબ રહ્યો. પછે તે મહેલને તરત સરવ ઠાક ને દમાંમથી સીંગારીઓ. હબ્બરો ખતીના રોંડ મુકાયાં.

દુમાસ ને જરીન કોચો અને ચીની કારીગરીના તખત બેઠકો વગેરેથી ફરી એકવાર તે મહેલ અસલ મીશાલે હીપાવીઓ. દબદબાથી દરબાર લસઈ, ને શાહાનશાહે આદેલ નૌશેરવાનના દોખમાની જુકર શરૂ કરી. શહેર કે શહેર બાહરે કોઈ કોઈ છુપા છપાયા વસનારાઓને માનના ઈજનથી બોલાવીઆ. તેહે-કીક કરતાં તેમાંના એક જનથી માલમ પડીબિં કે પાસેના શહે-રમાં એક પીરમરદ બુજર્ગ રહે છે, તે સાસાની શાહાનશાહેની

અવલમંજલગાહવાલી જગા કદાચ જાણુતો હોય. પછે એક કાસદ તઈઆર કરીને નામા સાથ તે ઉપર ખાલીદે રવાના કીધો. તે દીલ ઉપર સકતી ખેંચીને ધારેલે શહેર આબાદ નીશાન ઉપર આલીઓ.

પાહાડ અને નાલા વટાવી હાફનનો કાસદ પેલા યુજર્ગના મકાન ઉપર આવી પોહોંચીઓ અને દરવાજે ઠોકીને તેને પુકારવા લાગે, આ બાંગથી તે મકાનમાંથી એક લકંગા ને બેઈજત દેખાવની ઓરત બાહેર ઠોકાવી ઘણીજ તુંદી ને મીઝાજ ભરેલી જબાદસાથી પુછવા લાગી કે.—

“એ મુસાફર મરદ તું કોણુ ? કાંહાંથી આવીઓ ? અને કોણુને પુછેછે ? ” ભવાં અરધા કપાલ તલગ ચઢી ગયલાં, અને મોહ ઉપર ગુસ્સો ને ગરૂરીનો રતાસ હીપેલો, જાણે કોઈ દેવ-જાદી માનવી લોહી ઉપર તરસી હોય એમ બીઆમણી બનેલી દેખાઈ, તેથી કાસદ ધુણ રહેઓ, અને પોતે કદાચ નકામી વેઠમાં સપડાય, તે તપાસ રાખીને ખુબ તવાજોથી કહેવા લાગે કે.

“ઓ બાતુ તાહરા મરદને તોટા ખાલીદે હાફન-અલ-રશીદે આ નામુ લખી તોડાવીઓ છે.”

“પણુ તે જઈક નાતવાં અને પીથે વાંકો વલેલો તું સાથ લાંબી મનજલે આવી શકનાર નથી, ચાલ નીકળ, અને હ્યાંથી તાહરા કાલા ચેહેરાને છુપાવ.”

આ કરડા જેહેર જેવા જવાબે કાસદની છાંદગી બે આરામ કીધી. પણુ તેવામાં તેની નજર, એક છુદા ઉપર પડી, કે તે

છેક કમરથી વાંકો વહેલો, નાતવાં ને હાથમાં લાકડી પકડી બંતરમાંથી આવે છે. તેના ડાચા બેશી ગયલા અને મોટી ઉમરનો મરદ, તેને જોતાંજ કાસદે સલામ આલેક બજાવીને પોતાના ખાલીકો તમામ ભેદ જણાવીઓ, અને નામું આપીને ઉભો. પેલા બુઢા પણ અકલમદે તે નામું દેદાર સાથ લગાડી બુશો લીધો. પછે વીગતે વાકેફ થતાંજ ઘણાંજ મીલનશાર શખુનો બોલીઓ.—

“ભલા કાશદ, નાતવાં ને બુઢા એથી હું જોયે એવી જરફે તું સાથ નામદાર ખલીકાની જનાબમાં આવી શકસ નહીં; લેકીન તેનો પેગામ માહારા સર ઉપર હોજો ગોયા હું તેનો ફરમાબરદાર ને હોકમ સાંભલનાર છું. તેથી માહરો રાહબર થા અને મારા બુઢાપા પરમાણે રાહ શરીક રેહ. ”

આ ભલા ને માયાલુ લખજથી કાસદ ઘડીભર બુશાલ થયો, ને પેલા બુઢાનો તાજીમ તવાજોથી મદાયુન તલગ લોમીઓ રહેવાને ખરા જીગરથી કબુલ થયો. બંધોએ ખલીફ તરફ મોહ ધર્યું.

આ તરફ મદાયુનથી ખાલીકો પેગાંમ કાસદ પેલા પીર-મરદ ઉપર લઈ રવાના થયા પછે એક અજાતોબ બનાવ બન્યો, કે ખાલીકની દરબારમાં હાજર રહેલા એક બુજર્ગ મદાયુનીના ખેતરમાં હલ ફરતાં તેનું મોહ બંધ થયું. અને તે હલ જમીનમાં આડ્યો નહીં; તારે તે જોરથી ચલાવતાં જમીન ફાટી, તેમાંથી એક ખુમ નીકળ્યું. તે ઘાલુંજ મોટું હતું; તેને ખજાનો સમજી તરત પેલો ખેડુત ઇસાની ઘોડેચાર બની ખાલીકની

હરબારમાં આવ્યો, અને ખેતરના હેવાલથી વાકેફ કીધો. તાંહાં ખાલીફ તે જરફ ને ખેડુતની હાજરી ને જુદી વાત એથી શકમંદ બન્યો. આ બનાવે પેલા ખાલેશ ઇરાનીએ બનેલી કેરીઅત જણાવી, અને તવાબેથી ખોલીઓ “અહલ હારન-અલરશીદ, આ હમારા ગામ લગતાં આ વખણાયલાં મદાયુન શહેરમાં તાહરાં હીદાર રોશન થયાથી મને ખેશુમાર ખુશાલી જીપણ છે. તે ખુશાલી જણાવવા હમો જોઈએ એમ શક્તિમાં નથી, તેથી આ જમીનમાંથી નીકળેલી તે ખુમ આપ કબુલો તો તે હજુર અનાએત કરવાને રાજી છું. જે હોય તે કબુલવું. જોયે ગોહર કે નગદ કે ગમે એ હોય.” ખાલીફ તે જીપર ખુશ ખુરબાન થયો, અને પોતાના હજુરીઆઓને ઇસારત કીધી કે જુજ પલમાં તે ગામમાંની ખુમ હજુરમાં લાવી હાજર મુકી. તે ખુમનું મોહ પેલા મદાયુનીએ ખોલ્યું તો તેમાંથી એમુલાં તાજ ઠેકાણે ઘજીની કુંઠીઓ નીકળી. તે કુંઠીમાં ઘજી, માન-વીની નેધા હેરતમંદીમાં નાએ એવા ! એક એક દાનો, ખજુ-તરનાં બેડાં જેવો મોહોટો ને ચલકતો હતો. તે જોતાંજ ખાલી-ફને તેની હરબાર હેરત હેરત રહી. કીઆ જમાનાના તે છે, એ કોઈ કહી સકીજી નહિ.

આ હેરતમંદી ને પુછપરછ જારી હતી, તેવામાં હરબારની નજર બીજી હેરતમંદી ઉપર પડી, કે કાસદ એક જુદા સાથ ખાલીફ હજુર આવે છે. તે જોતાજ ખાલીફ તખતથી ઉતરી પેલાખુદની સેટ લીધી, તેને તાજમથી બેઠક આપ્યા પછે પોતે

તખત ઉપર બેઠો. દરબારનો હબહબો આ વખતે પરખીઆત નૌશેરવાનના મેહેલમાં ખુબ ધીકતો હતો. સર્વ પોતપોતાના રોબને તોરમાં તેજ હતા. તેવામાં હાડને માનથી ગોફતેગોફ શરૂ કરી.

“ઓ ખુર્ગ આ ઘણું કીઆ જમાનાની ખેતીથી ઉપજેલો છે ?” હાડનેના આ શખુનોના પેલા ખુર્ગથી જવાબમાં સર્વ કોઈ નવાઈ સાંભળવા તક્યાર થયા પણ ખુદએ ખુબ ખેઆલથી ટોકી ધુનાવી જવાબ આપ્યો.

“ખાલીફા હું એ કહી શકનાર નથી. માહરો બાપ જે પાસેનાં શહેરમાં વસે છે, તે કદાચ આપને જણાવશે. તે ખુર્ગ દુનીઆનો ભારી કરેલ ને ગેઆની છે.” હાડને પેલા ખુદ ખકના બાપની વાત સાંભળી ત્યારે તે અજબ રહ્યો. દરબારીઓ નીરાશ થયા, અને નૌશેરવાનના દોખમાનો પતો મળે એથી હાથ ધોઈ રહ્યા. તેવામાં હાડને આ સવાલ કર્યો.

“કેશરા આદેલ નૌશેરવાનના દોખમાનો નીશાન બાણે છે ઓ ખુર્ગ ?”

તે પણ કહી શક્યો નહી, અને પોતાના બાપ ઉપર હવાલો આપ્યાથી તરત કાસદને તે તરફ નામા સાથે રવાના કીધો. પછે એક સરોપાવ અને કેટલાક સો દીનાર બખશી પેલા ખુદને રકસુદ આપી. હાડને તેનો ખુદપો જોઈ એકતો દરીઆ-ફીમાં હતો, તેવામાં તેના બાપની હઈયાતી બાણીને વીચારમાં પડ્યો કે તે કેવોએક ખુદખક થયલો હશે. આદેલ નૌશેરવા-

નના સેજદાનાં વીચારે તે એવોતો બેફાંમ થયો હતો કે ગમે તે કરતાં એકવાર તે નેક શાહાનશાહનું રૂવાન બોધને પોતે ખુશ થાવું. એથી તે ગમે એવાને ગમે એવી તજદી આપવાને પછાત પડતો નહી. શું અબાએબી કે પાક જરથોસતી મહજબના નૌશીરવાનનાં મેહેલમાં મહમદી મહજબના હાડનનો મુકામ ને રંગ રાગ !

— ◆ —

મદાયુનમાં ખાલીફ આફલ-અલ-રશીદની હજુરમાં
બુજર્ગ ધરાની ખુલાશો કરે છે.

સાંજનો વખત હતો. ખાલીફની સવારીના ખાશ લોકોની એક દગદબા ભરેલી દરબાર કેશરા નૌશેરવાનના મદાયુનમાંનાં મેહેલમાં મલી હતી. માનવીના પગદંડાથી પંખીઓએ પણ બબબથી આવીને તે દરમ્યાનના દરખતો ઉપર બાસો કીધો હતો, તેઓના મધુર શરોદથી મદાયુન ગાયનસ્થાન મીશાલે ગાજી નીકલીયું હતું. તે રચનામાં નવીનવાદ જરના પોસાએ ખાલીફની સલાના કરતા હરતા સવાર ને કુદતા ઘોડાઓથી વધારો થયો હતો. તેવામાં કાસદ સાથે એક બુજર્ગ તેઓમાં ભેલાયો, અને ઘોડા વખતમાં ખાલીફ હજુર તવાળે બબવી બિલો. ખાલીફે તે આગલ મીશાલ માનથી તેની લેટ લીધી, સવાલો પણ આગલ મીશાલ પુછ્યામાં આવ્યા પણ કાંઈજ જવાબ મળ્યો નહી. આગલ આવી ગયલા માફકજ તેણે પોતાના બાપ ઉપર હવાલો આપીને પોતા સાથે જે કાંઈ મેવો તથા તોફા

લાગ્યો હતો, તે ખાલીફ હજુર શોગાત મેળયો. ખાલીફ, તેની જરૂર અને તે આગલ આવી ગયલા કરતાં વધારે જુવાની તેમ બાલની હરથી સફેતી ને કલાસી જોઈ વીચારમાં પડ્યો કે “આ શખસ પેલા આવી ગયલાનો બાપ કેમ હોય !” પછે તેના બાપની તમામ કેશીઅત પુછી લઈ તેને પણ આગળ માફક ઇનામ બખશી રવાને કીધો.

બસરા શેહરની મુસાફરી કાસદે ખાલીફના પેગામનામા સાથે શીરૂ કરી. ખાલીફનું કામ, તેથી જીવ ઉપર બાજુ ખેલીને કાસદ સત ઢીન મંજલ કાપતો બસરા આવી પોંહોંચ્યો. નીશાન માફક મકાન ધુંડી કાઢ્યું, અને કડું ઠોક્યું તો એક હસતા ચેહરાની ઓરતે શીરીનીથી પુછ્યું કે “ઓ મુસાફર ભાઈ તું કોણ છે ?” તે નેક સખુનો સાંભળી કાસદે પોતાના કામની કેશીઅત તેણીને જણાવી, તો તે વાકેફ થતાં બોલી કે “તે માહરો ખાવીંદ શેકાર રમવા ગયો છે. જો તમને અડચણ ના હોય તો બેલાશક આ મકાનમાં બિતારો કરો, મકાન તમારુંજ છે.” એ આબરૂ આપીને કાસદને પોતાના મકાનમાં બિતારીઓ. તેણીએ ખાનું તથા શરબત હાજર કરીને ખાલીફનાં પેગામ-ચીની સારી મદસત કીધી. એમ કરતાં વખત ગુજર્યો ને તેણીનો ખાવીંદ શેકારથી આવ્યો, તે કાસદ જોઈ હેરત થયો. તે તો તદ્દન નવજુવાન જેવો જખરો દેખાયો. તેના બાલ તમામ કાલા, તેની બાજુઓ જખરી, કમર ઉપર પટકો અને પીઠે તીરનો ભાઠરો ને કમાન ! તેના એક હાથમાં શેકારનું ગોસત

અને બીજા હાથમાં ચાબુક હતો. તેણે કાસદને જોતાં વારજ તાણમથી ખેર અફીઝત પુછી. અને કોઈપણ નણવા કે જીવ-દાર સલાહો કરયા વગર ફરી તેની મદારત બારી કીધી.

સત યવા આબ્યાથી ખાનાનો બીસતરો પંકશયો, અને નવી બુની શુકતેગોહ કરતાં પેલું શેકારનું ગોસત જે તાજે તાબું બુબઈ આવતું તે જમાડતાં શરબત મેવા વગેરે મુદારતથી કાસદને આસુદો કીધો. કાસદ આ મદારત અને તે ઇરાની જોડાંની પરો-જામત તરફની મોહબત જોઈ ખુશ થયો. તેણે ઇજતથી ખાલીફ હાફ ન અલ-રશીદનો પેગામ ધર્યો, તે ઇરાની ફરવી જોતાં પહેલાંજ પાદશાહની ખેદમતનો શોખીલો થયો, મુરગની ખાંગ પડી કે તેણે બીજાણું તરક કીધું. અને તન સાફ કરીને મુસા-ફરીનો પોસાગ પેહેડયો. જે તેજ આલના ઘોડા હોકમ પરમાણે તૈયાર રાખેલા હતા, તેમાંના એક ઉપર કાસદને સવાર કરી તથા પોતે બીજા ઉપર પાદશાહ લાએક હડીઆ સાથે સવાર થતાંજ હસીને પોતાની ઓરતથી હસતે મોંહની દુવા સાથ આગલ આદ્યો. જંગલ અને પાહાડમાં તે પોતાના ઘોડાને ખુબ તેજ ને કલાથી ચલાવતો હતો. તેના ઘોડાના કદમનાં ગેરદથી આસપાસ ગામમાં તરાસ પડી રહ્યો. તેઓ મંજલ દર મંજલ કેરવાનશરામાં ઉતરી તથા શેકાર કરી ખાતું ખાઈ આશુદા થતા બરાબર વખતે મદાયુનમાં ખુશખુશાલ આવી પોંહોંચ્યા. ત્યારે મદાયુનમાં તેના ઘોડાની નાલનો અવાજ ને મોંહડાંનો ખંખાર પડ્યો, ત્યારે ખાલીફ મેહલમાંથી આતુર થઈને જોવા લાગ્યો,

કે “ આ કોણ સીકાક મરદ આવે છે ? જે દેખાવે જવાન ને કહ્યાતમંદ ને લકાયક ને ફરાક સીનેક ! ” તે જોધને હેરાન રહ્યો જેવો તે મેહલને દરવાજો ગયો, કે ઘોડા ઉપરથી પહેલવાન મીસાલ કુદી પડ્યો. પછે ખાલીફને જોતાં પાદશાહી રાહ રશ-મથી કુનસ બજાવી હંજુર લાવેલો હકીમો નજર મુક્યો ને આદબથી ઉભો.

ખાલીફ ઘણાજ માન અકરાંમથી તેની જરફ ને ચંચલાઈ જોઈ તેની અછી મદદદત્ત કરવાને તરત હોકમ આપ્યો. ખાતું જે હાજર કીધું તેમાંથી સુકો મેવો ખાઈનેજ તે આશુહો થયો, પછે ખુદાઈ બક્ષેશના શુકરણા બજાવીને શરબત નોશ કીધું. આ રીતે આશુહો થયો અને ઠાક તથા જેહમતથી ફારેગ બન્યો ત્યારે ખાલીફની ઇશારતથી પેલા ઘઊંની તળાક નોકરોએ હાજર કરી. તે દેખાડી ખાલીફ પેલા પેહેલવાની દેખાવના ઇરાનીને પુછ્યું.

“ એ જવાંમરદ આ ઘઊંના દાના જે ખખુતરના બેડાં જેવાં મોટા ને આબદાર, તે કીયા જમાનામાં અને કોણ નેક શાહની પાદશાહતમાંના છે ? ”

નવી નવાઈ બાણુવાની ખાલીફ હાફનને બડે હોંસ રહેતી! તે હોંસ પુરી પાડવા હમેશાં તે અબજોબ વલાણો કે બક્ષેસો આપતો. તેથી જો આ સવાલનો પેલો ઇરાની બરાબર જવાબ દે, તો જે માગે તે આપવા તેનું જીગર આ વખત તઈઆર હતું. તેવામાં પેલા ઇરાનીએ ઘઊંના દાના હાથમાં પકડીને ખુબ

બારીકીથી તે તપાસ્યાં, અને કાંઈ ચીજ યાદ કરતો હોય એમ એક ઉંચી કરીને ખેંચાલમાં બેઠા પછે તરત તવાબોથી બેઠ્યો.

“ આ ઘણીની કંઠીઓ કીયા જમાનામાં અને કોણુ શાહ-નશાહના વખતની છે, તે જાણવાને નામવર ખાલીફ આપ તઈઆર થાવ. ”

ખાલીફ તરત તે ઇરાનીને હાં અટકાવ્યો, અને નજર આગલનો તરત બનેલો મોજેજો જાણવાને સવાલ કીધો “ એ હાનાવ મરદ તું તાહરા છોકરાં કરતાં જુવાન ! તાહરા છોકરાં તેના છોકરા કરતાં જુવાન એ શી રીતનો હેવાલ ! મને લાગે છે કે કાંઈખી એમાં ભેદ છે. કદાચ તમો બાપ બેટા તો નહીં હોવ. ”

“ ના, બંદેનવાજ તેમ નથી. જે મીશાલે આપે જાણ્યું ને જોયું છે તેજ ખરું છે. પેહલા આવેલા યુજર્ગનો હું બપાવો તથા બીજાનો બાપ થાઉ છું, એ બીલકુલ ખરું છે. નામવર ખાલીફ મને આજ લગલગ બસો વરસ યુજર્યાં છે. મારી આગલ જે માહરા છોકરા આબ્યો હતો અને જે અરધો જવાન ને અરધો બુદો હતો તેને દોડસો, અને જે પેહલાં ઘણેજ બુદો ખખ આબ્યો હતો, તેને બરાબર એકસો ને પંદર વરસ થયાં છે. આજે ઉંમર કહી તેમાં કસો તફાવત નથી, પણ તફાવત હાલતમાં છે. માહરા છોકરાના છોકરાની ઓરત ઘણીજ બદ પહીદ તેમ જુખાંદરાજ છે. તે એક હાથીનું ખાનું ખાએ છે. તેની હાલત કંગાલ હોવાથી તે ઓરત તેને રોશવા કરીને ઘર બાહર કાઢી મેલે છે. અને કહે છે કે “ માહરૂં પેત ભર ઘણું કમાઈ લાવ

અને મને સુખચેનમાં રાખ. ” સવારથી સાંજ તલગ હેજગારી ને મેહનત કરતાં તે તે ડાકણીતું હારેમની પેત ભરી શકતો નથી.

જે કમાઈ હોય છે તે પેલી ઓરત લઈ લે છે અને હીસાબ પુછીને નકામો તેને બેબાર બેબાર કરે છે. જે કાંઈ પકાવે છે તે સંધુ પેલી ઓરતજ ખાય છે. ખાતાં વધે તેજ પોતાના ખાવાંદને મેલે છે, તોપણ પેલો અસીલ મોંઢડે એક હરફ કાઢતો નથી, અને પક્ષી જેટલું ખાઈને પોતાનો ગુબારે ચલાવે છે, તથા ફજેલીને ચાહતો નથી. આ અંદેશો અને અજાણ તે બેટા ઉપર હોવાથી તે દીન બ દીન ગલીને ખુદો થતો જાય છે. તનથી નાતવાંન બહુ છે અને દુનીઆની લેહે-જત ઝેર જેવી સમજે છે. ખીજો મારો પોતાનો બેટો જર ગો-હરનો ધણી છે. સરવે નેઆમતથી ભરપુર છે, પણ ઓરત કમબત મલી છે. તેણીના દુઃખથી તેના સુખમાં સરો પેઠો છે. બાહેર બાગબગીચામાં દોસ્તોની મંડળીમાં હોય છે ત્યારે તેનું જીગર શાદમાંન ખીલે છે. તેને પોતાને ઘેર જવા ગમતું નથી, અને તેથી તે દોસ્તોની આખી ટોલકી સુધાં પોતાને ખરચે મજાહ મારીને દીન રેન ગુબારે છે. જ્યારે તે ઘરમાં જાય છે ત્યારે ભોગવેલું તમામ તેનું સુખચેન તેની ઓરતની ફીકરથી લુટાય છે, એથી પૈસે સુખી પણ ઓરતે દુઃખી, અરથો જવાંન ને અરથો ખુદો થયલો હીસે છે. મારી હાલતનો ચીતાર તદન ઉલટો છે. ખુદની મેહરથી મારી પાસ માલ દોલત બેશુમાર છે. માહરી ઓરત ધણી પરજગાર અને મીઠી બુબાન બોલ-

નારી છે, તે નેકબત હમેશાં માહરા હોકમસર આવે છે. માહરી જે મુરાદ તે તેની, માહરી જે ખુશી તે તેની, એ રીતે માંરા મનની મુરાદ અને ખુશી પરમાણે ચાલનારી અને રીઝવનારી છે. તે જેવી પાક હસતે મોહની ઓરતથી જુદું પડીને મને બાહેર જવા ગમતું નથી, અને બાહેર જવું તો માહરા દોશત આશનાવની વફાદારી અને મોહબતમાં હું એવો ફશું છું કે પછી તે નેક સાર્થીઓની જુદાઈ મને ભાવતી નથી. હું તીર-નદાજના હાનરમાં એકો ગણાઉં છું. તેથી જે વારે જંગલમાં શીકારખાજીએ જાઉં છું તે વારે ચાહું તેવા ચંરદા પરંદાના શોકાર રમીને જીવ તાજે રાખું છું; સદા કસરત અને સદા ખુશાલીથી માહરું બદન જવાન અને ચંચલ છે. એમ હું ઘરમાં અને બાહેર એકસાં ખુશખુશાલી ને આરામમાં ભરપુર છું; એટલે હજી તલગ મારી ઉપર જુવાનીતું રૂપ ખીલેલું છે, આ સખખો મને તો લાગે છે; પછે આપ પાદશાહનો ખેઆલ.”

આ બોલવાનો તોર અને મરદાંની ઢપથી ખાલીફ ખુશ થઈ બોલ્યો કે “ઓ દાનાવ પહરેલ તાહરી સમજ મને ખરી લાગે છે. દુનીઆમાં તમામ સુખ ઘર ઓરતનાં સુખ પાસ એક તરફ રહી જાય છે. તું જે બોલ્યો છે તે તમામ ફીલમુફી ભરેલો કદીમ એકરાર કહેવાય છે. જેમાં કંઈ તફાવત નથી.”

“બંદે નવાજ હવે આ કંઠીનો હેવાલ સમજો, કે આ કંઠીની ખેતી શાહાનશાહ નૌશૈરવાનના જમાનામાં ઉત્પન્ન થઈ હતી.” તે શાહનશાહનાં રાજ્યની જાઓજલાલી યાદ આવતાં

તેની અશમ આબહાર થઈ અમકવા લાગી. પણ ઇરાની તુખમ એટલે ભારી હીમત મનમાં જમાવ કરી આગલ બોલ્યો “ તે કેશરના અદલ ઇનસાફની તારીફ આજ તલગ રહી છે. તે અદલ જમાનાના એક જમીનદારની જમીન ખીજાએ ઇન્તરે લીધી. તે ઇન્તરને કેટલાએક દીન ગુજારીઆ ખાદ હલ ફેરવતાં એક દીન જમીનમાંથી એક ખાલેશ કંચન ભરેલું ખુમ નીકલ્યું તે જોતાં ઇન્તરદારે ચોકી રાખી તરત પેલા જમીનના માલેકને જઈ જણાવ્યું અને તે ખુમ માણસો મોકલી મંગાવી લેવા કહ્યું. પેલો જમીનદાર કહેવા લાગ્યો, “ કે મેં તો તને જમીન ઇન્તરે આપી. તેમાંથી જોઈએ તે નીકલો. તે ઉપર મારો હાવો હોય નહીં ” પેલો ઇન્તરદાર કેહ “ ના હું તો ખેતીનો ધણી, જે રાખું તેની ઉપજ નીપજનો માલેક. મને આ ખુમ ઉપર હાવો હોયજ નહી. મેં કોઈ એવાં બી નાખ્યાં નથી કે શુનાના ખુમ તેમાંથી ઉગી નીકલે ! વાસ્તે એ તાહરો હાવો તું ઉઠાવી જા, અને માહરા કામમાંથી ખલલ દુર કર. ” એ રવેસ રદબદલ કરતાં વજીર ખુજરચેમેહરની પાસ તેઓ ઇનસાફ વાસ્તે આવ્યા. વજીર ઇનસાફી એલમથી શ્યાણો તેણે કહ્યો સમજાવવા સરખે હીસે વેંહચી લેવા જણાવ્યું તો પેલો કહે “ કે એ મારો હાવો નથી, હું હરામની એક બદ્દમ લેનાર નથી. ” અને પેલો કેહ કે “ હું હરામનો એક તલ લેનાર નથી. ” ખુજરચેમેહેરે તે વાંધો કેશરા નૌશીરવાન ઉપર રવાનાં કીધો, તે દીન મુબારક જશનનો હતો; અને દરબાર કેઆની દબદબાથી આ દેવાન-

ખાનામાંજ જેખ પામી રહી હતી. તે હીંગામે તે ઇનશાદે શાહનશાહનું સર ખેઆલથી ફરવા લાગું, કેશર હરખારની ૬૬-વચે તે બંધેની ઉપલી છકરી સાંભલીને બોલ્યો “ ઓ એકીનદાર ઇનશાનો ! આ નવાઈ જેવાં તમારાં એકીનવાલો મારી પાદશાહાતના જમાનાનો હેવાલ તવારીખ મગરૂરીથી પોતાનો શીંગાર કરશે. જો તમોને એ સુનાના ખુમ ઉપર કશો દાવો નથી, પણ તમારાં બચાંઓનો તો કેહવાવો જોઈએ. બોલો તમને શું શું ફરજાંદ છે ? ” તારે જમીનદાર બોલ્યો કે “ મને બેટાનું ” અને ઇન્તરદાર બોલ્યો કે “ બેટીનું ફરજાંન છે ” તે સાંભળી આદેલ પાદશાહે કહ્યું કે બાઓ એ બંને ફરજાંદોની કદખુદાઈ કરો, અને સુનાનું ખુમ તેઓની આ ખુશ ખુશાલીમાં ખરચો.

આ ઇનસાફથી બંધે જણા ખુશ થયાં. તરત પાદશાહના હોકમને બારી માન અને ખરચથી અમલમાં લાવ્યા. અને તે નેક કામમાં સઘલું ધન ખરચ કરીને શેહેર ગબાબ્યું. આ રવેસના ઇનસાફ કરવાથી તે શાહનશાહનું નામ આદેલોમાં પહેલું ખીરાજ્યું છે. અબાએખી આખી ઇરાની પાદશાહાતને લાગી, કે પેલા સુનાના ભરેલાં બે કીમતી ખુમમાંથી એક અશસરી વટીક કેશસએ ના લીધી. બલકે તે નજરે જોઈ નહી, બલકે તેનો ખેઆલ કે ખાખ પણ લાગ્યો નહી. તે અશોના રૂયાન ઉપર ખુદાની મેહેર હોજો. તે ઇનસાફ કીધેલાં વરસે તે એકીનદાર કણખીના ખેતરમાં આ ઘડીનો પાક ઉતરીઓ હતો, અને તેની એકીનદારીની કદ ખુદાઈ ખુદરતથી ખુબઈ હતી.”

હાફન પેલા ખુજર્ગ દાનાવની વાતથી બહુ હેરાન રહ્યો. તે નાંમદારે આ ઇરાનીને દુન્યાનો માહેર અને જમાનાથી અંધારામાં રહેલી વાતો ઉપર અજવાલું નાખતો જોઈને બહુ આફરીન કીધી. તે ખુશાલીમાં તે ઇરાની મરદને ભારી શરપાવ ને નજરાલું બખશી નેઆલ કીધો.

ઇરાની મરદ શાહાનશાહ નૌશેરવાનનાં ખોરાકની તરતીબ અને તેની લડાઇનો ર વધારો કહી સંબલાવે છે.

મગરેખમાં પેસતો સુરજ દલગીરીમાં ચકચુર થતાં તેજ ને દમામમાં ઠંડો એક સુનેરી ગોલો દેખાય છે. તે કુચ કરી જતા સુરજને પંખીઓ ગાયણુથી વધાવતાં ગમ રાગણીઓ તાણી તાણીને વેરાગ ખીલવે છે. દુનીઆની બુવાનીના તેજ ઉપર જે જાએ છે તેમાં પરદો ફરી વલવાની તઈઆરી જાણીને ગુલાબની કળી ખેતાબ થાય છે, અને મોજ મજાહ ખેલી ખુશ ખુશ થયલો પરવાનો પોતાના રંધમાં ફીકો મારતો જતાં ફાની છંદગીની હદ સમજીને પેઆરી ખુશખોમાં બેફાંમ પડે છે, અને જે ચશમ થોડી પલ આગલ આતશ માફક ચમકતી તે જાંખી થતાં ખુશાલી કરવાથી હાથ ઉઠાવે છે. પલે પલે સીંહાઈ દાવામાં ફાવતી જતી એક ફતેહમંદ પેહેલવાન મીશાલે આગલ આવે છે, તે દરખતોના દમાંમ ઉપર પંડરાય છે, તે ગેલ કરતાં પંખીઓના સુખ ઉપર કબજાણુની રેલ આપે છે. આ પલ ગુજરી ને સુરજ ઘણોજ નાદાર જાંખા બુદા મીશાલે દેખાઈને

હુખાયો, કે મદાયુન નીરાસ. માથુક જેવી ફીફી પ્રકાશી. મેદાન ગળતવતા પેહેલવાન મરદોએ પોતાની સ્વારીના ઘોડાઓને છોડીઆ. ઘડીભર સઉ ચુપ અને અંદાજે થઈ રહ્યું. રોશન રોજતું મોત નજદીક આગ્યું એમ સઉને લાગ્યું, માનવીઓએ તે ખાલેકની બંદગી ગુજારી, પંખીઓએ પોતાની છંદગીનો ખેલ મધુર ગાનતાંનથી સમાપ્ત કીધો. દુનીઆના રોશની કે નાસીદા-ઈમાં એ અવતારે રીખતી દેખાવા લાગી. એ દુસ્મન લશ્કરોના વાલી લશ્કરથી દુર પોતપોતાનાં નશીબ અજમાવવા દુરનાં મેદાનમાં કસાકસી ઉપર હોયની ! અને તે કસાકસી કોણને ચારી હેતાં કોણ લશ્કર મેદાન ફતેહ કરશે. એ આશા અને એ ધાસતીમાં રહેલાં લશ્કરી મીષાઈઓ મીશાલના દીન અને સત તરફેણ કરનારાઓનોનો ફકરો થયો.

રોશન મુરજે ભારી બતઓજલાલી ભોગવ્યા પછે આખરે સતની ભારી ફેજના બલથી હાર ખાધી ને સમીસાંજના સેતારાએ મદાયુનને સત આવીઆની કાસદી બરાબર વખતે પોંદિઆડી કે, એકદમ એક પલમાં ખાલીફ હાફનના લશ્કર અને તંબુઓ અને નૌશેરવાનના મોટા મેહેલમાં લખોલખ રોશન ચેરાગો ઝમકી રહ્યા. આશમાંને શેતારાઓની ફેજ ખેંચી દુનીઆને ઉક અંધકારમાં દુખતી બચાવી. ખાલીફ મદાયુનને રોશન કીધું, જેથી બગદાદની-દરબાર મદાયુનમાં ભારી દબદબાથી ખીરાજ હતી. તાંહાં પેલા ઈસિનીની વાત અને ઢપ ઉપર સઉતું ધેઆણુ લાગ્યું હતું, તેવામાં ખાલીફ નવાજેલા શરોખાવથી સઉ હેરત થયા. શરખ-

તની બમ ચાલુ થઈ, અને વચનંતરથી આશમાન ગાળ્યું. એટલે રાતનો મહીમા પુર તેજમાં ચમક્યો. ખાલીફે શુલાબી શરબત ભરેલી જરાવ બાંમનોશ કરીને કેશરા નૌશેરવાનનાં કામ ને દોષમાની નીશાંન બાણુવા ચાલી. પેલા ઇરાંનીએ બનામે ઈઝદના કલામથી પાછી વાત ચલાવી.

“જેહાંપનાહ આદેલ નૌશેરવાંનની બાધુરીથી એકવાર આપ માહીર થાવો કે તેની અવલમંજલ જગાના બઆનનો કાંઈ સાર મગઝમાં આવે.”

“ચલાવ તારે એ જેહાંદીદે; ઇરાની તે ફરસતાઈ શાહન-શાહની બાહાધુરીનું બયાંન.”

તખત ઉપર આ બોલતાં ખાલીફે પોતાની બાજુ ફેરવી. પછે એક ઘેઆંણથી તેના હાથમાં જે મોતી કામથી મઠેલી લાકડી હતી, તે ફુંદી સાથે ટેકવી તે ઇરાંની તરફ બેતો રહ્યો. પેલો ઇરાની ખાલીફના સખુન સાંભલતાં બેઠક ઉપરથી ઉઠીને કુનસ બબવી પાદશાહી ઈજતે તાજીમ અદા કરીને ખાલીફના હોકમથી બેઠો એને બાદ્યો.

આદેલ નૌશેરવાંનનું ફક્ત ખાનું પકાવવાવાલું એક બુદ્દુજ મકાન હતું, તે મકાનમાં સેંકડો જન શાહનશાહનું ખાનું પકાવવા લાગેલા, તેમાંથી મુરગ મીશાલે ભારી કીમતના ગેંડાઓ આખા ને આખા તરેલાં મેજ ઉપર આવતા હતા. હરણો લાલ-મલાલ ફીધેલાં ભારી તનના બાજ બાણુવર શેકારીઓથી શેકાર થયેલાં તેના બુબ્બલા કબાબ એ ખોરાક તે શાહ હરરોજ

ખાતો હતો, અને અકલ હેરાંન રહે એ રવેશ તે સાથ શરાબના કેરખા ને કેરખા ઉઠાવતો હતો. તે શાહાનશાહને એ રવેશ હાથીઓથી ન જેરવાય એવો ભારી ખુરાક ખાતો જોઈને હું દરરોજ અખાયખ વિચારો દોડાવતો કે, “ આ રવેસ તનમુસત કરનાર ખોરાકનું ખાનું ખાવાની તખેહ ગોયા શાહાનશાહને ખેમુલાં ઝવેરમાં ખાપણુ શરખો દાઘ છે. જેમ તે ખાપણુથી ઝવેર કોઠીને કામનું ગણાય તેમ અહલ શાહાનશાહ કરે છે ” આ ખેઆલથી હું દરરોજ દલગીર તેમ નાખુશ રહેતો હતો. એક વખત કાસદો ખખર લાબ્યા, કે “ એક ભારી લશ્કર ધરાંન ઉપર ચઢી આવે છે. તેનો સરદાર કદાવર અને જંગખાજ છે.” તે હલકારાઓની ખખર ઉપર કેશરા નૌશેરવાંન ગમખારને ઠેકાણે ખુશાલ થયો, પછે એક ધરાંની લશ્કરને તઈયાર થઈ શેહેર ખાહાર કુચકરી જવાનો હોકમ આપ્યા પછે પોતે ખખ-તરમાં ગરક બન્યો. ભારી તેજ હથ્થારો તન ઉપર લટકાવ્યાં, સર ઉપર લડાયક તોપ મેલી અને એક તેજ ચાલનો ઘોડો જે ખશુસ જોખમ ભરેલાં કામ માટે રાખેલો તે ઉપર સવાર થયો.

મશરેકથી ખોરશીદે સુનેરી કીરણુ ફેંકયું. રૂપેરી પટરીની ઝમ-ઝમ થતાં તોપથી કેશર નૌશેરવાંન ચાહુમ પેલાં લડાઈના મેદાનમાં જઈ લાગ્યો. લશ્કરોની સફ સમારેલી, અને લડાઈની તલખમાં ભુખાં વડૂ મીશાલે સીપાઈઓ દેખાતા તેમાં ધુસીઓ. પોતાના લશ્કરનાં સપેહશાહારને લડાઈથી મના કીધો. પોતે શમશેહેર મ્યાનથી ખેંચી કે હુશમનનું લશ્કર તે ઉપર તુટી પડયું. તે

દુશમન સરદારે કેશરાને વચ્ચે ઘેરી કાપી નાખવા ચાલ્યું, પણ શાહુનશાહની તેજ તલવારે તરત પોતાનો રોખ ખતાવ્યો. લડીમાં ભુંજાઈ ઉડતી ઘાણી મીશાલે એક, પાંચપચીસ એમ દમ પર દમ સર ઉડવા લાગ્યા. દુશમનો ઘાબરા પડ્યા. જેમ બાજુ સમાલે તેમ તે ઉલટા ખોઈ બેસે, એમ દુશમન સીપા-ઈઓ નાહીમત અને નાઈલાજ કરતો પેલા લશકર ખેંચનાર સરદાર સામુ જઈ લાગો. એકજ ચમકાટ હવામાં ધુમીઓ અને તલવારના એક જટકાથી સરદાર કમરમાંથી કપાઈ ગયો. લશ-કરમાં ન્હાસ ભાગ શરૂ થઈ. કોઈ હથ્થાર મુકી નાખે થતું, કોઈ ખુનકી ઉપર ચઢી એકજ જટકે કપાઈ મરતું અને કોઈ દમ ઉપર રાખી મેદાનથી પીઠ ફેરવતું. ખોરશીદ માંચે આવ-તાંમાં નીરતી થયું. શાહુનશાહે કોઈ સવાર લડાઈ તલખનાર જેવારે જોયો નહીં, તેવારે તે પાછો ફર્યો. પેલા લશકરને સફ સમારેલુંજ પોતાને મકાને જવા હોકમ કર્યો. નાગી તલવારે પોતે પણ શેહેરમાં ફર્યો. ખલક ફીદા થઈ બેમુલી ચીજ વધાવા લાગી. કેશરા તલવાર મ્યાન કરવા ગયો પણ તેની મુંઠ પંઝામાં બેસી ગયલી, તે નિકલી નહી. જ્યારે મેહેલમાં આવ્યો ત્યારે તેના ઘણા ઉપાય કીધા પણ તમામ ફેકટ ગયા. હકીમોની ડહ મલી, કોઈ કાંઈ અને કોઈ કાંઈ ફરમાવે, પણ તે ઉપાયો ના-મનાજ રહ્યા. તે દરમ્યાન એક ખુજર્ગ હકીમ સઉ ઉપર સરદાર મિસાલે હતો તેણે ફરમાવ્યું, કે ‘ઓ કેશરા નૌશૌરવાન ઉપાય ફક્ત એકજ છે, કે દમખદમ હજાર ખકરીઓતું’ દુધ તાહાચ

હાથ ઉપર દોહોવાડ કે તેની ગરમીથી તાહરો પંજો છુટશે, અને મુંઠ જુદી પડશે ! ફરમાખરદારોએ તરતજ હબાર બકરીઓ પાઠ-શાહી ગોવાલીઆ પાસ મંગાવીને હાજર કીધી. વજીરોએ તરત હકીમોને હવાલે મુકી, અને તે ઉપાય શરૂ થયો. હબાર બકરીઓનું દુધ દોહવાયું કે તે ગરમીથી પંજો છુટયો અને શમશેહેરની મુંઠ નિકલી. આ લડાઈ અને હકીમું જોઈને મેં માહરા આગલા વિચારોની તોજેસ કીધી કે “ જે ખોરાક આદેલશાહનશાહ ખાય છે, તે તેને છાજે છે, અને જે પેહેલવાનગીરી, એલમ, હોનર અને હકીમા વાસતે ઈરાનની મોટી શાહનશાહ વખણાય છે તેને તે બેશક લાયક છે. ખાવું, જેરવવું અને વખત પરમાણુ જોર બતાવવું, એજ ખરી દલેરી અને ઇનશાંનગીરી ” એ રીતે કે-આશથી મેં માહરા આગલા વિચારો ફેરબ્યા, અને જોટલા અંદાજથી તે નેકનામ શાહાનશાહને જોતો, તે ઠણે સેંકડો દર-જો વધારે તવાજોથી જોઈને હેરત રહેવા લાગ્યો. ”

ઈરાની મરદ શાહાનશાહ નૌશીરવાનની રાજતબેહ ને સખા-વતનું બચાજ કરે છે તે હેરતબરેલા બનાવના પુરાવાથી ખાલીફને અબજોબ કરે છે.

હાફનની મીજલશ પેલા ઈરાની મરદની વાત સાંભલી દંગ થઈ. ખાલીફે શરખતની જામ તલબ કરી પોતાને હાથે પેલા મરદાને મરદ ઈરાનીને બખશી. તે બેમુલ્કી જામ ખાલીફ જેવા પાઠશાહાત ચલાવનારની ચાહગીરીને લાયક હતી. તે પેલા ઈરા-

નીએ સારી તવાએથી લઈ નોથ કરી અને પોતાને તે મહેલી બખ્શીશનાં વખાણુ બજાવીને શાહનશાહ નૌશેરવાનની બક્ષે-શનું બેયાન ચલાવ્યું કે સરવે મીજલશે, ઈનતેબરીથી કાન ધરયા. વાત ચાલી.

“ એ જમાનાના તાજદાર હોમાયુન ખાલીફ, તે શાહન-શાહ હરરોજ જે ખાતું ખાતો, તે ખાતું જે કીમતી સુનાના તબાકોમાં બકોલ લોક લાવતા હતા. તે તબાકોની કીમત તે વખતના એક હજાર સુનેરી દીનાર થાતી હતી. તે તબાકો જ્યારે તે આદેલ કેશરા ખાતું ખાઈ ખાલી કરતો ત્યારે જે મોતા-જમંદ દરવાજા ઉપર આવી ઉભા હોય તેઓને તે બખ્શીનદા કરાવતો હતો. જે બામ તે શરાબની ઉઠાવતો તે ઉઠાવ્યા પછે જે જ્યાંમરદ ઉપર તેની મેહેરખાની થતી તેને નવાજતો હતો.

એમ દરરોજ તે બક્ષેશે તે નેક શાહનશાહની છાંદગી તલક બરીજ હતી. તેની પાદશાહી મીજલશના ખીરાજનારા એક હજાર નામીયા બાધુરો, પછે કોઈ પેહેલવાંતગીરીમાં તો કોઈ પાદશાહાત કારોબારમાં, કોઈ જ્યાંદરાજીમાં તો કોઈ કલમક-શીમાં, કોઈ શાહેરીની ઉસ્તાદીમાં તો કોઈ હીશાબ ગણતરીમાં, એમ જુદી જુદી શાખાની માહીતગારી ધરાવનારા હતા. તે મીજલસ દરરોજ શાંજ પડ્યા આગળ મળતી, તે દરમિયાન એકસ કમકાજ થયા પછે ખુશ ગોફતેગોમાં થોડો વખત રહેતી. શાહનશાહ પોતાની પાદશાહાતના તે નામીયા નરોની ખુશ બાજીમાં બરોબરયા મિશાલે બાગ લેતો. પછે બરખાસ્ત થતી

જાખતે દરેકને એક એક જામ શરખત પોતાને હાથે આપતો હતો. જામ તો, પાદસાહે તેમના ભારી કામની પરખ ખુજ્યા બાબે અગાઉથી શોખાત મળેલી તેઓ પાસ રહેતી, પણ એક હજાર જામ બરાચ તેટલાં શરખતનો જઠો તે એક નાહનાં શીશાથી પુરો કરતો હતો.”

એટલું કહીને એક જામ તે શાહાનશાહથી પોતાને મળેલી, બક્ષેશવાલી પોતાની પાસથી કાઢી અને હાડનની જગ્યાખમાં ધરી. મીજલશ તે જામ લેવાને ગુંટાઈ, કે તે જામ આવની ચીનાઈ કાબડી જેવી બેસુગાં જહૂવેરોથી મટેલી હતી, પણ જેવારે તે ખુલતી તેવારે તેમાંથી એક ખાલેશ મુનાતું ખ્યાલું કુલ મીનાકામની બારીકીથી ઘડેલું નિકલતું, પેલા કાબડી જેવો આગલો આકાર તે ખ્યાલાંની કોર થતી અને ઉઘડી જતું, ઢાંકણ હઠા તરીકે થઈ રહેતું. હાડન તે કરાંમતવાલી જામ જોઈને તાજુખજ થઈ રહ્યો, પણ તેવામાં પેલાં ઇરાનીએ પાદશાહી તરીકો બજાવી તે જામ તે ખાલીફને શોખાત લેવાની અરજ કરી. પેલા દેખાવગા જખરદસ્ત ઇરાનીની આ તારીફ લાયક શોખાત હાડને મોટા પેયારથી કબુલી. મીજલશ પેલા ઇરાનીની શખાવત ભરેલી તબેહ ઉપર હેરત થઈ રહી. પેલા ઇરાનીના હોત ફરી હીંતવા લાગા કે સઉ જન એક ધ્યાન થઈ ગયું. ફરી પેલા ઇરાનીના અવાજથી હાડનની મીજલસતું તેજ ઠર્યું. તેનો અવાજ ખીલ્યો.

“ તે શીશાતું મોહ ખોલીને શાહાનશાહ શાકીના અવતારે

પોતાના નામીયા નરોની નહીને ખુશબોદર શરખતથી ઠંકક પમાંડતો હતો. તે શીશો તું ખાલીફ ભેઈ તેની અજમાયશ કરવા વગર આ મારી કહેલી ખરી ને નજરે નજર એકલી ખાખતને હુસી કાઢવાને પાખત ના પડે.

તે શાહનશાહ પાસ એક તાજ ફક્ત કશખી શેઆખથી ચુકેલું હતું, કે એ તે કીમતમાં તો નિરજીવ હતું, પણ તેમાં એક ખાશીયત અકલમ'દોની અકલ ઉપર ખાજી લઈ જનાર હતી.

કે જેવારે તે કશખી તાજ ઉપર મેલ ચડતો તેવારે તે સાફ કરવા આતશની ભઠીમાં નખાવતો. તાજુખી છે કે કપડું જલ્દી ખાક થવાની જગો કંચન મિશાલે નવું ને જહલકાટ ભરેલું થતું. તે તાજ તે અદલ નૌશેરવાનને હીંદુસ્થાનના એક ભેરેમંદ સરદારથી ભેટ આપ્યું હતું, પણ જેવારે તે ભેટનો ખદલો નૌશેરવાને તે શોગાત કરનાર ઉપર મોકલ્યો તેવારે તેની અકલ ઘડીભર ચક્રીત થઈ. તે ભેટ એક તાજ સાથના પોષાગની હતી.

તે તમાંમ સરનખામ એક નહીમાં સમાએ તેવો ખનતો અને તે નહીને પર તથા પગ બનાવેલા તે હાલી જાંહાં જવા આહે તાંહા એક એક અનહીક તનખા મુજબ જઈ પડે પછે તેમાંથી નિકલી આહે તે કરી શકે. આગમાં પડે તો જલે નહી. દરી-આવમાં પડે તો તે દુબે નહી. એખફેશ થતાંજ દરખાર હીલગીર બની તો તરત પેલા દરખારીઓને ખામેયુલંદ કહી જણાવ્યું કે એ નહી માહુરિ કમી બીસાતમાં નથી. જાંહાં તલગ માહરે ખનસાફ અકલ અને દેવાનત પાક છે તાહાંતલગ આ માહરું

મન તમામ એ રવેશની કરાંમતી ચીએ કરતાં બે કીમતી અને ઘણુંજ બેહેતર છે. એ નહીં જોયા માહુરા પગના આંગણના નખના નશા કરતાં પણ નકામી ને નિરજીવ છે. દરબારને શાહ-નશાહની આ તાબુખ તકરાર બહુજ પસંદ પડી.

વડા વજીરે તેના સ્વભાવ પર આફરીન કરી જણાવ્યું કે “એ આદેલોના એકા પાદશાહ, તાહરો હીલશુરદો ખરેજ ફરેસતા કરતાં બાલા છે. તાહરું રૂવું વટીક આ નહીં કરતાં જીયાદા કીમતી તો પછે હમીને એ એક નહીં શું પણ નહીંથી બરેલી એક દુન્યા પણ તું નેક કેરદારના એક પાપણુથી નિરજીવ છે.” શાહાનશાહ પોતાના હાનાવ બુજરચેમેહેરથી આ રવેસ અકલની ગોફતેગોહ સાંભળતાંજ ખુશ થયો. તે નેક અકલશે હોમાયુને તસ્ત ખબનચીને હોકમ કીધો કે તાંહાં એક શુનાની શંદુક ખિદમતગારો લાવ્યા કે શાહાનશાહે તે ખોલીને પોતાના દરેક દરબારીને પોતાને હસતે તેવી એક એક નહીં ભેટ કરી, તે આ રેહી ” કે એક બહુની નહીં જેવી શુનાની નહીં પેલા ધરાનીની કમરેથી નિકળતી ચમકી. ખાલીફે ઘણીજ હોંસથી તે ખોલી કે દરબારને અચસ્તીનો પાર રહ્યો નહીં. ખાલીફે તે પોષાગ પેઢયો કે તે નહીંમાં હાખલ થયો કે નહીંએ પોતાની પાંખ ને પગમાં ભેર આવતાં ઉડવા માંડ્યું. એ થઇ રેહતાં મુસલમીન દરબાર ઇશનીથી બહુ ખુશ લાગી. ખાલીફે તાંહાં સળગેલી મસાલ ઉપર પેલી નહીંથી પડયો પણ તેને કશો એલજામ આન્યો નહીં. ભરે ખાલીફે તે નહીંમાંથી નિકલ્યો, તારે એક જખસસ્ત પેઢે

લપાંત મિસાલે ભારી તન અને મોટી દલેરી તથા હિંમત ભરેલો બનેલો. હિસબ લાગો. પછે પોવાગ કાઢીને નલીમાં મુકયો, પણ નલી પાછી આપવી એમ ખાલીકતું દિલ આવે નહી, તે પેલો ઇરાની પામી ગયો. વલી તેણે ઉઠીને પાદશાહી કુનસ બબલી તે નલી શોગાત રાખવા અરજ કરી આતુર થઈ ઉભો.

અન્નયખીથી હાડૂનતો બેઠજ રહ્યો. મુસલમાન ખાલીકની જખાં બંધજ રહી. ભારી મરતબો આપી ઇરાનીને બેઠક લેવા કહ્યું. પાદશાહી કીમતની શોગાત હાડૂનના હાથમાંજ રહી. પાછી જખાંની હીલચાલ બતરી થઈ. પેલા ઇરાનીએ સરનમાવી વાત ચલાવી કે.

“ તે દબદબા ભરેલો જમાનાનો શાહાનશાહ જેવી બક્ષેસ, જેવો ખજાનો અને જેવો અદલ ઇનસાફ ધરાવતો તેવાજ તેની હરખારમાં દલેરો રેહતાં જેઓ પલમાં નરેશોરને પોતાના પંતથી ઉખેડી નાખનારા હતા, તેવાજ ફક્ત એકજ કુડકાથી પોતામા તેજ ખંજરે મરદાંને મરદ મુદઇને જમીનદોસ્ત કરનાર હતા અને તેવાજ ફક્ત સાંભળતા સુખનો ઉપર આખાદ તીર ખેંચનારા તીરનદાજ હતા કે એક વખત શેકારવાહમાં તે નેક શાહાનશાહના તંબુમાં મીજલસ મલી હતી, અને સર્વ જણ પોત પોતાની શેકારખાલુની વખાન કરતા અને યરાબની નોશ ચલાવતા, તેવામાં તે હીન શેકાર થયલા એક નરેશોરની માલ ખુનખાર થયલી તે મીજલસમાં કુદી પડી, અને જે વખત વ્તય છે તે અરસામાં તેના મરદ બલુવરને શેકાર કરનાર દલેર ઉપર પંજે ઉઘાવી તેને ગીરદાપેજ કરે શું કે એક દલેરે બેલ બેલતા

તે ઉપર પોતાને પંચે માર્યો. પણ ના શુભરી કે તે પુન
 ઉપર આવેલી શેરની માલના જરખાં ચીરી નાખ્યા. તેના પંચો
 ધરી તે એક તનના બે તન બનાવ્યાં. શાખાસ શાખાસ પોકારો
 થયા. પાદશાહે હસીને તેની છાતી ઠોકી. હાલતો મુરાઓને
 ખબર પણ નથી કે મીજલશમાં શું થયું. એમ તે બનાવ થાય
 મીશાલે બની વહી ગયો, તેજ હીંચામની શેકરખાલમાં શાહા-
 નશાહ નૈશરવાનને એક સગો તે નેક કેશરનો છુપો મુદાઈ
 રહેતો, તેણે શેકરને બાહને કમાન ઉપર તીર ચઢાવ્યો કે તે
 આબાદ શાહાનશાહના તનને વીંધી બેબાન કરે, પણ તે નેમ
 દુરખ એક સીપાહને જણાતાંજ નરે શેર મીશાલ પોતાના ઘોડા
 ઉપરથી કુડ્યો, બીજી પક્ષે જોસભરેલા પણ દુર શાહાનશાહના
 બાન ઉપર ઉમેદ ધરાવનારા કલેબમાં તેજ ખંજર કારી કીધું,
 ને પાછી અસલ માફક પોતાની ઘોડેસ્વારી લીધી; શાહાનશાહે
 દુરથી શાખાસીને પોકાર માર્યો. પાસે આવતા પેલા સીપાહને
 માનને મરતબાથી નવાબ્યો, અને પેલી પાદશાહી તુકમની લાસને
 તેના કુદુંબીઓમાં ઠેકાણે પાડવા હોકમ આપ્યો.

તે શાહાનશાહના પસંદ કરેલા વીસ હજાર તીરનદાલ સવારે
 હતા. એક વખત તોફાનથી મદમુનનું શેહેર ખુલ રહીયું હતું પણ
 અંધકારનો પાર નહી. વરસાત કહે કે માફક કામ. તે દરમ્યાન
 એક બીલાડી બાહેરથી આવી મેહેલમાં આશરો લેવા દાખલ
 થયા ગયા પણ મેહેલના દરવાજાને બાહેરથી પરદો હતો.
 તેમાં તે બીલાડીની સુગંધ વળગી અને તે લટકી પડી. પછીથી

વઢખીર ને ઊઘાડા કરી તે બીલાડીએ તાંદાથી નાહસજા મા-
ચું 'પણ બનેજ કેમ ? બારે વણીજ કાઢી ને બેઘર થઈ તાવે
પોકારવા લાગી, તે રાતના પાદશાહના મેહેલનાં ચોડી પેહોસ
દાખલ વીસ તીરનદાએ હતા. તેઓના કાને તે અવાજ પક-
તાંજ તેઓએ પોતાની તીર ચલાવેલી કમાન ખેંચી, તીર
છેડ્યા કે આ અંધારી રાત અને વરસાત તોફાનનું બેર
ભારી તેથી ચોર છુટારાઓ ચોરી કરવા પાદશાહી મેહેલમાં
બસાયા હશે. તે તીરઅંદાજેનો તો આ વીચાર તેથી તે છુટેલા
તીરો એકજ વખત એકજ નીશાને, એવા તે બીલાડીની ખીંટ
પેસી ગયા કે સાધારણ બેનારને ગોયા વીસ તીરનો એકજ
તીર જણાય. એવી નીશાનના સાબુત કે કોઈનો તીર ફાકટકે
દુર કે આગલ પાછલ ન થયો ! જ્યાંમરહી બબાવવાનો જમાનો
તો તેઓનોજ હતો.

બરી બામદાદ તે બાબત પાદશાહે બાણી, અને તે કામની
કદર બુજીને તે વીસ તીરનદાંએને મુખ હીરાથી મહેલો એક
એક ઝરી પાણી પાવ્યો પુલાહી અનીને તીર બક્ષીશ આ-
પીયો. તે દીનથી તે વીસ તીરનદાએ તે તીર, મરતબાની ઇન્દામ
ઇલાહી તરીકે પોતાના બાહસના મથાલે મુજ્તા હતા. તે રાતના
ચોડી પેહોસ કરનારા તે તીરનદાએમાંના મેં એક આ
નામદાર ખલીફ તે ઇન્દામ મેલવેલો આ પેલો બેસુલો વીર "

એવું કહીને તે દબદબા બરેલા મુસલમીન ખાલીફ અને તેની
દરબાર હજુર ચેસમેની રાયાનીમાં તેણે તે તીર પોતાની પી-

કન્યા ભાથરાન્યા મથાલેથી ઝપક કરતો કાઢીને રબ્બુ કર્યો. ખાલીફે તે તીર જોયા પછે સંધા મીજલશીઓ એક પછે એક તપારી તેના ઉમદા અને ખારીકીના કામ અને ભારી હામથી હંધ રહેઝ્યા. આગલ માફકજ ખલીફ તે તીર પોતાનો કરવાની ખાએશ કરે છે તેવામાંજ ઇરાનીએ ભારી તવાજેથી તે મુશલમીન ધરમના વડા હજુર ભેટ મુક્યો. તે ઇરાની શાહનશાહ નૌશીરવાનના દુખમાની નીશાન જણાવા જખાં ખોલે શું કે હાફને તે હેવાલ જાણવા શુખોહ વખત મીજલશ નેમી. રાગરંગ ભારી થયા. ખાનાના ખુમચાથી ખાનાનું દેવાનખાનું મગ મગ બન્યું. મીજલશ ખાના ઉપર ગઈ. પેલો ઇરાની પોતાના ઉતારા ઉપર તવાજે બજવી ચાલ્યો. ખાનાથી ફારગ થતાં મીજલશ મચી. સમશધરોએ શરોદ ખેંચ્યા. પેલા ઇરાનીની છટા ને ઢપ ઉપર ગાયન તરત જોડયાં ને તરતજ ગવાયાં—ખાલીફ તેથી ખુશ થયો, તે હોમાયુને ઇરાનીની બેહદ તારીફ કરી.

ઇરાનની મરદ ખાલીફ હાફન-અલ-રસીદને આદેલ નૌશીરવાનના દોષમાની નીશાની આપી તે જોવા લઇ જાયે છે.

ખાલીફની મીજલસ મદાયુનમાં ખામદાહની નીમાજ પછે ભરાઈ, તાંહા પેલો ઇરાની તે મીજલસમાં આવેઝ્યો, તેને ભારી મરતખાથી ખાલીફે સુનાની ખુરસી આપી. તમાંમ ઇસલામી દરખારીઓએ તે ઇરાનીને અજાએબીથી ઇજત નવાજી, સબખ કેશરા નૌશીરવાનના દોષમાની હકીકત જાણવાને તેઓ ખાંતી

હતા. પેહલાં ઇરાનીએ આલુખાણુ નેધાહ કરીને ખાલીફ તરફ નજરં ઠેરવી. તે બેલીઆ અગાઉ પાદશાહી અદબ બબલા ખાતર ઉઠીએ, હાકમથી બેઠો અને અંદેશાથી જખાં ચલાવી કે—

“ઓ નવીનવાઈના શોખી જેહાંપનાંહ, આદેલ નૌશેરવાનનું દોષમું સામેથી દીસતા કાફ ઉપરના ખીબા ઉંચા કાફ ઉપર હઈથી સાત ફરસંગની મંજલે છે. પાયો તમામ સંગે મર-મરથી લીધેલો છે. ઉપરથી તે દોષમું તમામ કુનદનથી બનાવેલું છે. તેની ફરતી દેવાલ ખાલેશ ચાંદીની છે, તે અંદર ગોહરલાલ માણુક મોતીએ તે નેકનામના નેઆગોંનોની સખીથી દેવાલ રોનકદાર જડેલી છે, જેથી તે સીહા ગુમખજ આફ-તાબથી રોશન થતા દીન મીશાલે ઝલકાટમંદ છે. તે દોષ-મામાં તમામ ગંજ ખજાનો તથા બેસુલાં હથીઆર વચે એક ખીલોરનું તખત છે તે ઉપર શાહાનશાહ નૌશેરવાનનું તન તમામ જરી દેખાહેના કફનમાં ઢંકાયલું ફરમાવેઆ પરમાણે મુકયું છે. તમામ તન આદેલ શાહનું તમામ પાદશાહી જહ-ગોરના સાંજમાં ગરક છે. ઓ નામદાર ખાલીફ કોઈ કેહશે કે કેશર નૌશેરવાન તખત ઉપર જીવતોજ બેઠો છે ! તેના માથાં ઉપર કદીમ બેસુલું તાજ જેબદાર છે. તેના તન ઉપર ભારી કીમતની દવાઓ મસબેલી છે કે તે તન કોઈ વખતે પણ બગડી નહીં બાએ. તેનું બદન તમામ અંદરથી ઉમદા અર-કોથી ભરી નાંખ્યું છે, કે તેમાં કોઈ બતનો સરો નહીં લાગે. જેવો તે જીવતાં તખત ઉપર બેસતો તેવોજ તે હાલમાં પોતાના

દોષમામાં તખતનશીન છે. જેવારે તે શાહાનશાહનો પાંકે થયો, અને આ ભેવફા જમાનાથી હીસાબ ચુકતે તે નેક કેશર હસતીમાંથી ઝુમ થયો તેવારે તેને દોષમા ઉપર લઈજતી વખતની પચદસની બે હાર આ મેહેલથી તે આખર કરાર મેહેલ તલગ જમની ડાબી ફક્ત શાહબાદા અને મુલકોના હાકમોનીજ લાગેલી તે વચેથીજ તેનો જનાએ મુશકેલીએ જઈ શક્યો. તે વખત કોઈ હીલી હાલી પશુ શક્યું નહી.

કરોડે ખલકતથી તે વખત તે સામેનો પાહડ અને તેને લગતી સરહદ એવી ચીકાર કે કીડીને જવાનો મારગ નહી રહેઓ. ગાવીઆની કુડો ઉડી રહેઓ હતો. હજારો જવાંમરદો આંસુથી ગળતી ચશ્મો સાથ, હજારો નાજની બાબે બાળ પીખી રહેલી, હજારો, શાહબાદીઓ તન બદન પીખી પછકાઈ પડેલી લખોલખ ખલક પોઘરો ને બારી કરતી, લખોલખ સીપાઈ બચાઓએ ગીરેબાંન ચાક ચાક કરી નાખેલા, હજારો દરબારીઓ દરદથી રૂદન કરતાં, ને હજારો અચાલ કાપી નાખેલા બેરકા ઘોડાઓના દરદનાક અવાજો, એથી બ્લેજે તે વખતરોજે સ્તાખેજ મચ્યો હતો. હવાએ તાંહાં આવી ઠંમ થઈને તે શાહનશાહના ગમમાં ખુનું પકડીયું હતું, વાદલે તેના ચમથી ખેતાનું બદન ટપકાવ્યું હતું. પંખીઓ રૂદનના શરોદ લાંબાવી કબજીત કરી રહેલાં. પશુઓ તેના અદલ ઇનશાહની ખુબી ઉપર નેલા પોહોંચારી ચુપ હીલગીર ઉભેલાં. તે દીન આ વખતથી માહરી ચાદલસત મારી ચશમમાં લાગે કરે છે "

આ વાતથી જો કે પેલા ઇરાંનીની હીમત નખાવી ચાલતે જો કે આંખમાં આંશુ આવી જતાં વાર ના લાગતે એવો હીંગામ હતો, કેમકે તે ભલા ઇરાંનીને તે જમાનાની પોતાનાં વતનથી બચોજલાલી, દબકબો, પાદશાહી અને જવાંમરદી યાદ આવી, તેનો સીનો તે હોંકરાથી ઉપસવા લાગે, તેપણુ ઇરાંનીના લોહીને લાએક રીતે ચાલવાને પકડે કરાવ ભરેલો રહો. ના તેણે કાંઈ નબલાઈ કે નીરાસી દેખાડી. ના તે કગલી પડ્યો કે રડી રહેયો. એક સાધારણુ દેખાવની યાદ માફકજ તે હીમતથી ટકયો, તેણે પોતાની પાક ચશમનું સફાઈદાર આશું મુશલમીન મહુજબના ખાલીફ અને તેની દરબાર હબુર નાખવાને અફસોસ ભરેલું વીચાર્યું. તેનો તોર આ વીચારે ખીલી રહો.

તે આગલ કરતાં બેવડી હીમત તેમ દલેરીથી બેઠો રહો. તે આગલ કરતાં હમણા ઘણાજ ગંભીર અને લાયક જોસામાં ઉસકેશ્યો. ના તેણે ખાલીફને ધીકારયો કે ચાહો. તે તો ઇરાન અને ઇરાંની—એ સંબંધવાળા વીચાર ઉપરજ શુભ સરીખો ખની ગયો. અસલ પરમાણેજ વાત આગલ ચલાવી કે.

“એ મુબારક ઇકબાલનાં ખાલીફ તે ગજબનાક દીને આફતાબે આશમાંન ઉપર આવ્યાની હીમત કરી નહી, તેપણુ ખરે માફે તંમ ભરેલો ચઈને સીફાઈમાં રહ્યો; આ મદાયુન તો બાણે ખાપ વગરના નાહના છયાં મીશાલે રદતું રવડતું દેખાવા લાગુ. જોકે આજ આ શેહેર મદાયુન તમાંમ જાતની હાલ હવાલીમાં ગરકાવ છે, તેપણુ તે દીને જેવું બરગસતે લાગતું નથી. તે

સહ આજ તમામ જંગલી ઝડીથી ભરાઈ જઈને જંગલી ફાડી ખાનાર બળુષરોનો મુકામ બન્યો છે. ફક્ત તે દીન હું તે નેક શાહાનશાહની અવલમંજલધાહ જેવા ગયો હતો તે ચોવીસ મોહટા પાહાડે મને વીટાવા પડ્યા હતા. તે જગા આજ ઘણીજ મુશકેલ થઈ પડી છે, કે માનવી ભાત જઈ શકે. આજ ગમે તે કરતાં પણ કોઈ ઇનશાંનની તાકાત નથી કે તે કેશરનાં દોષમાં પાસ જઈ પોહોંચે. એવી બોકટ સહ અને બીઆમની ઝડી તેથી નાંહાં જતાં કોઈ સલામત રહે એ ઉમેદ આજની નકાંમી છે. બીજું એ હકત-અકલીમની ખાલીફ, શાહાનશાહ નૌશેરવાને દુર અંદેશથી પોતાનાં દોષમાં જેવા શુભખમે બીજા સાત પાહાડે ઉપર બનાવી માનવીને ભોરબ્યા જેવું કર્યું છે કે નકામી રીતે તેના એકાંત પડેલાં તનને કોઈ કોઈ દુશ્મન પાદશાહ ઇબ્ત નહી દે.”

ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રશીદ અને તેની દરબાર ઇરાંનીની વાત સાંભળી હેરત રહી. સર્વએ પોત પોતાનાં મનથી વીચાર કરીને તે જેઆલ તણ દીધો. કોઈની હાંમત પોતાના ખાલીફ સાથે જવાની ચાલો નહી. દાનાષ દરબારીઓએ ખાલીફને સમજાવો એ અત્તએબ શોખથી વાળ્યો, અને સર્વ જને આ વાત કાદનાર આગલા દરબારે ઉપર પોતાની ઇતિસાહ બતાવી. તમામ દરબારે તેની ઉપર તાનાજનીને ધીકારનો વરસાત વરસાવેઓ. ખાલીફ વચમાં તરાશથી ન પડેઓ હતા તે તે ઇસલામીઓ પેલા નવી નવાઈના સોખપર ખાલીફને લાવનાર ઇસલામી દરબારી-

નેા જાન લેતે, બારે તમામ દરબાર ઠંમ થઈ, અને પેલો ઇરાની ખાલીફ તરફ નેઘાહ કરી રહ્યો, તેવારે ખાલીફે જ્યાં ખેલી કે.

“ ઓ દુનીઆ જોઈ વલેલા હેરત કરનાર ઇરાની તે નેક શાહાનશાહતું દોખતું હું જોયા વગર રેહનાર નથી. માહરી મરજી પરમાણે થવા સારું કોહેકાફ ખોડવો પડે તો તે ખાતર માહરો ખબનો હાજર છે. જોઈએ તો સાત નવી નવાઈના દરીઆવો કાંચ નહી વચમાં આવતા. પણ હું તે સુશકેલી તાલનાર થવશ. જમે એવા દરદ ને આદત ખમીને જતે તે નેકનાંમ આદેલ (જેના રૂહ ઉપર ફીરસ્તાઓની ચોક્કી અને નબીઓની દેખરેખ હોજે કે) જોયા વગર રેહનાર નથી.

ઓ જેહાંન પામેલા ઇરાની, જેથે તે માહરી પાસ માંગ, મારૂ રાજ, માહરો નાંજ, માહરી સતા, તમાંમ માંગીને કામમાં લાવ, પણ એકવાર તે આદેલ અશોને સેજદો કરાવવા ખાતર માહરો રાહબર થા.”

ખાલીફ હાફ્તનની જુબાની ઉપર તે ઇરાની દાંઝ રહેઓ. તે અંદેશાથી થોડો વખત ચુપ રહ્યા પછે જાણે કંઈ એક ખોહેલી બાબતથી નવાજેસ પામેઆ જેવી ઉલટમાં આવી બેઠ્યો.

“ મોહટા ખાલીફા; નોકરોને હોકમ કર કે સામી રાહની ઝાડી કાપી તે સારૂ કરે; અને ચોકરીઓને તાકીદથી ફરમાવ, કે બારી ચોકશી ને હોશીઆરીથી તે દરમ્યાનથી નીકલતાં ખુન-ખાર જાણુવરોને બેબાન કરે. રાહનો સામાન તઈઆર કરાવ કે જેઓ અકદસ હોમાયુન સાથે સોબતમાં રહે તેઓને કાંઈ ખલલ

ન પોંહોંચે. બ'દો કારે છે કે આપ નામદારની મુસદ્દા બર આવશે. બ'દો હજુરમાં લોમીઓ રહી તન બ્બન ફીદા કરશે."

ઇસલામી દરબાર ખેઆલમંદ થઈ. ખાલીફ તેઓથી આજુ-રદા થયલો હતો તેથી તેઓની મરજી ઉપરાંત તેઓના નાસજી કરેઆ નહીં. ઇસની તથા વજીર બાફર તથા પેલો ઇસલામી દરબારી તથા મોબેદ અને એક ખીદમતગાર સાથે તે તઈઆર થયો. ખુશખો ગોહરો અને ખેશુમાર મોતી અને જર જહ-વેરનાં ઉત્તમ કપડાંનો બાદશાહી પોશાગ બનાવી લેવા કહ્યું. મુશક, અંબર અને અતર મુમાર તેના સાથે રાખ્યું.

બરે ખાલીફના હોકમ પરમાણે ફરમાબરદારોએ પેલી અડી કાપી રહી સાફ અને શેકારીઓએ ખુલ્લુખાર બાજુવર મારીને દેહસત દુર કરીઆની ખબર ખાલીફને પોંહોંચી, તેવારે એક મુબારક રોજે મુબારક વખતે આફતાબ શેશાંન ચતાંજ તે પાદશાહી ખાસ રસાલો લઈ હાડૂન પેલા ઇસની મરદ પાછળ ચોડેસ્વાર થયલો આગળ વધીઓ.

પવન તુફાંન બરેલો ફુકતો હતો, અને આફતાબને ધુબ-વીને ઘસડી જતો જણુતો હતો. પેહેલોજ શોહોરાકે એવો થયો કે પાહોડોના પહોડો ઘસડાઈને આફતાબ ઉપર જઈ પડીને તેના કટકા કરી નાખશે. એમ ખાલીફ બેતાં ખુબ ચોકચો. તેને જીવ હીમત હારતો જતો હોય એમ જણુયો દરબારી તે ઘના એટલી તેથી બેપરવા પણ ખીદમતગાર બંબરવા લાગે, "નાલેવા દેવા બાજી બેઈને મીહોતના પંબમાં ખાલીફ લઈ બાજે છે

તેથી હું ખાઈ હું કે જો દેવાનો બન્યો." પેલો મોઝેલ તે હીન ઉપર શીશ એટલે જાન આપવાને તઈઆર. પણ પેલા ઈસાની મસ્તની દલેરી અને થોડો ફેંકવાની છટા ચોરજ હતી. તે બેઠેહસત ચાહુમ થોડો ચલાવતો, અને વસ્તીથી ભરપુર ચેહેરમાં જેમ બેઠે-હસત ચાલીઓ જાએ, તેમ પાહાડે ને બીઆબાનો તે પવનના તુફાની સપાટમાં પસાર કરતો પંખી મીશાલે ઉડી રહતો હતો.

તેની તોપના પીછ ઉપર હાફનની નેધા હતી. તેના થોડાની ચાલ ઉપર તે અજાણેબી પામીને વીચારમાં પડેઓ હતો. ઉમે-દની મોહોર લાગી હતી, પણ ફળ કેલું નીકલે છે તે જોવાને હાફન બહુ ઇનતેઝાર રહતો હતો.

**ખાલીફ હાફન-અલ-રશીદ આદલ નૌશેરવાનના
દોષમા દરવાજે પાંહોંચ્યો.**

પાહાડે કુઝાવતો અને દેહેરતનાક ખાલી પડકો ઝોળંગા-વતો પેલો ઈસાની આદર જોશેરપની મીશાલે ખાલીફ હાફન અને તેના સોબતીઓને લેઈ ચાલેઓ. આ જગા સાધારણ દેખાવથી જોરાવર ખુદરતનો મગફર નમુનો હતો.

ઝહુનની નદીના ફાંટાં તે પાહાડે નીચે પસાર થતા હતા, અને ન જોએલાં તનહરોસ્ત રંગ રંગીન જન જતાવરોથી તે દેખાવનો ફળદેષ ચાહગાર તરીકે ચાહસ્તના પાના ઉપર પડતો હતો, કે ઉઘા તે કોહેકાફના સર ઉપર જતા માનવીને આ જમીન નજર ન આવે. કોઈ કોઈ ભારી ઉઘંજુ ખાલીમાં આફતાબની

મકદુર નહીં કે પોતાનું એક કીરણ પણ પેસાડી શકે ! જાડ
જાડી કાપીને રાહ સાફ કરેલી, પણ આબુખાબુ ગંભીર દર
ખતોના રાનથી હાડનની અકલ હેરત રેહવા લાગી. કાફના
શીખરે વાંદલાઓમાંથી તેઓ ઘોડે સવાર ગોચા હવાઈ આકારો
પસાર થતાં. ઘણીએક જગા-જગલ ખુદરત દમાંમથી ખીલી
નીકલીને ખેઆલ ન થઈ શકે એવી રલીઆમણી બનેલી
મોહટાં મોહટાં તુફાની પવનના જોર અજમાએશ કરવાને આ
આશમાનતાઈ લાગેલી પાહાડોની તોચ લાયક એલાજ હતો.

માનવી તાંહાંથી પસાર થાએ એ વીચારવું ફક્ત ગરૂરી ભરેલું
કહેવાય. જાંહાં એક પલનો ઠેકવેલો નેજારો દેહેશતે હાડે હાડ
ધુળબ્યાં આગલ ગરક કરે એવી દેહસત ઉપજવનારો ખીઆ-
મણે ખુદરતી બાગ, પાહાડો ને કોહ ને નહીઓથી મગજે
તમર લાવનાર; તાંહાં ઇનશ્આનની શું મકદુર ! કાળા અને વેશન
કોહ ઉતારતાં, અને રોશનીથી ચમકાત ભરેલાં મથાલે ચઢતાં
ફરસંગ દર ફરસંગ આગલ ચાલ્યા.

સાંજ થઈ હતી, બહુકદાર રોશની ફેંકતો માહતાબ મશ-
રકથી ખીલી નીકલેઓ હતો તેવું નુર પેલા દરામના પાહાડી
રસતાને ચળકતો દેખાડીને પલે પલ રાહબરી કરતું હતું.

વીસામો લેવાને લાયક કોહમાં પેલા માહીર ઇશનીએ આશા-
એસ માટે હાડનને જણાવ્યું, કે એકએક તે કોહમાં એક છાંઓ
પડેઓ. એક લાંબો પણ મરકુત આકાર તેઓ સામે આવી
હોકમથી ઉભો. યોગ વખતમાં તે હીલીઓ, પછે તે સીધા

એક ખુલ્લું પાછાડ ચઢી ગયો. તેણે પેલા ઇશિનીને કેશર નૌશે-
રવાનનાં દોખ્ખાનો સીધો રસતો ખતાવ્યો. ઇશિની હાડનને
સુકી તે પાછલ લાગ્યો. કે પેલો આકાર એક પછે એક ખુલ્લું
પાછાડો કુદાવતો ચાલ્યો. તે આકર આગલ અને ઇશિની પાછલ
એમ હાડનની નજરથી તેઓ ગુમ થયા. પેલો ગંભીર આકાર
લગ્નએક ટેકડા, ખાહી ચઢી ઉતરી એક ઉંચા ગુંમખજ પાસ
હરી બેઠો. પેલો ઇશિની તે પાસ આવતાંજ નમી દોળાવું બેઠો,
અને ખારીકીથી ટીકી જાય છે, તો એક ખુજરોગ પણ ખાધુર
પેહેલવાની ખમીરનો ઉંચો ગસર જેવો માનવી દીસ્યો. તેના
બદન ઉપર જંગલી ગોરખના ચામડાનો પેહેરવાસ હતો, તેના
હાથમાં ખરા એલમાસની શમશેહેર નાગી ચમકતી હતી. તેના બરેને
સરના બાલ બરફ મીશાલના સફેદ તે ગુસાથી ઉભા થયલા,
અને તેની છુની આંખ ઝાંખી હોવાને બદલે એવી તો તેજ
હતી કે ઉંડાંમાં ઉંડી ખાહીને તલીએની ચીજને બેઈ શકતી
હતી ! તેના હાથ ઉપર માંસની તો કાંઈ નીશાન જણાતી ન
હતી પણ તે ફક્ત એવો તો પોહોળાં હાડકાનો ખુદરતી બનેલો
હતો, કે ફક્ત તેવોજ જે ઉપર જઈ પડે તો હરીફના બદનનો
ખુરદો ખુરદો કરી નાંખે, છતાં એવી તેજદાર શમશેહેર તેણે
નાગી પકડેલી કે આશાનીથી શકત સંગને ચીબરાંની મીશાલે
કાપે ! જે મુસ્તકીમ થઈને તે ઉભેલો તેથી પેલા ઇશિનીની
હીમત ધડીભર હતી ગઈ. કેશેશમાં તે નીખ્જ થઈ તાંડાંજ
બેબન પડે એવો નીરાચ થયો. તે બેફાંમીમાં ઉંચા મથાજેથી

ગગડી પડીને બાણે હમણા નીસ્તી થયો ! પણ તેટલામાં પેલા ઇનશ્ચાન કરતાં હવાને વધુ મલતા આવતા આકારે તે ઇરાનીને સલામ કરી. શમશેહેરનો અમકાત નીચે પડ્યો. તે શ્રીદા જેવો દીસ્યો.

“ ઓ ઇરાની પેહેલવાન ઇરાનની શાહાનશાહાત ગુમ થયા પછે આજ એક ખરા ઇનશ્ચાનને મેં આ દરામણી સરહદમાં જોયો ! શું તું ખાલીફ હાફન અલ રશીદને કેશર નૌસેરવાનની અવલમંજલયા દેખાડવા વાસતે લાવ્યો છે ! ”

હીમત મેળવી “ હા તે આ જમાનાના નામીયા ખાલીફાએ મને બેલાવી તેથી વાકફ થઈને તે આદેલ નૌશેરવાંન જેનાં મુખારક નામ ઉપર ઇરાન શ્રીદા હોજે, અને જેનો વાસો બેહેસ્તાનાં પેહેલાં મથકમાં રહેજે, કે તેની દોખમ ભેવાની ઇનતેબરીમાં તે દેવાના જેવો થઈને સેજડો કરવા આદે છે. ”

અને શું તું તેનો સહખર ! હા: હા: આપણો પાક મહજબ, વળી તે કરતાં પાકબદ નૌશેરવાનની દોખમ બતાવવી ! અને ખલીફના કદમથી તે જગા ઉઠલ પાઠલ કરી નાખવી ? પણ અફશોશ તે લેખ બેશક મરાયો છે, બેશક તેમ થવાને સરજત છે. ”

“ તારે શું મેં આ કામમાં જે કોશેશ કરીને તેની ઇનતેબરી પુરી પાડવાની હીમત ધરી તે વખાણવા જોમ છે ! શું તે જમાનામાં અગમચેતી થઈ ન હતી, કે ઇશલામી મહજબનો એક કાંમ તે આદેલ કેશરાની પાક દોખમ ભેઈને તે મર-

નાર શાહનશાહ તરફ હક અદા કરશે અને આવતા જમાનામાં તે ખાલીફ જશમાં નેકનામ ને મસહુરાત પામશે ? આ શું બનનાર વાત નથી ? એ તે બનનારજ હોય તો પછે તેની રાહબરી કરવામાં નેક થયું છે ? બોલ બો પાહાડી વસનાર બુજર્ગ. ”

“ બો તીરનદાજ ઇરાની, મેં તને બોલ્યો છે. તેં કર્યું તેજ ખડું છે. એક બાલના બનાવ પાસ તમામ કોશેશ ફાકટ છે. આ દહાડા ખાતરજ હું આ જગો નેમાયો છું, કે તે ખાલીફ આવે તારે તેનો રાહબર થાઈ તો બો નેક ઇરાની પેલા ઝલકાતમંદ કંચુરાબો બુલંદ હોખાય છે. તે કંઈ આપણા આદેલની ખરી હોખમ નથી, પણ પેલો છેક દુરનો સીંહા ગુમખજ તે અશો શાહનશાહની સાબુત દુખમ છે. તે રાહથી તું દુર પડીને લાંબી રાહ હેજગારીમાં ના પડે, વાસતેજ મેં માહરો હોખાવ તને દીધો. આ રસતે જતાં બામદાદ તે શાહનશાહના હોખમનો દરવાજો ખોલવાને તું ફતેહ પામશે. સાંબલ ઇરાની કે તે બેહશતી આદેલ કેશરાબો ભારી ગંજ ખબબો ખાલીફ ખાતર રાખેઓ છે, ખલીફ તે તેનેથી થયલી મદારતના બદલામાં બખશેશ તરીકે પામશે. હવે આ સામા દુખમના ગુખજમાં હું જઈ રહું કે પછે ઘટતે વખત થતા કઝકામાં હું તે શાહનશાહની હોખમ સાથ આ દુનીઆથી ફારેગ છું. ”

કે જેવો હોખાયો હતો તેવોજ ગુમ થઈ ગયો. પેલો ઇરાની ઘડીભર અફસોસ ને જંબલમાં ચકચુર રહેઓ, પણ સમજવા

માફક હાફને તે બામદાદ દોખમ ઉપર લઈજવા તાંહાંથી પવન મીશાલ થોડો ફેંકી ઉતારવાલી ખાહીમાં અરધી 'રાતને વખતે હસતે મોહ આવી લાગે. તેણે હાફને ખાબ કર્યો હતો, તેમાંથી જગાડ્યો. ખાલીફ તરતજ હોશીઆર બન્યો.

પેલા ઇરાનીએ પોતાના ઘોડાને તાંહાંજ બાંધ્યો. તે બોલ્યો-

“નામવર ખાલીફ હાફન આપણને હવે આ પાહાડી રાહ થોડે સ્વાર જરૂં સળવર નથી. પાઉંપેઆડા આપણે આપણા ઇરાદાથી જઈએ, અને તે શાહનશાહના દુખમાનો દરવાજો ખોલ્યે ! ”

ખાલીફે તે બાધુર ઇરાનીના સબુનોને તરત માન આપ્યું. તે પાઉંપેઆદોજ પોતાના સોબતીએ સાથ તે દરામણી ધાસતી બરેલી જગામાંથી પસાર થવા લાગે, ખાલીફે પોતાની છાંદળીમાં ન જાણેલા બુલંદમાં બુલંદ પાહાડો ચઢવાનો કશા કર્યો. ઇરાની તો ચીતા મીશાલે કુદતો યાકુમ જતો હતો. લગભગ એક પછે એક સાત બુલંદ પાહાડોના પેલા દુખમ જેવા કંચુરાઓ બામદાદ તલગમાં પસાર કરતાં એક પાહાડને ઠહણે ઉતર્યાં તાંહાં આરે પાસ નહી ફરેલો સામે એક બુલંદ પાહાડ નજર પડ્યો. ઇરાની તે નદીનાં પાણી પસાર કરવાના ખેઆલમાં હતો તેવામાં ધિલોજ ગંજવર આકાર તેની નજરે પડ્યો. તેણે પેલાં પાણી વચેથી મછવા સાથ તરી આવીને પોતાના મછવામાં પેલાઓને અંદર લેતોજ કે દુખમ તરફ ચાલ્યો. પલમાં પેલા પાહાડપર પોંહોંચી પોહોર ફાટવા સાથ દોખમને દરવાજો તેઓ આવી ઉભા.

ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રસીદ આદેલ નૌશેરવાનને શેજદો કરીં નવો પાસાગ પેઠાવેછે અને તે દોખામાં તે નામદાર શાહનશાહની નશીઅતો તેમ આધાહી સમજે છે.

તે દરવાજો ઝોખાંડનો હતો. તે ઉપર જરબફતનો પરદો હતો. તે ઉપર ખાલીફ હાફ્ઝ-અલ-રસીદે નેગાહ કરી તો “ જેલું વાવશે તેલુંજ પામશે ” આ હરફે વાંચવામાં આવ્યાં; પણ ખાલીફ તે પરદાને હાથ લગાડે શું કે તરતજ તેના પુરજે પુરજા થઈ ગયા ! ખાલીફે તો બનામે ઈજ્ઞના બાગે ખુલ્લું પોકારથી પોતાના દરત આદેલ નૌશેરવાનના દોખમના દરવાજા ઉપર મુકયો કે તે દરવાજો પલમાં ખુલી રહેલો. હાફ્ઝ તે દોખમાંની દેવાળ જોયો શું કે તે તમામ સુનારૂપાથી બનેલી; જે ઉપર બેસુલાં ગોહરના ત્રણવથી ઇરાનના ગુજરેલા શાહનશાહોની શખી ચીતારેલી, જેથી દોખમ અંદરથી ગોયા આશમાંન મીશાલે રેશન દેખાતી હતી. હાફ્ઝ તે જોઈને દંગ થયો.

તે બાહર પેલા સીપાહ ચોકીબાનને પોહોરા ખાતર સખીને મોટા હરખથી અંદર દાખલ થયો. દાખલ થતાં તેણે પોતાના સોબતીઓ સાથે દોખમાંની શીરીને શેજદો બજાવ્યો. જેવારે તે ખાલીફની નજર તે દરગ્યાન થરી, તેવારે તે જોયશું કે એક ખાલેશ બીલોરનું તખત તે દોખમાં વચોવચ મુકેલું છે, તે ઉપર શાહનશાહ નૌશેરવાન પાદશાહી દબદબાથી બીરાજેલો છે. બાણે બેહસ્તનશીન શાહનશાહના કાલબુદમાં એવ હોય

એ રવેસ તે હીસતું હતું. ખાલીફે આ હખ્કખા બરેલી તે આદેલની તખતનશીની નેતાંજ જમીન ઉપર સર ધસી શેજદો કર્યો. તે પોતાના મનથી તાઝુબ થયો કે આદેલ નૌશેરવાંન જીવતોજ લાગે છે ! તે ખાલીફે મજકુર શાહનશાહનો ભારી ડર ધર્યો. તે ઘણી ગંભીરતાથી તે તખત પાસ ગયો.

તેણે આદેલના તખતને માન ખાતર ખુશા લીધા. તે ખુબ રવેસ મરનાર કેશરને ભેષા લાગ્યો. કેશર નૌશેરવાંનને ગુજરવાને એક મુદત ગુજરી હતી, તોપણ તેનો ચેહેરો અને રૂપ જીવતાં આદમી મીશાલે શલામત અને કાએમ હતાં. બદન તેનું આજુ પણ અસલ માફક શલામત અને કાએમ હતું, સખખ તે તનને મોહોટી કારીગરીથી ખોશખોઈ લગાવીને રાખેલું હતું કે તે લાંબી મુદત સુધી તકે, પણ ખાલીફા હાડને નૌશેરવાંનનાં કકનને જે વખતે હાથ લગાડ્યો કે તે કપડાં ખાખ થઈને હેઠલ પડ્યાં તેથી હાડને તે બદલે ઊંચી કીમતનાં પોતાની સાથે લાવેલાં કપડાં તે ઉપર ઢાંક્યાં અને દોખમા ઉપરનો પરદો જે ખાખ થઈ ગયો હતો તે જગે એક ખીન્ને નવો પરદો ટંગાવ્યો. અને તે આખાં દોખમામાં કપુર તથા અખીર તથા ખીજી ઉનચીં ખોશખોઈ મેલીને તે જગે ખુશખોઈ બેઠેકે બેઠેક બનાવી.

પાદશાહ નૌશેરવાંનના બદનમાં કાંઈ ફેરફાર થયું હોય તેવું કશું જણાયું નહી, ફક્ત તેનાં કાંન ચફેદ થયલા હતા. એ નામવર પાદશાહનું 'ખુજર્ગ રૂપાંન બેઈને હાડને પોતાની આંખમાં આંશું લાવીને કોરાંનની એક આએત મોટા અવાજથી

બોલ્યો—“મેં જે કાંઈ બોલું છે તે પરથી બીજાઓ કે જેવાને ચશમ છે તેવાએ ચેતવણી લેવી. ” તે પછે હરૂનને પાઠશાહ નૌશૈરવાંનનાં તખ્ત ઉપર કાંઈ એક લખેલું જણાયું, તે પહેલવી ભાષામાં એક પેલા સાથ લીધેલા પહેલવી બુખાનના કામેલ મોબેદને હોકમ ક્રીધો જે તે વાંચીને તેહનો ખોલાશો સમજાવે. એ હોકમથી પાક દીનનાં મોબેદે તેહનો ખોલાશો કર્યો કે:—

નસીઅત—“આએ જેહાંન હમેશાં રહેનારી નથી વાસતે જે સખસ આ જેહાન ઉપર કમ ખેયાળ રાખે તેનેજ બુઝેર્ગ કહો. ”

“તું ફના થયા આગલ આ જેહાનનું સુખ ભોગવી લે.”

“તુંથી જે લોકોને ઉંચો મરતબો છે તેઓ પાસેથી જે બક્ષેશ મેળવવાની તું આસા રાખે છે તેહેવીજ બક્ષેશ તું તારેથી ઉતરતા મરતબાવાલાઓ પર સદા કરતો રહે. ”

“ અગર જો તું આખી દુનીઆ ફતેહ કરશે તોપણ નીવાન મોહોત તારીપર ફતેહ પામી તુને એકદમ છૂટીતી લેશે. ”

“ હોશ્યારી રાખજે કે તાહરૂં બખત તારી સાથ દગલ-બાહ નહી કરે. ”

“ જેલું કરશે તેલુંજ તું પામશે. તે કરતાં છુનહાર રેશ વધતી કે ઓછી પામનાર નથી. ”

ખલીફા હારૂને નૌશૈરવાંનની આંગલીમાં એક માંભેકની વીંટી એક તે ઉપર આ નશીહત કોતરેલી હતી કે:—

“ બુલમએરીદે—નેક્રીકરવાને શીખ—કોઈપણ કામ ઉતાવળથી ના કર. ”

“ અગરજો તું એક જ માન્યા સુધી જીવતો રહે તો પણ એક પગ કબાને ચાદ કરવાથી દુરના રહે. ”

“ તમામ સંસારી માયા કરતાં શેયાંણા અને અકલમ-દોની સોળતને કીમતી કરીને જાણુ. ”

પાદશાહ નૌશીરવાનની જમાણી બાબુપર એક શુનાનો બાબુ બંધ હતો તે ઉપર આ લેખ હતો કે:—

“ આ વરશનાં અરદીએહેશત મહીનાના ૧૦ મા રોજે માહરી દોષમામાં મુસલમાની મહજબનો મુરખી ખલીફા એ-આર નેક બલા અને એક બદ ખશલત મલી પાંચ આદમી-ઓને લેધને માહરૂં દોષમું જોવા અને મને શેજદો કરવા ખાતર તજદી લઈ આવશે. ”

ઉપલી આગાહી હેઠલ હાડૂન પોતાના બાપબપાવા તથા તમામ ખાંનદાંનનાં નામ વીગતવાર જોઈ હેરત રહો. હાડૂન પાદશાહ નૌશીરવાનનું દોષમું જોવા સાડૂ આવશે તે વીશે એક બીજી અગમચેતી હેઠલ લખ્યા પ્રમાણે કોતરેલી હાડૂને જાણી કે:—

“ એ પાદશાહ મને આખરૂ ઈજ્જત આપશે. અને જોપણ માહરૂં તે કેશર ઉપર કશું પોહચતું નથી, તોપણ તે માહરા હકમાં નેક બજાવશે, મહને નવા કફન પેઢાવશે તથા માહરાં દોષમાં દરમ્યાન ખોશખોઈ ભરેલાં અતર છાંટશે; પણ તેની સાથે જે બદ આદમી આવશે તે માહારી સાથે દગલબાજીથી ચાલશે. હું ખોદા-એતાલાને અરજ કરૂં છું કે માહારી એ-

લાદના એક માનવીને મોકલે કે તે એ ખલીફની મોઢોટી બફોરેનો બદલો વાળે અને તેહનાં કમીનાં શોખતી પર કીનો લીએ !! માહરા તખત હેઠલ એક કોટરેલો તખતો છે તે ખલીફએ ધ્યાનથી વાંચી તે દરમ્યાનનો નીરજીવ હલીયો તે મંબુર કરશે. તે ગંજખાનના શીવાએ બીબું હું આપી શકતો નથી તે વીશે તે નેકનામ મને દરગુજર કરશે.”

આ અજાણેજ વીગત જાણ્યાથી ખલીફએ તે તખત નીચે પોતાનો હાથ ધાળ્યો કે તેહાંથી એક કોટરેલો માણકનો તખતો તેને મળ્યો કે જે તખતો હાથની હઠેલી કરતાં મોહટો હતો. તે તખતો ઉપર કંઈક હરફો પેહેલવી ભાશામાં કોતરેલા હતા. મોબેદે વાચતાં હાડન ખાતર કીમતી હથીઆરોનો તથા બેમુળાં જહવેરાતોનો ખજાનો જે ઠેકાણે હતો તે તેણે જણાવ્યું ! જારે તે જહવેરાનાં ચરૂઓ ખોળી કાઢેઆ તારે તે ઉપર આ પેહેલવી હરફો કોતરેલા હતા.

“ ખાલીફ હાડને માહરી સાથે જે નેકી કરી છે તેના બદલામાં આ ખજાણો હું તેને અખશું છું, જે ખજાણો ખલીફએ લઈને મને માન આપવું.”

આ તમામ ગંજ ખજાણો જોઈને પેલા બુજરાગ ઇશલામી દરબારી હોશોન બીન મુલેમાનની નજર ફરી. તેણે પોતાના ખાલીફને હમાંમથીજ કહ્યું કે:—

“ એ જમાનાને હબહબા ભરેલા કરનાર ખાલીફ આ તમામ જર ઝવેર અને બેમુળાં ગોહરો જે દરેક એકેક પાઠ-

શાહતાની કીમતનાં છે, તે ગંજનું મુખ્ય માનવીનાં હાઠ પાસે શું કામ હોય ? હાકમ હોય તે એમાંના થોડાં એક 'હું' પોતે લેવું. ”

ખાલીફ આ રવેસના ઉલટી ઇમાંનદારીનાં સખુનો સાંભળીને હોશેન ખીન સુલેમાનને કેહવા લાગે કે:—

“ એ નાદાંત બેઇજત તું આ શું સુખન બોલ્યો ! બેવફા ને નીચ માનવી કરતાં પણ નાલાએક આલથી તે તાહરી આ બુજરેગીને દુખાડી છે. મોટા અને શાણા આદમીને આ માગણી ઘટે નહી. બલકે એ રવેસની નીચ માગણી કુટારા ચોરોનેજ છાજે છે.” આ ઉપકાથી પેલો રાજદરબારી શરમીદો થયો. ખાલીફ ગોસામાંજ પણ ખ્યાર ભરેલી નેઘાહથી પેલા બાધુર ઇરાની સાથે દોષમા બાહેર આવ્યો. તેણે પેલા ચોકીબાનને કેશર નૌશેરવાંનને રોજદો કરવા બોલ્યો.

શાહાનશાહ નૌશેરવાંનની આગાહી ખાલીફ હાફેઝ અલ-રશીદ ખરી પડેલી બેઠ. આદલ નૌશેરવાનનો ખબરો ને નશીઅત લઈ ખાલીફ તાંહાંધી પાછો ફરે છે.

પેલો બેદમતગાર સવાર અંદર જઈને બેતાંજ બેમુજ ગંજ ખબનાથી લલચાયો, તેણે તે મત્તા હાથ કરવા હબ્બર ખ્યાલ શકતી ચલાવી, પણ તે બેમુજો ગંજ પોતા પાસે છુપાવાને બેખમ ભરેલું સમજ્યો. તેણે પાપી દીલથી કેશર નૌશેરવાનના

ફાંનને શેજદો કર્યો, ઉઠતાં તેણે પોતાની નેઘા તે મરનાર શાહાનશાહના તન ઉપર ખારીકીધી કીધી. તે વખત તે મુશલ્-મીનની નજર તે અશો ફવાનની આંગળીએ પેહેડેલી બેમુળી વીતી ઉપર ગઈ. તે તરત તેણે હીમતથી કાઢી પોતાના બખ-તરમાં છુપાવી, અને પાછો ફર્યો. ખાલીફ હાફ્ઝ અલ રશીદ તે ખેદમતગારને જોતાંજ પાંખી ગયો, કે તે જુરાં આદમીના ચેહરાનો રંગ બીલકુલ સપેત માર્યો છે, અને તે તકશીરવાર ચેહરાથી જોય છે. આ રવેસની મરહુમ શાહાનશાહની આ-ગાહી ખરી પડેલી સમજીને હાફ્ઝ અજબ રહ્યો. તેણે તાલથી પોતાની સાથના પેલા ઇરાનીને કહી જણાવ્યું કે:—

“ નેક કેશર નૌશીરવાને જે અગમચેતી અને જાણુ કરી છે, તે તમામ ખરી પડી છે. તો તે અગમચેતી પ્રમાણે આ-પણી સાથ એક જુરૂં માણસ આવ્યું જોયે, વાસતે તલાસ કરીને તમામ જણના બદન ખોળ્યે કે કોણે તે નેક શાહાન-શાહ સાથ જુરાઈ ને લાલચથી મરગરજાન ગુનાહ કર્યો છે!”

ઇરાની તે સાંભળી તવાજો અને અદબ બજાવીને બોલ્યો કે:—

“ એ જોહાનના નામવર ખાલીફ આપણે તો પાંચજણુ સાથ દોખમ દરમ્યાન ગયા હતા. આપ નેઘાહ હજુર શેજદો બજાવી ફર્યા હતા. પણ પેલો ખેદમતગાર તનહા ગયો છે તેને તપાસવો લાજેમ છે. જો તે તપાસમાં સપડાય તો તે નેકનામ હક અદલ નૌશીરવાનની અગમચેતી અજાણેખી પમા-ડનાર ઠરે છે. તે એજમતી શાહાનશાહે જે પોતા બાબે કહ્યું

અને જણાવ્યું, તે બરે રેસ તફાવતે પણ ઉલટું કર્યું નહીં તે કોઈ પાપી ને રત્નજો માણસ આપણા દરમ્યાન નીકળવોજ જોએ. હું ધારું છું કે ખેદમતગારે દેખાનતમાં ખેદાનત અને જાનપર જસતી ઉપજાવી છે. તેના મોહનો રંગ તેના કામની કાલજ કેહનાર પકુ કીમીજી જણાય છે. ”

ખાલીફે ઇરાની બુઝર્ગની ખાહોશ જુખાનીથી દંગ થઈ તરત હોકમથી ખેદમતગારના ઝાડા લેવડાવ્યા, કે ઇરાનીએ કરેલી અટકલ રાસત કરી. ગોયા તે ઇરાનીએ તે વખતે આગાહી કેહવાનો દાવોજ સાબિત કર્યો.

ખાલીફ પેલાં ઇરાની મરદ સાથે હીલગીર ચેહરે પણ ભારી હોશ્યારીથી દોખામાં પાછો ગયો. ફરી શેઝદો બળ્તબ્યો. ફરી તે બનાવે ઇજદના નામથી ઉઠ્યો, અને મરનાર આદેલ નૌશીરવાનની આંખોએ પેલી બેમુલી અંશુહી પેહલવી પેલા અખસકે ઇરાની સાથે બાહર નીકળ્યો કે લરજો થઈને જમીન હીળી.

જાણે જેહાન ગરક જતી હોય તેમ આશમાંન ને જમીન ફરવા લાગ્યાં. પેલો અસલી લાંબો આકાર તેઓ પાસથી ફરી ગયો, કે એક વાદળ ગરજે તેવો મોહટો કડકો થયો, એક ગેબી અવાજે હાડનને શલામ બજાવી કે તે દોખમ માનવી જાતની નજર અને માનવી જાતની જેહાંથી ગુમ થઈ. ખાલીફ, ઇરાની અને પેલા ચાર શખસો તાજુબ થઈ જોતા રહ્યા. સઉ પાહાક સરખા થતાં પવનની જંગલી ખુશબોદાર ઝરી તેઓને વામવા લાગી. ખાલીફ પોતાના મોજેબ બરેલા ઇરાની શોખતી

સાથ પેલા ખતાવેલા ખબ્બાની ખોળમાં મશગુલ થયો. અને બારે તેનો પટો હાથ લાગે તારે તે ખબ્બો બગદાદ મંગાવી લેવાના ખાસ હોકમ તેણે પોતાના ચુનન્દ શરદારો ઉપર કર્યા, કે તેઓ જોઈતા શરનખમ સાથે બેલ બેલતાં તાંહાં આવી લાગા. ખબ્બાનું એક સંગેમરમરનું બાંધેલું એવાંન હતું તે દરમ્યાન પાંચ ગંજ પોલાદી હથીઆરના, દશ ગંજ ખાલેશ સુનાના, વીશ ગંજ બેસુળાં ગોહરનાં તે દરમ્યાન એક બેસુળા માણુકની તખતી લગભગ ચોરસકુટ હતી, તે ઉપર ખુશ પેહેલવી ખતે લખેલું હતું તે મોબેદે વાંચ્યું કે:—

“ જેને પાદશાહી નહી, તેને કાંઈ દુનીઆની લેહેજત નહી. જેને પૈસો નહી તેને કાંઈ આબડૂ નહી. જેને ઘેર ફરજન નહી તેને કાંઈ ખુશી નહી. ”

બીજી તખતી ખાલેશ ગોહરની હતી તે દરમ્યાન મોબેદે વાંચ્યું કે:—

“ જેટલું તું દુનીઆમાં પેદા કરે તેટલું ખા અને બક્ષેસ કર, જમાવ કરેલો ગંજ જોઈ તારાં ફરજન કીનામાં ઉશકેરાશે, અને એવાં તોફાન ઉપર ચડશે કે તાહરો દીનપણ ચાદ કરશે નહી. જે ફરજન ઘણો ગંજ પામશે તે ઘણો ખુશી થશે. જેને થોડું મળશે તે દુઃખી થઈ તને સુઆ પાછળ બદ બેલશે, વાસતે મેલવે તે ખા પી અને બક્ષેસ કર. ”

બારે ખબ્બો ખોલ્યો અને તે બાહર કાઢ્યો તારે તે દરમ્યાન એક પાદશાહાતને જેબ દેનાર બહુ બેકીમત પાંચ

ખાજુવાળુ તાજ હતું. તે કીમતી ગોહરો જડીત તાજ ઉપર પેહેલવીમાં નશીઅતો હતી, તે મોત્રેદે વાંચી કે:—

ખાજુ પહેલી—“પોતાને પીઝણુનારાઓને મારી ચલામ કહે. હરેક કામ શીઝ કરવા આગળ અંજામ વીચાર. કોઈ ઉપર ધસારો કરવા આગળ પાછળ હટવાના મારગની ભેગવાઈ કરી રાખ. કોઈને પણ હકનાહક દુખ દેવાથી દુર રેહ. સંધી ખલકતનાં સુખનો ઉપાંચ કર. બીજાઓને દુખ દેવાની શક્તી એ ધન-શ્યાન તાહરા પોતામાં સમજી તું મોટાઈ ના માણ. ”

ખાજુ બીજી—“કાંઈ પણ કામ મંડાણુ કરવા આગળ બીજાઓની મસતહત લે, પણ તે પુરૂં કરવાનો ભડસો અજાણુ ઉપર ના રાખ. પોતાની જાંઘાની માટે પોતાની દોલત અને પોતાના ધરમ વાસતે જાન પ્રીદા કર. નેકનામી મેળવવા વખત ખરચ. દોસત મેળવવા સજુરી પકડવા શીખ. ”

ખાજુ ત્રીજી—“ભાગી તુકડા થઈ જનારી, ચોરાઈ છુટાઈ ગુમ થનારી, ખળી જલ્દી ભશમ થનારી, એવીજ ચીજ તે વાસતે બીલકુલ તું અફશોશ ના કર. પારકા ઘરમાં હરગીઝ હોકમ ના ચલાવ. તાહરી પોતાની શેટલી તાહરા પોતાના બીસતરા ઉપર નીઆમત સમજવાની તેવ રાખ. એરત જાતના ફાંદામાં નાં ફસ. ”

ખાજુ ચોથી—“બાદ કબીલાની છોકરી સાથ લગન કરવાથી વેગળો રહે. બેશરમ સાથ બેશવાથી પરહેજ રેહ. કબી સુખરનાર નહી એવા જે બલીમાં ગીરફતાર થયેલાં તેઓથી દુર

રેહ. મેહરખાંનીની કદર નહીં બુજનારાએ સાથ મળી બેશબા અને વેહવાર પાડવાથી પહાત રહે. બીજાના અશબાબ ઉપર લાલચ ના પકડ. પાદશાહથી સાવધ રેહ કે આતશ અને પા-શાહ ગોચા એક ખમીર છે. તે સગગીયાથી પોતાની આસ-પાસનું નામ નીશાન નાબુદ કરે છે. તું પોતાના તેમ બીજાના ગુણની કીમતની કદર સમજ. મોહોટા સાથ લડવાથી મોકુફ રેહ. ”

બાબુ પાંચમી—“તખત તાજદારોથી, નાજની એસ્તોથી, અને શાહેરીના કરનારાઓથી ડર. કોઈની અદેખાઈ તેમ એબ ધરવાની આદતથી હાથ ઉઠાવ. સુખી રેહવાની તેવ પકડ, ગુસો ના કર કે તે કરવાથી તાહરે ભવ પસતાવામાં ગુજરશે. તું પોતાના કુટુંબની અબલાઓને ઇજત મરતબાથી રાખીને મેહે-બાનીથી ઉધાર. રોપ નવું બી તે ઝાડમાં ખીખી મોકું થઈ કોઈ હીન તુને કામ આવે. ખરચ કમાઈ અંદર રાખ. પગ જોઈ પાઠરણું તાણુ. બનતું કામ બબાવ.”

હાફિઝ-અલ્લ-રસીદને પેલો ઇરાની બુજર્જ બેમુલી નવાબેશ કરી પોતાને વતન પાછા ફરે છે. હક નૌશૌરવાન આહેલના ખખના સાથ ખાલીફ બગદાદમાં હાખલ થાય છે.

કેશર નૌશૌરવાનનો બફેલો બે કીમતી ગંજ અને તે કરતાં વધુ બેકીમતી નશીદતનો જઠો એથી તે ખાલીફ કેઆનીઓ

બાએ હેરતમંદ મત બાંધ્યું. તે પાહાડ કોહથી ઘેરાયલું મોહડું મેદાંન ખાલીફના મન ઉપર કારી અસર કરનાર થયું. તેણે ઇરાનીને જોઈ કહ્યું “ ઓ બાધુર ઓલાદી જોયે તે તું આ ગંજ ખબલ્યામાંથી માંગી લે. તારી હીમત અને ઉલટથી મેં માહરી મુરાદ પામતાં આ ગંજનો હદીયો મેળવ્યો. અબ્બ-બીતો એ છે કે જે ગંજ ખબલનાની રેસ કોઈપણ પાદશાહ જીવતાં ખીબ પદશાહની મુલાકાતે ન નવાજે તેવો બેમુજો અને બે બેશુમાર ગંજ તે તુરી નૌશેરવાને પોતાના મોહોત પછે મને નવાજ્યો ! ઓ એજમતી ઇરાની જોયે તે તું લે કે ખાલીફને પાછલો જમાનો બેકદર નહી ગણે. તાહરી હીમત અને જંતળ જેહેમત એટલી થઈ છે કે કદાચ માહરી પાસ ખીજે ગંજ આ વખત હોય તો તેથી તું ખુલંદ કદના ઇરાનીને નવાજવામાં પછાત નહી પડું, પણ એટલું માયુ છું કે આ તખતી કે તાજ કે માણુકનો દુકદાનો ખ્યાળ નહી કરે. ”

તે શખુન સાંભળતાંજ ઇરાનીએ ઝડપથી હાડનને શેજદો બનાવ્યો, પછે પોતાના બખતરની કરી ખોળીને એક ગોહરનો પાસાદાર ગોળ દરો કાઢ્યો, જે આપતાં આપતાં બોલ્યો ને ચાલ્યો કે “ ઓ નેકનાંમ ખાલીફ માહરી પાસ ગંજ ખબલનાની કાંઈ મોટાઈ નથી. આ માહરો જમાનો ખુલપામાં ફેરવાયો છે તેથી આકેબત અજલ માહરી ઉપર ભમે છે; તાંહા તું ખાલીફની નીશાન કે ચાહની મને જરૂર નથી. હું મહંજબ તેમ જમાનાથી બુદોજ ઈનશાન છું. માહરી ઉપર બુદાજ કેશરની

બાદશાહી ને હાકમી ચાલી છે. તેની ચાદગાર જીનસોથી માફરાં જાંઘરો જરપુર છે. વાસતે મને તું નામદારની કોઈ બક્ષેશ પરવરે નહી. મને તો એ જેહાંનશીન ખાલીફા, તુંએ માફરાં મરહુમ કેશરની જ્વરત કરી તેના બદલામાં કોઈ બેકીમતી બક્ષવું જોયે. આ ગોળ લખોટો ખાલેશ ગોહરનો પારાદાર કરેલો કટકો છે. એની કીમત એના આખને ઝળકાટથી આશકાર થાય છે. ગમે એવી સીંહાસતે એ ગોહરી શેનારો કોઈ બીઆબાંનમાં મુક, અને જો કે તે શું ઝળકાત ને ઉજાસથી ચળકે છે.

એ લે, અને હીલમાં ચાદ રાખ કે તારાજ ને પાયામાલ ઇરાની ટોળામાં હજી એક બાપુર પણ નાચાર ઇરાની વસે છે તે પાદશાહી ગંજ ખજાનાની દરકારથી દુર છે. તેણે પોતાની કોમને પાયામાલ કરનાર કોમના વડાના મનની મુરાદ બર લાવવા આ ખુદાપામાં જેહમત ખેંચી છે, અને મુરાદ ધરાવનાર મહજબ દુશમને જે નેકી ને હોંસ કેશર નૌશેરવાંન માટે બતાવી, તેની કદર અને અજાએબીમાં આ બેમુશું ગોહર જેની જોડ કદાચજ શાહાનશાહોના ગંજ ખજાણામાં હશે તે બખરશું છે. ”

એ બેલતાં જાંહાંથી તેઓ પાઉંપેઆદ થયા હતા, તાંહાં આવી લાગતાંજ ચીતા મીશાળે પેલા ઇરાનીએ કુદી હાફ્તને શલામ અલેકે બજાવી ઘોડા ઉપર સવાર થતાંજ એક લગાવી કે પવન કરતાં વધુ ઝડપે તે પાહાડો ને ખરકો કુદાવતો ખાલીફ હાફ્ત-અલ-રશીદ અને તેની નામવર મીજલશની નેવાહથી શુભ થયો.

છેલી બેમુળી બક્ષેશ ને તે ધરિનીતું ગંભીર ગમખાર બોલવું હાડને ખુબ ધ્યાંબુથી મનમાં લીધું. તે આ વખતે બહુ કોઈ પેઆરામાં ખ્યારી વસતું બોલી રહ્યા જેવા દીલગીર ચહેરે બેફામ ઉભો હતો.

વખત, ઓ બલવંત વખત, તાહરા ફેરફારમાં સર્વ અટવાય છે. તું ગોયા સીંહને સસલુ ને સસલાને સીંહ બનાવનાર અદુર્ધ તલેશંમ છે. જેના ભેર પાસ જેહાંન લરજતી ને નમતી, જેના રોબ પાસ શાહાનશાહો બેરોબ હતા, જેની પાદશાહીથી ખીજ પાદશાહાતો હલકી ને નીચી હતી, જેના પહેલવાનો જેવા જેહાંનમાં જંગીઓ નહી. જેના હથીઆર જેવા કારી કોઈ હથીઆર નહિ, જેની ગુલામગીરીમાં ફતેહ હાથ ભેડી રહેલી, જેના સર નીચે આફતાબ ને માહતાબ, અને જેના પગ નીચે આશ-માંન ને શીતારા, જે ઉપર કોઈ ભતની અસર કરે નહી.

જે બેબે તે તેની પાસ તો તાંહાં નીરજીવ, તેવી જે ધરિનની પાદશાહાત, તેવા જે ધરિનીઓ, તે હાલમાં હાડનની બહોબલાલી પાસ કાંઈ નહી. એક પછુ ન રહ્યા કે પાછી વતનની ઉમેદ તાજ થાય. અરે વખત, ઓ વખત, તાહરા દાવપેચમાં અઘ્યાઓ કમડીમાં ને મુરખાઓ મહોરમાં પુંબએ છે !

ખાલીફ ભારી દબદબાથી કેશર નૌશેરવાનના ગંજ ખબલુ સાથે મદાયુનથી બગદાદ જવા તઈઆર થયો. મંજલ દર મંજલ મઠક ને ઉતારે કરતાં તથા પાદશાહી નવાજેશ ને મરતબે પુન્નાતાં બગદાદના સુંદર દરવાજે આવી લાગે. બાહેરજ પાદશાહી

દેહરાઓ એઆયા. પેલા ખેદમતગારને બગદાદની દરબારમાં મોહટી હીનપસતીમાં ગરકાવ કરી કાઢ્યો. પેલા દરબારીને સારી દરબારમાં શરમાળ્યો, અને જે નશીહતો પેહેલવી હતી, તે પોતાની ભાષામાં ઉતરાવી તેની કેતાબો બનાવી બબબ પ્રગટકરી, એક શુનેરી પતરાં ઉપર તે કોટરાવી દરબારને મુખરે ટંગાવી.

પેલા મોખેદને પછે સારી નવાજેશથી ભરપુર કરીને રજા આપી. માવલ-ઉલ-નહેર તો ખાલીફના આબ્યાથી નવરોજના તેહેવાર મીશાળે ખુશ ખુશાળીની સમશનીમાં ખીળી રહ્યો.

ગણતરી વગરના ચેરાગોથી તે સરજમીન રોતારાલોકું આશમાન થયું. તેને તે ખરા આશમાનની ખુબશુરતી ઝાંખી પાડી. નીમશખે ખાલીફ તે બબોજલાલી સાથે બગદાદમાં દાખલ થયો. દરેક જગો રામસનીઓના રાગ, દરેક જગો ઇશક અને રંગ અને તેજ, દરેક જગો ખ્યાળ ને શુમાન ને કેફ, બહુ બગદાદ શરબતથી કેફી થયલું મીઠી માવજતમાં મસત હતું. નાશિરવાનનો બખશેલો ખજનો આ રોશનીમાંથી ચગકતો ચાલ્યો. ખાલીફ તે ખજનામાંથી આખા બગદાદને લાયક નવાજેશ કરી. તેણે પોતાની રાણી જુબીદાને તો ગણામાં પહેરવા પેલી અજબ તખતી, સરપર મુકબા બેમુગ તાજ અને કપાળે લટકાવવા પેલો પુરાની ઘોહર ગોળો બખર્યો.

એક બેમુગો બાબુબંદ પોતે બાબુ ઉપર લટકાવ્યો. દરેક જનાનખાતું, દરેક માશુક અને દરેક રંગીળી બાંદી ઉપર તે લાયક હાલીઓ વરસાવી ખાલીફ તે ખજનાનો બેમુમાર ઉપયોગ

ક્રીધા, લેક્રીન તેમાંથી કાંઈ ખાળી થયું હોય એમ દીશ્યું નહીં.

પાદશાહી ખબરો આ ખબરનાથી ભરપુર થયો. સારા માવલ-
હુલ-નેહરના મુલકે સારી રાત દીવસ કરતાં વધુ ખેલ રંગમાં
ગુજ્યા પછે જેવાર આફતાબના કીરણો પહેલો શરેરો ખેંચાયો
કે તે તમામ ખલકત ખાલીફની મશાહદમાં મળી. ધરમના વડા
ખાલીફ જરના ખીછાણા ઉપર ડાબાણું માંડ્યું. કે અહ્મ ! એ
શુખનથી ખંદગી ચાલી. તે તુર નૌશેરવાંનના નામથી આખર
થઈ. શીરદુશમાં નૌશેરવાંન આરાંમ પામ્યો. એ છેલ્લો લખજ
ફાફનની ખંદગી પાછળ બોળાયો.

મરણવેલા હક નૌશેરવાંન આદલની વસીઅત.—

ઇ. સ. ૫૭૬ માં નૌશેરવાંન આદલ શાહનશાહ ગુજર
પામ્યો. તેનાં વિષે એવું કહેવાયલું છે કે પોતાનાં મરણની
છેલ્લી ઘડીએ, પોતાનાં બદનમાંથી જાન ગયા આગમચ, તેને
પોતાનાં વજીર તથા અમીર ઉમરાવોને નીચલી અક્કલ પસંદ
વસીઅત કરી હતી, ને “અંદરજે ખુશાફે કોખાતાંન”
નામની પહેલવી ચોપડીમાં જલવાઈ રહી છે અને તેનો ગુજ-
સતી સાર નીચે ગુજળ છે:—

“જ્યારે મારો જાન આ બદનથી છુટો પડે ત્યારે મારાં
કાલબુદને લઈ જઈ મેલ્યા પછી ત્યાં એકઠાં થયલાં સઘળાં
લોકોને ખુલંદ અવાજે જણાવું કે—‘આદમીઓ ! સવાળ કર-
વામાં ઉલ્લત રાખજો, ગુનાહ કરવાથી દુર રહેજો, આ દુનયની

દોલત હલકી ગણુજે. આ બદન ગઈ કાલે એવી હાલતમાં હતું કે જે વેળાએ તેની હજુર આદમીઓ ત્રણ કદમની અંદર ઉભાં હતાં, પણ આજે તે બદન વીનાંતું થવાથી તેને હાથ લગાડનાર રીમન ગણાય છે, ને પવિત્ર થવા બરશનુમ નાહવું પડે છે, નહીં તો તે બંદગી કરવાથી અને ભલાં લોકો સાથે ભેલાવાથી બાતલ ગણાય છે. ગઈ કાલે એ જીવતું બદન પોતાનાં પાદશાહી દરજ્જાને લીધે પોતાનો હાથ કોઈને આપતું હતું નહીં, જ્યારે આજે તે મૂરબલ થવાથી કોઈ તેને હાથ લગાડતું નથી કે રખે રીમન થાય; માટે આ દુન્યામાં સર્વનાં સારા આશીર્વાદ મેલવો એવી રીતે ચાલજે, દીલમાં હમેશ સાચ્યાં કાંમ કરવાનો વિચાર કરજે લોકોનાં ભલાં સારૂ ઉલ્લત અને તાકાત રાખજે. કાયદાસરનાં અને પ્રમાણીક કાંમ કરજે, ઇનસાફનાં કાંમમાં હમેશ સખી રહેજે, આત્માને લગતી અને દીનને લગતી નસીઅત સાંભળનાર થજે, કોઈનાં હક હુટતાનાં. ધ્યાનમાં રાખજે કે હકુમત અને દોલતથી કેવી રીતે બાતી રહેછે.

આ દુન્યાની જાંઘી ટુંકી છે, જ્યારે આવતી દુન્યામાં લાંબી જાંઘી શુબરવાની છે, અને ત્યાંનો ન્યાયાધીશ સાચો છે, માટે આ દુન્યામાં લાંચ રૂસવતતું કામ કરતા નાં-રવાંનને બદલે તનને પસંદ કરતા ના, જે તમોએ અહીં ઘણો સવાબ કર્યો નહીં, તો તમારાથી મરણ બાદ ચીનવત પુલ પસાર કરી શકાશે નહીં, કારણ ત્યાં મેહેર અને રશને જેવા સાચ્યા ન્યાયાધીશે છે. જે તમો આ દુન્યામાં તમારી ભલી દીનનાં

ફરમાન મુજબ ચાલશે તો મરણ બાદ પેલી દુન્યામાં બેહેશ્ત મેળવશે. એ તમે કીરતીવાંન થવાનાં હો તો કોઈનું લડું જોઈ અદેખાઈ કરતા નાં. આ દુનીઆને એક મહેમાનનાં ઉતારાની જગા મીસાલ ગણજો.

મેહેનત લઈ ગુનાહ નીવારણ કરવા ખંત રાખજો. તમારા-માનાં દરેક જણે આ સવાલો ધ્યાનમાં રાખવા કે હું કયાંથી આવ્યો છું ? શા કારણસર અતરે આવ્યો છું ? પાછું મને કયાં જવું છે ? ત્યાં મારી પાસેથી શું માંગશે ? આ સવાલોનાં જવાબ આ છે કે-હું અહુરમજ્દની નજદીકથી આવ્યો છું, દરૂજની તથા હર-પ્રકારની બદીની સામે થઈ તેને તોડવા સાડ અત્રે આવ્યો છું, મને પાછું અહુરમજ્દની હબ્બર જવું પડશે, અને ત્યાં મારી પાસેથી મેં અતરે શું શું નેકી કીધી શું ઉલોગ કર્યો, અક્કલનો ઉપયોગ કરી કેવા પ્રકારની છ'દગી ગુજારી અને સુધરેલો ખવાસ કેવી રીતે રાખ્યો, તે જાણવા માંગશે “

આટલું બોલી તે કેશરા આદેલે જાન કીરતારને સોંપ્યો.

ખુલાસો:—હક નૌશેરવાંન આદેલ પાદશાહનું દોખમું જોવા ખાલીફ-હાડન-અત્ર-રસીદ જાય છે અને નૌશેરવાંનની આઘાહી વાંચે છે, વિગેરે. નૌશેરવાંન આદેલને પોતાની હયાતીમાં આઘાહી થઈ એનો ભેદ છે, તેમજ આ દોખમું આટલો વખત એમનેએમ રહ્યું અને તે જોવા છેક બગદાદથી હાડન મદાયનમાં ગયો ત્યાં જતાં મુશીબતો નડી, દોખમામાં લખેલી દરેક

આઘાહી સાચી પરિ, એ બધી બાબદો હવાનાં ચમત્કાર છે. અને દુર્નીઆ લોકને નસીબત આપવાનાં ખુદરતનાં મોજેબ છે. (એનો ખુલાસો આગળ વાંચતાં માલમ પડશે.)

હક નૌશેરવાંન આદેલ ઘણો નામીયો શાહાનશાહ થઈ ગયો છે, અને તવારીખમાં એતું રાજ ઘણું વખણાયલું છે. અલબત્ત સારા પાવરની હવાનાં ઉંચ જીવો હમેશાં પરસ્વાર્થી, અને નમાના, તેમજ સાદા અને સાલેશ છે. આદમ જદ જન્મે છે ત્યારે રટે છે કે જેને આપણે ‘ હું એ, ’ ‘ હું એ, ’ સમજ્યે છીએ, પણ તેનો ખરો ભેદ અશો શક્તિ નીચે મુજબ કહે છે.

“ જન્મ થતાંજ બચ્ચું રટે છે કે ‘ હું હ્યાંને તું ત્યાં, ’ (એટલે હું ખુદરતથી છુટો પડેલો જીવ છું.) તે ખુદરતનો તેને વલતો, આશીરવાદ છે કે ‘ કરણી મુજબ ભરણી ’ તારી સાથેજ છે, ‘ કરે તેવું મેળવજે. ’ બચ્ચું જે કહે છે કે ‘ હું હ્યાં ને તું ત્યાં ’ તેનો ભેદ એ છે કે મુલ સર્જાતમાં જ્યારે કંઈજ ઉત્પત્તી નહીં હતી ત્યારે ફક્ત હવા હતી. એ હવા પાંચ તત્વોની બનેલી છે આતશ, પાણી, ખાક, હવા, રોશની, વિગેરે. એ હવામાંથી આસમાને જે તારા દેખાય છે એ તારાનો બંધાર થયો ને તે તારામાંથી આદમોનાં જીવની ઉત્પત્તી છે. ઇનશાનો જે ખુદરતને અરજ કરે છે તે સઘલી શર્જાતમાં ઇનશાનનાં જીવનાં તારાને સંદેશો પુગે છે ને ત્યાંથી ખુદરતપર અરજ જાય છે, તે બાદ તે માલેકનાં હુકમથી રક્ષક હવાઓથી મહદ ઇનશાંનને મલે છે. માલેક પોતે

પણ ખુદ રોશની પ્રકાશ છે, ને તેથી તે નીરંજન નીરાકરને નામે બાહેર છે. એ સઘણું કાંમ હવાઓજ કરે છે. તે મુજબ જન્મનાર બચ્ચાંને ખુદસ્તનો વલતો આશીરવાદ છે કે ' કરે તેવું મેલવજે.' વિગેરે. ઇનશાનોને પુનર્જન્મ છે, પણ આ જીવંતમાં જન્મ મર્યો તો તે પહેલાં પોતે કોણ હતું તે જન્મનાર સમજી શકતું નથી. ગઈ જીવંતોએ શું શું કાંમો કર્યા ને આ જીવંતમાં શું શું કરજો બતાવવી છે તેનું તેને યાદ નથી."

" બ્યારે કે તે મોટું થાય તો તેને જેવા સહવાસમાં ઉધરું હોય અને કેલવણી મલી હોય તે મુજબ તે વર્તે, પણ આ ગલા ભવમાં ને જીવંતી ગુબરી હોય તો તેને ખુદસ્તી પોતાને જાન થાય છે. ને જો સંજોગબની જાય છે તો ખુદસ્તનો મેલાપ થાય છે ને નહીં તો બીચાડું અટવાઈ અટવાઈ ઠેકાણે પડે છે. તેમાં જો માથે વાસેનાં સારાં હોય તો ઠીક, ને નહીં તો તેઓ પોતાની ચલગતે ચલાવતાં તે બચ્ચું જો તેઓનાં ઉલ્લાસ મુલતા વિચારોને અનુસરીને નહીં ચાલતાં ખુદાઈ સહ પકડે તો સ્થાનાં વાલીઓ તેથી ખુશી થઈ ઉકમાઈ લીએ છે પણ, જો તેઓ વીરૂદ્ધ જીવે હોય તો તે બચ્ચું બીચાડું રીખાઈ રીખાઈ આગલ વધે છે. ગમે એવી ખંત સખવા છતાં તેનું સાર્થક થતું નથી ને આકેબત ખુદસ્તની કૃપાથી પાર પડે છે તો તેનાં પેલાં કહેવાતાં વાલીઓથીજ તેને બહુ સોસણું પડે છે. હવે ખુદસ્તનો તો હક ઇનસાફ છેજ. તે મુજબ જો તે વાલીઓની ગેબી ફેંટ પકડાય તોપણ તેનાં વાલીઓથી પેલું બચ્ચુંજ હારમાર થાય છે. વિગેરે.

પણ સમજવાનું એજ છે કે કુદરતમાં હક ધનિસાફ છે. તેમાં ઉલટું ચાલનારાંઓજ અટવાય છે. કુદરતને માનનાર સુખી છે. નેક છાંદગીનો અધઝાંમ નેકજ છે. ને બદીનો અધઝાંમ બદ છે. ” વિગેરે.

સમજો કે 'આ ત્રણ પાંચ દીવસની દુન્યા છે, તેમાં પહેલો દીવસ આગ્વાનો, પાછલો દીવસ જવાનો, બાકી વચ્ચે દીવસો રહ્યા ત્રણ, એ ઈનિશાનની છાંદગીનાં ત્રણ તખ્ખકા બચપણ, જવાની, અને ઘડપણ; એ ત્રણમાં પહેલા તખ્ખકામાં કરેલાં કામોનું ફલ ખીજા તખ્ખકામાં. ખીજામાં કરેલું ત્રિજામાં, અને ત્રિજા તખ્ખકામાં કરેલાં કામોનું ફલ ખીજા છાંદગીમાં અને તેમાં કરેલું આત્માની અમર્ગીવેર મેલબ્યા જાય છે.

દરેકજ દરેક ઈનિશાનો જે બજાર ખરીદે છે તે તો એક બેજાર છે પણ આ દુન્યા ખરી બજાર છે કે જ્યાં મુસાફર આદમ વેપારી તરીકે ભલાઇનો સોદો ખરીદ કરવા નેમાયલું છે. હરતી પછી નીસ્તી, ઉદય પછી અસ્ત, સહવાર પછી સાંજ, વિગેરે તે કુદરતનાં કરેલાં નીરમાન મુજબ રાખેતાનો રૈવથો ચાલુ છેજ, તેમાં તો આકેબત સુધી ફારફેર નથીજ.

તેમ આ દુન્યા એ કીનાર જમાનો કે અવસ્તામાં જેને 'જરવાને અકરનેહ' કહે છે જેની સફાત કે છેવટ નથીજ, તેનાં લેહોને કોઈ પુગી વજ્રું નથી, તેમાં આવતાં અને વસ્તાં આદમીઓ કોઈ કદીખી કાયમ રહ્યાં નથી. અમર છાંદગી

બી નથી ને અમર કોઈ ચીજબી નથી ને રહેનાર બી નથીજ.
અમર છે ખુદરતનું નામ, ને નેકીનું કામ,
બાકી દરેક ચીજની અજલ તો છેજ.

નામીચો શેખ સાચાદી લખી ગયો છે કે ‘હક નૌશેરવાંન
આદેલ શાહાનશાહ હંવતો રહ્યો નથી, અને તેનું માટીનું
બદન માટીસે મલી ગયું છે, તોપણ તેની ખુબીથી તેનું નામ
અમર થયું છે, અને કાલ પણ નૌશેરવાંન હયાત હોય તેમ
લાગે છે. ”

હક નૌશેરવાંન પોતે કહી ગયો છે કે “ અગર તું આખી
જગતનો માલેક હોય અને તું કદાચ એક જમાના સુધી
હયાત રહ્યો હોય તોપણ તારી કબ્રને યાદ કરવા બગર હર-
જેજ રહેતો નાં. ”

આ જમાનો જે આદમીઓનું રહેણી કરણીનું દફતર છે.
તેમાં જેવાં કાંમ કરશે તેવા લેખ કોતરાશે ને છંદગીની આખે-
રીએ તે સઘલાં રહેણી કરણીનાં દફતર સહીત મીનોઈ ન્યાયા-
ધીશની અદાલતે હક ધનિશાદમાં હાજર થશે. તે બાદ તે
ગુજર પામેલું રૂઠ લાયક જગ્યે નેમાશે. માટે અમરબીની
ઉમેદ રાખનારે નેકી ને ખુબીનું દફતર ભરપુર કરવું જોઈએ કે
તેજ હમેસગીમાં કાંમ આવે, નેકબખત નૌશેરવાંન આદેલે
પોતાનાં દોખ્યામાં તખ્તી કોતરાવી હતી તેમાં લખેલું હતું કે

“ જે કાંઈ માફ હતું તે મારી આગળ જઈ પુગ્યું છે
જે હવે પછી કાંમ આવશે, અને તે એવા ધણીના હાથમાં

ગયું છે કે તેનો બદલો મળ્યા લગર રહેશે નહીં. ”

યાને નેકીનો કોકરોને સવાળનો પોથો પરવરદેગારની હાનુ-
રમાં પેહેલાં જઈ બેઠો છે. તેનો બદલો તે મીનોઈ જેહા-
નમાં મલશે.

આપણે જ્યાં જઈએ ત્યાં આપણો જીવ આપણી સાથેજ
છે ને ઘરખાર માલ મીલકત જ્યાંનું ત્યાં, તેની જગ્યાએ પડી
રહે છે તેજ મુજબ આખર દહાડે સર્વે જ્યાંનું ત્યાંજ રહેશે
જ્યારે કીધેલાં કાંમોની કેરદાર આગળ ચાલશે, સાથે માત્ર નેકી
અને ખુબી રહેનાર છે.

સીકંદર ડૂબી પાદશાહ જ્યારે ઇરાંન સર જમીનપર ચઢાઈ
લઈ આવ્યો અને તે જીત્યાબાદ ઇરાંનથી જ્યારે તેનાં પંજદેહ
પામીર અને બેબીલોનનાં મુલક અને આરબસતાંનથી તે મીસ-
રનો દરોઆવ હાથ કરીને જ્યારે તે હીદુસ્થાન ઉપર ઉતરી
આવ્યો ત્યારે હીદુસ્થાનનાં ભણેલા દાનાવોએ નસીઅત કરીતી
કે તું ગમે-તેટલી લડાઈ કરશે, ગમે તેટલી કટલ ચલાવી મુલકો
હાથ કરશે પણ આખર દાહાડે માત્ર તારું બદન રહી શકે
એટલીજ જગ્યા તારે માટે ફાજલ પડશે. ત્યારે તું કેઈ જાંદ-
ગીને ખાતર આટલી રંજ ઉઘાવે છે ? ” એ બધો સ્વાર્થી ઇન-
શાનોને લોભ છે, બાકી સર્વ જ્યાંનું ત્યાંજ રહેશે.

ક્યાં છે તે અસલ ઇરાંન, એસીરીઆ, મીડીઆ, અને
બેબીલોન, બગદાદ, અને મદાયુન, બદખ, વિગેરેની બાહોજલાલી,
અને કાંઈ છે આગલા રોમની પાદશાહી, કે જેઓ અરબી

દુનિઆમાં હંકુમત ચલાવતા હતા, ક્યાં ગઈ તે મીસરની મોટાઈ કે જે મુલક એકવાર સઘળા દેશોથી શ્રેષ્ઠ હુજર ઉદયોગ અને વીહયા એલમમાં આગળ વધેલો, જેનાં નામીયા બાદશાહી મેહેલો અને ગગન સાથે જઈ મલેલા ખુલંદ પકાડે તેમજ જ્યાંનો હીલતો દરીઆવ તમાંમ સોદાગરી વાહાંશોને સલામત લઈ જનાર તે તેની આગલી મોટાઈમાં ટકી રહ્યું નથી. ક્યાં છે આજે તે જાહોજલાલ ઈરાંનીઓની 'બાદશાહી', કે જે પાદશાહીની નીશાન વટીક આજે રહી નથી, માત્ર તેઓનાં કાંમેની નોંધ અને નેકી ખુબીની યાદગારી કાયમ રહી ગઈ છે.

પુરાતન પામીરનો આબાદ મુલક કે જે એકવાર 'અન'તે જેહાંન' તેમજ 'બાગે બેહશ્ત' ને નામે જાહેર હતો. લલા કાબેલ કવીઓ અને નામીયા કલમકસો એ શેહેરની મોટાઈ વિષે પુરા પડી શક્યા નથી, ત્યાંનાં મશહુર મેહેલોની ઉમદા બાંધણી પેલા ચેનેડાનાં જગ પ્રસીદ્ધ અલહામખાની કારીગરીને કે ચીન અને માહાચીનની ઉત્તમ નકસીઓને કે ઈસફાનનાં હુનરને જેળ આપે એવી હતી, જ્યાંની આબોહવા સદા સમાધાન બાગે ગુલીસ્તાંન મીસાલે, અને જ્યાંનાં ફલ અને મેવા તમામ દુન્યામાં પેદા થતા મેવાઓથી ચઢતા લેહેજત આપનાર, જ્યાંની ખુબસુરતીની જેહાંનમાં જોડી નહીં મલે, અને જેની જાહોજલાલીને કોઈપણ પુગી નહીં શકે એવું 'અવતું' દુન્યાતું બેહશ્ત પુરાતન પામીર પણ સદાકાલ તેની જાહોજલાલીમાં રહ્યું નથી, ને કલચકમાં ચગડાઈને પાયામાલ થયું છે.

વખતનાં મારામાં કોઈ ચીજ ખાકી રહી નથી ને રહેશેની નહીંજ ફક્ત અમર તે એકજ સાહેબ છે જે “અમર રોશની.”

આ ઉપરથી આદમજાતને ઘડો લેવાનો છે કે જે સર્વે ચીજની હદ અને આખર આવે છે. જમાનો પણ પોતાનો રંગ બદલે છે. ને ખુદરતની પોતાનાં ચક્ષરમાં ફરફેર બતાવે છે, અને કોઈની ચીજ અમર રહી નથી કે હમેશાંની સુધી રહેવાની નથી પણ માત્ર પરવરદેગારની હસ્તીજ અમર છે અને રહેશે.

વખતનાં વેહેવા સાથે દરેક ચીજે સેતારા, તારા, હવા, ઘડો શીરસતા વિગેરે સર્વેની ફેરબદલી થાય છે અવતારો બદલાય છે પણ માત્ર તે એકજ નથી બદલાયો કે જે હમેશાંની રોશની પ્રકાશ અમર રોશની છે. ને તે માલેક ખુદ પોતેજ પરવરદેગાર કહેવાય છે, તે પાતે છે, ખાકી દરેક ચીજ જે હસ્તી ધરાવે છે તેનો નાશ થવો નક્કીજ છે.

નેકી અને ખુબી અમર દુન્યામાં કાંમ આવશે જેથી ખાકી દુન્યાનાં આદમીઓએ નેકીની સહે ચાલી હુમત, હુખત, અને હુવરસ્ત તેનાં ઉત્તમ કલાંમો સુજબ ખુબીનો ખજનો સંઘરી રાખવો જોઈએ કે જે ખજનો બિહેસ્તનાં મકાનને શોભા આપશે.

સિવાય લોભ, લાલચ, મોહ, માયા, કંદ, ફરેબ, સર્વે ચીજો તેનાં કરનારને આયદે દુઃખી કરે છે. તે માલેક સર્વ શક્તિ-માંન પોતેજ ખરો છે ને તેજ સર્વમાં વડો છે. સર્વ તેનાં ફરમાબરદાર છે. તેને નહીં માનનાર અને તેની હસ્તી નહીં પીછાછુનાર, તેની બંદગીને તથા બંદગી કરનારને પીછારનાર

ઈનશાનો હલકા પાવરની હવાનાં થાને અંગ્રની હવાનાં જીવો
હોય છે. ખુદા સર્વને નેક સહ બતાવી સુખી રાખે, અને
રાહ બક્ષે. થથ જમીઆહ થથ આફીનામી.

હક નૌશીરવાંન આહિલનો અહેવાલ સમાપ્ત.
આ પુસ્તકમાં પાસેને ૧૯૧ મે સફેથી
મેહેમુદશાહની હકીકત વાંચો.

હેકાયતે મેહેમુદશાહ.

સુલતાન મેહેમુદશાહ જ્યારે તખ્તે બેઠો ત્યારે તેનાં અમલમાં જરતોશ્તી બેહેદીનાને વતલાવવાને કેટલોકોએ પાદશાહને અરજ કરી, તુરત પાદશાહે બેહેદીનાને બોલાવ્યા ને પોતાની દીન કબુલવા ફરમાવ્યું. તુરત બેહેદીનાએ હસ્તુરોથી દીનનો મોજેબો બતાવ્યો, ફીરેસ્તા આવ્યા, અને જુલ'દ જરતોશ્તી મહજબ કાયમ રહ્યો. વિગેરે.

આ હેકાયતનો લખનાર હરતુર^૧ નૌશેરવાંન મરઝબાન એમ કહે છે કે મારા બાપ મરઝબાંને મને એ હકીકત કહી તે મેં લખી છે કે જ્યારે સુલતાન મેહેમુદ ગઝનવી પાદશાહી બેઠો, તે વેલામાં બેહેદીનાનાં હાલ ખરાબ હતા.

શાએર^૨ ફીરદોસ્તીએ બતાવેલું શાહનામું કે જે એ પાદ-

૧. બેહેમન પુંજઆની રેવાયતમાં પણ આ હકીકત મલે છે અને આ લખાંશને મલતીજ છે,

૨. શાહનામાના બતાવનાર શાએર ફીરદોસ્તી મહોમેદન હતા. પણ તેમણે જરતોશ્તી મહજબની ખુબી અને જરતોસ્તી પાદશાહોતું વર્ણન લખ્યું અને તે ઘણુંજ રસીલી એખાદતમાં હોવાથી બીજા શાએરોએ અજેખાધને લીધે તેની અદાવત કરી. સુલતાને શાહનામું બએતબાજમાં રચાવ્યું તેનાં એકેક બએતની ચોક્કસ રકમ આપવા કહેલી હતી. બીજા

શાહે શીરહોશી સોડે તેનાં બચ્ચેત રચાબ્યા હતા તે શાહનામું પાદશાહ રાજ સાંભલતો ને બેહેદીનોનાં પાદશાહી અને 'મર-દાનગીની વાતો સાંભળી ઘણેજ ખુશાલ થતો તેથી પાદશાહની સોબતે બેસનારા મુસલમાનીનં દલગીર થતા, કે એ રાત દીન શાહનામાની વાતો સાંભલે છે. વિગેરે.

વહી શાએર શીરહોશીની અદાવતનાં કરનાર ખીબ્ત શાએરો (કવીઓ) ને પણ ગમતું નહીં. તેથી પાદશાહની મીજલસનાં ખીબ્ત સધળા શાએરોએ મસલત કીધી, અને એક ખીબ્તએ કોલ લીધા કે આપણે પાદશાહ આગળ અરજ કર્યે. એવા એ-

શાએર જે અદાવત કરનાર, તેઓએ પાદશાહને ઉલ્લતું સમજાવ્યું કે પૈસા વધારે લેવાનાં લોભમાં શીરહોશીએ શાહનામું બનાવતાં વધારે બચ્ચેતો કીધા છે, વિગેરે. તેપરથી શીરહોશીની મહેનતનો બદલો પાદશાહ પાસેથી નહીં મળ્યો, ને બધારે મળ્યો ત્યારે એવી કીસમે બન્યું કે એક વેળા શીરહોશી બળરે ફરતો હતો ને તેવામાં તેની રમેલી બચ્ચેતબાજી એક બગલો કોઇ હોકરો તે વેળા ત્યાં ગાતોતો, તે સાંભળી તુરત શીરહોશીને પોતાની હકીકત યાદ આવી કે ત્રિસ વરસ મેહેનત કરી શાહનામું બનાવ્યું તેનો કંઈજ બદલો ન મળ્યો વિગેરે, એવામાં તે બેમાન થઇ પડ્યો. એવી હાલતે તે બેમાન થઇ જમીન પર પડ્યો અને ત્યાંથી તેને મરણ પામેલી હાલતમાં ધર લાવ્યાં, તેને દફનાવા લાઇ જવા તેનો જનાબે ધરની બાહાર લાઇ જાય છે તે વેળા પાદશાહ તરફથી શાહનામું બનાવવાની મેહેનત માટે માટે કહેલી સરત મુજબની રકમ તથા હદીઓ વિગેરે આપ્યું, જે તેની બહેનોએ ધમેમાં આપ્યું, વિગેરે.

સાદાથી તે સઘળાઓ પાદશાહ આગળ ગયા, અને તેનાંપર દોઆ કરી, કહ્યું કે પાદશાહ હમારી અરજ સાંભળ.

આપણામાં આદમી બેહોતેર ફીરકા છે. તે સર્વે ટોળા શાહનાં ફરમાન મુજબ ચાલે છે. તે ટોલાથી એક ટોલો ઘણો જ ખુશ છે તેથી તાહારી આગળ જાહેર કર્યે છીએ કે તમામોથી

હવે હવાનો એક મોજેજે થયો. શાહનામુ રચવા માટે જીવતાં તો ફીરોશીની અદાવત કરી પણ તેનાં મુવા બાદખી તેનો જનાજે નહીં ઉઠાવવા અદાવતવાલાઓએ ડેરાવ કર્યો. ફીરોશીને એકજ છા-કરો હતો, તે તેની હવાતીમાં અગાઉથી મરી જવાથી ફીરોશીની આર દાકરીઓએ તે જનાજે ઉપાડ્યો, પણ તે વેલા તે જનાજે તે બાઇ-ઓના ખખાથી એક વેહેંત (ખીલમપુર) ઉંચો અવર રહ્યો ને નેઈ ખીનઓ તેને હાથ લમકવા જતાં જનાજે હતો તેથી પણ વધારે ઉંચો થતો ગયો ને જ્યાં તેને જુમીદાહની જગ્યા આવી ત્યાં સઘળાં ગયાં ત્યાં તે જનાજે પણ ગયો.

સાર મતલબ એજ છે કે હંચા પાવરનાં જીવોને હમેશાં ખુદરત પોતાનાં માખાપ સમાન છે અને સઘળાં ઇનસાનો બાઇ બહેનો માફક છે. તે મુજબ ફીરોશીને પણ લાગતું અને તે પોતે ખુદ મુશ્કલમીન હોવા છતાં જરયોસ્તી શાહનામુ ' જનાબુ' એટલે અદાવતની હવાનાં જીવોએ તેની અહેબાઇ કરી પણ ખુદરતની મહેરબાની તેથી તેનાં જીવ વગરનાં તનને ઠેકાણે પડતાં પણ આ ખુદરતી મોજેજે થયો. ખુદર-તપર જેઓની જનફેશાંની છે તેઓ કદાચ પહેલાં દુઃખી થાય છે પણ ખુદરત હમેશાં હુખી મદદ તેને પુગાડે છે અને આવ'દે તે જીવો ખુદરતનાં માનીતા છે તેઓની અદાવત કરનારને કરણી મુજબ ફેજ મલે છે.

એ ટેલો ઘણો ખુરો છે દુરૂસ્ત વાતપર નથી તે સર્વે બેરાહા બેહેદીન છે, ખાટલ વાતપર ચાલે છે, એ ખુબ નહી. માટે તું શેતાખી કર, અને તે લોકોને ગરહન માર તથા મુસલમાન કર, કે જે વાતથી તું બેહેસ્તમાં જાય. તું તમામ મુલકોનો ધંણી છે તો હમોએ શેતાખીથી કહ્યું તેપર તું અમલ કર.

જ્યારે પાદશાહ મેહેમુદશાહે પોતાનાં ખાસદારોથી આ બાબત સાંભળી ત્યારે ફીકરમાં પડ્યો, અને બંદગી કરીને મીજલસમાં ગયો. ત્યાંથી એક આદમી મોકલ્યો ને બેહેદીનોને બોલાવ્યા.

મેહેમુદશાહે દરેક જગેથી તમામ બેહેદીનોને બોલાવ્યા, - અને કહ્યું કે “જખર લોકો મારી વાત સાંભળો ને તમો સઘળા મુસલમાન થાવો.” તમામ બેહેદીનો આભેદ થયા, અને દલગીરીથી પાદશાહને નમન કરી દુઃખી હીલથી અરજ કરી કે “અએ પાદશાહ, અત્યારે હમો તાહરા બંદા છેએ તારૂં ફરમાન સરપર ચલાવ્યે પણ દીનતું ફરમાન કેમ તોડીએ? હમોએ કંઈ તાહરી તકસીર કરી નથી, હમો તારા હોસ્ત છીએ, અને તારા હકમાં હમેશ ભલી દુવા શુબર્યે છીએ.”

સુલતાન મેહેમુદે કહ્યું કે “મારી વાત સાંભળો, તમામ જેહાંનનો ધણી ખુદા છે તેનાં હોકમપર ચાલો, ખુદાને તથા રસુલને તમો પીછાણો. મુસલમાન થાવો. તેમ જો નહિ થાવો તો તમારાં ઘર ખોદાઉ અને ગરહન મરાઉ, એવો ખુદા તથા પયગમબરનો હોકમ છે.”

જ્યારે પાદશાહને મોહોટેથી આવા સખુનો સાંભળ્યા ત્યારે

તમામ બેહેદીનો ફીકરમંદ અને બેકસાર થયા, અને એક દાનાંવ મર્દ બેહેદીન ટોલામાંથી નીકળ્યો, હાથમાં ખંજર પકડી પાદશાહ-આગલ આવ્યો, અને નમન કરીને સુલતાન મેહેમુદને કહ્યું કે “ભલે તું હમો સર્વેને તું ગરહન માર, પણ હમો હમારી દીન જે ખુદાપાકની દરબારેથી હમારો પયગમબર સત જરતોસ્ત લાગ્યો તે દીનપર બેશક છીએ. સપેંતમાન જરતોસ્તે એ દીન પાદશાહ ગોસ્તારપને કબુલ કરાવીછે, અને જંદ અવસતા આજે પણ હમો પડીએય. હમારા પયગમબરે ઘણાંએક મોજેબ બતાવ્યા છે, તેમાં પાદશાહ ગુસ્તારપ હવતાં હવત પોતાનું બેહેસ્ત જોઈ આવ્યો છે, તેનો બેટો પેશોતન અમર્ગ થયો, વજીર જામારપને આગાહી મહી તેને શું બન્યું ને શું બનશે તેની જામારપી કેતાબ લખાવી છે, ને ગોસ્તારપનાં બેટા અસપંદીઆરને શેઈનતન કીધો છે. એ સિવાયનાં મોજેબ ઘણા છે, ને હમો એ દીનપર બેશક છીએ. ખુદાઈ રાહુપર આલનારા, અને દરેક ટોલાથી એલાયદા એક ખુદાને માનનારા છીએ, એ દીનને ખાતર હમો હમારો હવ દેશું.”

જ્યારે સુલતાન મેહેમુદે એવું સાંભળ્યું ત્યારે તેનો હવ ફીકર અંદેશા ભરેલો થયો, અને વિચાર કરી બેહેદીનોને કહ્યું કે.

“તમો એ તમારી દીનનો મોજેબે તરજબો દેખાવો, જેથી તમામ આદમી તમારી દીનની કરામત અને મોજેબ જોય, તમારી દીન બરહક થાય.”

પાદશાહથી આવું સાંભળી પેલા બેહેદીન મરદે પાદશાહને

હોઆ કીધી, કે “એ પાદશાહ, જેદાંનમાં હમેશાં તું ખુશહાલ રહે. હમો દસ્તુર તથા મોખેદોને તારી આગલ બોલાવ્યે, અને જાંદ અવસ્તાથી મોજેબ બતાવ્યે, પણ મએદાંનમાં તારી સાથે બે જણા ખીબા પાક રવેશે ગોશલ કરીને પાક કપડાં પેહેરી ખોદાની બાંઠગી કરી સર જમીનપર મેલી ખુદાની બાંઠગીમાં મશગુલ થાય, અને તાહફાં લશ્કરખી દુર ઉભું રહી મોજેબે જોય, હમો કે દીવસ લગી ખુદાની બાંઠગી અને સેતાએશ કરીએ, અને ખુદતાલાથી તુંને દીનનો મોજેબે બતાવીશું, જે સલી દીનની હાજત તું બહેર દેખશે.” એટલું કહી પાદશાહ આગલ જમીનને બોસો દીધો, અને ખુદાપર ઉમેદ રાખી, ઘેર ગયાં.

સુલતાન મેહેમુદે પોતાનાં બે ખાસદારો બોલાવ્યા અને તેઓએ દિવસ ત્રણ લગી દરરોજ ગોશલ કરી બાંઠગી કરી. તે પછી

પાદશાહ તથા બેહેદીનો સર્વ આતશબહેરાંમનાં ગુમત આસપાસ બાગમાં મોજબે જોવા ગયા.— ત્યાં પાદશાહની બરોબર ત્રણ જણ હતા અને પાદશાહતું તમામ લશ્કર સહવારમાં આતશબહેરાંમનાં બાગમાં ગયું, ને સર્વ દુર ઉભાં રહ્યાં. તે બાગ દરમીયાનમાં ગુમત હતો. તેમાં અંદર કેટલાએક નેક મોખેદ હતા. તે મોખેદોએ શેતાબ કુસ્તી કીધી, ખુદાએતાલાની બાંઠગી કીધી, અને આતશબહેરાંમમાં બાય દેઈ આતશ નીઆએશ પહી, અને દાદાર અહુરમજદની આગલ મીનત બરી કરી, અને તુરત મોટી ખુબથી મીનો નાવરની યજ્ઞશને કીધી, કેટલાક દસ્તુર મોખેદો મલી દાદારતું આફર

ગાંન કીધું, દાદારની બાજ ઈંછ, અને આતશપર અગર મુખર લોખાંન ખુશબો બાલી કે તુરત ^૧ફરેસ્તાઓ પોતાનાં બેકમાં આવ્યા.

દશતુરાંન દશતુરનાં મોજેબથી, સુલતાંન મેહે-
સુદે પહેલે દીવસ ફરેસ્તા લીલા ^૨લેખાશે જોયા:—
પાદશાહે આસમાનપર નજર કરી જોયું ત્યારે અબ્બયબ દીકું
જે તમામ ફરેસતા શબઝ પોસ લીલે પોશાગનાં પેહેરેલા તમામ
હવામાં આવ્યા એવો મોજેજો પાદશાહ તથા તમામ લશકરે
જોયો તે સર્વે ફરેસતાનો લીલો લેખાશ હતો, ઘોડા લીલે લેખાશે
હતા, ફરેસતાઓ પાસે ^૩હથીઆશે હતાં ને હવામાં બોલા-
બોલ થતી હતી. એ રીતે દેખાવ જોઈ સુલતાંન ઘણો હેરાંન
રહ્યો અને દીલમાં ખુદાનું નામ પઢવા લાગ્યો. તે મોજેજો જોઈ
સર્વ ધર ગયા, અને બધું શાંત થયું.

૧. યાને આસમાન પર એવા રંગનાં વાદલાં દેખાયાં, ને રંગ
બદલાવા લાગાથી પાદશાહની ખાત્રી થઈ.

૨. યાને બાગમાંથી આસમાનપર નજર કરતાં તેનાંપર વાદ-
લાંનો રંગ લીલો દેખાયો. બંદગી કરવા આગમય આસમાન નીરાહું
હતું ને બંદગી પુરી થતાં જોતજોતામાં આસમાનપર વાદલાં ચલીઆ
ને તે લીલા રંગનાં હતાં જે મોજેજો જોયાથી સુલતાંન મેહેમુદ તથા
રૈયત અને તમામ જોનારાઓ અબ્બયબ થયા. આદમીનાં સ્વરૂપે ફરેસ્તા
આવ્યા નહિ હતા પણ આસમાનપર આ કીસમનો દેખાવ થયોતો.

૩. એવી કીસમે હવામાં આકાર દેખાયા, અને બોલાબોલ
થતીતી એટલે હવામાં મર્જના થઈ હતી.

ખીજે દીવસે દરતુરે મોજેજો બંતાવ્યો, સરેદ પોશાગમાં ફરેસતા હતા:—એ કેતાબનો કરનાર એમ કહેછે કે ખીજ દીવસની વાત સાંભલ અને ખુદાની ખુદરત જો. ખીજે દીવસે શરોસની યજ્ઞશને ઇજ ખુશ આવાજે પડ્યા તે વેલા ફરેસ્તા આસમાનપરથી દુનિઆની હવામાં આવ્યા તે તમામ નુર ભરેલા અને તમામોનાં પોશાગ સરેદ હતા, પાક દીનનો મોજેજો સર્વ કોઈએ દીઠો તેથી પાદશાહ તથા લશ્કર સર્વ ખુશાલ થયું. સુલતાન મેહેમુદ ઘણો જોક તથા ખુશીભર્યો થયો, ખુશ હવાથી હેરાંત રહ્યો. મોજેજો જોઈ સર્વે પોતપોતાને મુકામે ગયા.

ત્રિજે દીવસે દરતુરોથી મોજેજો દીઠો, તેમાં દેવોનો ટોલો દીઠો, પાદશાહ ઘણો હેરાંત રહ્યો:— ‘આ હકીકતનો લખનાર એમ કહે છે જે એ નામદાર, ત્રિજે દીનની વાત સાંભલ, અને ખુદાઈ ખુદરત જો.’ ત્રિજે દીવસે સરખી પરગણું કરવા બેઠો તે પરગણું કરીને સીરાજની યજ્ઞશને બેસે, તે પરગણું કરતાં મોબેદની દાહાડીનો વાલ એક તે બરશમમાં તાય ખાંધતાં હવગહાંનમાં ખાંધાયો, તે પેલા બહુનાર મોબેદે બંધયું નહી. જેવારે સીરાજની યજ્ઞશને કરી રહ્યા ને પાદશાહે આસમાનપર નજર કરી જોયું, ત્યારે ઘણું અંત-યબ દીઠું, સીંહાં દેવ કાલી નીશાંન સાથે હાથીની પીઠપર બેઠેલો કાઢ્યા સીંહા તથા બદબો ભર્યો ઉત્તર (દીશા) તરફથી નીકળ્યો; પાદશાહ તે જોઈને ડર્યો, ને ખુદા આગલ નાંલેશ

કરવા લાગો, પછી એક પોતામાંથી એક મર્દને દસ્તુરની પાસે મોકલ્યો, દસ્તુરોને અરજ કરી પુછ્યું કે આજે આવો ખુશ થોલો દીકો તે શું છે ?

પાદશાહે દસ્તુરને પુછ્યું તે પછી ફરીવાર પાછી યજ્ઞશને ઇંજી તુરત પાદશાહને મોજેજો દેખા-રાવ્યો તમામ ફરેસતા લાલ લેખારો હવામાં આવ્યા: પાદશાહ તરફથી આવેલા પેલા મરદે દસ્તુરને પુછ્યું કે. “આ ખુશ થોલો ગમી અને શોકભર્યો સીંઢા કાલા રંગમાં દીકો તેથી પાદશાહ ઘણો ખીધો છે, માટે તેની આગલ આવી જવાખ હમ જાવો” એટલું કહી તે મર્દ પાદશાહ પાસે પાછો ગયો.

તે પછી દસ્તુરો જેવા લાગા તેઓની નજરખરશમ ઉપર પડી તે ખરશમમાં ખાલ દીકો તેથી ખરશમ અપાવ થઈ, નાપાક શએ-તાંને એ હરકત કીધી, પણ ખુદાઈ ખુદરત એવી કે એ હરકત દીકાથી ખારીક દીનનો મોજેજો અટકો થયો. પછી દસ્તુરોએ ફરીથી યજ્ઞશને ઇંજી, ત્યારે પાદશાહે વડી ખુબ અન્તયખ દીધું, તેથી મેહેમુદ પાદશાહ ઘણો ખુશાલ થયો તેને જોયું કે તે દીવસે હવા લાલ લેખાંશમાં હતી તેથી પાદશાહ ઘણો અન્તયખ રહ્યો અને સઘળા બેહેદીનોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા.

પાદશાહે દસ્તુરોને વાત પુછીને સર્વને આજ્ઞદ (છુટા) કીધા:—ત્યારેબાદ પાદશાહે મોબેદોને કહ્યું કે એ વાતથી મારી ખાંતર નીશ કરો કે પહેલે દીવસે સખજ (લીલા) પોશાગે ફરેસ્તા દીકા તેથી ઘણું ખુશાલ થયા, ખીજે દીવસે

સફેદ પોશાગે આફતાબ જેવા તુરબચાં જોયા, ત્રિજે દીવસ એવી ઈમાલત જોઈ કે તે દેહેસ્તથી મારો જીવ જાય, તેથી મેં આદમી તમારી પાસે મોકલ્યું તે આદમી આજુ તે પછી લાલ પોશાગે તુરબચાં ફરેસ્તા દીઠા તેથી મારો જીવ ખુશાલી ભર્યો થયો તેથી આ બાબદ જાહેર કરો કે એ ત્રિજે દીવસે મેં એવો ખુરો યેલો દીઠો. ત્યારે મોખેદોએ જવાબ દીધો કે:—

“ ૧ બરશમમાં બાલ એક પડ્યો ને સાથે બંધાયો તે હમે જાણ્યું નહીં તેથી હમારી બરહક દીન એક બાલે એવી થઈ. અએ પાદશાહ હમારી એ દીનને ખુબ ખુલંદ જાણુ. કે એક બાલ બરશમ ઉપર બંધાયાથી આવી ખલલ થઈ, ફરેસ્તાને થામ દેવે આબ્યા, એ દીન એવી પાક છે વાસ્તે ખુદાતાઆલાનો હોકમ જે એ દીનથી હમા સુકશુબરી કર્યે છીએ, ખુદાતાઆલાએ હમાને ફરમાવ્યું છે તેથી એ દીનને ખાતર હમારો જીવળી આપ્યે, હમારી બલી દીનમાં તલાક નહીં હોય તથા કાલ તથા સરતથી નહીં ફરીએ, એ દીનમાં ગોલાંમખાગીનાં કરનારથી દુર રહેવાનો સવાબ ઘણો છે, જદુગરોથી દુર રહેવાનું ફરમાન છે, જે એ દીનથી ફરે તે દુનિયામાં મોરાદ નહીં પામે”

૧ યજ્ઞનેનાં આલાતો વપરાય છે તેમાં “ બરશમ ” એટલે યજ્ઞનેતું બહુતર બહુતાં મોખેદ છે. યજ્ઞનેનાં આલાત, તાવ સાંકરીથી બધે છે તેને “બરશમ” કહે છે. એમાં ખજુરીનાં ઝાડની પાતરી તથા ચીપ વપરાય છે ને નહીતર તાવ સાંકરી વપરાય છે.

પાદશાહે એ વાત સાંભલી ત્યારે થોડીકવારે મોબેદપર નજર કરી જોયું ને મોબેદને જવાબ દીધો કે:—

“તમામ તમારી દીન ઉપર તમો સર્વે ઓસ્તવાર રહો, તમારી દીનની વચમાં હું નહીં આવું જો તમારી દીન એક બાલે એવી થાય તો એ દીનની રવેશ બાલ કરતાં બારીક હશે વાસ્તે તમોને મેં બચું, તમો પોતાની દીનનીરાહા ઉપર બેથક રહો, એ દીનની રશમ ખુબ સખો.”

ત્યારે મોબેદેએ જુબાન ખોલી પયધમબર સપેંતમાન જસ્તોસ્તનાં હાલની વાત કહી, કે:—

ગુસ્તારપશાહની પાદશાહીમાં એ દીન જાહેર થઈ, પય-ધમબર જસ્તોસ્ત હકની દરવાહેથી દીન લાબ્યા, અને અનેક સંકટો વેડી ગુસ્તારપશાહની દરવાહેથી એ દીન જાહેર કરી છે, નજુમનો એલમ લાબ્યા જેવો એલમ દુનિયામાં નહીં હતો, અને બેહેસ્તથી સરવતું ખીજ લાબ્યા જે ખીજ આતશનાં ગુમ-તની આગલ બાગમાં રોપ્યું, તેને વરસ સાત થયાં ને તે એટલું મોટું^૧ ઝાડ થયું જે વામ ૪૦ લાંબુ ને વામ ૪૦ પહોલું થયું હતું. એ દીન જાહેરમાં લાવતાં હમારા પયગમબરે ઘણા મોજેબઓ બતાવ્યા હતા, અને ગુસ્તારપશાહનાં સમ્બવઅમલમાંજ તુરકસ્થાનના પહેશી

૧ આ સરવનાં (બ્યાને સરોવરનાં) ઝાડ વીસે સઘળા જર-તોસ્તી ગ્રંથોમાં એક મરખું લખાંણ મળતું નથી, વધુ ખુલાશા માટે વાંચો મારી કેતાબ “નદજમે જસ્તોસ્ત” માં પાને ૨૭૩ મે “ સર-વનાં ઝાડનો મોજેજો ”

રાજા અરજતરપે (અફરાસીઆખનો નખીરો) લડાઈ જગાવી, સખખ ગુસ્તાસ્પશાહે દીન કબુલ કર્યાંથી તેનાંપર અરજતરપે લખ્યું કે “એ દીન કબુલ નહિ કરવી ને એ કબુલે તો તકરાર થશે.” વિગેરે. આ ઉપરથી તેઓમાં લડાઈ થઈ. આખરે ગુસ્તાસ્પ-શાહનાં બેટા અસપંદોઆરે અરજતરપને મારી નાંખ્યો, અને એ દીન પાછી રોશન કીધી. તે પછી ૩૦૦ વરસ એ દીન ખુબ ચાલી, ત્યારબાદ એ દીનની પડતી થઈ. સીકંદર બાદશાહે એ દીન બરબાદ કીધી, જંદ અવસ્તાનાં પુસ્તકો બાંધેઆં કીધાં, નખુમ અને રમલનાં પુસ્તકો સખી બીજી સર્વે દીનની કેતાબો આતશમાં બાળી નાંખી. મરજુવેગા તે પછુ નાઉમેદ થઈ મુવો. વરસ ૩૦૦ સુધી અશકાનીઆંની પાદશાહી થઈ હતી, તે પાદ-શાહીમાં પછુ એ દીન ^૧કમ હતી. ત્યારબાદ અરદેશીર બાબે-માંન પેદા થયો, તેને ખુદાઈ દીન રવા કીધી, તેના વખતમાં દસ્તુર અરદાએવીરાફને ખુદાની દરવાહે મોકલ્યો ને ૭ દીવસ ખુદાની ^૨દરવાહમાં રહી, બહુ તથા ખુર જે હીકું તે પાદશા-હની દરવાહમાં વાત કીધી તે નવીશંદાએ લખ્યું, ને મોજેબ બતાવી દીન પાછી રોશનરાહા કીધી. ત્યારબાદ શાહાપુરશાહનાં

૧ ચાને બરબાદ થઈ હતી. સંપૂર્ણ પગાતી હતી નહિ.

૨ ચાને દસ્તુર અરદાએવીરાફ મંગ પીને સુતા. સાત દીવસે ગમત થયા અને તેવજીતું રહ મીનોઇની ખખર લાન્થું તે હકીકત માટે વાંચો. ‘અરદાએવીરાફ નામું’ પુનર્જન્મે ગણતાં આ કેતાબની પ્રગટ કર્તાનાં અનેક પુનર્જન્મોમાં એક જન્મે દસ્તુર અરદાએ વીરાફ છે. એવો ખુદરતનો જવાબ છે.

વખતમાં આદમીઓ ઘણાં બેરાહા હતાં ત્યારે હસ્તુર આદરબાદ મારેસ્પાંદે એક મોજેજે હેખાકયો અને પંચકુટ લઇ, નવ મણુ ઉકાલી, પોતાની છાતી ઉપર રેકયું પણ તેનો એક ખાત્ર વાંકો નહિ થયો, આ મોજેજે દીકાથી ૧૭૦૦૦ સતરહજાર બેહેલીનોની શક ભાગી અને પાછા એ દીનમાં આવ્યા, અને એ પાક દીન શેશન કીધી, અને ત્યાર પછે કોખાદશાહની પાદશાહીનાં અમલમાં એક શ્રીદુરી આદમી નામે મજદક? પેદા થયો, તેને રાહ જુરી ધરી, આતશકદાહ હેકે રાહ કાપી, એક તલેશમ કીધો હતો પણ આખર નાશેરવાને મજદકનાં લોકોને અને મજદકને

૧. આ બાબદ માટે વાંચો મારી “મહુજમે જરતોશન” કેનાંયનું પાનું ૧૮૩ મું. ૧૮૧ મે પાંતેથી આખર હમરાનાં લખાં-જુતી બાબદમાં આ બાબદ છે કે—“જરતોશ્તે મીનોમ્ જમ્ દાદાર પાસે અમર્મો ભાગી, દાદારે તે ના પાડી તે પછી જરતોશ્તે હરરીસ્પ આગાહી ભાગી જે દાદારે બક્ષી. જ્યારે હરરીસ્પ આગાહી જરતોશ્તથી દુર થઇ ત્યારે જરતોશ્તે જાપયું કે હુ ખવાય જોવું છું. તેથી દાદાર અહુ-રમદે પુછ્યું જે “તેં શું દીકું?” ત્યારે જરતોશ્તે કયું કે “મે મી-નોમ્ બેહેસ્ત દીકાં તેમાં એક આઠ ૪ દાદાલીવાલું દીકું, તેની એક ડાંખલી સુનાની, બીજી રૂપાની, ત્રીજી પોલાલીની, ચોથી ત્રાંખાની હતી.”

અહુરમજ્દે કયું કે તે જે ચાર ડાંખલીઓ જોઇ તે ચાર હીંગામની નીચાની છે, પેહેલી સોનાની ડાંખલીનો બેદ એ છે કે ક્યાની ચુસ્તા રૂપસાહ તારી દીન કમુલ કરશે ને તમામ નાપાક દેરોનાં કાલખુદ તેમજ તું દેવ, જીન, તથા પરીઓને જમીનના પેશમાં નાખુદ કરશે (વાને એ હવા જતી રહેશે) બીજી રૂપાની ડાંખલીનો બેદ એ છે

માયો, એ દીન યઝદેઝરદ શેહેરીઆર સુધી હમેશ કસરથી રહી, તે વાર પછી તાહારો રસુલ પેદા થયો, તેને તારી દીન સંધળે રવા કીધી, તેવાર પાદશાહ અમીર મોમેનીએ હમોને ખલાસ કીધા; જે હમો હર ભાંતનો પોશાક પેહેરીએ છીએ. હર વરસ હમો અમીરનાં હોકમથી એક દેરમ રૂપાંને આપતાં. આખર પાદ શાહ મેહેરખાંન થયો, ને એક દેરમખી હમોને બદ્યો, અને એક દેડ નાનું હમોને બદ્યું, ને હમોને લખી આપીને હમોને આબાદ (હુટા) કીધા, તેથી હમો તાહરા તાજ તખતનાં બંદા છીએ, તાહરા બખતથી તાહરી ખસલતથી હમો છવીએ છીએ એટલું કહી પાદશાહ પર લલી દુવા ગુજરી બેહેલીનો પોતીકે ધર ગયા, દીન સલામત રહી. ખુદાને જે ચીજ આચવવી છે તેને હરકોઈ ભાતે માલોક મદદ પહોંચાડે છે.

હેકાયતે મેહેમુદશાહ સમાપ્ત.

કે અસ્દેશીર ખામેકાન પાદશાહ, સીકંદર પાદશાહે પાયમાલી કરેલું રાજ્ય અને દીન નવેસરથી આસકારા કરશે. ત્રિજ પોલાદની ડાંખલીનો બેદ એ છે કે નૌશેરવાંન પાદશાહનાં વખતમાં મજદક પોતાની પવગમ બરી ચલાવશે પણ નૌશેરવાંન તેને સીકંદર આપીને જરતોસ્તી દીન તાજ કરશે, પાછી ફલાવશે, ચોથી તાંજાની ડાંખલીનો બેદ એવો છે કે આખર હજારાની રાજઆતમાં યઝદેઝરદ પાદશાહ ઇરાંનનું તાજે તખ્ત પોહી બેસશે ને ઇરાંનપર આરબોતું રાજ્ય થશે ને બધે જુલમ જનસતીનો દોર થશે. આ લખાંણ સંપૂર્ણ સમજવા માટે વાંચો પાછળ ખુલાશો.

ખુલાશો:—આ લખાંણ પરથી નસીબત લેવાની છે કે જ્યારે દીન દુશ્મનાઈનાં વખતમાં દીન પાલવા બાબે ઈનતેન્નરી કરવી પડતી હતી, જ્યારે હમ બહમ મોજેન્નઓ થતા થતા હતા, અને દીનની બરબાદી થતી અટકતી હતી એવું જાણના લખાંણ મળી આવે છે. ત્યારે હવે આ ઉપરથી વિચાર ઉપજે છે કે જ્યારે આજે સંપુર્ણ દીન પાલવા માટે અહલ પ્રિટીશ શેહેનશાહત તરફથી છુટ છે તેવા વખતમાં આપણા લોકો હાથે કરીને દીનની બરબાદી કરે છે ને સુધારાનાં સીસટમ પાડે છે.

જેથી ઉમર તથા રોજીનો ઘટાડો, ને સાથે દરેક પેદાવસનો પણ કસ ઓછો ને મોંઘવારી વધી ગયું છે. કારણ નાપાકી નહિ સચવાયાથી બદલુવાનું દોર વધે છે અને તેનાં સબબે આબાદીની હવાને નુકશાન પુગવાથી આબાદીમાં ખૂબ પુગે છે, ને ગમે તેટલી મેહેનત છતાં પણ ઉત્પત્તિનો પાક સંપુર્ણ ઉતરતાં નથી ને મોંઘવારી થઈ છે. એની સમજ એવી છે કે દરેક કામ હવાથી છે. આપણે બે આદમી વાત કરીએ છીએ તે પણ વચ્ચે રહેલી હવા ક્રિયા કરે છે. આપણે બોલીએ તેનો અવાજ હવામાં ભેજાય છે ને તેનો પડથો સાંભલનારને કાને પડે છે તે પડથાનો અવાજ કાનમાં થઈ ભેજાને સંદેશો પુગાડે છે ને ભેજાથી હિંયાને બબર મળી વિચારશક્તિની મારફતે આપણું મન જીવને બબર આપે છે ને જીવ વળતો ઉત્તર પેલા બોલનારને આપે છે. તુરતાતુરત હવાથી એક લેહેજામાં આટલી ઝડપે વાતચિતની ક્રિયા થાય છે.

એ તો વાતચિતની બાબદ કહી, પણ એ મુજબ હમેશાં દરેક

કાર્ય કરીએ છીએ તેની અસર આપણી આસપાસની હવામાં રહે છે ને તે હમેશાં આપણી આસપાસ ફરતી રહે છે ને તેજ ક્રીસમે જીવ પ્રુદરતની મદદ મેળવે છે. જેટલી આપણે પવિત્રાઈ રાખીએ તેટલી હવા ચોખ્ખો રહે, આબાદી વધે, પ્રુદરત ખુશી ધાય, ને પ્રુદરતનો વલતો સારો આશીર્વાદ આપણને મળ્યાથી રોજ તેમજ આવરહાનો વધારો મેળવ્યે છીએ.

દ્રઢ મનથી ચીવટ લાગણીએ આપણે આપણાં સ્વધર્મનાં કર-માનો અપુર્ણ પાળીએ ને પવિત્રાઈ રાખીએ તો આથંદે આપણે ખુખી થઈએ છીએ. એ સુખી થવાનાં સઘળાં સારાં પરિણામ માટે આપણી અક્ષતનો સહઉપયોગ કરવાની અગત્ય છે. અક્ષત અને ડહાપણ આદમીજાતનું દીલ હરી લેવાનું એક ઉત્તમ હથિયાર છે. જે કોઈ એ અમુક્ય ગૌહર ધરાવે છે તે આંધળું કહેવાનું નથી. સર્વથી ચહડતો દોલતવાન કોણ કે જેનાં હૈયામાં ધાર્મિક ચીવટ લાગણી અને મગજમાં દાનાઈનો ગંજ અને ડહાપણનો ભંડાર ભર્યો હોય. જેઓ દાનાઈને સદા ઉત્તમ જાણી આ ફાંની દુનિયાની તકલીદી મોજ ઉપર વધુ દીલ લગાડતા નથી. જેમ આસમાનનાં હજારો સેતારા જેહાંનને રોશની આપતા નથી, પણ જેમ એક માહાતાબ (ચંદ્ર) પોતાની હાજરીથી અંધકારને દુર કરી દુનિયાને દેખતી કરે છે, તે મીશાલ સંખ્યાબંધ આદમીમાં એક આકેલ અકલમંદ દીપી નીકળે છે. જે કોઈ સદ્અક્ષતનો ઉપયોગ કરી સ્વધર્મપર ઓસ્તવાર છે અને નેકી તેમજ ખુબીનો ખજાનો ધરાવે છે તેઓ દોલત અને જર વિના જરદાર અને જજ્જના સરદાર છે.

દરેક ઇનશાને જીંદગીની આબાદી મોહોતની આખેરીમાં સમજવી. ધર્મનો અંધકાર એ દરેક આદમીજાતનો છુપો વેરી છે. જ્યારે ધાર્મિક વિચાર, સાથે નરભાસ, અને સંતોષ એ જીંદગીનાં સાચાં દોસ્ત છે, જે માણસની જીંદગીને સુખી બનાવીને અમૃતનાં ફલ ચખાડે છે. જર અને દોલત કગારાં છે. જે કોઈનેબી હુમેશાં નીબતાં નથી. લક્ષ્મી ચંચલ છે. આજે અહીં ને કાલે કહીં. એક વાર દોલતમાં ડોલતું ઇનશાન બીજી વાર વિપત્તીનાં વમલમાં ઘસડાય છે. ત્યારે દોલત પર મુસ્તાક રહી અહંકારથી ધર્મની બરબાદી કરીને અભિમાની થવામાં આદમીજાત શું મેળવે છે? કંઈજ નહિ. તેવા માણસને આખર દાહાડે એક ખોખો માટી પણ મળતી નથી. માટે ઇનશાન જાતે સમજી લેવું કે અગર કાહારૂનનો ખજાનો હાથ કરી માથે હીરા જડીત તાજ ધર્યું હોય પણ આખર દાહાડે તો પોતાની કરણી નેકી નીતિ અને ધાર્મિક વલણથીજ પાર પડવાનું છે. તેથી કુદરતને નમી સ્વધર્મ ફરમાન સંપૂર્ણ પાળી પરહેજગારી વાપરવામાંજ આણુ તેમજ આવતી જીંદગીનું સાર્થક છે. વાચા વગરનાં પ્રાણી મરવાનો દાખલો લેવો કે તે ઉશહેન ગેહ (મધ-સત પછીનો વખત) શરૂ થતાંજ પેદાનાં કરનારને “એકરે તું” અથવા “હક રે તું” નાં પોકાર સાથે તે માલેકની ચકતા કબુલી તેની તારીફમાં અવાજ ઉઠાવે છે, તેમજ દીન ઉગ્યા પહેલાં, પોતાનાં વેપાર ધંધા યા ઘરગતુ કામકાજમાં પોતાનું મન રોકવા પહેલાં જે આદમી એ મરવાનું ઉદાહરણ ધરી પહેલાં

પાક પરવરદેગારની યાદમાં પોતાનો વખત રોકે છે. તે ઇન-શાનને મોકળા મને કરેલી બંદગીનાં અવેજમાં આટલા લાલ તો નક્કીજ થાય છે.

પવિત્ર કલાંમોથી આગસાઈ દુર થાય છે, રાતનાં બે વાગે ખુદરતની આબાદીની હવાઓની ઉત્પત્તીનો વખત છે તે વેળા માયાવેરથી નાહી બંદગી કરવાથી ઘર ઉપર ભમતી ખુરાઈઓ તેનાં પવિત્ર સબકોનાં દમથી ડાએબાંએ થાય છે, મન મોકળું રહે છે, ઉશહેનની બંદગીની નેક ગંભીર અશો અસરથી આખો દીવસ પ્રમાણિક ઉપયોગમાં પસાર કરવાને ખુદરતીજ મન દોરવાય છે. એવા અનેક સારા ગુણોનો લાભ થાય છે તેથીજ ઉશહેન ગેહુની અને ઉશબાંમની બંદગીને વખાણી છે, કે તે બંદગીઓનું બલ આખા દીવસની બંદગી કરતાં અનેક ઘણું છે. તેનું કારણ એ જે રાતની વેળા દુનીઆ બગતી હાલતે દીવસ સુજળ રહેતી નથી તેથી ખુદરતી હવામાં ઇનશાંનોનો અવાજ ભેલાતો નહીં હોવાનાં સબબે હવા શાંત રહે છે, ને ભણુનારનો સંદેશો સંપુર્ણપણે ખુદરતને પુગે છે, ને એ બંદગીથી વળતો અનેક ઘણો વાજળી લાભ જલદી મળે છે. તેથીજ એ બંદગીને અવસ્તામાં ઉત્તમ કહેલી છે ને દીવસની શરૂઆતની પહેલી ગેહ ઉશહેન ગણે છે. જ્યારે હાવન ખુરશેદ તહુ થયાની છે તેથી (ખુરશેદથી) જેહાંને રોશનાઈ છે.

આ કેતાબ માટે ખાસ વધારો.

મારાં હમઘીન બસ્તે કુસ્તીઆનો, પ્રિય ભાઈઓ અને બહેનો, આ નાહની કેતાબમાં એક અગત્યની બાબદ આવેલી હોવાથી તે માટે થોડોક વધુ ખુલાશો આપવાની હું મારી ફરજ માનું છું. તે એ કે—

“દરેક ઇનશાન જાતનો પુનર્જન્મ છે” પણ તે માટે મતફેરી હોવાથી હું આ બાબદ જાહેરમાં નહિ લાવીતી, પણ એ બાબદ મને શ્રદ્ધા કેમ મળી છે તે હું મારા દાખલા પરથી અત્યારે કહીશ. તે માટે હું મારો દુકં અહેવાલ આપીશ. સબબ કે ઘણાંક માહરાં પીછાણવાળાં તેમજ મારી તરફ બહી દીલસોજી ધરાવનાર આસામીઓએ મને આ બાબદ માટે જલા-મણુ કરી છે, કે તમારી સખી અને સંક્ષેપ્ત અહેવાલ આપો તો ખાત્રી ભરેલું થાય, તે માટે માહરા હમેશનાં રીવાજ મુજબ ખુદરતનો જવાબ લીધા પછી કાયદાની પણ સલાહ લઈનેજ જાહેરમાં મેલું છું.

કરણ માહરી “મહજબે જરતોરત” કેતાબ પ્રગટ થઈ તેમાં દીબાચા સાથે ખુલાશો આપેલો છે, એમાં “અરો શક્તિ” માટે લખાણ આવેલું હોવાથી તે માટે વિરૂધ્ધીઓ એમજ કહે

છે કે “શું એનેજ બધું એ મદ્યું ? એઓનાંજ ઘરમાં તે બધાં આવી બસ્યાં ? શું એનેજ મદદ આપે છે ? ” વિગેરે. કંઈ અનેક રીતભાત થાય છે. તેથી એકવાર ખરેખરે હું કે સાર ખુલાસો હોય તો સર્વની બધામાં આવતાં ગેરસમજીતીનો નીવેલો થાય.

ખુલાસો:—ખુદરત સર્વની મદદમાં છેજ. પહેલાં પાંચ તત્ત્વ “આતશ, હવા, ખાક, પાણી, રોશની.” એમાંથી તાસઓની ઉત્પત્તિ છે, ને તાસમાંથી આદમોનાં જીવની ઉત્પત્તિ છે (આ લખાણ શાસ્ત્ર આપું લેતાં આ જેવાં સંકટા પુસ્તકો થાય છે તેથી હું કે વાક્યોમાં આ સાર છે) તે સર્વ ખુદરતથીજ છે. મને મદદ મળે ને બીજાઓને નહિ કાંય મળે ? ખુદરત તો સર્વનેજ મદદ આપે છે ને સર્વને મારે છે; પણ ખુદરતને નાફરમાન બની જે જીવો સ્વધર્મની હાથે કરીને બરબાદી કરી ચલે તેઓ પોતેજ ખુદરતની વિરુદ્ધ જવાનાં સળખે તે માલેકથી દુર રહી પોતાનાં લાભ પોતાને હાથેજ ખોય છે. અત્યારે જે અપણે સોગમ્મે છીએ તે આમલી છાંદગીનુંજ પરિણામ છે ને ચાલુ છાંદગીની કરણીથી આવતી બીજી છાંદગીનું લવિષ્યનું બહું બા ખુરં અપણે હાથેજ બનવીએ છીએ. આ બાબદની મને શ્રદ્ધા કેમ થઈ તે નીચે મુજબ વાંચો.

મારો જન્મ—મારા જન્મની શરૂઆતથી ખુદરત શક્તિઓનો મોજેલો ચાલુ છેજ. મારાં માતપીતાનું હું પહેલું ફરજંદ હોવાથી મારો જન્મ મુંબાઈમાં મારા મમાચાજીને ત્યાંજ થયો હતો.

શરૂઆતમાં જન્મવેળા અખીઆર માસે જન્મ, તેમજ પછી પાછલી રાત્રે ઉસદેનગેહમાં જન્મ થયો તે વેળા હાજર રહેલાં જોમાં મારાં મમાઇલ (સાવકાં) તેવજુનાં મા, તથા તેવજુનાં પજુ માસીનાં હીકરી શેઠ વીકાલ મહેરલ તાસપોરનાં બેટી સુનાબાઈ હાજર હતાં. તેવજુ બાઈએ અગીયારીથી યજ્ઞશનેતુ' પાછી મંભાવી તેજ પાછીમાં પહેલવહેલો ગોળ પાયો હતો. (અગીયારીમાં પાછી લેવા ગયા ત્યારે મરહુમ કુકાદાડ ત્યાં હાજર હતા તેવજુ કરેલી આઘાહી માટે આગલ વાંચન આવે છે.)

મારાં માતાજીએ કહેલી વાતપરથી હું બાલુ' છું કે જન્મ પછીથી થોડે દીવસે હસતાં હસતાં મમાઇલ કહે છે કે “મમા-વાને ઘેર એવે પગલે આવ કે બેટાનો જન્મ થાય તો સુનાનાં વારા પેસવીશ.” તે વેળા તેવજુનાં મા હાજર હતાં તેવજુ કહે છે કે “આ વખતે એ તું છેટે નહિ થાય (માસીક માંડગીમાં) તો આ ધોલકી પેંડાએ વધાવીશ” વિગેરે. તેજ સુજબ દાખલો થયો, ને નવ દસ માસમાં તેવજુને ત્યાં બેટાનો જન્મ થયો, અને તે પછીનાં બીજાં બચ્ચાંઓ થયાં. જેમાંનાં મારા બે મમ્મજો ને એક માસી હાલ છે. એવી ક્રીસમે કંઈ નહિ ને કંઈ દાખલો બનતુંજ હતું.

છ માસની ઉંમરમાં ફસરતી ને બાર માસની વયમાં શુદ્ધ બોલતી, ચાલતી હતી. બેલવા શીખ્યા પછીથી બહુતાં સીખ-બુ', તે ફક્ત દોહોડ વરસની વયમાંજ શરોશબાજ બહી જતી. એક વેળા મારાં મા આગળ બલુ' છું ને તે દાખલો મારા

મમાવાણનાં જોવામાં આવ્યો. તેવણે મારાં માને કહ્યું કે:-

“એ કંઈ ખરા કરે નહિ, એનાં પર બરોસો નાં રાખ, કોઈ હાકડે સજ્જર રડાવશે.” વિગેરે. તેજ મુજબ જે યા ત્રણ વરસની વયે સખ્ત માંદગીમાંથી બચાવ થયો.

મારી આરેક વરસની વય હશે ને મારાં માતપીતાને તેઓનાં વાલીઓએ બુદ્ધ રહેવાની ફરજ પાડી, ને તેઓએ ગુલા રહી સ્વતંત્રપણે પોતાનો નિર્બોધ ગુજારતાં હતાં. આ વખતમાં મારી ૭ વરસની વયે મને મુંબઈ બાહારકોટ સર જમશેદજીની ધર્મખાતાંની સ્કુલમાં બેસાડવામાં આવી. તે વેલા પહેલા ધોર-જુનાં છોકરીઓનાં પાઠ આગલ શીખી ગયલા હતા. છતાં પહેલી ચોપડી શીખવનાર માસ્તર ફરદુનદાડ્ડએ આઠ દીવસમાં મુજ-રાતી બારાખડી શીખવી. એકાદ માસમાં સ્વર, વ્યંજન, બારા-ખડીનાં અક્ષરનાં પદ, તથા એક જે, નાં સો સુધીનાં આંક વિગેરે શીખવ્યું. ને જે માસમાં સઘળાં છોકરીઓ બરોબરનું લેશન આપ્યું. તે વેલા મજકુર સ્કુલમાં પારસી પંચાયતનાં સેક્રેટરી નશરવાંજી અને પ્રિન્સીપાલ નાનાબાઈ રૂ. સણીનાં પરીક્ષક તરીકે આવતા. વરસ બદલાયું ને આખી સ્કુલમાં કલાસ બદલવાની ટર્ન આવી. ખીલ છોકરીઓ કહે છે કે કલાસ ચાલુ થયા પછીનાં જે કોઈ આવેલાં છે તેઓને હમણું ખીલ ચોપડીમાં નહીં મોકલાશે. તુરત મેં ફરદુનદાડ્ડ માસ્તરને કહ્યું, તેવણે સેક્રેટરી તથા પ્રિન્સીપાલને કહેવાથી પરીક્ષા લેવાયા ત્યાં મને ખીલ ચોપડીમાં જવા ચાન્સ મળ્યો ને ઘરમાંથી

ચોપડી ખરીદતાં વાર થયાથી સ્કુલ તરફથીજ ચોપડીઓ મળીને અભ્યાસ ચાલુ રહ્યો. આ વેલા મને એવું યાચ કે રાત્રે પણ સ્કુલ ચાલે તો ઘણું સારું થાય. કારણ ઘરમાં આવવું ગમેજ નહીં. મારી પોતાની બાલક વયથીજ ખુદરતી રીતે ધર્મપર આસ્થા મને વધુ હતી. સ્કુલમાં મારી ૭ થી ૯ વરસની વય સુધીમાં ગુજરાતી પાંચ ચોપડીને અભ્યાસ કર્યો, તે વેલા પાંચમી ચોપડીમાંથી રૂ. ૩ ની સ્કૉલરશીપ મંડાઈ. પણ મારાં માતપીતાની મરણ તે સ્કૉલરશીપ નહીં લેતાં ઘરની કેલવણી આપંચા માટે વધારે હતી. ૯ મું વરસ ચાલુ હતું ને મારાં માતપીતાએ સ્કુલ મુકાવી, અને ઘરની સંઘણકલા તથા શીળું, ભરવું, ગુંથવું, અને ફરસુદે ઇંગ્લેજ ભાષાનો અભ્યાસ ઘરમાંજ કરવો, વિગેરે હતું.

સ્કુલમાં ૭-૮ વરસની બાલક વયથીજ ગુજરાતી પાંચમી ચોપડીમાંથી જંદ ભાષાની બારાખડીનાં અક્ષરોવાલી ચોપડીપરથી ભણવાનું શીખવતા હતા. જંદ ભાષા શીખવાની ઉલટ ઘણી, પણ ફક્ત એ બારાખડી સિવાય તે વેલા તે ઉમેદ બર આવી નહીં. તે વેલા સ્કુલમાં ધર્મનીતિ શીખવવા માટે એરવદ શેરી-આરણ દો. રબાડી આવતા, તેવણને હું પુછતી કે ખુદા ક્યાં છે ? વિગેરે. તેવણ મરહુમે કહેલું કે “ જંદ ભાષા શીખો, અવસ્તાનાં તરબુમા કરો, અશોઈ પાગો, તો ખુદાને પીછાણતાં શીખશો ” વિગેરે. મારી ૯ વરસની ઉમરે સ્કુલ મુકાવી.

મુંબાઈમાં તે અરસામાં સરકયુલેટીંગ લાઈબ્રેરીનાં પુસ્તકો

તેના મેમ્બરોને ઘેરઘેર આવતાં હતાં ને મારે ત્યાં પણ આવતાંતાં, ત્યાંથી મારા પણ વાંચવામાં આ વખતે શાહાનગરું સુદાં સઘળાં નામાઓ આવ્યાં. મારી ૬ વરસની વયમાં આ વાંચણે મારા મનપર ઘણી મજબુત ઉંડી ધાર્મિક લાગણી વધારવાની અસર કરી. ઘરમાં તે વેલા ઇથેલનો અભ્યાસ કરતી. દીવસની વેલા બાંદગી અને ઘરનું સર્વ કામકાજ મારાં માતાજી સાથે કરતી, રાત્રે બેસી, બાંદગી તથા લેસન પઠું કરવું ને સહવારમાં શીક્ષક આવે ત્યારે તે આપવું બિગેરે.

મારા પિતાજીની છાંની નોકરીનાં સખમે ૧૮૬૪ ની સાલથી હમારે વસવાત અમદાવાદમાં થયો. છાં વળી ઘરનું કામકાજ બાંદગી, ઇથેલ ફારસીનો, ઘરમાં અભ્યાસ સાથે, બતનીખંતથી સંગીતનું પણ જ્ઞાન મેળવ્યું.

હરરોજ ખીજાને જતી વેળા બાંદગી ગુન્તયા પછીજ ઉંઘ લેતી. તે વખતે કોઈ કોઈ વેલા મને કંઈ કંઈ ખ્યાલ થતા. ને તે જો યાદમાં રહે તો આખાદ દાખલા ખરા પડતા. આ વેલા હમારે ત્યાં છાં દુઃખે સુખે ટપકા વગેરે દેખાડતાં, તે ઉત્તમરામ જોશી આવતા હતા. મારાં માતાજીને મારે થકી મારા વીસમા વરસ માટે ટપકો જોઈને ખીખ્ખે ફીકર કહેલી, તેથી તેવણે એક વખત ઉત્તમરામ જોશીને તે માટે પુછ્યું. તેવણે વળતો જવાબ હીધો કે કંઈજ ફીકર જેવું નથી બિચેરે. આ વખતે હું ત્યાં હાજર હતી ને ઉત્તમરામે ગણીત કરીને કહ્યું તેથી મને આ જોતીપ માટે અબાયબી ઉપજી. હવે થોડાક

વખતમાં કહેલા દાખલા મુજબ બન્યું એટલે આ ગણીતની વીધા મને શીખવાનો શોખ થયો પણ તેજ વખતે આ મુશ્કેલી બર આવી નહીં.

સ્વભાવીક રીતે દર દીવસે મને ખુદસ્તપર ચક્રીન વધતુંજ જતું હતું. ઇ. સ. ૧૮૯૬ ની સાલમાં મરકીની શરૂઆત થઈ ને હમો હ્યાં હતાં તે વખતે હ્યાં અમદાવાદથી મુંબાઈ જવાના રસ્તામાં “આનંદ” ગામમાં ક્યારેનતાઈનમાં દશ દશ દીવસવેર મુસાફરોને સખવામાં આવતા વિગેરે હાડમારી હતી. તેવા સમયમાં થોડા થોડા વખતને અંતરે મારાં બપોઈલું, અને મારાં માયલનાં મમાઈલું મુંબાઈમાં બેહેસ્તનશીન થયાં, પણ કોઈ દ્વાંથી જઈ શક્યું નહીં. વળી થોડો વખત ગયા બાદ મારાં માયલનાં એક માસીલુ ચોવીસ કલાકમાં મરકીનાં લોગ થયાં ને તેવજુનીજ એક બેટી મોટી ઉમ્મરની તે તેવજુનાંજ ઉડમણાંને દીવસે મરકીથીજ ગુજર પામી, ને તેવજુને છ માસ નહીં પુરા થાવ તેટલાં બીજાં માસીલુ હક થયાં એમ એક વરસમાં એક પછી એક કેટલાં માણસોના કુટુંબમાં ઉપસાઉપરી માડા બનાવેા થયા ને મજકુર કારણે જઈ પણ શકાયું નહીં વિગેરે.

પણ આ બનાવોથી મારા પોતાવા મનપર એવી અસર થવા પામી કે ખુદ જો થોડા પૈસા આપે તો બેહેતર પણ હયાતી સર્વતી સલામત રહે એ બક્ષ વિગેરે.

તે વખતે હમારે ત્યાં સહવારમાં રોજ દુધ, ફુલ, ફુદ્ડ વિગેરે ખુશાલીકું લોખાંત (રોજ સહવારમાં માથાવેરથી ના-

હીને) મુકા પછીજ આહવાણી લેવાનો ચાલ હતો. ત્યાર પછી સણુવું ને તે પછી રાંધવું કરવું હાથેજ. વિગેરે. એજ વખતમાં દુનિઆનાં રેવાજ મુજબ મારાં માંગાની વાતો ચાલતી. પણ તેમાં દગો થયલો હતો અને મને ખુદરતીજ મન ઉચાત રહેતું. હમેશ મુજબ સણીને ખુદા પાસે દુવા ગુનગરી હું બી-છાણે ગઈ તો અજબ દેખાવ જોઈ ઉઠી.

“એક બહુજ ખુબસુરત ઘટમારાં દેખાવે ઘણાંજ ઉઘાં બાઈ છે, તેવણનાં તનપર શુદ્ધ સફેદ પોશાક રાણી જેવો છે, જરીઆંન મહાભારત હીરા મોતીનું છે, સાથે ચાર મોખેદ છે ને મને હાંક મારી કહે છે કે “બોલાબ્યાં તે આબ્યાં, તમારાં માને કહેજો કે કહ્યું તેથી આબ્યાં છીએ કે ખુદરત તેં દીકરી આપી તે તુંજ મદદ આપ વિગેરે તે માલીકનો હોકમ થાય તો તુટી જુ'પડીમાં પણ જવું પડે. હમેશાં મદદ આપતાં આબ્યાં છેએ, ને હળુ પણ આપીશું તમે કન્યાદાંન આપો, હમે એકથી માંડીને દશહજાર સુધી પહેરાંમણી આપીશું” આટલું જોતાં હું બગી ઉઠી, પણ આગલ તો કોઈજ નથી, હું તો બીછાણે સુતેલીજ છું. આ જોઈ હું હેરત રહી. સહવારમાં આ બાબદ મેં મારાં માને કહી. તેવણે કહ્યું કે “હા મેં અરજ કરેલી છે, પણ હવે જો દેખાવ થાય તો પુછજો કે દસહજાર કેમ આપજો ને તમે કોણ છો ?” બીજે દીવસે રાત્રે પણ આગલા દીવસ મુજબ ખવાબમાં દેખાવ થયો ને કહે છે કે “હમે કંઈ ગાં-સક બાંધી નાખી રહ્યો ? ધણી કરો તેમાં ખુદા ફતેહ આપશું.

તમારા પીતાનો પગાર વધશે, તમારા આગલા અવતારમાં મોશાલાં આપેલાં છે ને હજુ પણ ખુદરત આપશેજ. કારણ જે માતબર જીવો છે તેને હંમેશાં ખુદાની મહેર જેથી પ્રકારે છેજ. જ્યાંની માંગાની વાત આવી છે તેમાં દગો છે, ને નથી કરવું બીજું જે કુટુંબમાંજ છે એ સાડ છે તપાસ કરે બનશે,” વિગેરે.

તેજ સુજળ હમારા મુંબાઈનાં પંચકી (ધર્મગુરુ)ને પુછાવ્યું ત્યાંથી જવાબ આવ્યો તે મજકુર આગાહીને મલતોજ દાખલો આવ્યો. અને તેવણ અરોશક્તિ જે જે આગાહી કરે તે ખરી પડતી, આવકનો વધારો થતો ગયો, સર્વે દાખલા અગાઉથી ખબર મલે ને તેજ સુજળ બને એટલે હમારે ત્યાં સર્વેને તેવણની વાત પર વીશ્વાસ બેઠો. પણ મને ઘણીજ અજાયબી હતી કે આ બધાં કેણુ હશે ? ને કેમ આવતાં હશે ? ને એઓને એ બધુ અગાઉથી કેમ ખબર પડતું હશે ? કે અગાઉથી કદા સુજળનાંજ દાખલા બને છે ? કેટલોક વખતવેર કેટલીક બાબદોનાં સવાલ જવાબો સ્વપનાં સ્વરૂપે થયા કરતા હતા. મારે માટે કહેલી મારાં માંગાની બાબદમાં પણ તેવણે આગાહી કર્યા સુજળનાંજ કાવીત્રાં થયાં ને વાત અટકી, અને તેટલાં વળી મને જ્યોતી-સનો અભ્યાસ શીખવાપર ધ્યાન હતું તે મેં તેવણને આગ્રહ કર્યો.

તેવણે કહ્યું કે હયાં હાંદુ પાસે જ્યોતીશનો અભ્યાસ નહી કરતાં જ્યોતીશ જાણનાર મોબેદ પાસે એ અભ્યાસ કરવો વધારે સાડ છે. પણ ઉતાવળે શીખવા માંગણી કર્યાથી તુરત વેલા ઉત્તમશંભ જોશીને ત્યાં ફક્ત જ્યોતીશનાં અભ્યાસ માટે

શીખવા મોકલી, પણ તેવણે કરેલી આગાહી મુજબજ ધધું થોડાજ વખતમાં મારું મુંબાઈ જવું ધધું તે વેલા ૧૯૦૧ માં હયાં તમામ પાક ખેરદેહ અવસ્થાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ મેં છપાવવાની શરૂ કરી હતી.

મારે અત્રે ખુલ્લું કહેવુંજ એઈએ કે જે માંગા માટે તેવણે કહેલું તે માટેજ તેવણ હયાંથી મને મુંબાઈ લઈ ગયાં (=યાને હયાંથી હું એકલીજ ગઈતી પણ ગેળી સદ્દહ હતી) મુંબાઈમાં હમારા પંથકી યેસાભાઈ ન. મજગાંમવાલાને ત્યાં ઉતારો લીધો. આ વખતે તે ધરનાં ભાદુત મુગાનાં કુંવરબાઈ નામે હતાં તેવણ મને ઓવરનાં લેતાં કહે છે કે “ભાયગશાળી લીકરી છે. પગલે મમાવાને સારું ધધું.” કહી ધણાં ખુશી થયાં. હું આ વાતથી અજબ રહી. તે વખતે મને યજ્ઞશને અને વંદીદાદની ક્રીયાએ જોવાનો એસદો થયો. મરહુમ યેસાભાઈ પંથકીનું જે અગીયારીમાં પંથકનું કાંમ થતું ત્યાં તેવણ સાથે રોજ સહવારમાં હું જતી. સકારે ઉઠી ઉશહેવ તથા ઉશબાંમની બંદગી ચુબારી લઈ, ચાહપાણી લઈને અગીયારી જતી ને હાજનની બંદગી ત્યાંજ ચુબારતી ને યજ્ઞશનેનું ક્રીયાકાંમ તથા આફરયાંને, બાજે, વિગેરે બહુતર થાય તે જોતી, ને ધર આવ્યા પછી યેસાભાઈને પુછતી અને તેવણથી આફરગાંજ બહુવાનું, સતુમ બહુવાનું હું તે વખતે જાતે કરતાં શીખી તેમજ યજ્ઞશને, તથા બાજધરણાંની ક્રીયા કેમ થાય છે, તે નજરે જોતાં તે માહીતી થઈ. કેમવેલા વંદીદાદ તેમજ નીરંગલીનની ક્રીયા તે

વખતે ઉશ્કેળ ગેહમાં (મધસતે બાર પછીનાં વખતે) અગ્ની-
ચારીમાં કોઈથી બેહેલીનને ત્યાંની થાય તે હું એવા તે વખતે
પંથકી સાથે જતી, અને જોતી, એ મુજબ લગભગ દોઢોડ
માસ હું તેવણને ત્યાં રહીને શીખી.

આ વખતે તેવણને (એસાભાઈ પંથકીને) ત્યાંજ હું
હતી ને હોરમજદારૂ ભપુને તેવણે બોલાવ્યા, સખખ મારાં
માંગા માટે વાત પરપુછ કરે. એરવદ હોરમજદારૂ ભપુએ મારો
ટપકો જોવા માંગ્યો ને તે મેં આપ્યો. તુરત તેવણ જોતાંજ
બોલ્યા કે “આ બ્રહ્મો સાડીનાં નથી પણ પાધરીનાં છે, ને એ
શું પરણશે ? મને નથી લાગતું કે પરણવું કબુલ કરે, એ તો
ખુદરત રૂબરૂ વાતચીત સંદેશો કરે એવા બ્રહ્મોમાં જન્મ છે,
આગલી જીંદગીઓથી ઘણો મહાન તપેસરી જીવ છે. ઘણાં
લોક પુનર્જન્મ નથી માનતા, આપણા કુકાદારૂ પણ નાંજ કહે-
તાતા ને જતે લાહાડે તેવણને પણ એમજ થયું કે એ બાબદ
હશેજ. હું પણ નહીજ માનતો તો ને હવે મને પણ એમજ
લાગે છે કે એ છેજ. હશે તે તો વાત, પણ આ ટપકો જોતાં
હું અજબ છું” પછી મારી હાથની તેમજ પગની રેખાઓ
પણ જોઈને એસાભાઈને કહ્યું કે—

“બહુજ બખ્તાવર છે. એનાથી સામાને સારું, મમસા-
રમાં (મમાવાને) સારું, પણ એ જીવ જાતે દુઃખી થાય ને તે
વખતે પોતાનાંઓથીજ દુઃખી થવું પડે. પોતાનાંઓજ ઉલટું કરે.
સાત સતરનું ક્રંમ એ કરશે પણ પેલાં સતર એકઠાં મલીને એ

એકનું નહીજ કરશે, કોઈનું ખાનાર આ હવ નથી પણ ખવા-
ડનાર છે. તેમજ ઉમરથી કંઈ ઘણી નથી. ને પરણાવવા ખુદરત
મદદમાં આવે, કહે, તેમાં ભરમ છે કે કંઈ સારા હવ સાથે
સંબંધથી નેક ઓલાદ જનમે ને તે ઓલાદ દુનિઆનું ભલું
કરે આ ભરમ છે. હું મેહેનત તો કરીશ, પણ પાછળથી ચાતની
ભાંજતી કરનાર અને ઉપાડનાર ઘણાં નીકલશે.” વિગેરે બોલ્યા.

આ વખતે મારે માટે ડોશાભાઈ પંચકી ભપુને બોલ્યા કે:-
“તમે ટપકો જોઈ રહ્યા ? હવે હું કહું તે સાંભળો. તમોએ
કહેલું હું માનું છું. કારણ જ્યારે એવણનો (હીનબાઈનો)
જન્મ થયો. તે વખતે પેહેલો ગોલ ચજશનેનાં પાણીમાં પીધો
છે ને તે સંભોગ પણ ખુદરતીજ બન્યો છે. ચજશનેનું પાણી
અગીયારીમાં લેવા એવણને ત્યાંથી આસામી આવ્યા ત્યારે હું
ત્યાં હાજર હતો. પાણી લઈ જનારને ખખર નહી હશે પણ તે
વખતે અગીયારીમાં કુકાદારૂ હતા તેવણે પુછેલું કે:-

“કોણ ખખતાવર બેટાનો જન્મ થયો છે કે ચજશનેનું
પાણી મોકલોય ?” મેં કહ્યું કે “બેટાનો જન્મ નથી થયો,
છોકરી છે” તો તુરત પોતે બોલ્યા કે શુદ્ધ અગીયારનો જન્મ
છે એટલે દીકરોજ હોય, ને જો છોકરી હોય તો ઘણો નામાં-
કિત હવ હોય” એટલું બોલી તરત પોતે જન્મકુંડલી કાઢીને
કહ્યું કે “આ વખતમાં ગ્રહોનો ભોગ એવો છે કે હવ ઘણુંજ
આલાક, સ્વતાંત્ર, ધાર્મિક વિચારનો રહેશે, ને પોતાનાંઓથીજ
તેનાંપર ઘણું વીતશે એને પગલે મમતારને લાલ થાય. ઘણી

ઉંમર નથી. ફક્ત વીસ વરસ છે, ને જો તેમાંથી બચે તો કુદરત ફળદ્રુપ વાત કરે ને અમર નામનાં રાખશે. જેમ આસમાને ખુરશોદ ઝળકે છે તેનાં કિરણો ધરતીપર છે તેમ આ જીવ હયાં બેઠો હોય ને તેની કીર્તિ આખી જગતમાં હોય, કુદુબ તેમજ કોમમાં સર્વથી વડામાં બપે. હમદર્દી લાગણી હોય, પરદુઃખ-ભાંગન રાંક સ્વભાવ રહેશે. પણ આકરો ઉતાવળો જીવ છે. એ બોલશે તે કરવા ખુદરત તત્પર રહેશે. જાણે ખાસ ખુદરતનાં કામ માટેજ એનો જન્મ છે. બહુજ નેક પરહેઝગાર ને બાંદગી કરનાર થશે. પણ દુશ્મનીથી તેટલીજ થશે, ને આખરે શત્રુ પરાજય. જાહેર લેખક, વક્તા, કાઉન્સીલર ગણાશે. જો જીવશે તો આખી કોમમાં એક મગફરી ગણાશે. અત્યારથીજ જાણે ખુદરત સાથે છે કે યજ્ઞશનેનાં પાણીમાં પહેલવહેલો ગોર પીધો છે. ને તેમજ બનશે કે એની પાછળ સાડું કરનારને સાડું થશે ને છુડું કરનાર ગેબી પ્રકારે પોતાને ફેંકે પુગશે. આવા ગ્રહોનાં જોગમાં જન્મ લેનાર ઘણું નામાંકિત, નામીયું, નબુમી અને અંચલ બચ્ચું નીકળે.” વિગેરે. આઘાહી કરીતી, તે આજે પાછી તમારે મોહોડે હું સાંભળું છું ” વિગેરે. તે વેળા મરહુમ એશા-લાઈ પંથકીએ મરહુમ એસ્વદ ભાપુને કહ્યું, તે મેં સાંભળ્યું.

મરહુમ ભાપુએ તે વખતે મને નસીઅત કરી કે:—

“જોવો, આજકાલનાંઓ સુધારાનાં શેહમાં તણાંયાં જાય છે તે તરીકે દેખાદેખીથી તમારામાં આમેજ નહિ થાય તે સંભા-

લગ્ને ને પવિત્રાઈ પાલી ચલગ્ને. આ હાથ આવેલી તક (કુદરતી શક્તિઓની મદદ) જોડતાં નહિ. સચવગ્ને, સંભાલગ્ને, ઉત્તમ શિક્ષણ લેગ્ને, ને તે પગલે બીજાને ફરમાવગ્ને. અત્યારે તમને ખબર પણ નથી કે શું શું સલાં કંમો તમાસથી આ દુનિયામાં નીપજનાર છે, ને તેને કોણ કોણ અઠચણ કરનાર છે, ને શું શું વીટંબનાંઓમાંથી તમને હવે પછી પસાર થવાનું છે, તેનું તમોને જ્ઞાન તે નથી, પણ સ્વપનેથી ખબર નથી; પણ ગમે એટલું દુઃખ પડે તોબી આ કુદરતી શક્તિઓનાં સંજોગની સાંકલ તોડવી નહિ.” વિગેરે. વિગેરે. નશીચ્ચ કીધી, ને તે પછી પોતે ત્યાંથી ગયા. તે બાદ મને મરદુમ દોસાલાઇએ પણ કેટલીક નશીચ્ચત કરી.

આ વખતે તમામ પાક જોરદેહ અવસ્થાએ શેહેનશાહી બા જોજમતી નીરંગ હાં અમદાવાદમાં છપાતી હતી. આ વખતે કરેલી આઘાહી મને આજહીન સુધીમાં વખતોવખત ખરી નીવડી છે તે બધું વર્ણન લેતાં આ જેવાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકો ક્ષય માટે તે વાતને પડતી મેલાં મુજ બાબદપર આવીએ.

આ મુજબ અવાસનવાર મુંબાઈ જવું થતું હતું. હવે “પુનર્જન્મ” શું તે બાણવા છાસા થઈ, અને જ્વાબ શું ચીજ છે તે બાણવા માટે મન થયું. કુદરતી એવો જોગ બન્યો કે મુંબાઈમાં કોઇનું ધાર્મિક કીમતી એપડીઓનું પુસ્તકખાનું વહી નજીવી કીમતે લીલાઈ થયું તે એક ઇરાંનીએ ખરીદયું ને તે ઇરાંની અહરથે તે ખરીદી લેવા મને મુચ્ચું. મને ખપજોગાં પુસ્તકો મેં ખરીદ્યાં,

તેમાં ઇરાનની તબારીખ, જસ્તોસ્તનામું, અવસ્તાનાં દફતર, માએની, બુનદેહેશ, નામાંએ તથા ખીલાચોકી હરફો, ઇરાનની મુસાફરી, મોજેબતે જસ્તોસ્તી, દાનેશ નામએ જેહાન, વિગેરે હતાં, પણ તે વાંચવાથી તેમાંથી કંઈ મારા મનનું સમાધાન થાય એ મને મળ્યું નહીં. બુકસેલરોને ત્યાંથી જ્ઞાનચક્ર, ઇમ્રેજ સાઇકલોપીડીઆ વંદીદાદનો તરબુમે વિગેરે ખરીદ્યું પણ કંઈખી સીલસાલાખંધ ધર્મ માટે મળ્યું નહીં. અને મને એવો શોખ કે દુનીઆ કેવી પ્રકારે ઉત્પન્ન થઈ છે, ને આ બધું શું છે તે બાંધવું પણ તે વાંચવાનાં પુસ્તકોથી નહીં મળ્યું.

વળી એકવેલા એક હીંદુ દ્વાં અમદાવાદમાં ગાંસરો ચોપડી-એનો લઈને વેચવા આવ્યો તેમાંથી મેં વાતોનાં પુસ્તકોમાં રામાયણ, નવાખ્યાન, પ્રલહાદાખ્યાન, ચમસાવીત્રી સંવાદ, સદેવંત સાવ-લીંગા, ચિકમ બત્રીશપુતલી (છુટી છુટી એકેક વાતો) નરસીંહ મેહેતો, મીરાંબાઈ, ગેપીચંદ રાએ, વિગેરે ઘણાંક પુસ્તકો ખરીદ્યાં ને તે વાંચ્યાં એનાપરથી મને એટલુંજ લાગ્યું કે જે કંઈ કામ ઇનશાન કરે છે તેમાં ખુદસ્ત મદદમાં આવે છે પણ પહેલાં ખરી કસોટી થાય છે પણ હીમત હારવી નહીં જોઈએ, વિગેરે; થયું.

આ પુસ્તકો ખરીદ્યાં ને વાંચ્યાં પણ ખુદસ્ત શક્તિઓનો ભરમ મારી નજર સાંમે તે પછીથી બહોર થયો. આવી કીસમે આવતું હતું. ને તે વખતે મને ખીમારી ઘણીજ રહેતી હતી. હર્દ-છાતીપરથી લોહી જડું, તાવ, પેટ ઉલટી, સ્થેજખી ખાધેલું પચે નહીં, પેટ રસતે પણ લોહી જડું વિગેરે તે દવાથી તદન

ફાયદોજ નહીં થાય. આ મામલો ત્રણ વરસ વેર હતો. બહુતરથી ફાયદો થતો. તે વેળા મારી ખોરદેહ અવસ્થા છપાતાં પણ તેટલાંજ વીટખણાં હતાં.

જે છાપખાનામાં જ્યાં એ કમપોઝ થાય ત્યાં કમપોઝીટરો બીમાર થયા ને અવારનવાર બદલાયાજ જાય. ત્યાંથી પ્રેસ પર ફોરમ છપાયા જાય ત્યાં પણ ભાગદુટ નુકશાંન બીમારી શાહી આવેજ નહીં. જો આવે તો વધુ યા ઓછી આવે. વિગેરે તે પુરૂ થતાં બંધાવા ગઈ તો ત્યાં પણ તેજ મામલો.

વળી અજ્ઞયબી એ કે કમપોઝ ખાતામાં જ્યારે કમપોઝ હતું તેજ વેળા એ ટાઈપમાંજ છાપવાનાં પુસ્તકો બીજાઓનાં આવે. જેથી પ્રેસવાલા પણ અજ્ઞયજ થયા. બાઈન્ડર ખાતામાં બંધાવા આ કેતાબ ગઈ તો ત્યાં બાહારની બીજી ચોપડીઓ બંધાવા રોજની સેંકડોની સંખ્યામાં આવે, એવો રોજનો ચાલુ દરોરો હતો. કંઈ નહીં ને કંઈ અડચણ મને નીકલતી અને નીકલતીજ હતી. ને સામાને ફાયદો હતો, વિગેરે; ને મારી તબીઅત થીક નહીં રહે.

આ બધાંની શાંતિ અને સમાધાણીઅર્થે તેમજ હવાઓની પણ આબાદી અર્થે “ રમરણુ ” લેવાનો ખુદરતનો હુકમ છે એવું અશો શક્તિથી મને ફરમાન મળ્યું. હવે, આ “ રમરણુ બોલનો અર્થ=ધ્યાન, એક ચીત ” એટલું ખબર હતું, પણ આ “ રમરણુ બંદગી ” શું હશે એની તરતીબ ખબર નહતી. કેમકે દુનિઆમાં જેમ સર્વ જરોતોસ્તીઓ બંદગી ગુબારે છે તેમ હમારે ત્યાં પણ બધાં બંદગી કરતાંતાં.

ઘણું. તો વળી રોજ માથાવેરથી નાહીને ચોખ્ખાઈથી બાથવું
સાંધવું લોખાંન પાણીનું કરવું વિગેરે હતું, પણ “રમરણ બંદગી”
તે તો ખુદરત શક્તિએ આવેશમાં રહી બંદગી લીધી ત્યારેજ
હમારે ત્યાં પણ સર્વએ જાણ્યું. ત્યાં સુધી મને પણ ખબર નહતી.

ખુદરત શક્તિ માટે થોડું અત્રે કહીશ. આગળ કહ્યું તેમ
કુટુંબમાં બનેલા માણ બનાવોથી મારા મનને એમજ હતું કે
મારા ઘરમાં મારી હયાતી સુધી મારાં પોતાનાઓની હયાતીને
નુકશાંન નહી પુગે, તેમજ વળી મારાં મિત્રોમાં તથા જેઓને
હું એમ ઈચ્છું કે હયાતી સચવાય, તો તે ખુદરત તે સુજળ
બનાવે એ માટે મેં આગ્રહ કર્યો. વલતો જવાબ એ મલ્યો કે
“જેવો જે જીવ હોય તેને તેવુંજ પસંદ પડે. આગલી જીંદ-
ગીનું તારૂં વરદાંન આ જીંદગીએ સંપૂર્ણ કરવા તુંને રૂક્ષ થાય
છે ને તે મલ્યો.”

આ ઉપરથી મને અન્તયબી લાગી કે “વરદાંન તે શું હશે” ?
તેનો વલતો જવાબ મને એ મલ્યો કે “સાવિત્રી અવતારનું
વરદાંન” છે. સાવિત્રીએ પોતાના ઘણી સત્યવાનને બચાવવા
ખાતર યમ સાથે રીકજીક કરી એજ સુજળ વરદાંન લીધેલું છે તે
તેના આત્માની અમંગીવેર યમ પુરૂં પાડશે, માટે આ રમરણમાં
તેની તરતીબ કરી લઈશું તો પાછો સંદેશો ચાલુ થશે” વિગેરે.

આ બાબદ શું તેની સમજણ મને તે વખતે સંપૂર્ણ નહી
પડી, પણ એટલું જાણ્યું કે માણસનાં પુનર્જન્મ હશેજ. અને

૧ વાંચો યમ સાવિત્રી સંવાદ માં લખાણ થાય તેથી નથી લીધું.

તે સંપૂર્ણ સમજ મલવા અર્થેજ મને પુસ્તકખાતું મલ્યું હશે. એટલું હું સમજી પણ તેનો ઘણો વિચાર હૈયે ધર્યો નહીં. કેમકે સ્વધર્મની ઉત્તતી માટે વધુ ધ્યાન હતું.

આ બંદગી લેવાનો સખખ ને તેનો ખુલાસો—
ઉપર કહ્યું તેમ દરેક બાબદની શાંતી અર્થે “ સ્મરણ ” લીધું, એનો પહેલાં ખુલાસો એવો મલ્યો કે દરેક ચીજ હવાથી છે. બે માણસ વાત કરે તેમાં વચ્ચે રહેલી હવાની ક્રિયાથીજ બાલનારનો અવાજ હવામાં ભેલાઈને સાંભલનારને કાને તેનો પડયો પડે છે, ને તે તુરત ભેળાને સંદેશો પુગાડે છે ભેળું હૈયાને ખબર આપે છે ને વિચારશક્તિપર અસર થઈ, જીવ બેલવાનો અમલ બળવે છે. એક લેહજામાં ફરતી હવા આટલું કામ બળવે છે. તેજ મુજબ, આતશપર મુખડ મુઠ્ઠી બંદગી કરે તો તે બાણુતરનાં પવિત્ર કલાંખોની અસર બેવડી નીવડે છે. આતશનો ધુંવો હવામાં ભેલાય છે અને તે હવા રૂપે બાહાર જઈ અખંડ હવામાં તેની રજાલ ભેલાતાં, તેમજ સાથે અવસ્થા વાણીનાં પવિત્ર સખકો હવામાં ભેલાયાથી તે અખંડ હવામાં જે કંઈ બદ હવા ભેલાયલી હોય તે નીકળી જવાલામુખી જઈ હવા પાવ થાય છે ને તેમાંથી તેનાં વખતપર તારા થાય છે અથવા તે પાવ થયલી હવા, હવારૂપેજ રક્ષણમાં રહે છે.

• જોરની બંદગી—હવે જ્યારે એક અહુનવર ભણ્યા કે બેઘએ તો અમથા હારદી ફેરવી લાખે ભણ્યા પણ તે પાવર બંદગી નહીં ગણાય. પણ બે પાવર મુજબ ભણ્યા તો તેની

અસર અનેક ઘણી છે. તેથી વધારે પ્રમાણમાં જોત બનાવીને બંદગી લીધી હોય તો તેનું બલ બુદ્ધિજ છે. એટલે એક જોતની બતી કરી એક અહુનવર યા ચરત, યા નીઆએસ ભણો તો તે એકજ ગણાય. પણ જો પાંચ જોત કરી એક અહુનવર ભણો તો પાંચ અહુનવરનું બલ ગણાય, અને જ્યારે બી તમે તે એક અહુનવર ભણો તો પાંચ અહુનવર ભણ્યા હોય એટલું બલ રહે છે. તેજ મુજબ જો સો, યા હજાર, જોત બનાવીને જેટલા અહુનવર ભણો તેટલું બલ આપણું એક અહુનવરનું ગણાય. હાખલા તરીકે એકસો જોત કરી એક હજાર અહુનવર ભણીએ તો “ $100 \times 1000 = 1,00000$ ” એક લાખનું બલ ગણાયું; તે બંદગીમાંથી ઉઠ્યા પછી જ્યારે બી એક અહુનવર ભણીએ તો એક લાખ અહુનવર જેટલું તે એક અહુનવરનું બલ વધી જાય. એટલે જોરની બંદગી=Power ગણાય. એ બલની બંદગીથી નાપાકીનું જોર દુર થાય છે. પોતે સામાને પણ મુખી કરે છે.

અપવાસ—હવે એ બંદગી વેલા કંઈજ નહીં ખાવું પીવું ને અપવાસ વેઠવો તેનું કારણ એજ છે કે સર્વથી પહેલાં ઉત્પત્તી દરમીઆનમાં કુલગ્રહ છે, પછીથી ફલ છે, ને તે પછીજ તરકારી ઉગેલી છે. જો કંઈજ નહો ખાઈએ તો તે બંદગી એકદમ શરૂઆતની હવાનો સંબંધ રાખે છે, એટલે કે જો એ તરીકાએ ભણાયું હોય ને તેજ મુજબ તેનાં નિયમ હમેશાં પાલીને ચાલે તો જ્યારે બી કોઈ આપસપર બુરી સત્તા ચલાવે ને તુરત આપણે ફક્ત એકજ અહુનવર ભણીએ તો તે એક

અહુનવર એક લાખનું બલ બતાવે ને આપણું રક્ષણ થાય. કદાચ આપણને ખબર વટીક નહીં હોય કે છુપી દુરમની છે કરીને, પણ એજગેબી મદદ એવી પુગે કે તે દુઃખ દેનાર અથવા નીંદા કરનાર પોતાની કરણીનાં ફેગે (આપણી વગર બંદગીએ) પુગી જાય છે. ને આખો વખત તેટલી હવાની મદદ રહે. મનને બહું ધાર્યે તે તુરત બનેલુંજ જોઈએ. જે હરકત કરે તેની હરકત તેનેજ રહે એ કાતુન આહુ સખવા ખાતરજ જોરની બંદગી કરવી પડતી હતી. આ વધુ પ્રમાણમાં જોત બનાવીને આતશપર સુખઠ ખુશખ બાલી કરેલી બંદગી ઉત્તમ છે. હવે જો ફલ ખાઈને રહીએ ને બંદગી ગુજારીએ તો તે સશી-ઓની હવાને તથા ફરેસ્તાઓને હંદેશો પુગે ને આપણે તેટલાજ બલની મદદ મેલગ્યે છીએ. એકજ વેર અન ખાઈને તેજ મુજબ કરેલી બંદગી ગ્રહોની હવાઓ સાથેજ સંબંધ રાખે છે, હમેશાં રાખેતા મુજબ ખાઈ જમી એખાઈથી કરેલી બંદગી સાધારણ બળ રાખે છે.

ધર્મ ફરમાન નહીંજ માનનાર—આખરે જતે દીવસે અન અને દાંતને વેર પડી રજલીને માર્ગ લાગે છે. ને બીજી બંદગીએ તેને અફસવાનું તેટલુંજ છે. ને જો ખુરો જીવ હોય તો હક ઈનસાફમાં (બલતા પાહાડમાં) થી બનચવા પામતો પણ નથીજ, આ મુજબ વધુ ઓછી જોત બનાવી બંદગી લેવાનો સબબ છે બંદગીમાંથી ઉઠ્યા પછી હમેશા “દમરણ નિયમ” પાલ-વોજ જોઈએ તોજ Power=બલ વધે છે અને તરીકો સચવાય છે.

આપણો પુરાણો રેવાજ—આપણાં પુરાણાં રેવાજમાં

તો છેજ કે જ્યારે ફરેસ્તાનો આરાધણા ક્રિયા હોય, તથા સ્નાનક્રિયા હોય ત્યારે ઘરમાં ઘરખાર ધોવારી, ચોખ્ખાં વાસણુ-વરાંણુ એક દીવસ આગલથી કરી રાખે, અને તે ક્રિયાને દીવસે માથા વેરથી નાહી ચોખ્ખુ દરાંન બાજતુ કરે તથા રાંધે વિગેરે, તે વખતે બીજા દુરવંદને હાથ વટીક નહીજ લગાડે દુરવંદનું પકાવેલું બી નહિ ખાય. જો પછવાડે જાય તો તે ચોખ્ખું થયેલું આદમી તે બારણું નહી ઉગાડે, પણ બીજું માણસ બારણું ઉઘાડી આપે, ને જો તેને પોતાને ઉગાડવું પડયું હોય તો તે પોતે પાછું માથાવેરથી નાહાએ તોજ ચોખ્ખાં કાંમને હાથ લગાડે વિગેરે. જો બહાર જતાં દુરવંદને હાથ લાગે તો માથાવેરથી નાહાએ તોજ તે ચોખ્ખાં કાંમને હાથ લગાડે. વિગેરે આપણો પુરાણો દેવાજ છે. આ તરતીબ સર્વ કોઈથી રોજ પલાતી નથી. અને સ્નાન ક્રિયાનું ખચાય છે જ્યારે સ્મરણુ વર્ગમાં નથી આવતું.

“સ્મરણુ” વર્ગ અને તેનાં નિયમ—આ વર્ગમાં પણ મજકુર પુરાણા દેવાજ મુજબનાંજ નિયમ છે પણ તેમાં આખો વખત પવિત્રાર્ધ પાલવાની છે. અવારનવાર પછવાડે તો જવુંજ પડે ત્યારે જુદાં કપડાં પેહેરી જવું ને આવી તુરત નાહી ચોખ્ખાં કપડાં પહેરવાં, હમેશાં દુરવંદને હાથ પગ લાગે તો નાહવું.

ખોરાકમાં—પ્રાણી ખોરાક—(ગોશ, મચ્છી, ઈંડું, ઘરૂં) નહિજ લેવો. કાચુ એ મેલો ખોરાક છે. એ ખાનારને પવિત્ર શક્તિઓનો સંબંધ રહેતો નથી અને તેઓ હયાતી સાચવવાનાં અવસતાનાં ફકરાઓથી ભુંદગી બચાવી શકે નહી. રોજ તાજુ

તરકારી અનાજ હાથે પકાવી ખાવું, દુરવંદનું પકાવેલું ઘર-
માંનું તથા બહારનું આવેલું તથા બજારનું વેચાતું તૈયાર આ-
વેલું ખાવું નહીં. જો બાહાર જવું પડે, તથા કોઈને ઘેર જવું
પડે, ત્યાં લગન, નવજોત, શાદી સમયની તથા મેલાવડા પાર્ટી
વિગેરેમાં તો બાહારથી આવી તુરત નાહીને તે પછીજ બીજું
કામકાજ લેવું, ખાવું; વિગેરે. બાહાર જવું ત્યાં પણ ખાવું પીવું
નહીં, તાજે કુટ મેવો ખવાય. રવાનનું લજ્જાયત્રું ખવાય નહીં.

રવાંન અને છુંદરવાંન-રવાંન થયું ત્યાં જેટલા
દિવસ લોંબ હોય તેટલો વખત જવાય નહીં. સમજ કે આ
વખત ત્યાં હવા રીમન થાય છે. ને તે પવિત્ર લજ્જતરોથી
ચોક્કસ વખતે પાવ થાય છે. તેથી ત્યાં જવું મુનાસેબ નથી.
તે રીમની દુર થયા પછી જવા માટે હરકત નથી. અને સુટક
પાણવું પડે છે કે જેવું તે હોય તે પ્રમાણેજ તરતીબથી
રહેવું. જો રીમન હવામાં જવું પડે તો તુરત આવી પાણું ન-
વેસરથી “ સ્મરણ ” કરે તોજ તે હવા સાથે સંબંધ રહે છે,
ને નહીં તો આગલ કરેલી મહેનતમાં ખલલ આણું રહેવાથી
મજકુર બાબદોનો ફાયદો તાબડતોબ ગેળી પ્રકારે મળતો અ-
ટકે છે. આટલા કારણસરજ હું જ્યાં રવાંન થયું હોય છે ત્યાં
તુરતવેળા નથી જતી. અને બાહાર જવે આવે ખાવું પીવું નહીં,
તેવું પણ એજ કારણ કે કોઈ કેવી હવાનો છાવ હોય ને કોઈનો
કેવો પાવર હોય તેથી “ ખુદરતી સંદેશાને ” તુકશાંન પુગે છે.

બીમારી અને બીમાર—જો કોઈનીબી બીમારી સમજ
ત્યાં જવું તો બીજાં લોકો માફક ઉપરનાં સવસતથી જ-
ઈને ચાલી અવાય નહીં પણ પેલાં બીમારની હયાતી સાચ-

વવાનું ભણતર, તથા હર્દ સાફ કરવાની તરતીખ જાત મહેનતથી તનથી તઝદી વેડી કરવું તે માટે ખર્ચ પણ પોતાનુંજ કરવું વિગેરે. એવો રમરણ વર્ગનો નિયમ છે. હવે કોઈ ચીખાવલાં હોય તો મારો આ નિયમ સચવાય નહીં અને મને કેટલીકવાર હેરાંનગતીમાં આવવું પડે છે તેથી તેવાં મુધરેલાં (Tip Top) માં હું નથી જતી. કારણ કે દુઃખીની દાને પુગવું મદદ થવું એ આપરી ફરજ. ખાલી પછીથી ઘરડાં મમાઈ કહે તેમ ખુમવા શહી કરાવવા રીમન હવામાં જુદો સવરાત કરવા જવું શું ખપવું? અલખત રવાંન થયું ત્યાં સેવટનું માન આપવા છુવતાંઓની જવાની ફરજ છે જે ગંભીરતાથી જવું ને તેનાં પરથી તે જનારને ધડો છે કે અમર્ગી કોઈ પાંચું નથી. પોતે પણ એક દીવસ મુસાફરીથી કુચ કરશેજ. વિગેરે. હવે, મારાથી તો “રમરણ નિયમ” ખાતર રીમન હવામાં જવાતું નથી.

તેથીજ પછવાટે જવું પડે ત્યારે પણ નાહવું ને બાહાર જવું આવવું ત્યાં નહીં ખાવું પીવું ને આવીને નાહાવું એ પણ રીમન હવાની અડચણ નહીં નડે તે થકીજ છે. પણ અભણ ધનશાનો એમ કહે છે કે એ તો હીંદુનું છે ને પારસીનું નહીં; પણ જો ખુદરતના ઉદાંણનો આખો અબ્યાસ કરે તો તુરત માલુમ પડે કે હરેક કોમો શું છે? શા કારણે છે? ને જરતોશ્તી ધર્મનાં પોથાઓ શા સખમે બળી ગયા? વિગેરે અખંડ બજવાનું મળે. આ નિયમનાં લીધે મને કોઈને પણ ઘર નકામું જવાની ફરસુદ નથી (ઘરડાં મમાઈ કહે તેમ બારાં ચઉદાં પું-જવાની ફરસુદ નથી) તેથી મારી પાછળ અનેક અફવાઓ

ચાલુ છે, પણ મને તેની (જુઠ્ઠાંઝોની) રહેજળી દરકાર નથીજ.

હું એમજ સમજું છું કે મારી કરણો સાબીત કરશે એજ ખરું છે. એવાં તો કુતરાં રસ્તે ચાલતાં ઘણાં ભસે છે. વિગેરે. જેઝોએ મારા સાથે કાંમ પાડ્યું છે તેઝોની આ બાબદ ખાત્રી થઈ ચુકી છે. તે માટે હવે ઘણું બોલવું રહ્યું નથીજ.

મારાં દુઃખની વખતે—ફક્ત બંદગીનું પાણી તથા બંદગીની ચીજોનાંજ ઉપાયથી દર્દ સાડું થાય. ને ઘણું તો વળી કરીઆણું વાપરવું. આ મુજબનો હું પોતે નિયમ પાળું છું. એટલું તો નક્કી છે કે જ્યાં પવિત્રાઈથી નિયમ પાળીને મહીનાનાં પંદર દીવસ અપવાસ કરું છું એટલે મને વૈદનું ઘર જોવું પડ્યું નથી ને સામા કેટલાંક દર્દીઓને પણ બંદગીની ચીજો આપું છું ને તેઓ સારાં થાય છે. હયાતી બચે છે એમાં રવાંનનું ભણાયલું ખવાય નહી. કારણ કે “રવાં” છે એ ખુદરત આબાદીની હવાનો બીજો અવતાર છે તે બરસનુમનાં વર્ગમાં સમાય છે, જ્યારે સ્મરણ વર્ગ તેથી ચ્હડતો આબાદીની હવા વિગેરેનો સંબંધ સંદેશો છે. તે પાલનાર ધનશાંનની આત્મશક્તિ (will power) તેજસ્વી થવાથી મન મોકલું અને તર્ક શક્તિનો વિશેષ વધારે થાય છે જેથી ખુદરતમાં બનતા બનાવની આઘાહી રહે છે. બોલેલું ખુદરતમાં કબુલ રહે છે. ખુદરત શક્તિઓનો હમેશ સંદેશો રહે છે. ને બીજા બીમાર ધનશાંનપરતે સારી અસર નીપજવી વગર હવાએ તે દર્દીને સાડું કરે છે, અથવા તે દર્દીને જતો બન બનચે છે. આ બાબદમાં ઘણાંઝોની ખાત્રી થઈ ચુકી છે. મજકુર પવિત્રાઈ પાલનાર ધનશાંનનાં આવેશમાં હમેશાં પવિત્ર શક્તિઓનો

વાસો રહે છે, ને હમેશાં પરસ્પાર્યી વલ્લને ઉડી ધાર્મિક લાગ-
ણીએ વરતવું એ તેનો મુદ્રાલેખ છે. તે જીવ પોતાનો આત્મ-
મુક્તિ માર્ગ પોતાને હાથેજ મોકળો કરે છે અને પરીણામે
બીજી સારી જાંઠગી પામે છે.

મુક્તિ વાંચનાર, આ તો ટુંક નિયમ કહ્યો છે કે જે તરીકે
અત્યારે હું પાછું છું, તે માટે ટુંક પુણ્યસો છે; પણ હવે
આપણી મુળ બાબત પર આવીએ કે—

પુરસ્તાનાં કર્મમાંન મુજબ “ અશોશકિત ” એ જે સ્મરણની
તરતીબ કરી તેમાં પહેલાં તો થોડાક નિયમ પળાવ્યા હતા.
ચાર માસ ફક્ત દુધ અને મીઠાં વગરની ધી ઘઉં વિગેરેની ઘઉંની
શેટલી, એજ મારો ખોરાક હતો. અને જે વેર ચાહ આપતાં.

ત્યારબાદ બધા ખોરાક આપે પણ મીઠાં વગરનોજ. એવો
મને છ માસ નિયમ પળાવ્યો. [ફક્ત મનેજ પાળવા કર્મ-
વેલું હતું પણ ઘરમાં જેની ખુશીમાં આવે તે આ મુજબ પા-
લતાં ને પાછું મુકી દેતાં.] ચોક્કસ હીવસો ફક્ત હેંટનાં ખોરાક
પર રાખતાં હતાં. તે પછી સ્મરણ જાંઠગી આપી.

જે ઓરઘામાં આ જાંઠગી શરૂ કરવાની હતી ત્યાંની પહેલાં
જમીનની ઊંચ તીપણી કરીને મજબુત કરાવી. ને તે પછીથી
તે ઓરઘાની બીંતો ચુનાથી ઘોલાવી, ત્યારબાદ તે જમીન
પાણીથી ઘોવરાવીને સાફસુફ કીધી. તે ઓરઘામાં એટલોજ
સામન હતો કે ધીની બતી, આતશનું આફરગાનીયું, અને
મારી બધુવાની બેઠક. [એક મુદ સફેદ ચાદર]

જાંઠગી વખતે સઘળું જમીન પરજ રાખ્યું હતું. મને પોતાને

સુતરાઉ નવાં કપડાં તેમાં સદશે, બદીઆન, ઈબ્નેર, માથાબાનું, સાડી, એટલુંજ. માથા વેરથો નાહીને તે કપડાં પહેડી મજકુર બંદગી શરૂ કરી તે ૯ દીવસ અને રાત સુધી તેજ આતશ અને તેજ બતી ચાલુ હતી. સુખડ બલતું રાખ્યાથી આતશ તો બરી રહેછે જ. પણ તેની તે જોત બતીની ચાલુ રાખવાની અબ્બ-યળી છે, તેની તરતીબ એવી કે પહેલાંથી બાંબુની સલી લાંબી રાખી તેપર ૩ લપેતી તે મોટા આંકરાપર રાખવા ઘટતી ઉપર રાખી આંકરા હેઠલથી વાલી લીએ ને ખપ પુરતો ઉપર લાગ્યા કરે. વળી ઘી મોટા વાસણમાં ભરીને તે આંકરા અંદર સમ-તોલપણે રાખે. ને જેવું થોડું ઘી બદ્યું કે સારું ચોઘડ્યું હોય તે વખતે ઘી પુરી જોત ઉપરની ઉપર રાખે. જોતને બલી જઈને હેઠલ ઉતરવા નહીં દીએ. એ કાંમ ઘણું ખંત અને ચાલા-કીથી કરવાનું છે ને જો નહીં સચવાય તો લેંહેણાં દેવા થાય. તે વખતમાં બંદગી આપણાં પાક અવસ્તાનુંજ ભણતર હતું.

વળી તેટલા દીવસમાં તે તરફથી બીજી બાબુએ જવુંજ નહી. બીજું કામકાજ કે કોઈ આદમી સાથે વાત વટીક નહી. જો પછવાડે જવું પડતું તો તે પણ એક એલાએદી જમ્યા હતી ત્યાં ગોઠવણ હતી. ને તે જવા પહેલાં દીલનાં સઘલાં કપડાં એક બાબુએ ઉતારી દઈને પછીજ બીજાં પછવાડે જવાનાં કપડાં પેહેરી પછી જવું, ને ત્યાંથી આવી તે કપડાં ઉતારી એકબાબુ સુકી, પછીજ નાહી પાછાં દીલમાંનાં કાઢેલાં કપડાં પેહેરવાં. (પછવાડે જવાનાં તે વખત સિવાય પાછો હાથ લગાડવો નહીં).

દીવસની પહેલી ઉશહેન ગેહ ગણી, તે ગેહ શરૂ થતાંજ રાત્રે

બાર વાગે નાહીને ફરજીઆત ગુન્તરી પેલા આતશપર સુખડ અગરં લોખાંન વિગેરે ખુશખુ મેલી જેમ અગીયારી આતશ બેહેરાંમમે બ્રાય દેવાય છે તેમ આતશની બંદગી ગુન્તરી, ખુ-દરતનાં નામ વિગેરે ભણી, દુષા ગુન્તરું તેટલાં કલાક ચારનો અમલ થાય તે વેલા ઉશખાંમ બંદગી ગુન્તરી, તે પછી ચોપડી ધંધાને લગતું લખાણ હોય તો તે કરું (તે પણ ત્યાંજ કરવું) ને સહવારમાં હાવન ગેહ શરૂ થઈ કે હાવનની ફરજીઆત ગુ-ન્તરીને પછીજ દુધ, ફુટ લેવું. તે પછી રહેજ આસાએસ અડધો કલાક લીધી ચા નહી લીધી કે અહુનવર ચોકસ સં-ખ્યામાં ભણુવા. ત્યાર બાદ બપોરે બાર વાગે રખીધવન ગેહમાં તેમજ સાંજે ત્રણ વાગે ઉજીરન અને દીવા ધરોધર અઘવીસરૂ થરેમ ગેહમાં પણ ઉપર કહયા મુજબ આતશપર દરેક ગેહમાં બ્રાય દીએ તેમ ખુશખો સાથે ભણુતર કરી ફરજીઆત ગુન્તરી ફાલતુ વખતમાં ચોપડી માટે ત્યાંજ લખાણ કરતી. (ધરતું કામ-કાજ વાત વગત બીલકુલ નહીજ) મજકુર નવ દીવસ ને રાત પુરા થયે પેલી જેત આતશપર ત્યાંજ નમાવીને ને (ફક્ત અં-દરનાં આતશ લીધેલા પણ જે ખુશખુ બલવાથી રખ્યા પડેલી એમને એમ રહેવા દીધીતી જે કોઇબી દુઃખ ઉપર ખાવા ભ-રવાથી બદ હવા દુર થઈ દર્દી સાડું થાય છે.) આતશ બીન્ત ચુલામાં લઈ તેપર એક દીવસ રાત આતશની બંદગી કરી તે બીજે દીવસે હમૈશનાં ચુલાનાં આતશમાં તે આતશ ભેલી દીધા. ને હમૈશ હાથેજ ચુલો સાચવવાનો રાંધવું વિગેરે તેથી તે સચવાયા છે.

આ મુજબ પહેલું સ્મરણ લેવા પછી સ્મરણનાં વર્ગમાં દાખલ થઈ. એ થઈ રહ્યા પછી “ હમેશનો નિયમ ” એ કે રોજ ઉશહેન ગેહમાં ગેહ શરૂ થતાંજ ઉઠી નાહીને ઉશહેનની બંદગી, તે પછી ઉશબાંમની બંદગી તે પછી ચુલા આગલ ચાહ પાણીનું કાંમ, હાવનની કરતી કરી અને ખુદાનાં નામ બધી ફકત ચાહ લઈને પછી હાવનની બંદગી વિગેરે ગુબરી, ઘરનું ચુલા આગલનું વિગેરે ખીજું કામકાજ સાથે દીવસની પાંચે ગેહની બંદગી ગુબરવી.

મજકુર તો એકજ સ્મરણ છે પણ એવાં તો અવારનવાર ઘણાં લીધાં ને તેમાં ચોક્કસ સંખ્યામાં જોત હબરોની સંખ્યામાં કરી સાથે એકઠી કરી બાંધી, તે મોટા ખાસ આંક-સાચો બનાવી તેપર બાંધી મોટા પીપમાં ઘી ભરી તેમા આંકશે ઉતારી તેમાં તે સાથેજ રાખવી પડતી, ને બંદગી વેલા આતશ જારી કરી તેમાંથી તે જોત સળગાવીને બંદગી ચાલુ કરી તે પછીથી જ્યારે જેમ હોકમ હોય તેટલા દીવસ તે અનપાણી વગર અપવાસી બંદગી ગુબરી પેલી જોત તેજ આતશપર નમાવી તેમાંથી આતશ હમેશના ચાલુ ચુલામાં મેલવી દઈ ખુદ-રતના ફરમાન મુજબ પેલી ખુશખો બહેલી રાખ રહેવા દેવું અને બંદગી વેલા ત્યાં આગલ ચોક્કસ ચીજો મુકવા ફરમાવે તે મુજબ મેલેલી ચીજોમાં બંદગીની સત્તા થયાથી જે કાંઈની દુઃખ-પર તે આપવામાં આવે તો તુરત બદ હવા દુર થઈ આરામ થાય.

આ મુજબ “ સ્મરણ ” કર્યા. અને આખો વખત તેના ચાલુ નિયમ પાલીને વરતવામાં આવે તો તે પવિત્રાઈની હવાનો

સંદેશો રહે છે ને બંદગીની સત્તા સાથે જીવનો પાવર (will power) વધે છે, પણ જો ગમે તેમ ચાલે વર્તે, તો બંદગીની સત્તા વધતી તો નથી પણ રહેતીની નથી. સ્મરણમાંથી ઉઠ્યા પછીથી જ્યારે અનપાણી હંમેશના ધારા મુજબ વખતોવખત ખોરાક વખતસર લેવાય ત્યારે ફક્ત ઉપર કહ્યા મુજબ નિયમ પાલ્લી નિયમીત જીવન ગુણરૂં છું. પાણી ખોરાક બીજકુલ નથી લેતી.

માસીક માંદગી—પણ એવી પ્રકારે પાણી છું કે તે દરેક કપડાં વાસણ જગ્યા વિગેરે એકાદ છું તે ત્યાંજ એકજ જગ્યાએ (ચિકાણે થાવું ત્યારે) રહેવું. પછવાડે જવું હોય તો બાહ્ય નીકળવું ને નહીં તો ત્યાંજ રહેવું. ફારેગ થયા પછી સંપૂર્ણ પવિત્ર થયા બાદ ત્યાંથી ઉઠતો વેલા હાથે કરવા ઘટતું કપડાં વિગેરે હાથેજ ધોવું વિગેરે કરી લઈ નાહી, તે એરહો ધોવારી નાખી જે જગ્યાએથી તેટલા દીવસ પછવાડે જવું તે જગ્યા ચોક વિગેરે ઈર્ગંધ હોય તો પાણીથી ધોવારી નાખુ. નાહ્યા બાદ તે કપડાં વિગેરેને હાથ લગાડવોજ નહીં. પણ તે સઘળું માણસ તેજ બાનુએ સાચવી મુકે. જ્યારે ખપ હોય ત્યારે તે માણસ પાસે અગાઉથી તૈયાર કરાવી રાખું કે તુરત વેળા ખપમાં આવે તે વખતે પેહેરેલું કોઈની કપડું વટીક ચોખ્ખે વગે નહીંજ આવે. તે ખેપ પણ ગુદીજ ધોવાય. માસીક માંદગી માટે મુંબાઈના મારા વસવાત દરનીઆનમાં મેં પુષ્કળ હાડમારી વેડી છે પણ તેમ છતાં આભરછેટ ચલાવવું એ કમકમાત થતો તો તે ચોખ્ખુંજ ગમતું હતું, ને તેમજ પાલતી'તી ને હજુ પાણું છું, અને દરેક બાનુએ તેમજ પાલવુંજ જોઈએ. કારણ આ પવિત્રાઈ નહીં

પલાયાથી આબાદોની હુવાને તુકશાન પુગવાથી પાંક ઓછો થાય છે, રોજી આવરદાનો ઘટાડો થાય છે. વિગેરે ઘણું તુકશાન આપણનેજ વેઠવું પડે છે.

આ સ્મરણ વર્ગમાં મનને કાબુમાં રાખવાના કેટલાક ચોક્કસ નિયમો છે જે અત્રે વરણવાથી ઘણું લંબાણ થાય તેમ હોવાથી હયાં ખપ જોગુંજ લીધું છે.

જ્યારે આ મુજબ હું સ્મરણ વિગેરે ખંદગી કરતી તથા ધંધા ધાપાનું કરતી તે વેળા શત્રુનાં કાવિત્રાં કમતી તો હતાંજ નહીં. પણ ‘અંતે ધર્મેજય’ તેજ મુજબ જુદી દુસ્મની કરનારાંઓ વખતવારે સૌ સૌને ફર્યોજે પુગાં છે. જુદો જુલમ ગુન્નરવો, તે જુદો બદનક્ષીનો બદલો એજ કે જતે દાહાડે તેઓને અનને અને દાંતને વેર છે. ને હજી પણ તે માલેકની રૈયત સઘલાં છે તે માલીક પોતેજ સાચવે ને તેજ નસોઅત આપે. મારાં બચપણથી હું હમેશાં જોતી આવી છું કે જે કોઈ સારું વર્તે તે સારો બદલો મેલવે છે ને જે કોઈ નાહક સતાવે તે તુસ્ત ફેળે પુગે છે. તે કેવો ક્રીસમે છે તેનાં થોડા દાખલા ટાંકું છું ને બંદગીની ચીજોથી શું શું ફાયદા છે, તેમજ ખુદરત શક્તિના શું શું મોજેજા છે તે નીચે મુજબ વાંચો.

ખુદરત શક્તિનાં મોજેજા—મારી બાલક વયથીજ હું જોતી આવી છું કે કોઈની ક્રીસમે કંઈ પણ અઠચણ થા બીમારી વખતે ખવાખમાં આદમી સ્વરૂપે કોઈ જીલ ભાંજતું થા દેખાવ થઈને ઉપાય બતાવતું હતું. તે બાલક વયે શું હતું એની

મને સમજ પડતી નહીં, પણ ઘરમાંનાં સર્વ એમ કહે કે નાતું બચ્ચું નીરદોસ ગણાય તેથી શ્રીરેસ્તાઓ ભુલ ભાંજે વિગેરે તે માટેનાં ફક્ત એકાદ બે દાખલાઓ તાંકીશ. મારા મમાવાળને ત્યાં હમેશાં એવો ચાલ કે દુઃખે કે નાખે ન. કંઈની નુરૂની ના રોડ તો ફરેસ્તાનાં દરાંન કરવાનાં માને ન. ન. ૨ મહેરો કંઈ. ફરે.

ઇ. સ. ૧૮૮૬ ની સાલ હોય, યા તેમાં એકાદ બે ઓછાં અટકાં વરસ હોય તે ચોકસ મને યાદ નથી, પણ તે વખતમાં મારા પિતાજી બાહારગાંમ (જલગામ) માં સીજનમાં હતા. તે વેલા મારી વય ફક્ત ૧૨ થી ૧૩ વરસની હશે, તે વખતે મારાં માતાજીએ પોતાનાં વિચારથી એવો ઠરાવ કીધો કે બાહાર ગામ જંગલ જેવું છે. ત્યાં મહેર યજ્ઞદની મેહેરબાની અને સરોશની પાસબાંની હમેશાં છે એવું જરતો-ફતી ધર્મતું ફરમાન છે. ત્યારે એવણુ બહારગામ છે તો મેહેર રોજે મેહેરનાં અને સરોશ રોજે સરોશનાં દરાંન બાજ આફરગાંન દર માસે એક એક વખત કરાવવું ચાહુ કર્યું (અહુરમજ્દ રોજે દાદારનાં અને બેહેરામ રોજે બેહેરામ યજ્ઞદનાં દરાંન બાજ આફરગાંન હમેશાં ચાહુ કરાવતાં હતાંજ ને આ હમેશું.) થોડાજ વખતમાં તે શેઠ તરફથી દગો મારમ પડ્યો ને એવણુ મુંબાઈ આવ્યા વિગેરે. હવે, હું તો રાંધણીમાં કામ કરું છું ને મારાં માતાજીએ તે વખતે પંચકીને લખી કેવાડયું હશે કે મેહેર સરોશનાં દરાંન હમણાં નાં કરતા. વિગેરે. તેની મને ખીલકુલ ખબર નહીં, પણ રાત્રે હમેશાં બંદગી ગુજારી-નેજ ખીજાણે જવાની આદત તેજ મુજબ હું ખીજાણે ગઈ.

સહવારમાં ઉઠતી વખતે જવાબ જોઈ છું કે એક મોડું ઘર છે અને તેનાં ઓટલાપર હું ઉભી છું, મારા હીલમાં સુદ સફેદ કપડાં સારી સુદાનાં છે, ને તે ઓટલો ભરીને અંધીઆરુઓ જેમ એક સામન ભરાય તેમ જામો પીછેરી પેઢેરી ભેઠ છે. ત્યાં હમારાં પંથકી ડેશાભાઈ છે તેવણુને હું પુછું છું પણ તેવણુ જવાબ દેતા નથી. તેટલાં પેલા મોબેદોમાંથી એક મોબેદ કહે છે કે “એવણુ શું જવાબ દીએ ? તમે બોલાવીને નાં કહ્યું. પણ તમારા માતાજીને કહેજો કે હમણું બોલાવી નાં કહો છો તે સારો વખત આવો ભુલતાં નાં.” આટલું જોતાં હું જાગી ઉઠી ને સહવારમાં હકીકત મારાં માતાજીને કહી.

મને તે વખતે આ બાબદસર બીલકુલ સમજ પડી નહી. મા પહેલાં તો હસી પડ્યાં પછી તેવણે સાર એટલોજ કહેા કે “હા જઈ કાલે મેં પંથકીને લખી મોકલ્યુંતું હમણું મહેર, સરોશનાં દરાંન બંધ કરજો તેથી તું આ જોઈ ઉઠી, નાનાં બાલકો નીરહોસ તેથી ફરેસ્તાઓની બસારત મલે.”

હમારે ત્યાં જ્યારથી ખુદરત શક્તિનો જવાબ મલતો ત્યારથી જે બાબદો તેવણુ કહે તે બાબદો મોજેબ સહીત નજર સાંમે દાખલાઓ આવતા. તેમાંનાં અત્રે દરશાવું છું તો આ જેવાં ઘણાંક પુસ્તકો થાય છે તેથી તે સઘલું નહીં લેતાં ફક્ત સાર લખાં હવે સમાપ્ત કરીશ. તેવણુનું ખુદલે ખુદલું આવણું કેવી કીસમે છે તે ઉપર વાંચુ. પણ તેવણુ કોણ છે તે માટે બે બોલ કહું છું કે તેઓ ખુદરત પોતે છે. સાર બાબદ એજ કે ધાર્મિક પરહેજબાર ઉત્તમ પાવરનાં વડા જીવો-

નાં આવેશમાં થઈ હમૈશાં તેઓ ખુદરતનું કામ બળ્લવે છે તે મુજબ અત્યારે પણ છે.

હમારે ત્યાં તેવણે જે જે આગાહીઓ કહી હતી તે દરેક ખરી પડી. મારા મુંબઈનાં વસવાત દરમીઆનમાં લોકોનાં દુઃખ દર્દ વખતે વગર દવાએ દુઃખ સાડું થાય. અને વહી મોજેબ થાય એ જુદું. કોઈ ઘણું કશું કરતું આવે, પણ તેનાં સાથે તેની બહીનો બદલો એવી કીસમે વલતો કે 'જેથી તે ખુશ થઈને સ્વર્ધર્મપર ચકીન લાવતું અને પોતાની ચાલ માટે માફ માગતું'.

જે પ્રેસમાં એ ખોરદેહ અવસ્થા છપાઈ ત્યાં પણ અનેક મોજેબ થયા છે અને તેથીજ સર્વની ખાત્રી થઈ ને શત્રુ પરાજય થયો. મરતાં માણસોને નવી જીંદગી મળી છે એ મોજેબથી પણ મને અબ્બખી છે.

મારા પોતાના બાબમાં બીમારી તથા ધંધા માટે જે જે આગાહી થાય અને તે મુજબ હું સાવચેત રહું તો મુખી થાવું પણ જો ગફલત થાવું તો દુઃખીજ થાવું છું. તેનો ફક્ત એકજ દાખલો.

૧૯૧૪ મી સાલનાં જુલાઈ માસમાં હ્યાં કાલુપુર જીલ્લા-થી ખાનપુરમાં આવી રહેવા સખ્ત મનાઈ હતી કે દુઃખી થશે તેજ મુજબ થયું. તા. ૩૧ મી આગષ્ટ ૧૯૧૪ નાં દીને ખાનપુર રહેવા ગયાં ને ફક્ત પંદર દીવસમાં તા. ૧૭-૯-૧૯૧૭ નાં રોજે લીંત લાંછ ચેર બંગલામાં આયા ને રૂ ૧૧૦૦ ની મારીજ મતા કરખી કપડાં જણસની પેટી ઉપાડી ગયા જે આજદીન સુધી તેનો પતોજ નથી. તે પછી સર્વની હમારે

ત્યાં બીમારી એવી કીસમે થઈ કે દરેક જણનાં નવા જન્મ થયા, અને મારા પિતાજીની આજીવન સુધી નોકરી ગઈ વિગેરે. માથે વાસેનાંઓનાં છદ્દી સ્વભાવોનાં આ પરીણામ છે.

૧૯૧૪ નાં મેહ માસમાં હું હ્યાંથી મુંબઈ ગઈ, તે વેલા મને બધાંની ઘરમાંથી મનાઈ હતી પણ ખુદસ્તનો જવાબ હતો કે “જવુંજ પડશે.” તે મુજબ હું હ્યાંથી ગઈ પણ હ્યાંથીજ મારી તબીબત બરોબર નહીં હતી અને ત્યાં ગઈ તો તુરત ત્યાંનાં બધાં એમજ કહે કે “આ રસ્તાપરનાં બધાં જતાં રહે છે ને તમે ત્યાંથી કેમ નીકળ્યાં ? શું મરી જવા આયાં કે ? હ્યાં પ્લેગ ઘણો છે.” અલબત્ત તે ઘરનાં બધાં ભાડુતો પણ કોઈ ક્યાં ને કોઈ ક્યાં ગયાં હતાં હું તો ઘણી ચોંકી ને જવાબ માંગ્યો કે “માલેક જો હું મરી જઈશ તો મુવાંઢાડ ઠેકાણે પારે તેટલું બનવુંબી મુરકેલ છે, મારે હું આજેજ હ્યાંથી પાછી વળી આવું છું. સખબ રીતર્ન તીકીત છે.”

જવાબ મળ્યો કે “નથી જવું ને પ્લેગ નરમ પડી જશે ને બધાં ભાડુતો પાછાંજ આવશે. ને બંદગી લેવી ” વિગેરે.

અલબત્તે, તેજ મુજબ બે દીવસ અને જળ વગર, ધીની બતી સખી ત્યાંજ બેસી એક ચીતે અવસ્થા બંદગી કરી તે પછી મારા ત્યાંનાં પંથકી (એદલ્લ દાબુ) ને મે કહ્યું કે “તમે તો મારી હકીકત બાણો છે કે મને આજે બે દીવસનો અપવાસ છે. પરમ દીવસે આદરગાંનાં જશનને દાહાડે આપરે ત્યાંનું બાજ આદરગાંન મજશને સતુમ તમે જેમ જજાબ છે તે મુજબ ખુદસ્તનાં નામે બાણો હું જેતે પણ ત્યાં આવીશ. પણ જજાબ એમ છે કે બે દીવસની

અપવાસી છાંધી જોત મેળવીને નાહી ફરજ ગુજારીને ઉશહેન
 ગેહમાં આવીશ. તુરંતુર વખતે યજ્ઞશને શરૂ કરે તેજ વેળા
 ખીજા મોઝેદો સાથે તમે પોતે મહી ચાર જણ આફરમાં કરજો
 ને પછી બાજ ધરવી, તથા તમે સતુમ લણુએ એવો હમણાંજ
 મને જવાબ મલ્યો છે તેવીજ અગીયારીપર હું કહેવા આવી છું.”
 તેવણ (પંથકી) કહે છે કે “પણ એવણુનો તો બધા દીવસ તરત
 ભરતજ જવાબ મલ્યો છે તે હું હમણાં યજ્ઞશનેનાં બે મોઝેદ બાહા-
 રનાં બોલાવીશ ત્યારે. ને જો વલી મહી જાય તો થીક, કેમકે
 આદર રોજનું પરમ છે તેથી મોઝેદો તો શકાયલા. પણ તમારી
 આ હકીકત કહો છો તો ચાલો હું હમણાંજ જઈ છું ને કોટ-
 માંથી મોઝેદો નક્કી કરી આવું વિગેરે.” તેજ મુજબ તેવણ
 ગયા ને ખુશી થતા આવ્યા કે “બા ખુદરતનો જવાબ કંઈ
 ખોટો હોય? તમારાં સારાં નશીબે મોઝેદો, હું ત્યાં જતાંજ
 મને મળી ગયા. એ કંઈ અપવાસ ખેડીને તનપર શક્તી
 વેડી દુનિઆનાં લલાતું કરવું તે જેવી તેવી વાત છે? ઈંગલીશ
 પાલીશયાઓ હસી કાઢાડે. પણ મોજેજો નજરે જોય તો ખાત્રી
 થાય. તમે આ તનપર શક્તી ખેપી, કરીનેજ હું ખી તુરત
 ગયો કે, લાવ બાઈ, કંઈ કરતાં પ્લેગ નરમ પડે છે? કારણ
 તમે તો વળી એ લણાયલાંનીજ આસણી કરશો તે પછીજ અન
 ખાસો ” એટલું કહી તેવણ ગયા.

પાછલી સતનાં ઉશહેન ગેહમાં ઉશહેનની જંદગી ગુજારી,
 ઉશખાંમ લણી તુરતજ હું બે દીવસની અપવાસી અગીયારી
 ગઈ. ત્યાંથી બધું ફરમાન મુજબ મારી પોતાની ગીરાથી લ-

છાવી ગણાવી ઘર આવી. આતશ બેહેરાંમ જઈ આવી પછી નાહી બાણાયલી આસણી કરીને અપવાસ ખોલ્યો. અને બતી આગલ આતશતું પાત્રુ હતું તે રખ્યા જે પ્લેગનાં દર્દીને આપુ તે ખાવાથી તે સાબન થાય.)

સુસ વાંચનાર શું લખું? હું તેમજ મારા પંથકી અભ્યાસી વચ્ચે ભેંધએચ કે પ્લેગ તે રસ્તાપરથી નાખુદ. અત્યાર આગમચ જે ખરાબી થઈ ગઈ તે માફ તે સિવાય તો પછી સારીજ હવા થઈ. ને વલી થોડા દાહાડામાં બધાં ભાડુત પાછાં રહ્યાં ને કહે છે કે તમે આવ્યાં તેથી હમેંબી આવ્યાં વિગેરે.

ખુદરત શક્તિઓનાં આવ્યા પછીની આખી હકીકત મેં તમે બાણે તો હેરત હેરત થાવો? ને મેં જે તનથી તસ્દી વેડી છે તે આખો અહેવાલ સમજે તો ગમે એવું તમારું સખત હૈયું હોય છતાં આંખે બીની થાય. અત્યારે આટલી તસ્દી વેડું છું. એવું કોઈ નહીજ ખેપશે. પણ હું શું કહું? જેવી તે માલેકપર મારી ફીદાગીરી છે તેવીજ તે દર ડગલે ને હર પગલે મદદ વટીક પુગાડયો બાય છે ને પુઠે પડનારાંઓ રોણ અને આવરદામાં તેઓની કરણી મુજબ ભરણીનો નફો તે માલેકથી મેલવે છે. હવે એથી વધુ બદલો શું ભેંધએ?

આ ઉપરથી મને ધ્યાન થયું કે અત્યારે જે આગલી બલી છાંદગીનો નફો છે ને તે ભે નોંધ હશે તો ખીલ છાંદગીએ આઈતુંજ મેલવીશું ને બીજાંઓના માનવામાં આવ્યાથી તેઓ પણ મુખીજ થશે. તેથીજ મેં જવાબ પછીનેજ આ દુક ખુલાશે લીધો છે પછી અહેબાંઓના મનમાં જે આવે તે ગપા-

ટના ગોલા ફેંકે તો અત્યારથીજ તે માલેકને સોંપ્યું છે તેજ હક ઈનશાફ કરશે. ને તેઓને બદલો આપશેજ.

મારી બાલક વયમાંજ જ્યારે હું શીખતીતી ત્યારે મારી ૯ વરસની વયે મને ખુદરતી કંઈ એમજ યાચ કે એક નવો અક્ષર બનાવવો. અને જ્યારે તે મુજબ લખવા બેસું તો આખી બારાખડી લખી જાઉં, નવો આકાર કાઢાડું, પણ તેનો ઉચ્ચાર તો બારાખડીનાં અક્ષરો બરોબરનોજ યાચ. ” તે વેલા મુંબાઈમાં મારા પિતાજીનાં એક અગત મિત્ર ઘરમાં આવતા, તે વણુ મને બચ્ચાં બરોબર ગણતા અને તેવણુને હું પીરોજ-શાહમામા કહેતી. તેવણુને મેં તે વખતે આ કહ્યું તેથી તેવણુ નસીબત કરી કે-“ બારાખડી છે એજ બરોબર છે, ને નહું શું તે યાદ કરીને લખો ” વિગેરે. આ જવાબથી મારા મનનું સમાધાણ નહી થયું પણ તે વેલા ગુપચુપ રહી.

હવે, જ્યારે ખુદરતી બસારતો મલતી ત્યારે આ સવાલ માટે જણાસા થઈ ને પુછતાં ખુદરતી શક્તીઓથી એ જવાબ મલ્યો કે “ બારાખડીમાં નવો અક્ષર ઉમેરવાની રૂક્ષ થઈ એ સાહીત્યમાં એક કરતાં અનેક ધાર્મિક પુસ્તકોનો તારે હાથે વધારો થશે, તેમજ તે વેલા તું તે અક્ષર ઉમેરી નહી શકી એનું જાણવું એ કે ખુદરતની મદદ વગર એકલું આગળ નહીં જ વધારો એવું પોતાનાં ઓધીજ વીટશે, તું હામ બીડશે ને શયુ તોડશે, ને ખુદરત તે પુઠે પડનારને ગેબી સજા કરશે. તુને ખુદરતી રૂક્ષ થઈ એ પુનર્જન્મોની અધુરી રહેલી ઇચ્છા આ જન્મે ટુકી વયમાં પ્રગટી. ” વિગેરે.

આવા આવા અનેક દાખલા ઉપરથી સીદ્ધ થયું કે પુનર્જન્મ છે. પણ કોઈની ચીજ જાણી તેને આધીન થઈ પ્રીતરમાં મશગુલ નહીં થતાં, પોતે તેના પર દ્રઢ મનથી અમલ રાખવો. જેથી પોતાનેજ અકરાવું નહીં પડે. કારણ કે જરતોરતી ધર્મનાં મૂળ પોશાઓ રહ્યા નથી, ને બાકી જે કંઈ મદ્યું તે સાચવી રાખ્યું ને તે ઉપરથી લેભાગુઓ છૂદ કયાં જાય છે, પણ આતો ઉપર સુજબ અનુભવ સીદ્ધ ખાત્રી પુરાવાથી લખું છું. વાંચણું શિક્ષણ નથી, કે મારી બડાઇ મારવાનું નથી. ને તેથીજ સમજણ ખાતર આ લખાણ (ખુદરતનાં જવાબ સુજબ) લીધું. અને તે ખરી બનેલી હકીકત લીધી છે.

નૌશેરવાંન આદેલ અને ખલીફ-હાફ્ત-અલ-રસીદ, કોણુ જીવો હતા તે સમજો. નૌશેરવાંન આદેલ માટે એવી ખબર મલે છે કે આ પુસ્તકની પ્રગટ કરનાર એક જન્મે નૌશેરવાંન આદેલ છે. ને ખલીફ હાફ્તનો જીવ તે વેળા તેની પરણેતરનો હતો. પાછું ખલીફ હાફ્તની જોખીદા નૌશેરવાંન આદેલનોજ જીવ છે. એક જાંદગીએ ભોગવેલું ને બચાવેલું બીજી જાંદગીએ પાછું મેળવે છે. ને એ બધી સામગ્રી થાય છે એ ખુદરતી શક્તિઓનાં જીવની હવાનાં કામો છે. ઈનસાનનો પુરો પાવર પુગતો હોય તો રૂખરૂ વાત કરી શકે છે અને એ તેમાં રહેજળી કસુર હોય તો રૂખરૂ નહીં પણ ગેળી પ્રકારે તો હરહમેશ દરેકને માટે તે મદદ કરે છે.

હયાતીનાં કાંમની વિગત—“ જેને આપણે લાગણી-

Feelings કહીએ છીએ તેથી આ ક્ષમ શરૂ થાય છે ને જેને આપણે મરજી-Will power કહીએ છીએ તેનાં પર તેનો આ-

ધાર છે, અને જેને આપણે સત્તા-Free will કહીએ છીએ, તેના પર તેનો ટકાવ છે. હવે, આ ક્રિયા કેમ થાય છે એ સમજો. લાગણી છે તે પોતાની હવા તારાને (જે તારામાંથી પોતાના જીવની ઉત્પત્તિ છે તેને) ખબર આપે છે. હવા તારા પોતાથી ચઢકતી હવાને યાતો ખુદરતને સંદેશો પુગાડે છે, ખુદરતનું ફરમાન આબાદીની હવાને પુગે છે ને આબાદીની હવાઓ રંજ ખેડનારી હવાને હોકમ કરીને કામ સોંપી પોતે તેમાં હમશરીક (મદદગાર) રહે છે. આ કીસમે હયાતી સાચવવાનું કામ એક બીજી હવાઓ સાથે થઈને કરે છે.

મારા અધ્યાસથી મારા જન્મોમાં થોડા મને યાદ છે એ ખુદરતનાં ફરમાન મુજબ આપું છું (મારી મરજી આ બાબદ બહારમાં લાવવાની નહીંજ. સખબ મતફેરીના લાંબે બહુજ હે-સનગતીમાં આવવું પડે છે.)

શરૂઆતમાં—શરૂની પ્રકાશ હવા (આદ આની,) બેહે-મત યાને અક્ષરે અવલ હવા (ચાર આની) અને મગર હવા (બે આની, આ મુજબ સંપૂર્ણ સોલ આની થઈ) એ સાથે મલીને તેમાંથી અરધી હવાનો તારો થયો, ને અરધી ફરતી રહી, તે હવા વધીને તેમાંથી લાલ પોશાગમાં ખુદરતી શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ (હીંદુઓમાં લક્ષ્મીજી કહે છે ને પારસીઓમાં એ અર્ધર્યમન શક્તિ છે) તેમાં તેજ તારમાંથી જીવ આવ્યો. હવે, બન્ને મીનોની મતફેરીમાં તે બદલાઈ તારો થયો. ને જ્યારે તે મીનોઈમાં પહેલ વહેલો જન્મીઓ ત્યારે તે અર્ધર્યમન યજ્ઞ કહેવાયો, તે વેલા દુનિઆનાં દુઃખ ઠઠો ફેરવાનું ખુદરતનું

ફરમાન તેને કમ્બુલ રાખ્યું, કે જીવ અને આત્માની અમર્તી વેર તે પરસ્પારથી પછે ખુદરતના જલામાં હંમશરીક થશે, ને તેજ વખતથી ખુદરત હંમેશાં એ જીવને સંદેશો પુગાડી મદદમાં છેજ.

ગેતી દુનિઆમાં અનેક જન્મો ગયા, ને જીવમાંથી અનેક અંશો છુટા પડ્યા. હીંદુઓમાં સીતા અને રામ ગણાય છે તે આ એકજ તારાનાં એકજ જીવનાં બે અંશો છે; અને વખત વખતે તે જીવોનાં પાવર વધતે વધતે તેમાંથી પણ અંશો છુટા થઈ જીવ જન્મ પામ્યા છે અને મોટે ભાગે આ જીવો હંમેશાં સાથે જન્મી ખુદરતનાં જલાં કામો બજાવી તેના માનીતા થયા છે ને ખાસ તેઓની માગણી મુજબ તેઓને મદદ આપી છે.

ગેતી દુનિઆમાં આ જીવ (મારે માટે)ના ઘણાક જન્મોમાં જે ઘોડાક યાદ છે એ લખું છું. ઇરાની રાજ્યોમાં પહેલવાન શોરાબની મા 'તેહેમીના, ગુસ્તારપની રાણી કેતાયુન, (ગુસ્તારપશાહ

તા. ૧૪ મી દીસેમ્બર ૧૯૧૬ જામે જન્મશેઠ અંકનાં દશમાં પાને પહેલી કોલમમાં ખીજે પેરા વાંચો. બાવા બક્ષચારીનું લખાણ આ મુજબ છે.

રામ અને રસ્તમ એકજ સરખા ! શું હીંદુઓના દેવ રામ અને પારસીઓના દેવ રસ્તમ એકજ સરખા હતા ? વરોદરા ખાતે 'રામ અને રસ્તમ' વીરો જાણીતા કીર્તનકાર શાસ્ત્રી રેવાશંકરે એક જાહેર કીર્તન સાથે વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું અને તેમાં રામ અને રસ્તમનું સરખાપણું બતાવ્યું હતું. શ્રી રામચંદ્રજી જેમ બાણુ વીંધામાં પ્રસિદ્ધ હતા, તેમ રસ્તમ પહેલવાનીમાં સરખો હતો. શાહનામામાં રસ્તમને હાથી જેવા બળવાન ઝોળખ્યો છે, તેમ રામ પણ હાથી જેવાજ બળવાન હતા. રસ્તમનું નામ તાજબક્ષ એટલે પોતે બાદશાહ નહીં બનતાં ખીજાઓને બાદશાહ બનાવ્યા હતા. તેણે રામે લંકાનો તાજ પોતે નહીં લેતાં વીંધીપણને

એ રામનો જીવ નથી પણ સીતાનો પોતાનોજ અંશ છે, સખજ સોરાજ પહેલવાનની મા મરી જવા બાદ બીજી જીવંતીએ તે જીવ કેતાયુન છે અને સોરાજનો જીવ બીજી જીવંતીએ રોઈનતન અસપંદીઆર છે) બેહેરામગોર પાદશાહ, નૌશેરવાન આદેલ તથા

આખો હતો. રામ અને રસ્તમ બને એક વચની અને એક પત્નીવત પાળવા માટે પ્રસિદ્ધ છે. શ્રી રામચંદ્રજીને સીતાજીએ સ્વયંવર રચી વરમાળ આરોપી હતી તેમજ રસ્તમની અજ્ઞત્ય કીર્તી સાંભળીને તે-હેમીના તેની સાથે મનથી વરી લગન કર્યું હતું. રામના પુત્રો લવ અને કુશ નાનપણથીજ પીતાના જેવા શુરવીર થયા તેમ રસ્તમનો છોકરો સોરાજ સૌંદના બચ્ચાની માફક પણો બળવાન થયો હતો. આ સધળી તવારીખ અને મહાત્માઓના જીવનનું સરખાપાતું દેખાડે છે. અને તે તેમના અનુયાયીઓ હોંદુ અને પારસી કોમ વચ્ચેની એકમતાની પુરાતન સાંકળ છે.

‘રામ અને રહીમ’નો એકાકાર ! આ સાંકળ જેમહોંદુ અને પારસી કોમની એકમતા અને એખલાસ વધારનારી છે, તેમ કબીરજી ‘રામ એને રહીમનો એકરાર કરી હોંદુ-મુસલમાનને એકત્ર કરી ચક્રા છે. આવી એકમતા કોમ કોમ વચ્ચે જળવાય એ હોંદુનું જગકતું અને અર્ધ-સુચક બવીખ્ય છે અને દેશકાળ જેતાં આવકારતાયક છે. પારસી, હોંદુ કે મેહોમેદન ધર્મના અનુયાયીઓ માટે તેમના મહાત્માઓનાં આ દર્શાવ મગરર બનાવનારાં છે. આ સીદ્ધાંત સુચવે છે કે દરેક કોમે પોતાનાં તેમજ એકબીજા ધરમ પ્રત્યે પ્રેમભાવ રાખવો. રામ, રસ્તમ અને રહીમ એટલે હોંદુઓનો સનાતન, પારસીઓનો જરયોસ્તી અને મુસલમાનોનો ઇસ્લામી ધરમ એ સર્વમાં જે ચુલ્લો પ્રાધાન્ય છે તેનાં ઉદાર તત્વો ઉપરજ લક્ષ રાખીને કામ લેવામાં આવે, તો હોંદુ પારસી અને મુસલમાન જુદા નથી. દરેકમાં માત્ર દયા, ક્ષમા, સત્યતા, ધીરતા અને મહા જોધયે !

ચઝદેઝરદ શેહેરીઆરનો બેટો, જે ખલીફ ઓમર સાથે ગોક્તેગો કરે છે એ, તથા દરતુર અરદાએવીરાફ વિગેરે ધણાંજ નામાઝીત જનમો ગયા છે. હીંદુઓમાં જન્મો સીતા, દમયંતી, સાવિત્રી, ગોપીચંદ રાજો, નરસીંહ મેહેતાની દીકરી કુવરબાઈ, (જેને માટે ખુદરતો મામેરું મોકલેલું) ભક્ત પ્રહલાદજી, એ સિવાય બીજા ધણા જન્મો છે. મહોમેદનમાં હરજત મહોમદની દીકરી (નાયે-રવાન આદેલ પછી બીજો જન્મ આ છે) શાહનામું લખનાર શાયરાંન શાયર ફીરદોશી તુશી પણ એજ જીવ છે. જે અત્યારે યાદ છે એ આખ્યા છે.

આજે બધે શાહનામું, શાહનામું, ઘઈ રહ્યું છે ને જ્યારે શાહનામું લખવા ૩૦ વરસ ફીરદોશીએ રંજ ખેંચી ત્યારે તે બાપડાને તેનાં બદલાની ઉમેદભર દુનિઆ કુચ કરવી પડી છે, એવા દુનિઆનાં ઢંગ છે. નીદંક જીભલીઓથી ખુદા પનાહ રાખે. હવે, યુરોપચન ધર્મોમાં યુરોપના રાજકર્તામાં અનેક-અવતાર થયા છે, અને જોન-ઑફ-ઑર્ક આએજ જીવ છે. ત્યારે પણ તે બાપડીને જીવતાં જીવત બાળી નાખવામાં આવી છે, એવા ખુની જીવો આ દુનિઆમાં અદેખાઈની આગથી સામાનું સત્યારનાસ વાળી પોતે પણ ફેજે પુજે છે. ઈમેજી સાઈકલોપીડીઆની શરૂઆતમાં શોધ કરનાર તથા સાયન્સની શોધ કરનાર પણ એજ જીવ છે. સાયન્સની શોધ વેલા શરૂઆતમાં તેને ગાંઠા માણસમાં ખપાવામાં આવ્યો હતો. જ્યોતીશ વીધાની શોધ કરનાર પહેલ-વહેલો એજ જીવ છે. જ્યારે શરૂઆતમાં તેને એક ખુતારાની ઉપમા નંગા લોકોએ આપીતી. હરશલ અને યુરેનસ તારાઓની

શોધ કરનાર પણ એજ જીવ છે. ને દરેક રીતે ખુદરત તેની મહદમાં હરહમેશ રહી છે. પણ ખુદરતમાંજ બન્ને મીનોની મતફેરી છે ત્યારે તેવા મટફેરીનાં તારાનાં જીવો આ દુનિયામાં જન્મી અદેખાઈ કરે તેમાં તો નવાઈ નથીજ. માટે નીંદકોથી ડરી જઈ હીમત હારવાની નથી. પણ ખુદરતપર ચક્રીન સખી સાબુત કરણીએ સ્વધર્મપર એસ્તવાર રહી મક્કમ મનથી વરતવું જોઈએ. વળી, ચોથા વીલીયમના ભાઈ (મહારાણી વીક્ટોરીઆના પિતા) પણ એજ જીવ છે, તે પછીથી જગજાહેર ખારીસ્તર મી. એનેસ્તી, અને ત્યારબાદ જીવનો તારો થયો. (સને ૧૮૭૩ માં મી. એનેસ્તીનું મરણ છે) અને તે પછીથી કેટલેક વરસે તે તારામાંથી આ ચાલુ જીંદગીમાં જીવનો જન્મ છે. અને અલબત્તે પુનર્જન્મે ખુદરત શક્તિનાં અધ્યાસ મુજબ જન્મો ગયા હશે તોજ ચાલુ જીંદગીમાં ફક્ત વીસ વરસનીજ ઉમરમાં પુરતકો લખવાં છપાવવાં વિગેરે શરૂ કર્યું. ને ઉપર કહ્યા મુજબ ખુદરતી સર્વ સામગ્રી મળી હતી. મનથી વિચારું તે એજગેબી નજર સામે આવી જાય.

દરેક બાબદમાં અસહ્યથીજ મને હાર પાડનાર મારી હીમત અને મહદ કરનાર ખુદરત છે. હવે, મારી ખાત્રી થઈ છે કે એ સઘળાં માટે આગલી જીંદગીઓની સાબુત કરણી અને ચાલુ જીંદગીમાં જાત જીંદગીને જોખમ પુગાડી તનથી તરવી વેડી, સર્વનાં નીંદક બોલ્યાની દરકાર નહીં સખી, પોતાનું ઉંઘ, ભુખ, અને સુખ એક કોચણે મુકી, પોતાનું દુઃખ પીક પાછલ નાખી, સામાનું દુઃખ ફેરવા માટે કાળજી સખી, પવિત્રાઈ બંદગી

સાથે પરસ્વાર્થા વરતણુક એજ્ઞત્યાર કરી હોય, તેનેજ આપ સુધ પુરત શક્તિઓ મદદે આવી રસ્તો બતાવી રક્ષક થાય છે, અને ભોમીઆ તરીકે ચહુખર રહે છે.

હાલના વાંચકો—પુરત શક્તિઓ બબરે વેચાતી નથી મળતી કે ચાલો બાઈ, બબરેથી ખરીદી લાવી તે ઘરમાં બેસાડીએ ? તે માટે તો દીલે હામ બીડીને હીમતથી ચાલનાર એ સઘળું મેળવી શકે છે. આજે તો ત્યાં જોવો ત્યાં up-to-date અને વળી તેજ બોલ ચાલુ છે, એકે કુમતું ખોસ્ચું, તો વળી બીબાને કુમખું જોયેજ, તે જો કોઈ બંદગી કરનાર ગંભીર જીવે સાદાઈ એજ્ઞત્યાર કરી, તો જોઈજ લેવો તેની ઠેકડી. પણ આજે એ up-to-date ની નકલની તો ધર્મ દુખાડુખથી કટલ વરસી રહી છે, બલ્કા, તેની કંઈ સમજણ ? સમજણમાં એટલુંજ કે સાદુ ગંભીર ચાલવું, વખતને અનુસરતું ધાર્મિક વરતણુકે વરતવું ગળ મુજબનું ખર્ચ અને આ સઘળું સાથે પોતાના રાજકર્તાને વફાદાર નીવડવું, કોમમાં ધાર્મિક કામોમાં હમશરીક થવું, વિગેરે. આ બધા કામની પહેલ કોમના આગેવાનોથી થવી જોઈએ. અને કોમે તેનો હયે લઈને તે મુજબ વર્તવું જોઈએ; ત્યારે, ત્યારે, અને ત્યારેજ કોમનું દલદર પ્રીટે, સિવાય સાર્થક નથી. પણ હવે બહુ મોડું નથી થયું વખત હાથમાં છે. સાચવશે તેજ જીતશે અને અકડશે તે ખોહશે.

છેવટ—આ મજકુર મોજેબઓથી અને બાતી અનુભવથી તથા દુનિઆની આ દરેક ચીજો શું શું બાબદો છે, વિગેરે; એનો

અભ્યાસ કરવાથી માલુમ પડે છે કે આપણે રહીએય, વસી-
એય; ખાઈએય, પીણીએય, પેહેરીએય વિગેરે સર્વ ચીજો અને
આપણે વટીક સઘળું હવા છે. અને દરેક ઉત્પત્તી પણ હવાથી
છે. દુનિઆને લગતું કોઈની ઇનશાન જો કોઈની દેવદેવતા યા
પ્રીતેસ્તાને અરજ કરે તો તેની અરજ તેના જીવનાં તારાને પુગે
છે અને ત્યાંથી સંદેશો હવા મારફતે ખુદરતને (રાક્ષી પ્રકાશ
નીરંજન નીરાકારને) પુગે છે ને તેનું ફરમાન વડા ઉપરી
(તે માલિકની અથો શક્તિઓ) ને પુગે છે, તેઓ મહદની
હવાઓ હુકમ આપેથી તે હવાઓની મહદ મળી બહા વિચારો
પાર પડે છે ને જો તેમાં કંઈ જુરી ઇચ્છા હોય તો તેટલી
નસીબત તે અરજ કરનારને છેજ.

અભ્યાસથી માલુમ પડે છે કે સપેનતમઈન્યુસ તેમજ અં-
ગ્રમઈન્યુસની ઉત્પત્તી દરમીઆન મતફેરીથીજ મુખ્ય છે ને તેથી
ઇનસાનોની પણ મતફેરી છેજ. અને તેજ મુજબ આ બન્ને
મીનો ઉત્પત્તી દરમીઆનમાં ખુદરતી રીતે શરૂઆતમાં બે હવાઓ
છે, તેમાંથી બન્ને શક્તિઓ આદમરૂપે ખુદરતી ઉત્પન્ન થઈ છે.

જેમ આદમીની ઓલાદ અત્યારે છે, તેમ શરૂઆતમાં હવા-
ઓથી હવાઓની ઉત્પત્તી આગલ વધી છે હવાઓ અસંખ્ય
છે (ને અત્યારે લેવું અનુકુળ છે પણ ઘણુંજ લાંબાંજી છે અને
હ્યાં સંક્ષેપ લેતાં પણ બહુજ વધી જવાથી દુકે સાર છે)
૯૯,૯૯,૯૯,૯૯૯. (નવાનું કરોડ, નવાનું લાખ, નવાનું હજાર,
નવસેં નવાનું) યાને એક અબજમાં એક ઓછી હવા આ દુ-
નિઆમાં હમેશની ફરતી છે. દુકમાં તેનાં બે તરાં છે કે એક

સારી અને બીજી ભુરી અને તેમાંથી ઉપર કહ્યા મુજબની જાતની હવાઓ છે. ને તેમાંથી સેતારાઓની ઉત્પત્તી છે ને જ્યારે બંને શક્તિ સંપેન્ન અને અંત્રને અથડામણ થાય છે ત્યારે ખુબ વટોલ્યો થઈને વમલ થયો છે.

શરૂઆતમાં જે શક્તિઓ ઉભી થઈ છે તે જ્યોતીશમાં રાશીઓનાં નામે જાહેર થઈ છે, અને ધર્મોમાં ફરેસ્તા, તથા દેવતા, ને નામે જાહેર છે તે પછીથી તેમાંથી તારામંડલની ઉત્પત્તી થઈ છે, ને તે પછીથી પુરશેહ (સુર્યનો પ્રકાશ) અને માહા (ચંદ્રમાં) ની ઉત્પત્તી થઈ છે તેમાંથી પણ આ બંને શક્તિઓના અડામણથી દર્યામાં ભરતી ઝોટનો સુમાર છે, તે પછીથી મીનોઈ દુનિઆ વસી, અને ત્યાં વસ્તી ઘણીજ થવાથી આં ગેતી દુનિઆ વસાવી.

હવે ઉત્પત્તી દરમીઆનમાં પેહેલાંથી કુલની ઉત્પત્તી અને સાથે ફલ (fruit) ની ઉત્પત્તી થઈ ગઈ છે, તે મીનોઈમાં હતું. ગેતીમાં તરકારી લીલોતરી થઈ હતી અને પ્રાણી ખોરાક દેવ દેત્યની રાશીઓને માટે છે. ને જ્યારે તે તારાનાં જીવો આ દુનિઆમાં જન્મીઆ તે ખાતાતા તે દેખાદેખીનો રૈવયો બીજા સારા જીવોને પણ થયો ને રૈવાજ ચાલુ રહ્યો છે. પણ જો ખુદ-રતનો અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનાર અથવા તે ઉત્તમ શક્તિઓનો સંદેશો માંગનાર ઇનસાનોને તે તદ્દન નકામો છે.

પ્રાણી ખોરાક ખાનારાઓ તે મોઢાડે લાગેલું છેડવા નહીં માગે તેથી તેની હીમાયત ક્યાં બાય છે પણ-તેનું જાણવતું જોજ કે જો બધું માહાવેરાથી છે. પણ જો તેનો અભ્યાસ

કરીએ છીએ તો તે ચીજોની અકાશે વટીક જવા ગમતું નથી. જે ખુદાઈ રહે આવે તેને પહેલું સોસવું પડે પણ આખરે તેને પોતાને ખુદાથી નેક જીંદગીનો ખડકો ભલી કૃતેહગીરીમાં છે.

નામાકીત જન્મો બહુને કોઈએ પણ મગરૂર થવાનું નથી પણ જો બહુવામાં આવ્યું તો પોતે તે માટે તપાસ કરીને વિચારવું કે આહુ જીંદગીમાં પોતાની કેવી સ્થિતી છે ? શા કારણે હાડમારી હોય ? વિગેરે અને તેનાં નીવારણુ અર્થે બંદગી, તથા નિયમથી જીંદગી ગુન્નરવી વિગેરે નસીઅત લેવાની છે.

સુચના—મજકુર બાબદ માટે કંઈ પણ મત એકદમ બાંધી લેવા તથા વીરૂધ થવા પેહેલાં ચોક્કસ, ને તે માટે કહેવાનું એજ કે જે મારા અભ્યાસમાં આવ્યું તે દેખાડ્યું. ધર્મ દખોલવો યા અનજ્ઞમન વીરૂધ જવું એ મારો હેતુ નથીજ.

દરેક ઇનશાને જન્મ લીધો માને પેટે ને જવું છે પારકે પગે, તોપછી અનજ્ઞમનમાં મતફેરી ઉત્પન્ન કરી કૃતવા આપવામાં કાયદો શું હોય ? “ચોરે જાય તો ઘાસ રહે ને કુલ કરમાય તો વાસ રહે.” તેમ જો અનુભવ્યું તેજ બીજાને આધતો લાલ દેખાડ્યો છે પણ વીચીત્ર પુતલાંઓ, વિચિત્ર બાબદો રજુ કરશેજ. તેથી ખુદલું કહેવાનું કે જુદું તોફાન ઉઠાવનાર થકી ઘટલાં પગલાંની જરૂર રહેશે માટે નાહક સત્તાવવાથી દુર રહેવું.

રહેમી દાદાર મદદગાર

મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર.

લડાઈ-અરે ઓ ગજબનાક લય'કર લડાઈ, તારાં નેસ્ત
કદમ આ પૃથ્વીપરથી ક્યારે નાબુદ થશે ? આ સુદ્દીની શરૂઆતની
ઉત્પત્તી દરમીઆનમાં બન્ને મીનો(યુગ) ની મતફેરીથી તું
જન્મી, શરૂઆતથીજ તેં આબાદીમાં ખલલ પુગાડી, જેથી વી-
જલીને જન્મ મલ્યો. આફતાબ, માહાતાબ, સેતારા, પાહાડ,
પાણી, અખંડ આબાદી સર્વેને તેં ખલલ પુગાડી જેથી તારા-
મંડલ થયું છે. શું દુનિઆ, કે શું ઘરો, કે શું દેશ કે શું
શેહેર ત્યાં તારાં પગલાં ગયાં ત્યાં આબાદાન હોય તે વેરાંન
થયા સિવાય બીજું કંઈજ પરીણામ નથી. તાહરાથી મોટાં
મોટાં રાજ્યોમાં ખરાબીઓ થઈ ને તવારીખ ને સફે યાદગારી
નોંધાઈ છે. કંઈ કંઈને તેં ખવાર ને નાચાર તેમજ બેચાર કર્યા
છે, હજી કરે છે, ને કરશેજ. તો હવે એજ હુવા છે કે સઘલે
શાંતિ બ્યાપો. આબાદીનું બલ વધો, બદ હવા ટળો, ખુરાઈનો
નાસ થાવો, રાજ અને રૈયત વચ્ચે એખલાસ વધો, અદલ
ખાંટીશ રાજ અમર તપો, ખુદરત સર્વેને નેક અછલ બક્ષો, ને
સલાહસંપ અને શાંતિભર્યું શુભ પરીણામ મલો.

~~~~~

ખુદા રાજને સલામત રાખો.

રાજને માંથેની ભય ભરેલી હાલત દુર થાવો;
ઘેર કે શેહેર કે દેશ સઘલેથી શત્રુતાઈ નાબુદ થાવો,
માલેકની દુનિઆ સુખી ખુશી ને આબાદ રહેવો.

આબાદી !!! શાંતિ !!! આમીન !!!

૫. સ. ૧૯૦૧ની સાલમાં મારી કેતાબ નામે “ તમામ પાક ખેરતેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ ” જેમાં વસ્તોને મથાળે તે પદવાનાં કાયદા વિગેરે લખાંધુ તથા તેની હેઠલ નોટ ખુલાશા તથા બેહેમન યસ્ત, અને એજમતી નીરંગ, જરતોસ્તી ધર્મ સંબંધી નોંધ, વિગેરે મેં પોતે મારે હાથે લખી છપાવેલી કેતાબ પ્રગટ થયા આગમન્ય અને પ્રગટ થયા પછી તેનાં આદશે તરફથી વગર માંગવે મારી પર આવેલાં સરડીપીકેટઅમાંથી થોડાંક નીચે મુજબ છે.

કેતાબ પ્રસિદ્ધ થવા આગમન્ય કેટલાંક જાણીતાં ગૃહસ્થ તેમજ બાનુઓનાં લખાઈ આવેલાં મત.

હસ્તુર હોત્ર. પુચ્ચા તા. ૧૨ મી માર્ચ ૧૯૦૧.

નેકનામી બેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર.

જત તમાઈ પત્ર તા. ૯મી માર્ચનું પોહોતું વાંચી બીનાં જાણી છેજ. તમે બાઈ તમામ પાક ખેરતેહ અવસ્તાનું દ્વિતર પ્રગટ કરવા માગો છો તે સાંભળી હું ઘણો ખુશી છું.

બીજું—તમે તે દ્વિતરમાં ‘બેહેમન યસ્ત’ છપાવ્યા માગો છો તે જાણું છે આપણાં પવિત્ર ધર્મ તરફની તમારી કેવેશ માટે હું તમે બેહેનને મુબારકબાદી આપું છું. હાલ એજ—

હી. હાઆગો કેકોબાદ બાદરબાદ હસ્તુર નાશીરવાંન
ની હાઆ આમીન.

રોજ ફતેહમંદ મોહોર યજ્ઞ. માઠ મુખારક બહમન

અમેશાસપંદ યજ્ઞે સાહ. ૧૨૭૦

મનમાં મજાનુત પવીતર વિચારો સાથે ખોદા તમોને બહી તનહોરસ્તીમાં રાખે.

**માનવંત પ્યારાં એનજી દીનખાઈ સોરાખજી એનજીની-
ચર. જોગ-અમદાવાદ.**

ધતે છે તમોને માન તે 'પરવર' તરફનું કે તમોએ આપણું પાક પવિત્ર ધર્મની સોધ ખોલપર ચીત લગાડી બારે મેહેનતનાં ખંડમાં ઉતરી બે કેતાખો એક 'ખોરેહ અવસ્તા' અને ખીજી 'મહ-
બબે જરથોસ્ત' પ્રગટ કરાવી છે.

પરદુઃખલાંજન બહેન.

ચોપડીની કિંમત તરફ જોતાં બચારાં ખરેખર વચલે વધિના અને ખીજી બેહનો, બાધઓ, કે માવતરો એવી ચોપડીઓ ખરીદવાને બે નશીબ રહે છે. સખખ ખરેખરે પુણ્ય કાંમતો એવાં બચારાંઓ ખોદાઈ ઉન્યું જ્ઞાન મેલખ્યાથી બે ખખર રહે છે. ઊંચી ક્રીસમના પુઠા પરની લાગત કમ કરી ખીજી રીતે મજાનુતાઈ બરેલી બાંધણી કરતાં અલખતે કિંમત ઘણી ઓસારી શકશે. તેના બદલામાં તે ગેબી ખાવોઈ તમારૂં બવીશ ચકળતું બનાવા ઉપરાંત સઘળી પ્રકારનાં સારાં સુખ બહે. મારા પ્રાણનાથ ખાવોઈની પણ એવીજ સલાહ છે. એજ અરજ પુદા તમારો મહેરબાન અને મદદગાર. મારા તરફની એક માદદાસ્ત ખાતર તમારે મારે એક ચોપડી 'ગંજે સાયરાન' ની મોકલીય તે કબુલશેજી. લા. મને માન છે તમારી પ્રિતી મેલખ્યાનું

જરખ્યાનું ફરામજી મનચેરજી. નં. ૧૧ બેન્દીક જિલ્લ કલકતા.

સુ'બાઈ તા. ૨૯ મી જુલાઈ ૧૯૦૧.

મેહુરખાંન બેનજ દીનખાઈ.

જત આ સાથે છાપેલું કાગળ મોકલ્યુંય તેમાં બે નકલો મંગાવેલી છે.

ખીજું તમે નેક બેનજએ લખીજ સારી અક્ષર વાપરી છે ને આવી કિંમતી ચોપડીઓ બાહાર પાડી છે, તે માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું. અને આપ તમારી શુભ મહેનતનો બદલો ખુદ તમોને આપશેજ. હાલ એજ.

લા. આપનું બહુ ધન્યવાદ.

બમનજ દુરામજ પટેલ.

સુ'બાઈ તા. ૩૧ મી જુલાઈ ૧૯૦૧ સુબવાર.

મેહુરખાંન કદરદાંન બેહુનજ,

મીસ દીનખાઈ સોરાબજ એનજનયર, બેંગ,

જત તમારું પત્ર પોહોંતું છે. તમે જેવાં નેક બાનુને હાથે ધર્મ જેવી બાબતની આ શુભ પેઢેલ છે. કેમજે અત્યાર સુધીમાં ધર્મની કાઠખી ચોપડી બાનુને હાથે લખાઈને બાહાર પડી નથી તેથી આ પગલાં માટે હું તમને ધન્યવાદ આપું છું અને એમાં તમારી દરેક કીર્તી અને ફતેહ ચાહતો:—

હું છું તમારો દુઆગો.

એશી અસપંદીઆરજ જમશેદજ.

વાડીઆ. તાસ્ટેવ.

એચ. એલ. બાટલીવાલા. પારડ મેડીકલ પ્રેક્ટીશનર માંડ મેડીકલ કોલેજ
મુંબાઈ તા. ૫ મી આગસ્ટ ૧૯૦૧.

મેહરબાંન બાકલ દીનબાઈ સોરાબલ એનલનયર.

હેઠ દુર અમદાવાદમાં પણ તમારાં જેવા નરથોસ્તી ધર્મથી
વાકેફગાર બાતુઓ છે, તે જોઈ બહુજી ખુશી ઉપજે છે.

સાદાં પુઠાંની તમારી ચોપડીઓની કિંમત બહુ છે. તમારાં
કામમાં દરેક ફતેહ હાંધુજી અને મારી એક ભણવાની ચોપડી
તમોપર બેઠ મોકલું છું તે રાખજે.

લા. દુઆઓ.

હોરમસલ લીમલબાઈ બાટલીવાલા.

કેલીકે મીલ. અમદાવાદ તા. ૯ મી આગસ્ટ ૧૯૦૧

મેહરબાંન શેઠ સોરાબલ.

તમારાં બેટી બાઈ દીનબાઈએ રચેલી બે કેતાબોનું હેન્ડખીલ મે
વહુ સંતોષ સાથે વાંચ્યું છે. બેહન દીનબાઈ જેવી બેટી ધરાવવા
માટે હું તમોને ખરાં અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપું છું. અને હાંધું
છું કે એવી ઘોડીક વહુ દીનબાઈઓ નરથોસ્તી ટોળામાં જન્મે તો
નરથોસ્તી ટોળાની ઢંગલડા વગરની હાલની હાલતમાં ઘણો સુધારો
થાય. આશા છે કે આપ કુટુંબ સાથે પુરતી સુખાકારીમાં હશે—
હાલ એજ અરજ.

લી. સેવક.

રતનલ કુંવરલ માંડવીવાલાની સલામ વાંચજે.

જેહાંગીર બી. કરાણીનાં ઇકરાઓ.

કોટ મુબાઇ તા ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૧

મેહેરબાન બેહેનજી મીસ દીનબાઇ. મું. અમદાવાદ.

જત. તમારો વિગતવાર પત્ર અમને ગઇ કાલનો લખેલો આજ દીને મળ્યો છે, અને તે વાંચી બીના બાધી છેજી.

જરયોસ્તી શીરકાને માટે આપની બહી લાગણી એક ખરાં જરયોસ્તી બાતુને શોભા આપે તેવી છે. આપણા લોકો અને ખસુસ જરયોસ્તી બાઇઓ તરફની બહી ધર્મી લાગણીજ તમને આશીરવાદ સમાન થઇ પડશે. હાલ એજ.

તમને દરેક ફતેહ ઇચ્છતાં હમો છીએ તમો
બેહેનના દુઆઓ સેવકો.

જા. બી. કરાણીનાં ઇકરાઓની દુવા.

કલકત્તા તા. ૧૩-૯-૧૯૦૧

આપણું પરીતર બેસ્ટું સાલ તમોને તમારા પ્યારાંબોને ખુદાની મેહેરથી સુખી તનદરોસ્તી સાથે મુબારક હોજો. માદારાં નેક અને બસાં દીલનાં પ્યારાં

બેનજી દીનબાઇ સોરાબજી એનજીનયર જેમ-અમદાવાદ.

તમારો માયાવતો પત્ર પુરો છેજી.

તમોએ માથે ઉઠાવેલું ખરેખર જરયોસ્તી શીરકાની ઉંચરતી ઓલાદ અને હાલ કામાડોલ હાલતનાં આ તર કે નાં પેલીતર ડોલતી લાગે છે, તેવોને તમારી બેક કીર્તિવાંન કેતામો વણી અજવાળું અને હિમાનમાં પુસ્કલ સુધારો કરી શકશે. મારી વણી વણી દુવા તમો બેશ કુટુંબ સાથ કમુલ રાખશોજી હાલ એજ.

લી. હું માન સમજુંય તમારી હોસ્તીનું
જરબાતુ કરામજી મંનચેરજી. કલકત્તા.

મુંબઈ તા. ૨૨-૯-૧૯૦૧

મહેરબાન પ્યારાં દીનબાઈ જોગ

ખોદા તમેને સુખી રાખે. જત તમે બાતુનું કામજ ધણા દિવસો ઉપર મને મથ્યું હતું. પણ અડચણનાં શબ્દો જવાબ નહિં લખાયો તે દરુજી કરશે. હું ધારુંજી જે હવે આપની પાક કેતના બો લગભગ તૈયાર થવા આવી હશે. હવે તે હમારાં જેહવાં ઇનતેજાર માહકોને જલદી પહોંચાડવા તરદી લઈ ઉપકારી કરશે. જેથી હમો એ ઉમદા કેતાબનો લાભ લઈ તમે જેહવાં એક નેક અને પરગણુ બાતુના હકમાં રૂઝમાં રૂડી દુવા મુજરશું. એહવી એક કેતાબની ખરે-ખરી ખુટ હતી જે તમે બેહેને શ્રમ લઈ પુરી પાડી છે. તે માટે તે પાક ખુદાનાં સફથી રૂઝમાં રૂઝ આશીવાદ તમે બેહેન ઉપર ઉતરશે. હાલ એજ અરજ.

હી. દાઆગીર બેહન શી. મા. કા.

પારસી ધર્મને લગતાં બે નવાં પુસ્તકો.

આજના અમારા અંક સાથે “ તમામ પાક ખોરહેઠ અવસ્તાએ શેહેનશાહી બા એજમતી નીરંગ ” તથા “ પાક મહજબે જરયુસ્ત વ હાલ તે જરયુસ્તીઆને ઇ ઝમાન ” નામની બે નવી કેતાબોને વગતું એક હેંડખીલ વહેંચવામાં આવ્યું છે એની ઉપર અમારા વાંચનારાઓનું ધ્યાન ખેંચે છીએ. અમદાવાદ ખાતેના એક જરયોસ્તી બાતુ મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર તરફથી આ પુસ્તક રચાઈ બાહેર પાડયું છે. બાતુ કર્તા આ દફતર બાહેર પાડતાં ખુલાસો કરે છે કે “ જરયોસ્તીઓના એકીન દીન આઈનમાંથી એાઈં થવાથી અને બાહેર છાપા છાપી થવાથી એ દફતર પ્રસિદ્ધ કરાવવામાં આવ્યું છે. ” આજે અમદાવાદ શેહેર પારસી બાતુ અંચકર્તાઓ ધરાવવામાં

અગ્રેવાની છે છે. એક પારસી બાતુ લેખક તરફથી બાહેર પાડેલાં આવાં અમુકનાં એ ધાર્મિક પુસ્તકોને આવકાર આપતાં અમને ખુશી ઉપજે છે. હમણાં જ્યારે પારસીમાં ધર્મનું જોસ તાજું છે, તેવી વેળા આવાં પુસ્તકો બમણાં આવકારદાયક થઈ પડે છે. એ કેતાબોને હમતી તમામ વીગતો હેન્ડબીક્કમાં સમાવવામાં આવી છે.

જામે જમશેદ બુધવાર તા. ૨૪ મી જુલાઈ ૧૯૦૧.

“તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તાએ શહેનશાહી બા
એજમતી નીરંગ.”

પારસી બાતુઓ ધર્મ અખ્યાસ કરે અને ધર્મને લાગતાં મોતે-બર પુસ્તકો બાહાર પાડે, એ ખરેખર બહુજ વખાણવા લાયક છે એમાં તો કશો શક નથી. આ સાથે વહેંચવામાં આવેલાં એવાં એક હેન્ડબીક્ક ઉપર (નજદીક આવતા જરથોસ્તીઓના પવિત્ર દિવસો ઉપર) તમામ જરથોસ્તી વાંચનારાઓનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ. અમદાવાદનાં એક જવાન પારસી બાઈ મીસ દીનબાઈ સે. એનજીન્યરે આ પુસ્તક પ્રગટ કરવાનું માથે લીધું છે. ધર્મનાં પુસ્તકમાં બહુ બહુ સંભાલ રાખવી જોઈએ અને જ્યાં સુધી અમે જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી એ પુસ્તકના કર્તા લેખે છે. સમજા અવસ્તા તથા તે કેવી રીતે પઢવા વગેરેની પુરતી સમજણુવાળી એ કેતાબ તેના આદસો પાના તરફ જોતાં કિંમતી થઈ પડવી જોઈએ. એ બાતુ અમને જણાવે છે કે લક્ષ્મીક તરફના આમદને શરણુ થઈ કિંમતમાં થોડો ઘટાડો કાઢે છે, તે જોતાં દરેક જરથોસ્તી એવી એક કેતાબ પોતાને ત્યાં રાખવાની લાલચ યોજાવી શકશે નહીં, એમ અમે માનીએ છીએ. અલબત્તાં પુસ્તકની આખી તપાસ વના તેની બલામણુ કાપેલી ઠીક નહિં તે છતાં એ બાઈએ જે જે મેહનત અને રંજ ખેંચ્યાં છે તે જાણીને એ પુસ્તકની બલામણુ કાપેલી ખોટી નહીં ગણાશે.—કોહીનુર ૧૯૦૧.

કેતાબ હપાઠ તૈયાર થયા પછી વિદ્વાંનોના હપાઠ આવેલાં મત.

“ તમામ પાઠ ખોરેદ્દ અવસ્તાએ સહેનશાહિ આ એકમતી નીરંગની ” પારસી ધર્મ ચોપડી હાલ ગુજરાતની રાજધાની અમદાવાદમાં રહેનાર, બાઈ મીસ સોરાબજી એનજીનયર તરફથી પ્રગટ થતી જોઈ તે વિષે મારો અભિપ્રાય આપવાને અતિ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે.

અભિપ્રાય અર્થે હાથમાં લીધેલું આ નવું બહાર આવતું પુસ્તક એવાં એક લાવક, એક માર્ગી અને લાવકીવાળાં સ્ત્રી લેખકની અચામ મેહનતનું પરિણામ છે કે જે પરીશ્રમથી ધણીક થોડાં અગ્નિપ્રવાં હશે. તેવજે હમેશના સાદા, બલા અને નમ્ર ખવાસથી પોતાની કોમના બલા અર્થે આ પુસ્તક પ્રગટ કરાવ્યું છે. એ પુસ્તક મેં નજરે જોઈ ખાતરી કરી છે. ને કહેવાનો કરસો સંદેહ નથી કે એ પુસ્તક સરવે પારસીઓને ધણું કામનું છે. એવું જરૂરીઆત જેવું પુસ્તક પારસી કોમના સોકોને વાપરવાની ધણી અગત્ય હતી અને તે જરૂરીઆત બલા ધર્મી બાઈ દીનબાઈએ ધણી સખત મેહનત અને મારે કોપેસથી પાર પાડી છે. જેથી આખાં ટોળાએ ધણો ઉપકાર માનવો જોઈએ. એ પુસ્તકમાં પારસીઓની દરેક બંદગી ઉપરાંત નવી બાબદો અને ઉત્તમ નોટો જોવામાં આવે છે જે હજુ સુધીનાં કોઈખી એવાં પુસ્તકમાં નથી છતાં એ પુસ્તકની કિંમત એટલી તો નજીવી છે કે દરેક પારસી ગૃહસ્થ ખરીદ કર્યા વગર રહેશે નહિં. બાઈ દીનબાઈએ રાત અને દિવસ ખરી મહેનત લેઈ ઉપ લુખ વેડી મારે જેહેમત ખેંચી આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરાવ્યું છે. તથુ તથુ વખતની બેહદ માંદગી છતાં આ બાઈએ પોતાની ખંત ચાલુ રાખી એવી જાતનું એક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે કે જેની પારસીઓમાં ખરી ખુટ હતી. એ પુસ્તક

દરેક પારસીએ ધરમાં રાખવું લાયક છે. વળી મને જણાવાને ખુશાલી ઉત્પન્ન થાય છે કે એ બાઈએ ઈમેજ તથા ફારસી બાધાનો પુરતો અભ્યાસ કર્યો છે. આજની કેટલીક તરફ વચની સ્ત્રીઓ સુધારા અને ફેસનએબલ શાંટાની સફમાં સજ થયેલાં માલમ પડે છે ત્યારે આ બાઈને એક સાદી ધાર્મિક જીંદગી, બહી લાગણી અને નમ્ર ખવાસ પસંદ પડે છે ધર્મનો વધારો થાય તેમજ કોમતુ બહુ થાય એ એમનો મુખ્ય હેતુ છે. પંસાદાર લોકો સખાવત કરી પોતાની પાછળ નામ મેલી જાય છે, જ્યારે આ ધાર્મિક બાઈની આ દુનિયાની યાદગારી તેમનું આ ઉપોગી પુસ્તક દરેક સ્થળે જાળવી રાખશે. તેમજ તેવણની હયાતિયાદ બી તેવણની આ બારે મહેનતનું ફલ મોટી યાદગારીની નિશાન આ પુસ્તક છે કે જે દુનિયાની આખરી સુધી તેઓનું બહુ નામ જાળવી રાખશે, કારણ જે કામ આજ સુધીમાં એક પુરૂષ લેખકે બજાવ્યું નથી તેવું મહાભારત કામ બેન દીનબાઈએ સંતોષકારક રીતે પાર પાડ્યું છે. થોડાકજ વાંચનાર જાણીતા હશે કે બાઈ દીનબાઈ તે મરકીની હોસ્પિટાલના જાણીતા ડોક્ટર મરનાર કએબશર નધરવાનજી બાહુદરજીના અતલમનાં કુકુંબિ છે. એ કુકુંબે જાણે આ પૃથ્વીપર પારકાનું બહુ ઇચ્છવા જાણે જન્મ લીધો હોય એવું દીસે છે. એ વિષે વધુ બોલવું એ નક્કર સોનાને ધોળ ચઢાવવા જેવું છે. હુંકમાં બાઈ દીનબાઈના ધંધામાં દરેક ફતેહ ઇચ્છી એટલુંજ જણાવીશ કે જેઓના સાંભળવામાં આ પુસ્તક નથી તેઓએ જરૂર પરિદવું. આ પુસ્તકને બોધદાયક બનાવાને જેમ મેહેનતની કરકસર રાખી નથી તેમજ પોતાની ચાલાકીનો દાખલો આપવાને કશી બાકાત રાખી નથી કું દરેક પારસીઓને બલામણુ કરુંછું કે મીસ દીનબાઈના પુસ્તકને ઉપર ઓળંગવા દેવામાં જરૂર લાભજ સમજવો.

આ પુસ્તક મેં એક અનુભવી પારસી મૃદસ્થ પાસે તપાસાવી
મારો ખરો અભિપ્રાય જાહેર કર્યો છે.

લી. જોશી ઉત્તમરાંમ દુર્લભરાંમ

અમદાવાદ તા. ૭-૭-૧૯૦૨

નેકનામી બાદ દીનબાદ સોરાબજી એનજીનીયર જેમ-

જાત તમારી 'તમામ પાક ખોરદેહ અવસતાએ શેહેનશાહી બા
એજમતી નીરંગની કિમતી કેતાબ મેં વાંચી છે. અને મને જાણ્યા-
જ્વાને સંતોષ ઉપજાય થાય છે હે આ જેવી કિમતી અને ઉત્તમ કેતાબ
એટલા મોટા સંગ્રહમાં આજ સુધી પ્રગટ થઇ નથી. તેમજ નીરંગ
બાએ ખોલાશો તથા અવસતા પદવાની પુરેપુરી સમજ, અને પદનારને
વધુ ઉલ્લટ આવે એવી ઉત્તમ નોટોનો સંગ્રહ, વળી અવસતાનાં ગોહેરો,
નામીયા અશો નરનારીઓનાં નામોની ટીપ તેઓનાં કીર્તિવંતા કામો-
ની નોંધ સહિત, વગેરે બાબતો આજ સુધીની કોઇથી ખોરદેહ અવ-
સતામાં જોવામાં આવતી નથી. આજની આપણી બાનુઓ સુધરેલાં-
માં નામ ખપાવા ધર્મ બાબતોને એક વેહેમ તરીકે ગણે છે અને નાના
બાળકોને ધર્મની કેળવણી શરૂઆતથી મળે એવા ઉપાય લેવાની યોજના
અમલમાં મેલવાને હજુ યત્ન થાય છે, તેવા વખતમાં આપની આ
કીર્તિવંત કેતાબ બહુજ ઉપયોગી થઇ પડી છે.

હમેજી કેળવણીથી આજની આપણી મુઠીભર જુવાન બાનુઓ
'માર્ગ'જેવી બુલંદ બાબતને તેમજ અવસતાને તુચ્છકારે છે, અને તેઓનો
દાખલો ઉધરતી એલાદ શીખે છે, તેમજ વળી બીજાંઓ જાહેરમાં સુધારા
વાળામાં ખપવાનો યત્ન કરી બાતેનમાં દેવ, દેહેલાં, પીર, વિગેરેની છુપી રીતે
બાધા માને છે. અને એવું થવાથીજ હાલ એક પારસી કુટુંબે પોતાનો

આપીકે ધર્મ ત્યાગ કર્યો છે, જે વાત શેહેનશાહી જરથોસ્તી શીરકાનાં આજમાં તેમજ તેઓની ભવિષ્યની હાલતમાં વધુનજ દુઃખ ભર્યા બનાવ તરીકે લેખાઈ છે, તેવા વખતમાં તમો દીનદાર બાનુએ ધર્મ તરફ વધુ ધ્યાન લગાડી આવી કીસમની મોટેબર કેતાબો બાહાર પાડી છે કે જેની જરથોસ્તી ટોળામાં ખરી ખુટ હતી.

મને જણાવવાને વધુ ખુશી ઉત્પન્ન થાય છે કે ઇમેજી હારસીનું પુરતું ગ્વાન ધરાવ્યા બાદ બી આજની આપણી જરથોસ્તી બાનુઓની નીતી રીતી મુજબ નહિ ચાલતાં ધર્મની બાબતને વધુ ટેકો આપે છે. અને ધર સંબંધી, ધર્મ સંબંધી વિગેરે કેળવણીનું પુરતું ગ્વાન મેળવી હુંક અને તરફ વચમાં પોતાની કોમનું બહુ ઇચ્છવાની નેક લાગણી ધરાવે છે તે મેં મારી આપની સાથની મુલાકાત દર્મ્યાનમાં આપની બેહદ માંદગી પરથી નજરે જોઈને અનુભવ મેળવ્યો છે. ઇનશાનની એવી બધી લાગણી ભવિષ્યમાં તેનાં જલકતાં કામોની તથા કારકિર્દીની આગાહી આપે છે. અને તેવી આપની લાગણી જોઈ હું બેહદ ખુશી છું. અને ઇચ્છું છું કે દરેક આપણી જરથોસ્તી બાનુઓ બીજી બાબતો અભીયાસ કરી આપનાં જેવીજ નીવડે કેમકે એવા એક વખતમાં આપે કેતાબ પ્રગટ કરાવી છે કે જે વખતે જરથોસ્તી ટોળાની હાલત તદ્દન દામાડોળ છે અને કેળવણીને માથે અજાણલાંપણનો કલંક લાગુ પડ્યો છે તેવે સમયે આપ સ્ત્રી કેળવણીનાં હિમાયતી તરીકે બહાર પડ્યાં છે.

આપ બાનુની ઉંમર જોટલીજ તરૂન વયની આજની આપણી જરથોસ્તી બાહ્યો બ્યારે પશ્ચિમ તરફની નીતી રીતીની હદ બાહાર નકલ કરવામાં આગળ વધે છે, તેઓને માથે બેહદ છુટાપણનો આરોપ આવે છે તેવે સમયે તમો બાનુ ગોયા તેઓનો આરોપ દૂર કરવા

તેમજ પોતાને પગલે ચાલવાની તેઓને ફરજ પાડવા ખાતર બાહાર આવ્યાં છે. આપનાં લખાણની જમક પુરૂષ લેખક કરતાં સરસ સાલેશ છે.

આ વખતે મને બોલ્યા વગર ચાલતું નથી કે આજ સુધીની સ્ત્રિ લેખકોમાં ધર્મ સંબંધી લખાણ કરતાં તરીકે આપને પેહેલે દરજ્જેનું માન થટે છે.

કેમકે બેહેમન યસ્ત અને એજમતી નીરંગો જેવી બાબતોની આજ સુધીમાં કોઈ મર્દ લેખકે પણ સોધ કરી નથી અને એ બાબતો પણ તેઓને હાથ લાગી નથી.

રોજ મીનારાંમ માહુદએ હાહાર અહુરમજ્દ ૧૨૭૧ યહકેઝરદી તા. ૨-૭-૧૯૦૨.

હી. તમારું બહુ ઇચ્છનાર,
[બાતુ] અર્દ.

આ બાતુ તરફથી જે મને એવણું નામ જાહેર કરવાની એલતેમાસ થશે તો હું જરૂર નામ આપવાને રાજી છું.

હી. સો. એ.

મુંબઈ—ખેતવાડી. તારીખ ૧૧-૭-૨
મેહેરબાન ખારાં બેનજી દીનબાઈ બેગ—

બોદા તમેને સુખી રાખે.

મેહેરબાન બેહેનજી તમારું મેહેરબાની બધું કામજ તથા બેહેમન યસ્તનાં ફરમા મલ્યા છે અને તે માટે તમારી ધણીજ ઊપકારી થઈ છે. તમે જેહવાં દીનચુસ્ત અને લાપકીવાલાં બાતુ તરફ હું તો બેચક ખારાં જીગરથી માન ધરાવું છું અને ઇચ્છું કે તમે જેહવાં આપણી કામમાં વધુ બાતુઓ હોત તો આપણે ક્યાંની ટોળા આવો નાસવંત

હાલતે કદીજા પુગતે નહિ પણ જરથોસ્તી કોમનાં કમનશીએ (તમે જેહવા દીનદાર બાનુઓ)ની ખોટે બવીશ્વમાં તેવોનાં બચ્ચાંઓ અધર-મી ઉધરી દીન દુખાડે તેમાં નવાઈ શું ? માહરાં નેક બેન તમારી દરેક સારી લાગણી માટે હું ફરીથી તમારો ઉપકાર માનું છું અને તે પાક કીર્તારનાં સાથી રૂડામાં રૂડા આશીસ્વાદ તમે જેહવી મારી દીનદાર બેહેન પર) જિતરો એમ અંતઃકરણથી દુવા કરું છું તમે બેને મોકલેલી બેહેમન યસ્ત હું તમારા હકમાં દોઆ મુગ્મરીને બધીશ અને મને તમારી તરફની પાક ખોરેહ અવસ્તા મલતાં એ બેહેમન યસ્તના હરમા પાછા તમે જીપર રવાને કરીશજી. બેહેમન યસ્ત બધુવાની મારી મોરાદ જેમ તમે નેક બેને પુરી કરી છે તેમ તમારી દરેક નેક મુરાદો પાક ખોદા પુરી કરશે. એ બેહેમન યસ્ત વીમેરે તમારાં નેક માતાજીને અર્પણ કીધું છે તે બધીને હું ખરેખર ખુશી થઈ છું. તમારાં માતાજી બલાં ને નેક બાનુ દેખાએ છે. તેમજ તમે જેહવી નેક પુત્રીને જનમ આપનાર એઓ બાનુ દરેક માનને લાવક છે.

બેનજી તમે એમ બધુસો કે હું સરાહમાત કરીને લખતી હોવસ પણ ખોદાને હાજર બધી લખુએ કે હું મારાં જીવરનાં ઉભરા અને હેશાનથી લખુ છું કારણ તમે તરફ મને ખુદરતીજ માન છે અને તમે જેહવા દરેક દીનદાર માણસો તરફ હું સદાજ માનથી જોવું છું.

ખોરેહ અવસ્તા થોડા દીવસોમાં તૈયાર થસે બધી ખુશી છું.

એ યસ્ત તમે બેને કોઈને નથી ધીરી પણ મારી ઉપર મેહેરબાની કરી મોકલી તે માટે ફરીથી તમારો ધણોજ ઉપકાર માનું છું. ઘર મધે નેક માતાજી બાવાજીને મારી દોઆ કરી તમે બેન કબુલ કરીશજી. એજ અરજ

લા. દોઆમીર બેન. શી. મા. ઠા.

અમદાવાદ તા. ૧૧ મી જુલાઈ સને ૧૯૦૨.

ધારા બાઇજ સોરાબજી—

જેન દીનબાઈનાં પુસ્તકોનો કેટલોક ભાગ મેં વાંચ્યો છે એ પુસ્તકોની જોટલી તારીફ ક્યેં તેટલી થોડી છે. ધર્મ અને નીતીની કેળવણી એ સર્વથી ઉચી કેળવણી છે. એવી કેળવણી ધણા થોડા ગૃહસ્થો પોતાનાં બચ્ચાંઓને પુરતી રીતે આપે છે. એવી કેળવણી આપે આપનાં બચ્ચાંઓને ઘણો મોટો ખર્ચ કરીને આપી છે તે જોઈને ખુશી ઉપજે છે. કેળવણી રક્ત સ્કુલનીજ નહિં પણ ઘરનીખી હોવી જોઈએ. ઘર એ મોટી અને પેહેલી પાઠશાળા છે. માતાપિતાં દાખલા મુજબ બચ્ચાં પેહેલાં ચાલે છે. બચ્ચાં બમડે નહિં મારે માતાપિતાં પોતે સારી ચાલની ટેવ પાડવા ધણા જોગ આપવા પડે છે. એવી કેળવણીની કદર આપ જુને છે એ સતોષકારક છે.

આ પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં જેન દીનબાઈએ ધણીજ મંજાગ તથા મેહેનત લીધી છે અને આ તેમનું શુભ કામ હોતકર્મદ થયું તે માટે હું તેમને મુબારકબાદી આપુ છું.

પબ્લીક પ્રોસીક્યુટર

અમદાવાદ

લી૦ દોઆગીર બાઈ.

ખરસેદજી નસરવાનજી વાડીઆ
નો સલામ.

અમદાવાદ તા. ૧૭ મી જુલાઈ ૧૯૦૨.

તેકનામ જેનજી, દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર અમદાવાદ.

ધારાં જેનજી, તમે તરફી લખ અરદીએહેસ્ત મસ્તની સાથે બજવાની ચોપડી ફેરવી બતલાવી તેથી મેહેરખાંની ઘણ છે.

ચોપડી ફેર અને હા ના નો જવાબ મહે અને તેમાંનાં ધણાખરા જવાબ ખરા પડે એ નવાઈ જેવું છે. આશા છે કે તમારી કિં-

મતી ચોપડીઓ હવે તૈયાર થઇ હશે ને તમે ખુશી સાથે હશે.

• લા. દોઆગીર બેન. સુનાબાઇ ખરસેદલ વાઢીઆની
દોઆ વાંચજો.

પ્રુદા.

મુંબાઈ ૨૧ મી એપ્રિલ ૧૯૦૨

મેહેરબાન પ્યારાં બેનલ દીનબાઈ બેગ

જત લખવાનું કે તમારી પાક ખોરદેહ અવસ્તાની કેતાબ મલી છે. તે માટે તમારો ઘણોજ ઉપકાર માનું છું. નેક બેદન એ કેતાબ બેઠાં હું કેટલી ખુશી થઇ છું તે તમેને હું પત્ર દ્વારાએ કેમ સમજાવી શકું? પ્રથમમાં દીઆઓ વાંચતાંજ તમે બહેને આ નેક કાંમ પાછળ ઉઠાવેલી રંજનો ખ્યાલ આવે છે, અને આવી સંપૂર્ણ ખોરદેહ અવસ્તા પ્રગટ કરનાર જરથોસ્તી કોમની તમે (પિહેલીજ માનવંત બાનુનુ નામ હું) સદાએ દોઆ તનદરોસ્તીમાં બહુવામાં મને પોતાને ધણું સવાબ સમજીશ. બહાલાં બેદન દરેક યસ્તોને મથાલે તે (પાક યજ્ઞ અમશા સંપદો) શું શું ચીજો ઉપર મકવલ છે તથા શું મુરદે આ યસ્તો બહુવી તેનો ખુલાસો તમેએ આપી ધણુંજ નેક કાંમ કર્યું છે કારણ કે મારી જાણ મુજબ આપણી કોમના ધણાં જાનુઓ પોતાનાં બહાલાંઓની યા પોતાની ખીમારી યા અડચણને વખતે જોશી બ્રાહ્મને ધર ટપકા લઇને દોડી જાય છે અને તે સોકોનાં ફરમાવ્યા મુજબ પવિત્ર બહુતર બહુાવે છે ત્યારે આ ખુલદ કેતાબ તો જોશી અને દાક્તરોની ભેગી મરજ સારે (એવી ઉત્તમ માત્રવાણી અને નીરમે પવિત્રથી) મરપુર છે જેથી નશીબમાં હોય તે એવી ઉમદા સમજનો લાભ લેએ. ખોદા પાકને કરે ને આપણા દરેક જરથોસ્તી મકાનોમાં

તમો બહેનની પાક કેતાબ ફેલાય એવું મારા પાક દીલથી ચાહું છું આગલા જમાનામાં આપણી પાક બંદગી અને ક્રિયાઓથી અજાણ જેવી અસરો થતી આપણે સાંભળી છે ત્યારે તે અસરો હાથે લગભગ નાબુદ થઈ જઈને મુલ ખાખજ ઉલટાવી નાખવામાં આવે છે અને અસરો આપણાં ધણાંક હમદીનો માયનમાં રામડા તાંછી અવસ્તા તરફ હતી આંખે આધર્શ બન્યાં છે. ખરા ભક્તિભાવથી આપણી પવિત્ર માથે બહુનારનાં આત્માની ઉંડી ખુશાલી એવા ધર્મ-અધો શું જાણે. ખ્યારાં બેદન, હું ખ્યારાં દીલનાં અફરોસથી સેકડો કુટુંબમાં જોડાય કે શું જીવાન બાનુઓ કે શું વૃદ્ધ કે બચ્ચાં બંદગી શું છે તે સમજતાંખી નથી. આંખે બીચારાં વર્ષમાં એક બે વખત સારૂ રકું હોય તો તેખી આતશ-બેહેરાંમ જેવાં મુજર્ગી અને ખુલ્લંદી બરેલાં મકાંતમાં આવેને બહુવાની જાણે મરકેરી કરતાં હોય તેમ આવતા જતાં માણસોનાં મોઢાં અને પોરાક જેઠપોતાની ફરજ પુરી કરી આવે તેવાં કમનસીબોને તમારી આ કેતાબોમાં સમાવણી ખુબીઓ વચાબવી જોઈએ, જે બીચારાંઓ પોતાનાં ખાલી શરીરની અરોબ નથી પાળી શકતાં તે પોતાનાં અનદીઃ આત્માની ખુશીનાં ખ્યાલને તે કેમ પેશિંચી શકે અને ઉધરતી ઓલાદને તે કેમ ધર્મ ખ્યાન શીખવે અને ત્યારે એવા ડામાડોળ વખતમાં તમો બેદને એક રાહુતુમા શીરેસ્તાની ગરજ સારી છે. તમારી અથામ મેહેનતતુ શુભ પરીણામ પરવરદીગાર કરે ને આવે વધુ તે શું લખુ બેદન આ કેતાબની હજારે નકલો ખપી જશે એવી મારી ખાત્રી છે. હજુર કોઇની જાણમાં આ કેતાબ નથી.

હજુ એવી ધણી કેતાબો તમારે નેક હાથે બાહાર પડે એજ દોઆ સાથ તમો તરફ માન અરે ઉપકારની લાગણી ધરાવનાર બહેન શી. મા. કા. ની દોઆ તમોને આપીન.

અમદાવાદ તા. ૨૬-૮-૦૨.

મેહિરખાંન ખ્યારાં બેનજી દીનબાઈ જોગ.

જત તમે બેહનજીએ ખરાં જીમરથી મેહનત કઢાવી પાક ખોર-
દેદ અવસ્તા છપાવી બાહાર પાડી જે વિષે તમે બેહનજીને પુરતું માન
ધરે છે. કેતાબ હમુને પુગી છે અને હમુને ધણીજ પસંદ પડી છે તેમજ
હું ધાર્યે કે તમારાં દરેક માલકોને પણ ધણી પસંદ પડી હશે, આજ
દીન સુધી કોઇએ પણ એવી કેતાબ પ્રગટ કરી નથી વાસ્તે તમારાં એ
નેક કાંમમાં દરેક શ્લોક ધણું જુ એજ અરજ.

લી. હું જુ તમારી બહેન માસ સુનાબાઈ એકજી મેહતા.

અમદાવાદ તા. ૨૭ મી ઓગસ્ટ ૧૯૦૨.

સદા સરકારાજ નેક બાતુ દીનબાઈ સોરાબજી.

આપે પાક જરથોસ્તી ધર્મપર પુરતું ધ્યાન આપી ધણીજ ખત
અને બાહોશીથી પાક જઈ અવસ્તાની કેતાબનો ફેલાવો કર્યો તે હમે
તમારાં ધણું આભારી છેએ. તે રહેમી કીરનાર તમારાં નેક કાંમમાં પુરતા
મદદગાર થાવો. આમીન.

લી. બચુબાઈ જાંહંગીરજી હોડીવાલા.

સ્ટેશન રોડ સાંઠાકુટ પોસ્ટ અધેરી તા. ૨૮ મી ઓગસ્ટ ૧૯૦૨-
બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ, અમદાવાદ.

તમારી તરફથી પ્રગટ થયેલી કેતાબ અસલ ઉચ્ચાર પ્રમાણે છપા-
યલી હોવાથી મને વધુ કિંમતી લાગે છે એજ કારણથી તે મેં ખરીદી
હતી. અવસ્તાનાં નવી રીતનાં ઉચ્ચાર મને દુસ્ત જણાતા નથી અને
તેથી મને એ કીસમની ચોપડીઓ લેવાની લાલચ થતી નથી * * * *

લી. રાખાજી દીનશ મનજેરજી માબેદજાં.

કુરલા મીલ. કુરલા તા. ૩૧ મી એપ્રિલ ૧૯૦૨.
મેહેરજીન બહેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ,
અમદાવાદ.

જત આપ બેહેને જે ચાર ચોપડીઓ મારીપર રેલવે પારસલ
 મારફતે મોકલી તે પુગી છેજી * * * * *

એવી ચોપડીઓની ખરી ખુદ હતી જે તમે બેહેને પુરી છે તે તમને
 તેમજ તમારા માતા પિતાને ખરેખર ખવવાઈ ગયે છે * * *

શ્રી. હાઆગો બાઈ રસ્તમજી પાલનજી શેઠનાની દુધાબંદગી.

ખુદ. ખુદવાર મેટ જોપાલ તા. ૬-૮-૦૨.

નેકનામ બેહન, પાકે ખુદેહ અસ્તાની જે કેતાબો મારા આગલી
 નોંધાવ્યા મુજબ મેસર્સ ગજદર ઢબસને ત્યાંથી આજે વી પી. યી મંજા-
 વી છે. ખરેખર એક મરદથી ન થાય તે કાંમ મોટી જેહમત ઉઠાવી
 આપ નેક જાતુએ પાર પાડ્યું જે જોઈ સેવક એક જરથોસ્તી તરીકે
 આપનો ઉપકાર માને છે. **શ્રી. હાઆગો દીનરામ શાહપુરજી.**

ન. ૮ કીયર રોડ કોટ મુંબાઈ. રોજ ૨૮ મેં મોહોરો ૧૨ મે ૧૨૭૧.
 તા. ૮ મી સપ્ટેમબર ૧૯૦૨.

મેહેરજીન બાઈજી સાહેબ બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી
એનજીનયર જોગ.

જત તમે બાઈજીનો રોજ ૨૨ મીનો લખેલો પત્ર અને તે પત્રમાં
 લખવા મુજબ તમેએ છપાવેલી તમામ પાક ખોરેહ અવસ્તા ઢબસરે
 હિન્દ પ્રેસ મારફતે હમેને ખર વખતે મળી હતી. આવી એક સુંદર
 ખોરેહ અવસ્તા તમે બાઈજીએ મેહેરજીનાનીની રહે હમેપર મેટ મોકલા-
 વી તે માટે તમારો મોટો ઉપકાર માનીએ છીએ.

આવી એજમતી નીરંગો સાથની અને જરથોસ્તી શીરકાને જરની બાબજે ધરાવતી સપુર્ણ ખોરજેહ અવસ્તા પેહલવેહલી બાહાર પડી છે. વળી તેવી અવસ્તાની કેતાબ એક અદસ્થ તરકથી નહીં પણ તમે જેવાં એક બાનુ તરકથી બાહાર પડેલી છે તે માટે તમેને મુબારકબાદી ઇચ્છીએ છીએ.

બાઇજી જરથોસ્તી, ધર્મ માટેની તમારી ચુસ્ત લાગણી આ કેતાબ દેખાડી આપે છે અને આવી એક કેતાબ જરથોસ્તી આલમમાં ફતેહમંદી સાથે જલદી ફેલાય એવી હોઆ સાથે હમો આ પત્ર ખતમ કર્યે છીએ

લી. દોઆગો કેખશરૂ દરાતુર જમારપજી.

ઉપરું મત આપની કોમનાં હાલનાં વગ રાહબર તે મરહુમ જમારપજી દસતુરનાં દીકરા હાલનાં દસતુર કેખશરૂજી તરફનું છે. કર્તા.

ખેતવાડી બેલીશનું ધર મુંબાઇ તા. ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

બહેનજી મીસ દીનબાઇ જોગ,

બેનજી તમારી તરકથી હમારે ત્યાં પાક ખોરજેહ અવસ્તા બા એજમતી નીરંગની સાદી નકલ ૧) હમારા બાવાજી મેરવાંનજી પેસ્તાનજી ઇઝાપોરીઆપર આવી જે વાંચી હમો પુર સતોષ પામ્યાં છીએ. અને તેનાં હવે વખાણુ કરવાં તે સુનાપર ઢોળ ચલાવ્યા જેવું થશે.

લી. દોઆમર બહેન બસુબાઈ મા. ઇજનેર.

૧૧ કેનીંગ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા તા. ૭ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

નેક બાનુ બહેનજી દીનબાઇ સોરાબજી જોગ,

જત તમારી હાવેલી ખોરજેહ અવસ્તાની એક નકલ મને વી. પી. થી મળી છે. એ ચોપડી અવલથી આખર વાંચી છે અને મને બધી જ પસંદ પડી છે. ધર્મપરથી યા જંદ અવસ્તાપરથી મારો એતે-

કાદ તદ્દન ઉચી ગયો હતો જો કે જાદ અવસ્તાની બહુએક કેતાઓ મેં ખરીદી હતી પણ જ્યારે બહુવાનું વિચાર કરી કંઈ પણ બહુવા બેસતો ત્યારે બેચાર પાનાં બહુ કે તદ્દન મને કંટાળો આવી જતો હતો અને આગળ બહુવાનું માદી વાળી ચોપડી બધ કરીને ઉઠી જતો હતો પણ તમારી ચોપડી મલકે તે ચોપડી કંટાળે પેહેલેથી છેલ્લે સુધી મેં ખરાં દીલથી વાંચી છે, અને મને લખવાને કરસુ પણ સહરાગાત જેવું માનસોનાં, ખરેખર હાથમાંથી મુકવાજ મમતી નથી.

લી. હું છુ દોઆગીર બાદ ફાકતર અંહાંગીરની દુવા.

માઉન્ટ આબુ તા. ૧૪ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

મેહરબાન વહાલાં બેનલ દીનબાનુ બેગ,

જત તમારી તરફથી અવસ્તાની ચોપડી ૧) મળી છે તે માટે ઉપકાર માનું છું. તમે બેહનની મેહનત ખરેખર વખાણને પાત્ર છે અને ચોપડી પોતેજ તમારી અધ્યાગ મેહનત સાબીત કરી આપે છે. દીલને માટે દલગીરી બતાવો છો પણ તેની કંઈજ શીકર નહિ, દીલને લીધે જે તમારાં માદકોને અડચણ પડી હશે તેના બદલો તમેએ ચોપડીનાં પાછલા ભાગમાં જે વધારો કર્યો છે તેથી પુરતો વળી રહે છે. તમારાં દરેક કાંમમાં ફતેહ હજી ચાહુ છુ કે તે પરવર જલદીથી એ નક્કો ખપી જઈ બીજી આવૃત્તીની તક બક્ષે. એજ.

દોઆગીર બહેન પીરોબ અરદેશર ફરાંમલ.

મુંબાઇ તા. ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

મેહરબાન બાનુ દીનબાઈ સોરાબલ બેનલનીયર બેગ,

જત લખવા અરજ એ છે જે તમે બાનુના હાથની લખેલી તમામ

પાક ખોરદેહ અવસ્તા આ એજમતી નીરંગ સાથેની ચોપડી ને છપાઇને બહાર પડી છે તે વાંચી હમો વધુજ ખુશી ઉએ ને એક એક ચોપડી દરેક જરથોસ્તીને રાખવાને ઘટારત છે. પીરોશા બેહેરામજી રામદર.

નાસ પોર્ટ લાઇન્સ મોરાર તા. ૨૩ મી અક્ટોબર ૧૯૦૨.
સદા મહેરબાંન બેનજી સાહેબ બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી
એનજનીયર.

જત મોરારથી લી. તમારો બાઇ હોમી નાશીરવાંન
ગોકલનો દોઆ સલામ. જત લખવા અરજ એ છે ને તમેએ ને
પાક કેતાબ ખોરદેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી પ્રગટ કીધીય તે ખરેજ
વાપરવા લાયક છે. આજસુધી મારા બહુવામાં યા જ્ઞેવામાં એવી એક
પણ કેતાબ નહિ આવી હતી પણ તમેએ સર્વની ઉમેદ પુરી પાડી
છે વાસ્તે એક જરથોસ્તી તરીકે ખરા અંતઃકરચુથી તમારો મોટો આબાર
માનું છું. ખુદાતાલા તમારા ટોળાઓને હમેશાં સુખી રાખે. આમીન.

લી. બાઇ હોમી નાશીરવાનજી ગોકળ.

નંબર ૨૪ પારસી બજાર સ્ટ્રીટ મુંબાઇ તા. ૧૧-૧૧-૧૯૦૨.
મેહેરબાંન બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી ઇજનેર, અમદાવાદ.

જત તમે તરફનો પત્ર મળવે તેમાં જણાવેલાં ટેકાણાં ઉપરથી
ખોરદેહ અવસ્તાની કેતાબો મંગાવી છેજ. ને એકસાઇ અને સફાઇથી
આ કેતાબો બહાર પાડવામાં આવી છે તે તમે બાઇને ઘણે સંતોષ
લેવાન્નેમ છે. અને તેમાં સમાવેલી બહુતર તથા બીજી બાબતો તરફ
નજર કરતાં ને નજીવી કિંમતથી તમેએ વેચાંલુ કર્યાં છે તે પરથી
સાફ જણાઇ આવે છે કે એમાં કાંઇપણ ખાનગી લાભની આસ રાખ્યા

વમર આપણાં પાક મહાજળ તરફની આરથા તથા લાગણી સિવાય બીજા કાંઈપણ ભાવાર્થ રાખ્યો નથી. આ બાબદમાં તમોને ખણેા ધન્યવાદ હોય છે અને એજ મુજબ બીજા જરથોસ્તી મરદો તેમજ બાનુઓ તમો માફક પોતાથી બની આવે એવી રીતે આપણા ધર્મ તરફની ફરજ અદા કરી આપરા ધર્મની મોતેજરી હાલ કરતાં જીવ્યાદા કરે. તમારી વગર હાંસલની મેહેનત તેમજ કાલજીનો બદલો પરવરદેગાર તનદરોસ્તી અને સુખ એનમાં હમેશાં બધે. લી. તમોને ફતેહ હજીબાર હોઆગે.

દીનશાહ પીરોશા શેઠનાની હોઆ.

બોટેનીકલ ગારડન, સાહરનપુર તા. ૨૮ મી નવેમ્બર ૧૯૦૨.
બાધ દીનબાધ સોરાબજી એનજીનયર.

મહેરબાન એનજી, હું તમારી અવસ્થા કેતાબનો ઘણીજ ઉલ્લતથી મોટો લાભ લઉં છું અને બની શકિત ચાર ગેદમાં બંદગી કરું છું જે પહેલાં કેતાબ મળવા આગમજ વધુ ગેદમાં કરતો હતો પણ તે વખતે હાલના જેવી ઉલટ છુટતી નહોતી જે હાલની ચાર ગેદમાં હું બંદગી કરું છું તે હાવન, ઉજરન, અધવીસરથરેમ અને હિસેન ગેદો.

આ ચીજ કંઈ જેવી તેવી નથી, એને તો એક ધરેણું કરતાં પણ બ્યાદા ગણવી જોઈએ અને આ કેતાબ પોતાની કિંમત એક દિવસમાં વસુલ કરી આપે છે. માર લખવું જે તમારા નેક ધ્યાનમાં આવતું હોય તો એ એક સણમાર ઉલલ ખેંચનારી અને શાદી, નવજોત, વર્ષગાંઠ, જેવા શુભ પ્રસંગે એક ઉમદા જણસબાવને ડેકાણે બેટ કરવા લાભકની ચીજ છે હાલની બાંધણી પણ ઘણી મજાબુત અને સુંદર છે.

લી. હોઆગીર,

તેહમુરસ રસ્તમજી અ'કલેશરીઆની હોઆ બંદગી.

એકન, તા. ૬ મી નવેમ્બર.

મહેરબાંન બેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ.

જત તમેએ વેલ્યુપેએબલથી મોકલેલી વજુ ખોરેહ અવસ્તાની કેતાબો મલીછેજ. * * * તમારી ચોપડીઓ ઘણી સારી છેજ. એ ચોપડી પ્રમાણે ચાલે તો સુખી થાય તેમાં કસ્સો શક નથી. તમેએ આટલી મહેનત લખને ચોપડીઓ બહાર પાડી છે તેથી એનાં વાંચનાર તમારો ઉપકાર માનેછેજ. હાત એજ અરજ. લી. દાઆબીર,

બેદન માણેકબાઈ ખમનજી મહેતા.

તા. ૮ સરદાર બીરીંગ, મુંબાઈ તા. ૩૦-૧૨-૧૯૦૨.

માનવંત બહેનજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર.

જત તમેએ મોકલેલી પાઠ ખોરેહ અવસ્તાની કેતાબ મને પુગી છે. આવી ક્રીસમની કેતાબ બાહાર પાડવાનાં શુભ કામ માટે તમને દરેક ધન્યવાદ ધટે છે. ખુદા નેક તોશીયત આપો અને વધુ એવાં કામોમાં મશગુલ રહેો એજ. આપનો દોઆઓ,

હીરજીબાઈ હોરમસજી વાડીઆ.

મુંબાઈ તા. ૧૫ મી ડીસેમ્બર ૧૯૦૨.

મહેરબાંન બેનજી દીનબાઈ સોરાબજી જોગ.

જત તેઓએ જે ચોપડી મોકલી છે તે ઉત્તમ મોકલી છે તે બેટને માટે તમે બહેનજીનનો ઉપકાર માનુંજુજ. અને તે ચોપડી જોકે હમોએ પુરેપુરી વાંચી નથી પણ માત્ર ઉપર ટપકેથી વાંચ્યાથીજ કર્તાની અક્ષર વિષે હેરત ઉપજે છે તે દાદર અક્ષરમાં વધુ ઉમેરો

કરે અને તે સતવંતની સેવામાં હમેશાં નેક રહેતે ચાલી તેનું શુભ ફલ મેલવે એવી મારી અંતકરણની દોઆ આમીન. આમીન. આમીન.
લી. શુભકમ્ભવક બેહુન હો. ૩. માસ્તર.

અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ બાહારકોટ. મુંબઈ, તા. ૨૯-૧-૧૯૦૩.

મહેરબાન બાઈજી હીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ. જન મુંબાઈથી એરવદ નવરોજી સોરાબજી મથાનીની દોઆ આમીન.

તમે બાઈજીની કેતાબની એક નકલ તમે મુંબાઈ શીધારેલાં ત્યારે અમારીપર તમેએ બેઠ મોકલી હતી-જે અતરેથી હાંમે વખતે તમે બાઈજીનો ઉપકાર માનવા માટે દરજીબર કરશે.

વંદીદાદની સાતમી પ્રગરદમાં જણવેલું છે જે અગર એક વંદ જેને આયોરનાનને દયા આપે તો તે ખદલ આયોરનાન પાસે પૈસા ન લેતાં તેની નેક દુવાજ માંગવી-તે ફરમાનને અનુસરીને આપની કિંમતી બેઠ માટે તમે બાઈજીના હકમાં અમારી નાકેસ દુવા એ છે કે “ધાદાએ આશા વંદેશ માયાએ મનંધહે વીરપા અપારે દરે દરેશે જયોતોહશ ઉરવાદંધહા” ખોદા તમેને બહી મનશની અને રાસતીની સાથે હાંબી જીદગી બશે. આજની છકેલ છોકરીઓ પશ્ચીમ તરફની અધુરી કેળવણી મેળવવાથી પોતાનાં બાપીકા ધર્મ તરફ બેદરકાર બની પોતાનાં બચ્ચાઓને બી ખરાબ ધરો. બેસારે છે તેવા અધ્યાત્મમાં તમે જેવાં નેક માતપિતાનાં ફરજદ આપનાં ધર્મપર પુરતી આસ્થા રાખો અને ધર્મ સંબંધી અભ્યાસ કરી હમદીન બાઈએ માટે આપનાં મહજબના ઉમદા લખાંણોને જાહેરાત આપો, એ એક દાખલો લેવા જોગ છે. નેક કામ પાછળ જે માણસ પોતાનો વખત રોકે છે તે ખરેખર

ઉપયોગી છે, કારણ અવસ્તા પ્રમાણે “તાઘરાચુરા ધ્યેયનાઘરા અધેમ ખરામેળીઆ” તમામ તમારા નેક કામેને સારો બદલો મળશે. તમારી કેતાબ માહેલી નીરંગો તથા તાવીજો હાલનાં જમાનાનાં કેટલાક શખ્સોને વેહેમ સરખી જણ્યારો પણ કરીમ ઉલ આઘ-આમથીજ માથિવાણીનાં કલામો અસરકારક જણાયલા હતા ને ધણાં ખીકટ દરહો સારાં કરવામાં માથિનો ઉપયોગ થતો હતો. અરદી-મેહેસ્ત યસ્ત પ્રમાણે જે પાંચ જાતનાં શખ્સો દુઃખ ટાળી તંદરેસ્તી બક્ષનાર છે, જેવા કે-અધો બેષજો, દાતો બેષજો, કેરેતો બેષજો, ઉર્વરો બેષજો, માંથરો બેષજો, તેમાં સર્વથી પહેલી જગ્યાને ધણોજ અસરકારક માથિ બણી સારૂ કરનારો શખ્સ ગણેલો છે. માટે આપની કેતાબ માહેલી નીરંગો તથા તાવીજો ખરા યજીનથી ને ઘટતી તરતી-બથી જો જાળવ્યામાં આવે તો બેશક ધારેલું કાંમ કરવા તે ધણીજ અસરકારક છે. અહસોસની વાત એ છે આપનાં હમદીન બાઝબો તથા બેદનો વારે ઘડીએ પારકા ધર્મવાલાઓની માનતા તથા પીર સંવદનાં વેહેમો પાછલ પતકાઠને અરધા થઇ જાય છે પણ આપણાં જાપીકા ધરમ માહેલા રવાજો તથા બેદ બરમો તે લોકને હસવા સરખા દીસે છે તેવા લોકોને તમારી કેતાબ માહેલી ધણી બાબહો ઉપયોગી થઇ પડશે. પણ યાદ રાખવું કે જ્યાં સુધી યજીન રાખવામાં નહી આવે ત્યાં સુધી નીરંગો તથા તાવીજોની ઘટતી અસર માલમ પડતી નથીજ. નામીયો શીલસુદ બેકન ધર્મ માટે લખતાં કહે છે કે “ Give unto faith the things of faith” યાને ધર્મની બાબદમાં યજીન રાખી ખુદાપર વિશ્વાસ મુકી કાંમ લેવું જોઇએ. કારણ દરેક આદમીની નાકેસ અકકસ ધર્મનાં ઉંડાંણ બેદોમાં ઉતરવાને લાપક હોતી નથી ને તેથીજ ખોરદાદ યસ્તમાં જણાવેલું છે “ એા જરથુસ્ત આ માથિ સાસ મુખવાલા, અશે નામીઆ, તમામ દેવ

દક્ષિણને જોર કરનારા આશ્વવનનેજ શીખવજો.” મતલબ એ કે આપણું પાક મહાજનનાં ઉંઘાંણુ અર્થે તથા ભેદોનો આપણને સમજણ ન પડે તો તેટલા માટે તેને દસી કાઢવા નહીં પણ તે સમજનાર લાયક આદમી પાસે જવું યા તો આપણને પોતાને અશીષની મરફતે તથા ભેદમનની બસારતથી તેવા ભેદ ભરેલાં લખાણો ઉઠાવવા લાયક કરવી જોઈએ કારણ એકન કહે છે તેમ the dogmas of religious are not to be tested or criticised by reason, nor to be rejected if they are repugnant to reason—સારાંશ કે ધર્મ બાબદ સમજવામાં પાડી પરહેજગારીને અશીષથી છંદગી ગુળરી આપણી ખાડી અકકલને બસારત મેલવાને લાયકની કરવી જોઈએ. ને નહિ કે જે કંઈ ક્રિયા અથવા બધુતર સમજણ ન પડે તો તેને બકબકારો યા વેહેમ તરીકે પડતું મુકવું. છેવટે એટલું ઇચ્છી ખતમ કરું કે તમેને બહી મનશનીની અકકલ જીઆદ હોજે ને બીજી વધુ દીન આઈનને લગતાં લખાણો જાહેર કરતાં રહો. * * *

લી. નેક દોઆગો, નવરોજ સોરાબજી મસાની.

તારદેવ તા. ૨૨ મી એપ્રિલ ૧૯૦૩.

મેહેરબાંન બેનજી દીનબજી સો. એનજીનીયર બેંગ.

જત તમારી ચોપડી તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તા વાંચતાં મને પરમ સંતોષ અને આનંદ ઉપજ્યો છે અને એક અગળા તરીકે તમોએ જે અમ વેડી આવી મોટેબર રોસની ધર્મમાં ફેડી છે કે જે એક મરદ લેખકને બી ટકર મારે છે અને કંઈક બોમબી એથી આપવા પડ્યા છે તે સર્વનો વિચાર કરતાં આ કર્તાને બેહદ શાખાશી અને ધન્યવાદ થયે છે. હાલ એજ. લી. અસપ'દીઆરજી જમસેદજી વાડીઆ.

તારેદેવ તા. ૨૭ મી એપ્રિલ ૧૯૦૩.

મેહેરબાંન બહેનજી દીનબાઈ જોગ.

જત તમારી ખોસ્ટેહ અવસ્તાની ચોપડી અતી નાદર અને નમુને-
દાર છે જે મારા સમાને દેખાડતાં બહુ પસંદ પડી છે માટે તેની એક
ખીજી નકલ વી. પી. થી મોકલસોજી. લી. અ. જ. વાડીઆ.

જંગમાર તા. ૨૯ મી માર્ચ ૧૯૦૩.

મેહેરબાંન બહેનજી દીનબાઈ જોગ.

જત બેહેનજીને લખવાને ધણોજ ખુશી છું કે હમારે ત્યાં તમારી
તરફથી પ્રગટ થયેલી ચોપડી તમામ પાક ખોસ્ટેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી
બાએજમતી નીરંગ વાળી આવી કે જેમાં બેહેમન યસ્ત પણ છે તે જોઈ
તેમજ વાંચી ધણાંજ ખુશી થયાં છે એ ખીજી આવી ચોપડીઓ જલદી
મોકલવાની તજવી લેજો. હમારાં સગાંઓ એવી ચોપડીને માટે ધણાંજ
આતુર છે માટે મેહેરબાની કરી જરૂર મોકલજોજી. હાત એજ.

લી. દોઆગીર બાઈ મા. અ. મીસ્ત્રી. ખુનાજીની જંગમાર.

ચરનીવાડી વાડીઆજીનાં આતજ બેહેરાંમસામને.

મુંબાઈ, તા. ૩-૩-૦૩.

સદા સુખી નેકનામ મારા બહાલાં બેનજી મેહેરબાઈ
તથા બહાબેદી દીનબાઈ.

જત બેનજી તમારી તરફથી ધણાંદીવસોપર પાક ખોસ્ટેહ અવસ્તા-
ની ચોપડીની નકલ ૧) મને મળી છે તે માટે હું તમારો ધણો ઉપ-
કાર માનુંચ.

ચોપડી મને ધણીજ પસંદ પડી છે. બાપા અને અક્ષર શુદ્ધ વખા-
ણવા લાયક છે. ખોદા તમારી મહેનતને જશ આપે અને આજનાં જર-
થોસ્તીઓનું બી આપણાં ધર્મપર યજ્ઞીન ચુસ્ત થાવો એવી મારી નેક
હોઆ ફો. હાલ એજ અરજ. લી. દોઆગીર બહેન ના. અ.
કંટાકટરની દોઆ વાંચી કબુલ કરજોજી.

૫૭ મુગલીસર, સુરત તા. ૮-૫-૦૩.

મેહુરખાંન નેક ખસલત બહેનજી બાર્ક દીનબાઈ સો-
રાબજી એનજીનીયર.

તમોએ બહાર પાડેલી “ તમામ પાક ખોરજેહ અવસ્તાએ
શસેનશાહી બા એજમતી નીરંગ.

મારા એક દેશાવરનાં ખેશીએ વાંચી છે અને પુબલ સંતોષ
બહેર કર્યો છે, વળી તે ખરીદી તેનો ઉપયોગ કરવાની મને બકામલ
કરી છે. માટે તમો એકનને તસદી આપું છું જે મારી પર એક
ચોપડી મોકલશેજી.

મારી હમેશની દોઆ છે કે પારસી બાનુઓ પોતાનો કુરસદનો
વખત ધર્મનું યાન વધારવામાં ગુજરે અને તમારા જેવાં મજબુત યજ્ઞી-
નબાળાં બહેનોનો આપણી જરથોસ્તી કોમમાં વધારો થાય. એવી દોઆ
સાથે આ પત્ર ખતમ કરું છું. લી. દોઆગીર,

બહેન રતનબાઈ પાલનજીશટેલની દોઆ આમીન.

બોટેનીકલ ગારડન, સાહુરનપુર તા. ૧૫-૩-૦૩.

માનવંત બાનુ દીનબાઈ, જત બહેનજી તમારી અવસ્તાની
ચોપડીની કિંમત પાછએ પાછ વસુલ થઈ ગઈ છે, આજ દીને તક મલતાં

અતરેનાં બોટનીકલ ડીપાર્ટમેન્ટનાં ગ્રાફ્ટસમેન શેઠ હીરજીભાઈ દેવુ સાથે
 “ હરેક આસામીએ પોતાનું ધારેલું કામ ફતેહ કરવાની બાબદ ” ફતે-
 હમંદીથી બારી ખુલાલી સાથે બરલાવ્યા હીએ. શેઠ હીરજીભાઈનાં એક
 જવાબ સીવાય બધી વખતે કેતાબ ફરી હતી. તથા મારા બધા સવા-
 લોમાં પણ ખોસ્ટેહ અવસ્તા ફરી હતી તે બખ્શીશીશુ. જે માટે પાક
 પરવરદેગારનો તેમજ તમારો હેશ્વાનમંદ છું. જે તમે ખોસ્ટેહ અવસ્તા
 બહાર પાડી નહોત તો હમો બીલકલ બધાએ અધારામાં રહેતે. અને
 ધર્મનું દામા ડોલપણું આહુ રહેતે.

બેનજી હું ખરાં યકીનથી લખુચ કે જ્યારથી તમારી મુબારક
 કેતાબ મારા હાથમાં આવી છે ત્યારથી મને હદ બહાર ખુશાલી બખ્શતર
 બાબે ઉપજે છે અને હમેશાં તમો બહેનને ખરાં દિલથી દોઆ દેકે છું
 તસદી માફ.

લી. દોઆગીર લાઇ તેહેમુરસ રસ્તમજી

અંકલેસરીઆની દોઆ બંદગી.

રંગુન તા. ૩૦-૧૧-૦૩.

બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર જોગ.

જત લખવાનું અવશ્ય એ છે તમે મેહરબાંન બાતુ તરફથી પ્રગટ
 થયલી ખોસ્ટેહ અવસ્તા બા એજમતી નીરંગ નામની ધર્મની કેતાબની
 (૩) નકલ મેહરબાંનીની રાહે વી. પી. પોસ્ટથી નીચલે સરનામે રવાનાં
 કરશોશુ. પારસી બાતુએ ધર્મનો વ્યખ્યાસ કરે છે અને ધર્મને લમતાં પુસ્ત
 કે બાહાર પાડે એ ખરેખર વખાણુવા લાયક છે એવાં ધર્મને લગતાં
 પુસ્તકો બહાર પાડી આજકાલ પારસીઓમાંથી ધર્મનું ઋતુન ઓછું થયલું
 પાછું આણુવાનો આ એક પ્રયત્ન છે અને તે ખરેખર વખાણુવા લાયક
 છે. જરયોસ્તી ટોલાની હાલની દગદગા વગરની રિયતીમાં એવાં ધર્મને

લગતાં મોટેબર પુસ્તકો ખરેખર એક આશીરવાદ સમાન છે. અને તમો નેક બાનુએ એવા નેક તરીકાની પહેલ્લીજ શરૂઆત કરી ખીજી જરથોસ્તી બાનુઓમાં ઠીક દાખલો બેસાડ્યો છે અને ધર્મને લગતી બાબદો બબ્બુવાને ગોચા તમે તેવોને કિતેજન આપ્યું છે જે ખરેખર વખાણુને પાત્ર છે. જથોસ્તી શીરકાને માટે આપણી બધી લાગણી એક ખરાં નીતીવાન જરથોસ્તી બાનુને શોખા આપે તેવી છે. ખસુસ કરીને આપણું જરથોસ્તી ટોલાની બધી લાગણી એજ તમુને આશીરવાદ સમાન છે. હી. નેક દોઆઓ, ફસ્તમજી પાલનજી દારૂવાલાની દુવા આમીન.

લાહોર તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૯૦૩.

શોજ મુબારક બેહેમન માહ મુબારક ખોરદાદ યજ્ઞ શેહેનશાહી યજ્ઞ સને ૧૨૭૩.

નેકનાંમ કદરસનાસી મેહુરખાંન દીનબાદ સોરાબજી એનજીનીયર બેગ.

અત્રેથી લખનાર દોઆગીર બેહન સીરીનબાદ એદલજી બંડારાની બધી દોઆઓ તમો નેક બેહનજી નેક માતાજી કયુલ કરશોજ * *

તમો બેહનજીની આ ચોપડી વાંચી તમારાં કહાપણુ ખરેલાં લખાણુની ખરાં અંતકરણથી હું વાચીને ખુશ થઈશું કે તમારા જેવી નેક કેરદાર બેટી તે રેહમી કીરતાર કુલે જરથોસ્તીઓને ઘેર બહે જેને ઘેર હોય તેખી એવીજ નેક કેરદાર અને એવી મારી ખરાં અંતકરણની ચાહેલી બધી દોઆઓ આપણુ કુલે જરથોસ્તીઓને ફલે એજ મારી દોઆ છે. આમીન આમીન આમીન.

હી. દોઆઓ બહેન શીરીનબાદ એદલજી બંડારાની દોઆ

મુંબાઈ તા. ૨૫-૧૨-૦૭.

સદા મેહેરબાંન પ્યારાં બેનછ દીનબાઈ જોમ.

જત તમારો મેહેરબાંની બરેલો પત્ર મળ્યો વાંચી મળ્યા જેટલી ખુશી થઈ છું તમારી બધુવાની ચોપડી મેં બહાર આપી તેઓ ધણી ખુશીથી તે વાપડે છે એટલુંજ નહિ પણ હાથમાંથી મુકવા પણ માગતાં નથી. તમે બેદનજીએ જે શુભ કાંમ આરંભ્યું અને પછી તે પાર પડ્યું તે જોઈ હમો ધણાંજ ખુશી થયાં છેએ. તે પાક પરવરદેગાર પાસે દોઆ મુબારકું કે હજુર પણ તમે બેદનજીને વધારે ને વધારે ધર્મનાં ઉંડા અભ્યાસમાં ઉતારે ને તમે તમારાં માતપીતા સાથે પુરતનદરોસ્તી અને સુખાકારીમાં લાંબી છંદગી ભોગવો હાલ એજ.

લી. સદા દોઆગીર, બહેન કું. ર. હારદાની નેક દોઆ સાથે.

લાહોર તા. ૨૦ જાનેવારી ૧૯૦૪.

મેહેરબાંન બહાલાં બેનછ દીનબાઈ સોરાબજી એન. છનયર જોમ.

જત બેનછ તમેએ જે સંજ મેહેનત લઈ આપરા કુલ જર-યોસ્તીઓ માટે બધુવાની ખોરદેહઅવસ્તા છપાવી છે તે કેતાબ વાંચી હમો ધણાં ખુશી થયાં છીએજ કીરતાર તેનો બલ્લો આપો.

લી. દોઆગીર બહેન આ. ધ. પે. ભાંડારાની દોઆ.

મુંબાઈ તા. ૨૮-૪-૦૪.

મેહેરબાંન બેનછ દીનબાઈ તથા મેહેરબાઈ જોમ. જત તમેએ છપાવેલી પાક ખોરદેહ અવસ્તા હમારા વાંચવામાં આવી છે અને તે ધણીજ સરસ છે જ.

લી. દોઆગીર ભાઈ જી. મ. વાંદરેવાલા.

કરાંચી તા. ૧ લી. માર્ચ ૧૯૦૪.

સદા મેહેરજાન બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી એનજીન્યર, જાત તમારી પ્રગટ કરેલી બેહેમન યસ્તની ચોપડી નીચેના સાથેની હયાં એકાદ બે આવી છે જે બેહેમન કોલોનુ' પ્યાન વાલું બેચાલું છે અને વાલુંક જરથોસ્તીઓએ મને કરમાય કીધી છે કે તમે ચોડીક નકસો હયાં મંગાવો જેથી બાઇજી રપ) નકલ મોકલી આપજો. લી. દોઆગીર. ભાઇ બાંહાંગીરજી ખરસેદજી કલાર્ક સ્ટ્રીટ કેપ કરાંચી.

ઈજેર તા. ૧૦-૫-૦૩.

મેહેરજાન બાઇજી સાહેબ.

મેહેરજાની કરીને કેતાબ ખોરદેહ અવસ્તા એ શેહેનશાહી બા એ-જમતી નીચેના જે તમેએ હમેને મળ્યા નવેમખર માસમાં મોકલી હતી તે માફીની વી. પી. થી મોકલજો કેતાબ વણીજ સરસ છે.

લી. સો. કા. દોટીવાળા.

આ પવિત્ર મોટેખર હજાર બાબે જાહેર જાણનાં આવેલાં મત.

નવી ચોપડીઓ.

તમામ પાક ખોરદેહ અવસ્તાએ શેહેનશાહી.

લખનાર તથા પ્રગટ કરનાર.

બાઇઓ દીનબાઇ તથા મેહેરબાઇ સોરાબજી એનજીનીયર.

આ પુસ્તક વધુ આવકારદાયક એટલા મટે થઈ પડે છે કે તે જરથોસ્તી કોમની બે ચંચળ, મેહેનતુ બાનુઓના અધામ અમનું પરી-ણામ છે. પોતાની દીન તરફની અત્યુક લામણીથી દોરવાઇ જર અને

જઠેમતના મોઝે એનજીનીયર બેહેને બહાર પાડેલું આ કીમતી પુસ્તક દરેક જરથોસ્તીનાં ઘરમાં એક જરથીયાતી વસ્તુ તરીકે રહેવું જોઈએ. એ પુસ્તક સઘળા અવસ્તાથી બરપુર છે અને તેને સંપૂર્ણ બનાવવાને એ બહી બાઈએ મહીનાઓ સુધી જે મહેનત કરી છે તે તેમને ખચીત શોભાબરી છે. નફાની આશા વગર પોતાની પવીત્ર દીનની મોટેબરી જળવાય અને જરથોસ્તીઓના હાથમાં સારી એબારત સાચવું અવસ્તાનું એક દલદાર પુસ્તક આવી પડે તે નેમથી જે બીન-સ્વાર્થી કાળજી એ જરથોસ્તી બાનુએ દેખાડી છે, તેની નકલ બીજી ધણીક બાઈઓના બાબમાં થયેલી જોવાને અમો આતુર છીએ. એન-જીનીઅર બેહેનનાં આ પુસ્તકની બાઈન્ડીંગ બે જાતની છે, એક કપડાંની ને બીજી ચામડાંની. બંને બાઈન્ડીંગ મજબુત છે, કામજ સારાં છે અને છપામણી પણ સરકદાર હોવાથી તેમજ હરફ મોટા હોવાથી એ પુસ્તક જરથોસ્તીઓને હાલના સમયે ઘણું કામનું થઈ પડે એમ છે.

ક્યસરેહિન્દ મુ'બાઈ તા. ૭ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨.

The Bombay Vartman Press.

No. 141, CHANDANVADI, Bombay, 25-12-1902.

બાઈ સાહેબ, દીનબાઈ સોરાબજી જોગ અમદાવાદ.

જાત તમોએ “તમામ પાક ખોરેહ અવસતાએ શેહનશાહી બા એજમતી નીરંગ”ની ચોપડીઓ ત્રણ, તેમાં એક ચામડામાં ત્રિધી તથા બે કપડામાં ત્રિધી રેલવે પારસલથી મોકલાવી આપી છે તે અમોને મહી છેજી. તે માટે તમારો ઉપકાર માન્યે છીએજી.

તમોએ અમો ઉપર અવસતાની ચોપડીઓ મોકલાવી તે જોતાં ખરેખર તમોએ ધણી જ મહેનત એની પાછલ લીધેલી જણાય છે.

તેમજ એ કેતાબ આપરા પારસી કુટુંબમાં નામજ્ઞા મોટાને વાંચવા લાયક તેમજ જાલવી રાખવા લાયક છે. હી. દુવાગીર શૈવક, મનચેરજી હોશમજી, વરતમાન પ્રેસના માલેકની દુવા ખંડગી.

તમામ પાક ખોરદેહ અવસતાએ શૈહનરાહી બા
એજમતી નીરંગ

લખનાર-મિસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર, પ્રગટ કરતા-
બાઈ મહેરબાઈ સોરાબજી એનજીન્યર.

ઉપલા નામની લગભગ નવસો સહાની એક મસ મોટી પાક કેતાબ અમારા અભિપ્રાય માટે મોકલવામાં આવી છે જેની પહોંચ માન સહિત સ્વીકારીએ છીએ.

મમે એવા કહેવાતા દીન દુબાઈ ખુદા ભુલકિ પારસીઓ વચ્ચે પશુ કેવા કેવા રત્નો હજી કુપાયલાં છે તેના પુરાવો ઉપલી બાતુઓની મો પવિત્ર કેતાબ જોતાંજ આપણને ખ્યાલ આવે છે.

આ કેતાબમાં અકસર ધ્યાન ખેંચનારું નવું અને જાણવાજોમ ધણું છે. ખોરદેહ અવસતા અને તમામ ખોરદેહ અવસ્તાના નામ હેથલ અત્યાર સુધીમાં જે પશુ કેતાબ જોવામાં આવે છે તે કરતાં આ કેતાબમાં વિશેષ છે એમાં જરાએ સંદેહ નથી. કારણ કે બેહમન યક્ત કે જેની મોતેમરી જે જરવોસ્તીઓ સમજતા હતા તેઓ તે મેલવવાને આજદીન સુધી અતિ ઈતેજર હતા તે તેમની અમત્યની ધાર્મિક જીયાસા કોઈ ખોરદેહ અવસતાનો પ્રવરતાવનારથી પુરી નહી પાડી શકાઈ તે એક કોમલ જાતી મિસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીન્યરે પુરી પાડી પારસી કોમની એક અગ્રહી સેવા બજાવી છે. ઉપરાંત ખીજી નવી બાજો અને નોટો જે આ ખોરદેહ અવસ્તામાં કેવળ

શુદ્ધ ભાષામાં લખાયેલી જોવામાં આવે છે તે ઉપરથી તેની લખનાર બાબુએ તે પાછળ ખેંચેલી રંગનો આપણને અજાણ ખ્યાલ આવે છે.

આવી લેખક બાબુને પારસી કોમની એક મગરૂરી અમો લેખે છીએ. કારણ કે આવી સંપૂર્ણ પવિત્ર ખોરદદ અવસ્થાની અત્યાઘ્રુલ્લભમાં ખુદ હતી તે કોઈ શુદ્ધ લેખકે નહિ પણ એક નાણુક નારી જતીનાં ભેજએ પુરી પાડી છે. અમરજો જરથોસ્તીઓમાં પોતાના ધરમ માટે લગાર પણ સારી દાઝ હોય, તો આ સરવોત્તમ પુસ્તકની એકેક નકલ ખરીદી પોતાના ધરમાં સાચવી રાખી આ પર-ગણુ બાબુને તેની મેદનતનો બદલો ઉત્તેજનથી વાલવો જોઈએ છે.

એવું જણાય છે કે મિસ દીનબાઈએ પોતાની જવાન વય છતાં ઇંગ્લેન્ડ ઉપરાંત ફારસી ભાષાનો પણ અગ્રણ્ય અભ્યાસ કર્યો છે; જે અભ્યાસ આ તેમની કેતાબમાં બહુ કિંમતી મદદગાર થઈ પડ્યો છે એમાં શક નથી. આજની કહેવાતી કેલવાયલી અને ઇંગ્લેન્ડ બહેલી સ્ત્રીઓનો મોટો ભાગ સુધારા વધારાના રોહમાં તથાપ દુટી જ્યારે એક તરફથી પારસી કીર્તીનું ઝહાજ ફુગવું કરવાની કોષેસ કરતો જાય છે ત્યારે તેવા સમોની અંદર મિસ દીનબાઈ જેવી બાબુ લેખકે તેવીજ કેળવણી છતાં પોતાના જતી ગુણથી ધાર્મિક કામની એક કેવી અગ્રવની સેવા બજાવી છે તે આ કેતાબ તપાસતાં માલમ પડે છે. માત્ર કેળવણીથીજ પારસી છોકરીઓનું સારથક થવું નથી. કેળવણી ઉપરાંત તેઓમાં જતી ગુણ અને ધર્મ ઉપરનાં ધકીનની જરૂર છે એમ મિસ દીનબાઈના દાખલા ઉપરથી જણાય છે પણ જતી સારા ગુણ આવે ક્યાંથી ? જ્યાં સુધી ધરમ ઉપર ધકીન નહિ અને ધરમ ઉપર ધકીન લાવવા માટે માબાપોની જોઈતી કાળજી અને ચોંપ નહી. સેવટે અમો દરેક જરથોસ્તી વાંચનારાઓને પોતાના દીન-ધરમને લગતું

એક અતી ઉપયોગી પવિત્ર પુસ્તક પોતાના ઘરમાં સદા જાળવી રાખવાની મજબુત બલામયુ કરીએ છીએ. જામે બહાનુમાં ૧૯૦૪.

ખાનપુર અમદાવાદ રોજ બેહેરાંમ માહ સપ્તદરમદ સને ૧૨૭૧ ચઢે.

તા. ૩૦-૮-૧૯૦૨

કુની હોકમે બેહેરાંમ શીરોજરા, કે બાશદ રશીકમ બ હસ્તે સરા,
બ બેહેરાંમ દાયમ ફતેહ બહી અમ, બ જાએ હેરાંસાદે રામસ્તી અમ.

અઝીઝ વ પારસા બહેન, આપની રોશન જેનની બરકતથી અને બેહદ મહેનતથી તથા પહેલું તો તે મહેરબાન માલેકની મેહેરથી અતિ તે સુંદર કિતાબ તમે બહેન બાહાર પારી સમ્યાં તે તમારી બેટ જોઈ હમો ખરાં અતકરજીથી ખુશ અને શાદ થયાં છીએ. એ તમારી નેક મહેનતનો બદલો તે સાહેબ વાલેઃ અમીન. બહેન એ કિતાબ માટે આપણા ધર્મનાં મોટા અબીઆસીઓનાં મત તમેએ જેમ બને તેમ વધુ એકઠાં કરી છપાવ્યાં હોતેતો વાંચનારને સુરમંદ થઈ પડતે. એવું એક પવિત્ર પુસ્તક કે જે મોટા વીદવાંન બહસ્થો પશુ એટલી સંપૂર્ણ સંપૂર્ણ ફતેહથી રચવાની દરકાર કરતા નથી તે તમે તરફથી બાહાર પડેલું જોઈ ખચીત તમને શાબાસી અને અંતકરજીની ફતેહ ચાહું.

તમારાં નેક કુટુંબને હમારી દુવા કહી કબુલશોજી. આજે મારી એક નવી ચોપડી મોકલુંજી જેનાં બહેર પેપરમાં સારાં અબીપ્રાયો આવ્યા છે અને ખાંનગી રીતે પશુ ધણીક સારાં ઉમદા મતો એ માટે પડ્યાં છે. એ મહિ આપણાં બુલદ જરતોસ્તી ધર્મનાં ઉમદા પવિત્ર સમ્પકો હુમત, હુખત, હવરસતનો ઉત્તમ કાપદો બરાબર દરશાવેસો તમે જોશોજી. એકાદ વખત આપનાં તેઘને ખુશીથી સ્વીકારી આવીશું તે દરમ્યાંન તમે બહેનથી અત્રે આવ્યા બનશે તો હમો તમારી સુલાકાતથી બેહદ ખુશી થઈશુંજી. લી. દુવાગીર બહેન મેહેરબાનુ કા. હાવર.

મેટેનીકલ મારકન શાહારનપુર તા. ૭-૧૦-૧૯૦૨
મહેરબાન બહેનજી દીનબાઈ જત મધકાસે તા. ૬ થીએ તમોએ
મોકલેલી તમામ ખોરોહ અવસ્તાની પાક કેતાબ બજે એજ એખી
રીતે મળી છે તે મળ્યાથી જીવને એવી તો ખુશી અને હરખ પેદા
થયો છે કે તે જણાવવાની મારી કલમમાં તાકાત નથી.

એ માહાબારત કાંમ તમો જેવાં એક બાનુને હાથ બાહાર પડેલું
જોઈ હમને ઘણીજ ખુશી પેદા થાય છે. ખરેખર તમોએ આખી પારસી
કામની જોઈતી વખતે ગરજ સારી છે. જે માટે તમોને દરેક લાયક
જરતોસ્તીઓનાં કેવા આશીરવાદ મળશે. પરવરદેગાર તમારી રાતદીનની
મહેનતનું તમોને મીઠું રસ ચખાડશે. તે સમજવું મુશ્કેલ નથી. તમારા
માહકોમાં એવું કોઈ નહશે કે જે તમારી નાદર મહેનતની પીછાબુનો
પુરો બદલો નહી વાળી આપવાની શક્તી નહી ધરાવે. જેમ એક ભુખ્યાં
ગરીબ જનવરને ખોરાક મહે ને અધીરાઈથી ખુશી થતું તે ખાણું
ખાવા માડે તેનીજ રીતે હમારો જીવ પણ આ કેતાબ અધીરાઈથી
મેલવતાં ખુશી થયો હતો. સેવટે તમોએ પારસી કામની સેવા બળબ્યા
માટે લીધેલી મહેનત માટે મોટો ઉપકાર માનું છું.

હી. દોઆગો બાઈ તેહમુરશ રસતમજી અ'કલેસરીઆની દુવા.

અમદાવાદ તા. ૧૭-૧૦-૧૯૦૨.

મહેરબાન નેકનામ બહેનજી દીનબાઈ, જત તમોએ તમ્હી
લઈને ખોરોહ અવસ્તાની કેતાબ મોકલી તે મલી છે ને તે માટે હું
ઉપકાર માનું છું. કેતાબ પ્રગટ કરવાની અડચણો અને મુશીબત વાંચી
દલગીર થયો છું. અને વધુ દલગીર એટલા માટે છું કે તમારી બલી
નેમ ને બહાં કામમાં જરતોસ્તીએજ તમોને વધારે હેરાંન કીધાં છે.
પણ તમો હીમત નહી હારતાં સચુરી અને ખંતથી એ તમારું ધાર્યું
કામ પાર પારવામાં તમુને ખરાં અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપું છું.

પરવરદેગાર તમારી મહેનતનો બદલો જસ અને પુસ્તાં સુખમાં આપે તેમજ તે કીરતાર તમારા જેવાં ધરમની દાઝ હેડે ધરનારા ધણાંક દીન-બાધ્યો જરતોસ્તી દીનમાં પેદા કરે. આમીન ! ! !

લી. દુઆગીર બાઈ રતનજી કાવરાજી માંડવીવાલાની દુવા સલામ.

હોંગકોંગ તા. ૯ મી માર્ચ ૧૯૦૩

સદા તનદરોસ્તી સાથે મહેરબાન બહેનજી દીનબાઈ.

જત તમારા કામળ સાથે તમેએ પ્રગટ કરેલી પાક ખોરોદ્ધ અવસ્તાની કેતાબ પણ મલી છે. ખરેખર કેતાબ ધણીજ વખાણુવા લાયક અને કીમતી છે. આ કેતાબ પ્રગટ કરવા માટે ખરેખર તમે બહેનને શ્યાખાશી ધટે છે. આજદીન સુધી એક મરદ લેખકે નહીં બળવેલું કામ તમે બાનુએ પાર ઉતાર્યું છે તેથી હું તમેને મુબારકબાદી આપુંછું. એમાં ધણી બળુવાળેગ બાબદોનો સમાવેશ છેજી. હાલ એજ.

લી. દુઆગીર બાઈ સોરાબજી ધનજીબાઈ શેઠનાં.

બાઈજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીન્યર—જત તમેએ વી. પી. થી. મેકલેલી પાક ખોરોદ્ધ અવસ્તા કેતાબ મને મલી છેજી. આ ખોરોદ્ધ અવસ્તામાં ધણી બળુવાળેગ અને અમાક નહીં પ્રગટ થયલી બાબદોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે વાંચી મને ધણી મોટો સંતોષ ઉપજ્યો છે. એવું દલદાર પુસ્તક તમેએ બાહાર પાડી જરતોસ્તીઓમાં ફેલાવો કર્યો છે તે માટે હું તમેને મુબારકબાદી આપું છુંજી. સુખી રહો. એજ.

મુ'બાઈથી લી. દુઆગીર કા. પા. પટેલની દુવા બંદગી.

અત્રે જગ્યાની તંગાશને લીધે દરેક મત આપી શકાતાં નથી. ઇ. સ. ૧૯૦૨ માં મોટું દરતર ખોરોદ્ધ અવસ્તા પ્રગટ થઈતી ત્યારથી

હજીસુધીમાં વગર માંગવે આવેલાં એ કેતાબના મતમાંથી યોડાંજ અને દરશાબ્યાછે. દરેક મત છાપતાં આ જેવાં અનેક પુસ્તકો ફક્ત એ મત છાપવા માટેજ થાય તેમ હોવાથી અને યોડાંજ લીધાં છે વખત પ્રસંગે સર્વ મત જાહેર કરીશ. મારી તરફથી ચઢે. ૧૨૭૫ માં, તથા ઈ. સ. ૧૯૦૫ માં પાકીટ દરતર ખોરદેહ અવસ્તા તથા માથાનાં હા વિગેરેની, તેમજ ત્રિસે રોજની સેતાએસની આ મુજબ ખીજી ત્રણ કેતાબ પ્રગટ થઈ તેનાં આવેલાં અનેક મતમાંથી ફક્ત એકજ આ-જેવાંન મત વાંચો.

હસ્તુર હાલ પુણ્ય રોજ ૩-૧૨-૭૫

નેકનામી મદદસ્તાંન માયાણુ ખાજી દીનખાજી.

જત તમેએ પ્રસીદ્ધ કીધેલી “તમામ ખોરદેહ અવસ્તાની તથા ખીજી માથાનાં હા, અને સેતાએસો વિગેરે ત્રણ ચોપડીઓ અમને પુગી છેજી.

આ ચોપડીઓ પાછલ તમને ધણી મહેનત પડી હશે, એ મધેનાં ઉચ્ચારો તમેએ બનતાં સુધી ધણાં સુદ છપાવવાની કાલજી રાખી છે જેથી જરથોસ્તીઓને અવસ્તા સુદ ઉચ્ચારે બધુવાને બની આવે. આપે આ કેતાબ રચવા માટે પ્રોફેસર વેસ્ટરગાર્ડ અને ગેલ્ડનરનાં દરતરોની મદદ લીધી છે તેથી સર્વે ખાસો આમ જરથોસ્તીઓને તમારી પ્રસીદ્ધ કરેલી ચોપડીઓ ખરીદવાને હું બલામન કરુંહું. તમારી આ કોશિય ધણી સ્તુતી પાત્ર છે. તમે આપનાં પાક મહજબ ને માટે આવી કાળજી ધરાવોછો એ ખીજી તમારી બહેનપનીઓને હોડો લેવા જોગ છે. તમારાં જેવાં બાનુઓની સાખ્યા આપણી કોમમાં વધે ને ધર્મની પુલદો થાય.

હી. હોઆગો કેકોખાદ આહરખાદ હસ્તુર નોશીરવાનજીની હોઆ આમીન.

આ મત હમણનાં વડા હસ્તુરજી સાહેબનું છે. હી. હી. સો. એ.

મોટી કેતાબ ખપી જવાબાદ તેનાં માહકોને એ કેતાબ નહીં મળવાથી તેઓ નાસીપાસ થયા અને તેઓમાંનાં અનેક તરફથી પાછી છપાવવા બલામણુ આવેલી તેમાંથી ફક્ત બે મત આપુંધું, જે નીચે મુજબ.

મુંબાઈ તારૂંવ પોસ્ટ ઓફીસ તા. ૧૪-૯-૧૫

મહેરબાંન માનવંત બહેનજી દીનબાઈ. જત બધુવાની ચોપડીઓ ખસાસ થઈ તે બહુીક છે. પણ તમે બાઈએ જરોસ્તી ધર્મ બાબદ જે રંજ ખેંચી છે તે તમેને માન બરેલું છે. નારીબતીએ ધર્મને ખાતર જે તારીફલાયક સેવા બજાવી એ વખાંણને લાયક છે. એ સંકટ ખમનારાં તમે પહેલાંજ પારસી બાતુછો તે કહેલું સરાહખાત કહેવાશે નહીં. બધુવાની ચોપડી ફરીથી બનાવવાની જરૂર તસ્દી લેજો ને જ્યારે થાય ત્યારે બે નકલ મારે મારે મોકલજો.

હમણાં આપે બાહાર પાડેલું પુસ્તક મહજબે જરોસ્ત તમારા લખવા પ્રમાણે મી. અરબનીની દુકાનેથી રૂ. ૩ ની કીમતે લીધો છે તે પણ બહુી મજેની છે. ને તે તથા મી. આંતીઆવાલી બોરોદક અવસતા ગામ માત્ર મોકલી છે. અળખબ જેવું એ છે જે બીજી ચોપડીઓમાં બહમન યસ્ત, નીરંગો, ધર્મ સંબંધી બાબદો નથી ને તે બધું તમારા પુસ્તકમાં છે સુખી રહો. લી. દુવાગીર બે. પી. લી. ની દુવા.

ઉદવાડા રોજ ૨૮ માહ ૧, સને ૧૨૮૫ યજ્ઞે.

સદા સરકારજ ઉમરદરાજ નેકનામ કદરવંત ખુખીવંતા માયાણુ દીનનાં ધર્મી બાઈજી દીનબાઈજી જત બાઈજીનો કીમતી વખત રોજી સેવક તસ્દી આપુંધું તે દરગુજર કરજોજી. તમે બાઈજીએ સને ૧૨૭૧ યજ્ઞેઝરદીમાં એક અમુસ્મ પુસ્તકનો સંમદ કરી છપાવી પ્રમદ કીધું છે.

ખોરેદેહ અવસ્થાનું દક્ષતર હું બંધ્ય કાંમ સારું રોજ ૨૨ માઠ ૧ લે ૧૨૮૩ માં મયો તો ત્યાં જમશોદ બાગમાં આદરાનમાં એ પુસ્તક મેં જોયું—એની સમજીત અને લક્ષી મોટેબર બાબતો—તાવીને એનાં બધુ-તરો અને ખોલાશા સાથે બાહાર પારેઆં છે. આજલગી એવાં દક્ષ-તરો કોઈ એલમા સાહેબોએ પણ બાહાર પારીઆં નથી ને આજ મારી ૬૫ વરસની ઉમરમાં જોયાં પણ નથી. આજ દક્ષતર પહેલ વેહેલું જોયું.

મેં બંધ્યમાં એમાંનું દક્ષતર ખરીદવાને તપાસ કીધી પણ મળતું નથી તેથી જો આપનાં પાસે હોય તો વી. પી. થી. મોકલવા કૃપા કરશોજી. જો નહું દક્ષતર નહીં હોય ને જીનુખી હોય તો વી. પી. જે કીમત હોય તે કીમતે મોકલજોજી. હમારા ઉડવાડામાં કે આતશ બેહે-રાંમમાં એવું દક્ષતર એકબી નથી તેથીજ લખું છુંજી. એજ.

પાક દાદર અહરમજદ, આતશ બેહેરાંમ સાહેબ, પાક તેતરીસે ફરેસ્તા સાહેબો તમે સર્વને ફતેહ શીરોજી તનની તનદરોસ્તી, જીવને ખુશી લાંબી જીવદેખાંની નેક મોરાહો સાથે લક્ષે. બલી દુવા આમીન થાવો. સર્વ સાથે ખુશી રહો. એજ. લી. મોબેદ મા. પે. માકુજીની દુવા.

અને યજ્ઞેઝરદી ૧૨૮૪ માં ઈ. સ. ૧૯૧૪ ની સાલમાં મારા તરફથી પ્રગટ થયલી ધાર્મિક કેતાબ “પાક મહુજબે જરતોરત વ હાલતે જરતોરતીઆંને હું જમાન” માટે આજેવાંન વર્ત-માંનપત્રો, માસિકોએ જે પ્રમાણીક તુકતેચીની કરી છે તેમજ આ કેતાબનાં આક્રો તરફથી વગર માંગવે આવેલાં મત, તથા જ્યાં જ્યાં આ કેતાબ બેઠ મોકલી તેઓ તરફથી વગર માંગવે આવેલાં મતમાંથી થોડાંક અત્રે દરસાવ્યાં છે. મહેરબાની કરી નીચલા અબીપ્રાય વાંચશોજી. એશીઆથી આફ્રીકા સુધી અખંડ દુનિઆમાં એખંડ વીખ્યાતી પામેલું પુસ્તક.

માસીક માહાવારી ઢાંગસોંગ. તા. ૧-૬-૧૫.

“પાક મહુજાએ જરથોસ્ત.” ખુદ તરફ પોતાના પેગ-મખર તરફ, શીરેસતાઓ તરફ તેની હસતીની માનમતાની મજબુતીમાં મશગુલ રહેતાં “ધરમી બાધ” દીનબાધ શોહોરાબજી એનજીનીયરે આ ઉપલાં નામની ચોપડી લગભગ ૪૫૦ પાનાની સુંદર બાઇનડીંગ અને એક વર્ણાંગ મનન કરવા બેગ ધારમીક લખાણોની મદદથી હાલ પ્રગટ કીધી છે.

બાધ દીનબાધ એનજીનીયરે પોતાની બાહોશીથી લોકોને બધાં જાણીતાં કીધેલાં છે. આ બાધએ અવસતા બાશાનાં બહુતરની એક મોટી ચોપડી દીનદાર જરથોસ્તીઓ માટે થોડાંક વરસોની વાત-પર પ્રગટ કરી હતી. તે ચોપડીની ખરી ખુબી જે હતી તે એ કે એક બહુતર પુરું થતાંજ જે સાર બહુતર માટે સમજાવયો હતો તે એટલો બધો બંદગી માટે અસરકારક વાંચનારને જણાયો હતો કે તે ચોપડીઓ બેવડાં દાંમે પણ આજે મળી શકતી નથી. બાધ દીન-બાધનાં ધારમીક લખાણોએ અમારી પર સારી અસર કરી છે અને એક જરથોસ્તી ખુદા પયબમખર અને શીરેસતાઓની બંદગી કરી જે છગ્ગે છે તેને ખુદા અને મીનાઇ શકતી આદમ જાતને જેખી રીતે કેમ મદદ આપે છે, તે આ ચોપડીમાં બધી સરસ રીતે સમજ સાથે લખેલું માન્ય કરવા અને દરેકને દખાણુ કરવા જેવું છે. આજે જે લોકો ધરમખર પોતાની આસથા નથી રાખતાં તે લોકોનાં અશો-માબાપો આ ગેતી દુનિઆમાં રંજાદા થાય છે. તેના એક દાખલો હાલ થોડાંજ મહીનાં થયા હમુને એક ખુઝરગ અહસથે આંખમાં આંસુ લાવી નીચે પ્રમાણે કહ્યો હતો. “બાધ અધીપતિ, મારી વહુઓની બાબદમાં મને આજે એક બધી કડવી શરીયાદ કરવાની એ છે કે હું બહુનાર બહુનાર હજારો જનને સારો રસ્તો બતાવનાર, હું જ્યારે મારા ધરમાં બેસું છું તે મને બેસવા અમતું નથી. તેઓનું મને કંઈ દુઃખ નથી

પણ ધરમ જેવી ચીજને સાચવતા નહીં હોવાથી હવે પછીની મારી
ઓલાદ આ અધરમી વહુઓથી તમામ કુટુંબ તેવું બનશે અને સઘળા
બોજો પાપનો મારે માથે લાઇને જમણ કે તારાં બચાંને બચીશ્યમાં
બરોબર સુધારમાં નહીં અને તે જેહાનમાં હું થું જવાબ દઇશ. ”
વીગેરે. આ એક મોટું ખાનદાન છે અને તેઓની આ બાબત મને
ખરી વસ્તુદવાળી જણાઇ. પણ આ કમીનો તેઓને જવાબ આપવાને
કંઈ કરી શકે તેમ ન હતું. ધરમ દુનીઆમાં આવતાંજ જીવ સાથે
જોડાયેલો છે, ત્યારે તે જીવ પરમ કૃપાળુ રહેતો બાપનાં દરમનો સામે કેમ
રોખી કરી શકે ? બહેન દીનબાઈ પોતાનાં વહાલા ધરમની પોતેજ દરજ
સમજીને નહીં બેસી રહેતાં તમામ કોમને માટે જે અધ્યામ મહેનતનાં મીઠાં
ફળો વાંચનારને સમજાવે છે તે જાણવાને ખુદ સડને રડી બુધી બહો.

જામે જમશેદ. તા. ૨૨-૬-૧૫.

“પાક મહાજામે જરથોસ્ટ્ર વ હાલતે જરતોસ્તીઆંને
ઇં જમાન. ”

લખનાર—મીસ દીનબાઈ સોરાબજી એનજનીયર.

મીસ દીનબાઈએ અવસતાની ચોપડીઓ અને જરથોસ્ટ્રી રેવા-
જેનાં બીજાં લખાણો હાવાથી એક ધારમીક વસ્તીની બાતુ લેખક
તરીકે અત્યાર આગમજ નામના મેળવી છે. હાલનાં પુસ્તકમાં સર-
આતથી ૨૫ ઉપર પાનાનો લખાણ ખુલાસો આપી લેખકે અમને મ-
બસવી મારવા છે. વળી એક બીજી વાત “ અશે શક્તી ” ને લગતી
છે, જે આ બાઈને દેખાવ દઇ ધરમનાં દરેક સવાલનો ખુલાસો આપે
છે, જે ‘અશે શક્તી’ની મદદ લેખકે દરેક ઢેકાણે કબુલ રાખી છે.
ત્રીજી બાબત સમસ્યની છે જે આજના જમાનાનાં સુધારા વાલાઓ-

નેજ રૂએ તેવી નથી. ચોથી બાબદ આ ખુલાસામાં આવેલી છે અને જે વાંચી હમારા કાન કાઢા થયા છે. “ અશો શક્તી ” ની મદદથી લેખક બધાંએ છે કે “ મારી આગલી જીંદગીએ મઠ છે, તેમાં કેતાબુન, સીતા, દમયંતી, નરસીહ મેહેતાની દીકરી કુંવર બાઈ, વીગેરે બીજા ધણા જનમો છે ! અને છેવટ અવતાર બારીસટર ચીઝલ એમ. એન-સટી છે અને તે પછી મારી આ ચાલુ જીંદગી છે. ” આ ખુલાસા છતાં સાડી ચારેમો પાનાનું બાકીનું સઘળું લખાણ હમો વાંચી ગયા છીએ. જેમાં જરથોસતી દીનની ધણી બધાવા જોગ બાબદો સમાવેલી દીસે છે. જુનહેદેશની પહેલી કેતાબપરથી તેમજ પારસી નામાઓ, પહેલવી તથા અવસ્તા કેતાબના તરબુમા, જામાસપી તેમજ નજુમીની કેતાબોપરથી ધણીક બાબદો લીધી છે, આ સઘળું તારવી કાઢી એ-કઠું કરતાં લેખકને બારે રંજ ખેંચવો પડ્યો હશે. અલબત્તાં ધરમની બાબદના અભ્યાસીધીજ આવી બાબદો લખી શકાય. બધુતરના મો-જેજ, અશો જરથોસતની જીંદગીનો હેવાલ, જરથોસતી દીનની શરે-શરાઈ, દીનના ફરમાનો, બંદગીના ફાયદા વીગેરે બાબદો વાંચવા લાયક છે, અને દીનદાર ચુસત એકીનવાજા જરથોસતીઓને એમાંથી ઘણું જ્ઞાન મળી શકશે. આ કેતાબ અમદાવાદમાં છપાઈ છે અને તેની કી-મત રૂ ૩ છે.

આજકોનાં મત સેંકડોમાંથી થોડાંક વગર માંગવે આવેલાં.

મુંબઈ તા. ૨૫-૧૦-૧૩.

બહેનજી દીનબાઈ આપે પાઠ મહજબે જરથોસ્તનું પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે તે સમજી ખુશી છું. એવું અભ્યાસને લાયકનું પુસ્તક તમો બહેન તરફથી પ્રગટ થયું છે તે માટે તમને હું મુબારકબાદી આપું છું.

લી. ક. પા. કરજીઆ.

સમોલકોઝ કોરટ મુ'બદ તા. ૧૪-૪-૧૪.

મેહેરબાન બેહેનજી દીનબાઈ તમોએ મોકલેલી પાક મહજબે જરથોસ્ત કેતાબ મળી છે, વાંચી ધણુંજ નાણુવાનું તેમજ શીખવાનું મર્યું છે. ખુદરતે તમોને એવા સહીઆરાં હેઠળ જન્મ આપ્યો અને તમોને આટલી બધી રીતે માહીતમાર કીધાં તે માટે અમોતે ઘઘાર અદુરમજદનાં હજારો હજાર શુક કરીએ છીએ અને એવી બીજી ધરમની બાબદની પવીત્ર ચોપડીઓ તે પ્રગટ કરવાને કુદરત પોતાની વથાશક્તિથી તમોને ફતેહમંદ કરે. લી. હો. તે. દસ્તુર.

એરંગાબાદ તા. ૧૮-૪-૧૪.

સદા બહાલાં બેહેનજી દીનબાઈ ચોપડી આજ રોજે વી. પી. થી મળી છે ને ધણી મજેની વાંચવાલાયક છે. ખુદરતે તમોને ધણી સારી અક્કલ આપી કે તમો મુરખી બધાંને સારી અક્કલ બતાવો છો. ખુદા સુખી રાખે. લાગ ફાવે અમો સરવેને એ માટે બલામણુ કરીશુંજ.

લી. બહેન આવાંબાઈ એરચશાહ.

મુ'બદ તા. ૧૮-૪-૧૪.

બહાલાં બેનજી દીનબાઈ આપના મુબારક હાથનું વી. પી. ચોપડી મહજબે જરથોસ્ત નંબ બે પુગી છેજી. જો કે મેં બરેખર વાંચી નથી પણ ફક્ત ઉપર ટપકેથી જોતાંજ આપણાં પાક ધરમની દરેક બાબતો ધણીજ સરસ રીતે આપ બેને રચી છે તે જોઈ હું આતી આનંદ પું. તે પાક પરવરેઆરની મદદથી હું આપ બેહેનને કુંકમાંજ જણાવીશ કે તે માલેક બવીશમાં તમોને એથી પણ સરસ પુસ્તકો જાહેરમાં લાવવાને મદદ કરે. જો કે આપણે જરથોસ્તી ટોળો નાનો છે તોપણ

આવી સારી છુકો બહાર પાડી આપણી કામનાં હાલનાં સંજોગોમાં ફેરવાયલા આચાર વિચારો પાછા પોતાની અસલ રીટીપર આવે એવું આજું છું. અમારા વાંચન વર્ગમાં આ કેતાબ અત્યંત લોકપ્રીય થઇ પડી છે.

લી૦ બાઇ અરદેસર હોરમશણ મરચંટ.

મુંબઈ તા૦ ૩-૩-૧૫.

મેહેરબાન બાબશાળી બેહેનજી દીનબાઇ પાક મહનમે જરથોસ્ત કેતાબ મેં ખરીદી છે, તેમાં તમારી જીંદગીનો બક્તીભાવનો હેવાલ વાંચી ઘણી તાજુખી ઉત્પન્ન થઇ છે. આગલા બવમાં મોટા જન્મો મોગવી હાલમાં જરથોસ્તી બાનુ બનીને આવો દ્રામતી મંથ રચ્યો છે એ બહુજ શાખાશીને પાત્ર છે. તમે બાનુ અશો શક્તીની પનાહમાં છો અને ધારમીક બાબદો માટે ધણું સોસયું છે, અહીંયાં કેટલાક ચખસોને અમેએ ધારમીક-સવાલો પુછેલા પશુ તેઓએ ઉઠાડે જવાબો આપ્યા છે તેમજ મોળ મોળ બાશ્યામાં વાતો કરે છે. બ્યારે આ કેતાબમાં તો ખુલ્લેખુલ્લું દરશાવેલું છે, કેતાબ ઘણી સારી છે.

લી૦ બાઇ અ. પે. કોટવાલ.

વડોદરા તા૦ ૨૮-૭-૧૫.

મેહેરબાન બેહેનજી દીનબાઇ “મહનમે જરથોસ્ત” અને ખોરદ્દેહ અરસતા બેકે કેતાબોની દરેક બીજી એકેક નકલ મોકલજાણે. “જરથોસ્તી ધરમના અમુલ્ય જવાહીરોને દયાઇ મયલાં તમેએ શોધી કઢાડીને જે ખરી જરથોસ્તી સેવા બળવી છે તેને માટે આખી જરથોસ્તી કામ તમારો જોટલો હેશાન માને તેટલો થોડો છે, આજના દસપુર દાવરો અને વીદવાન તેમજ મોટા શ્રીમંત રોઠો મોજ રોખ

અને સરકાર દરબારમાં કહ્યામાં રોકાયા છે તવારે તમે નેકબાઈએ ખરેખરી સેવા વખતને અનુસરતી બનતી છે. શાખાદ. ખોદા તમને સુખી રાખે સાંખી જીંદગી બહે. લી. બાઈ, બે. એ. ગારડ.

મુ'બાઈ તા. ૨૦-૮-૧૫.

મહેરબાન બેનજી દીનબાઈ તમેએ જરયોસતી ધરમ ઉપર આટલો બધો એતેકાદ ધરાવી કાળજીથી આ કોમમાં પુસતક બહાર પાડી સરવે જરયોસતી બાઈ બહેનોને વાંચવાની તક આપી છે તે ખચીતજ વાલું ખુશી થવા જોય છે. લી. દી. હો. એનજીનીયર.

મુ'બાઈ તા. ૩૦-૮-૧૫.

માનવંત બહેનજી દીનબાઈ, લખવાને ખુશી ઉપજે છે કે મહાજમે જરતોસ્ત જેવી કેતાબ તમેએ બહાર પાડી છે. તમે એવા નેક કામ દુનીઆમાં બહેર કરોજ તેનાં હમો જરયોસતીઓ તમારો ધણો મોટો ઉપકાર માનીએજ. હાદાર વાલું સુખ આપો. આઈમાય. ન. તવડીઆ.

વાંદરા, તા. ૬-૯-૧૫.

માહરાં વહાલાં બહેનજી દીનબાઈ, તમારી ખોરેહ અવસતા માટે હું ખરાં જીરથી સાંખો વખત થયો રાહ જોતી હતી. તમે તરફથી નીકળતી નવી મહાજમે જરતોસ્તી કીમતી પુસતકોની નકલ દરેક દરેક કુટુંબે પોતાના ધરમાં રાખવીજ જોઈયે. અને ખુશાલી સાથે જાણવુંજ તેવી નકલો તમારા આગળ નીકળેલા ખોરેહ અવસતા બા એજમતી નીરંગ પુસતકોની મારા ધરમાં છે. બહેનજી તમારી પીછાનનું મને માન નથી વધુ મગરરી સાથે હાજુ હું કે આપણી કોમમાં એવા થોડાંજ બાનુ

ઓ હશે કે જેવો પોતાના ધરમ પાછળ આટલી રંજ ખેચે.

તમે મહેરબાન બેનજીનાં દરેક પુસ્તકો ધરમાં રાખવા લાયક છેજી. તેમાં મુખ્ય કરીં બચરવાસ કુટુંબમાં દરેક માળાપે પોતાનાં બચાંને તમે જેવાં ધરમી બહેનનાં પુસ્તકોની અજમાયશ કરાવી પોતાનાં ધરમપર વધુ એતેકાદ રાખતાં બચપણથીજ શીખવવું જોઇએ કે બીજા સુધારા સાથે જરથોસતી ધરમનો પણ વધારો થતો રહે. દાદાર તમેને વધુ ફતેહ સાથે દરેક જરથોસતી તરફનો જશ બહે. આ શુભ કામમાં ફતેહ મેળવો.

તમારી ખોસેહ અવસતાની ઇતેજરીથી રાહ જોતાં દુવાગીર બેન મહેરબાન પે. વહડિયા.

સુખક, તા. ૧૦-૬-૧૫.

મહેરબાન બેનજી દીનબાઈ, મહજબે જરતોસ્ત કેતાબની બીજી નકલો મોકલજોજી. જે ઉચ્ચ કામ તમે માથે ઉઠાવોજી તેમાં તે કીસ્તાર તમેને સંપૂર્ણ ફતેહ સદાકાળ આપે ને એવા મોતેજર કામો તમારાથી થાય. તે માયાણુ દાદાર નવાં બેસતાં સાલમાં નવી બહી મુશહો સાથે ફતેહ શીરોજી મેળવવાને નશીબવંત કરે ને તમારાં જેવાં બેબાંના સહિ નર નારીઓ થવાને બાગ્ય વંત થાય, નવું સાલ મુબારક આમીન.

લી. દુવાગીર બેન, મ. પે. મહેતા.

પુના, તા. ૧૧-૬-૧૫.

બેનજી દીનબાઈ, તમારી મહજબે જરતોસ્તી ચોપડીમાં સુધારાવાળાઓને ચીમકી આપો છે તે વાંચી ખુશી છીએ. પુનાની તારીફની આ ચોપડીમાં ખુદરતનું યાન ધણું મળે છેજી. મેં એક ચોપડીમાં વાંચ્યું છે. શાહનામું રચનાર શામર શીરોશીએ પુનાની ધણી તારીફ

કરી જેનાં બદલામાં સાઈ બેહેસ્ત મંદ્યું તેમ તમોને પણ બહોળ બદલે
મળશેજી. સાલ મુબારક આમીન. લી૦ ભાષ. ડા. મ. ખીલીચારયા.

મુંબઈ, તા. ૧૬-૮-૧૫.

મહેરબાન બેનજી, દીનબાઈ તમે મોકસેલી બંને ચોપડીઓ સહી
સલામત મળી છે તેથી શેવક ઉપકાર માને છે, આ કેસબ ધણી ઉત્તમ
છે. આપણી નાની કોમમાં તમારાં જેવાં ધરમી બાનુઓની સંખ્યા
વધે. દરેક રતેહ આહતા દુવામીર. ભાઈ સાવક અ. મુદલાં.

ગણેશવી, તા. ૧-૧૨-૧૫.

સદા મહેરબાન બેનજી, દીનબાઈ મદનખે જરતોશત ચોપડી મેં
વાંચી હું દરેક બાધઓને એક કોપી ખરીદવા બલામણુ કરે છું. ખુશ વાંચી
તમો નેક બહેનજી વીશે ધણુંજ માન ધસવું છું ખુશ તમો નેકની
રાહરોશન કરે એવી દુવા સાથે ભાઈ ખરશેજી માણેકજી.

ઈંદોર, તા. ૬-૧૨-૧૫.

મહેરબાન બહેનજી, દીનબાઈ મેં મહનખે જરતોશત ચોપડી વાંચી
અને તે મને ધણીજ મનપસંદ છે. હું ખીળખર મેટ મોકલવા મંગાવું છું
જેથી ખીજી નકલ મોકલજોજી તમો બહેનનું બહુ આહનાર ભાષ.
ના. એ માણેકશાહ

રવલાલી, તા. ૭-૧૨-૧૫.

નેક અશો બહેનજી, દીનબાઈ “મહનખે જરથોશત” વાંચતા
પેલી દુનીઆનું ધણુંક જ્ઞાન મહે છે. ખોરેહ અવરતા મોકલજોજી.
લી૦ ભાષ. દી. ઉમરીખર.

આપજાલા મુંબઈ, તા. ૧૮-૨-૧૬.

મહેરજાન બેનજી દીનબાઈ, જત તમે બહેનજીએ પ્રગટ કરેલી કેતાબ “મહજબે જરતોસ્ત”ના દીવાલો વીગેરે વાંચી ઘણો ખુશી થયો છું કે આપણી કોમમાં આવાંબી ધારમીક બાતુ લેખકો છે કે જેઓ ધારમીક જ્ઞાન સંપાદન કરી આપણા ધરમ પુસ્તકોની પ્રગટ કરી શકે છે અને તેથી હું તમે માટે ખુદના શુકર કંઈક ને તમે બહેનજી માટે ઇચ્છું છું કે ખુદાવહે કરીમ તમેને લાંબી જીંદગી અને સુખી તનદરોસતી બક્ષે જેથી એવાં ઘણાંક પુસ્તકો તમે પ્રગટ કરી શકો આમીન. આ કામગીરિ પુગવે બહેનજી તમારી મહજબે જરતોસ્ત ચોપડીની બે પ્રટ વી. પી. થી મોકલી આપજોજી. લી. સેવક, કા રૂ. બીલીમોરી આ.

બનામે ખુદા, કામ શરૂ કરેછ બંદા.

ઓ ખુદરતનાં ખાવીંદ, ઓ આકાશી બાપ,

દરેક તારા જરથોસતી બંદાને એવીજ નેક ખુશી આપ.

જે રાખે ને રખાવે સઘળાં એક બીજાની પાસ

તમામ નેકીને નીતીથી જરપુર “ બહું મહજબે જરતોસ્ત કેતાબ ”

ઓ ખુખીના ખાવીંદ ઓ પાક પરવરદેમાર.

પેદા કરજે એવી બીજી દશ દીનબાઈ દીનદાર.

મુંબઈ, તા. ૨૧ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૬.

મહેરજાન બેનજી દીનબાઈ

જત તમારાં તારીફ લાયક પુસ્તક “ પાક મહજબે જરથોસ્ત ” વીસેની જી. ખ. તા. ૧૮-૨-૧૬ ના જામે જમરોદ નયુસમાં વાંચી છે, તુરતાતુરત એ કેતાબની એક નકલ વળતા પોસ્ટે રવાના કરજોજી સુખી રહો આમીન.

લી. બાઈ ર. પી. પાચાજી:

નરશીરાબાઈ તા. ૨૧-૨-૧૬.

સદા મહેરબાન નેક વહાલાં બેનજી દીનબાઈ તમારા અખતા-
વર હાથથી પ્રગટ થયેલી કેતાબ “પાક મહબ્બે નરથોસ્તની વધુ એક
નકલ વી. પી. કરજોજી. એ પાક કેતાબપર મારું દીલ ઘર્લું લાગુ” છે
બીજી ત્રીજી અક્ષલાતુ ચોપડીઓ વાંચવા કરતાં હમોને ધરમ પુસ્તક
વાંચવાનો ઘણો શોખ છે ને તમો જેવાં નેક બહેનજીએ તે આપણાં
નરથોસ્તી આલમની ખાહેશ જર લાયાં છે તેનો બદલો પાક દાદાર
અહુરમજદ લાંબી જીંદગી બક્ષી વાળી આપે.

હી. બહેન, સુ. કા. લા. ની દુવા.

મુંબઈ તા. ૧૮-૨-૧૬.

મીસ દીનબાઈ સો. એનજીનીયર.

બેહેનજી, આપની ચોપડી ‘પાક મહબ્બે નરથોસ્ત’ કેતાબ જે
નરથોસ્તીઓ ખુલ્લું નરથોસ્તી ધરમની ખુબીઓથી અંગણુ હોય,
તેઓને વગર કોઈ એક રાહબર તથા આશીરવાદ સમાન થઈ પડશે,
જે નરથોસ્તીઓ પોતાનાં આ દુનીયાના સવારથને ખાતર નરથો-
સ્તીમાં ખપીને બીજા ધરમોપર પોતાનું ધયાન દોડાવે છે, યાને જેઓ
પોતાની હરેક જાતની મોરાદ જર લાવવા માટે અથવા તો કાંઈ મુસ્તી-
બત દુર કરવાને માટે બીજા ધરમોમાં ફીલાકામ કરાવે છે તે લોકોની
આંખો ખુલ્લી થશે, કે આપણાં ધરમમાં બહુતરની ફીલાઓ તેના
નેક કામોને માટે કાંઈખી પ્રકારે ઉતરતી નથી. આપણાં પરીત્ર ધર-
મની ફીલાઓ miracles કરી બતાવે છે. આપણો ધરમ આપણી
કોમને સમજાવવાની બહેર રીતે આણુ કોશિશ થવી જોઈએ, કે તેથી
કરીને આપણાં ધરમપર આપણાં નરથોસ્તીઓ એતેકાદ સખતાં થીએ.

તમે બેહેનજીની ઝોળખતું હું માન ધરાવતો નથી પણ આપણાં ધરમ તરફનાં તમારા ઉંઠા અભયાસપર હું ધણા માન તથા અભયખીની નજરે જોતું છું. વળતા ટપાલે એક કોપી વી. પી. થી રવાના કરજોજી.
લી. સેવક, અ. એ. મીસ્ત્રી.

કરાંચી, તા. ૨૧-૨-૧૯.

બેહેનજીને નેક ધરમી બાત મીસ દીનબાઈ, બેહેનજી, જામેમાં 'મહાજીને જરથોસ્ત' ની જા. ખ. વાંચી ધણા ખુશી છીએ. પરવર તમેને ધણી લાંબી જીંદગી બક્ષે ને એવાં અનેક ધરમ પુસ્તકો રચતાં રહો એવી મારી હવા છે. એ કેતાબની એક નકલ વી. પી. થી તુરતા-તુરત રવાનાં કરજોજી. તમે બેહેનજીએ આગળ છપાવેલી પાક ખોર-દેવ અવસતા અમે પાસે છે ને તે સાચવીને રાખેલી છે કારણ હવે મલી શકતી નથી. એ કેતાબ પણ ધણીજ ઉમદા છેજી.

અમેને સરવને ધણી પસંદ પડેલી છેજી. પરવરદેગાર એવી શુભ અક્ષર સંવેને બક્ષે ને એવાં નેજીનાં કામ કરતાં રહો એવી અમારી હવા છે. આમીન ! લી. હવાગીર બાઇઓ, મિશરસ જે. બરબેરજી

એંઠ સનસનો સલામ.

ચીંચપુમલી પોતાનાં જમલામાં, સુ'બઈ, તા. ૧૯-૨-૧૯.

સદા સુખી મુરખી મારાં વહાલાં બેહેનજી દીનબાઈ, આપણા સીરકતને અને તમને ખોદાએ માંદગીથી આરામ કીધો તે તમારી આપણાં ધરમ તરફની બળવેલી સેવાને લીધે છે. આપના જેવાં પ-વીત્ર બેહેનને ખુદા સારી તનદરોસતી લાંબી જીંદગી બક્ષે કે જેથી ધરમનો બોધ પુસ્તકો મારફતે આપણી પારસી કેમને મહે.

આપના તરફથી ત્રણવાર વી. પી. થી આવેલી કેતાબો પુગી છે. વધારે તરફી આપવાની કે “ પાક મહજબે જરથોસ્ત ” કેતાબની એક નકલ વધારે વી. પી. થી મોકલી આપજ્નેછ. બેહેનજી, વારંવાર મ’માવેલી ચોપડીનું જાણવું જે તમારી ચોપડી ઘણીજ સરસ હોવાથી જેની તેની માંગણીથી અપાઇ જાય છે. માટે એક નકલ વધુ વી. પી. થી મોકલજ્નેછ. લી. બેહેન, ટે. રૂ. ધરાની.

૩૧-૩૪ કાલબાહેની રોડ, સુ’બધ, તા. ૨૭-૨-૧૧.

મેહેરબાન બેહેનજી દીનબાઈ, તમોએ વી. પી. થી મોકલેલી “ પાક મહજબે જરથોસ્ત, કેતાબની એક નકલ પહોંચી છે તે દાલમ. વાંચવાની ચાલુ કરી છે, જોકે તે મેં પુરેપુરી નથી વાંચી પણ હજુ તો ઉપર ટપકે વાચતાં એ ચોપડી માટે હું એવું માનું છું કે એક આવો જરથોસ્તી પોતાના મકાનમાં એ એક ચોપડી નહીં રાખે તે મજા તેને વાંચવાની દરકાર નહીં કરે તે. તેવા જરથોસ્તી ખરેખર કમનસીબ છે એમ હું માનું છું. બેટ આપવા લાયક આ કીમતી ચોપડી છે, માટે બેહેનજી, ખીજા મે ચોપડી મારા ઉપર લખેલા સરનામે મોકલજ્નેછ તે તમારી બોરોદ અવસ્તા જે મારી પાસે છે અને તેમાંની ખીજા નકલ જોઈએ છે જે મળી શકતી નથી તેથી તે પણ હોય તો સાથે મોકલજ્નેછ. હમેશા કૃતેહ પામો.

લી. ન. બે. મીસ્ત્રી ની સલામ સાથે.

‘મહાજળે જરતોરત’ કેતાળ જેઓ પર ભેટ મહ તેઓનાં
વગર માંગવે લખાઈ આવેલા જવાબો અને મતમાંથી
થાડાંક નીચે મુજબ વાંચો.

મુ'બાઈ, તા. ૨૯-૧-૧૪.

મહેરખાન બેનજી, આશરે દશ વરસની વાતપર તમેએ પ્રગટ
કરેલી એજમતી નીરજો અને ખોલાસા સાથની ખોરદેહ અવસ્તા-
ની જે ચોપડી ભેટ કીધીતી તે સરવેની પ્રસંશા પામી છે અને તમે
બહેને જે ખીજી ચોપડીઓ બહાર પાડવાની તકવારી કરી છે તેમાં
દરેક ફતેહ ધમધું છું. આજની પારસી છોકરીઓ પોતાનાં જરથોસ્તી
ધરમને કે જે બેદાઈી બરપુર છે તે નહી સમજવાને લીધે અધુરી
કેળવણી લઈ ન બજવતું લખાણુ કરે છે તેમજ પોતાના ધરમ તરફ
અમાડોળ થાય છે તે અર્ધઆમમાં તમે બહેને ગોયા આવાં કીમતી
પુસ્તકો પ્રગટ કીધાં છે તે તમને તેમજ બી જાતીને ખરેખર ખુશી
થવા જેવું છે. મારી ખાત્રી છે કે સહેજમાં હળ્લરો નકસો ખપી જશે
અને હું મારા દરેક મિત્રોને તે લેવા ખરીદવા માટે ચેતાવીશ.

લી. નવ રોજી સોરાબજી મસાણી.

અમદાવાદ. તા. ૭-૩-૧૪

મહેરખાન બહાલાં બેનજી દીનખાઈ,

જત તમેએ તરફી લઈ મારે માટે તમારી બનાવેલી ધાર્મિક
અને સુંદર કેતાળ મહાજળે જરતોસ્ત મોકલી તેથી મહેરખાંની ધર્મ
છે. ખુશીથી એ કેતાળ વાંચીશું. તમારાં ધાર્મિક લખાણો વાંચવા

લાયક છે. તમારી ખોરોહ અવસ્તા પણ બધી મગ્નની અને ખોલ-
દાયક છે. ખુશી અને સુખી રહો એજ.

લી. દુવાગીર મુનાખાઇ બહાંગીરજી વડીલ.

અમદાવાદ. શાહીખામ ૭-૩-૧૪

નેકનામ મહેરખાંન બેનજી હીનખાઇ.

જત તમેએ મોકલેલી સુંદર ધાર્મિક લખાંણોથી બરપુર કેતાબ મહજબે જરતોસ્ત મને મલી છે. બહુ મહેરખાંની સુખી રહો, ખુદા ફતોહ આપે. તમારી બહી દુવાઓ માટે ઉપકારી હું.

લી. બાઇ નવરોજી પેસતનજી વડીલ.

મુરખીજી સર નવરોજીનો ઉપસો જવાબ છે. દી. એ. એ.

અમદાવાદ. તા. ૨૨ મી માર્ચ ૧૯૧૪.

સદા નેકનામ બહાલાંબેનજી હીનખાઇ,

જત બહેનજી તમે બહેને બધી તસ્દી લઇ મારે માટે તમે તરફથી પ્રગટ થયેલી કીમતી સુંદર ધાર્મિક કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે હું તમે બહેનજીનો ઉપકાર માનુંચ. તમે કેટલી બધી તસ્દી કામ માટે લીધી. બેનજી ધરમ સંબંધીની આવી સુંદર કેતાબ પ્રગટ કરવા હું તમે બેનજીને મુબારકબાદી આપુંચ. એ ખુક હમે બધી ખુશી સાથે વાંચીશું ને ફરી એ માટે તમે બહેનજીનો ઉપકાર માનુંચ. સર્વની દુવા વાંચશેજી. હાલ એજ. લી. સદા બહુ ચાહનાર દુવાગીર બહેન પીરોજખાઇ અરહેસર લાલકાકાની દુવા.

નવરોજી બીહીંગસ તા. ૨૩-૩-૧૪

તેકનાંમ જ્ઞાતાં બેહનજી દીનબાઇ,

તમે બહેને તસ્દી લઇ અમારે સાથે આપરા પાક મહજબની જે કીમતી અને સુંદર કેતાબની બેટ મોકલી તેમજ શુભ જન્મરોઢી નવરોજનાં તવાં વરસની મુબારકબાદી ચાહી તે માટે અમેા સર્વ તમારો પાછો મોહોટો ઉપકાર માનીએ તે તે હમે ધણી ખુશી સાથે વાંચીશુંજી. ફરી એ માટે મહેરબાની સમજીએચ. કમેદ રાખુંચ કે ધરમાં જ્યાં ખુશી તનદરોસ્તીમાં હશેજી. હી. તમારું સદા બહું ચાહનાર બહેન દીનબાઇ સોરાબજી લાલકાકાની દુવા.

નેપવનસી રોડ મલબાર હીલ.

મુંબાઇ તા. ૨૩-૩-૧૪

માયાતુ જ્ઞાતાં બેનજી દીનબાઇ.

જવ તમેએ તસ્દી લઇ મારે માટે આવી સુંદર ધાર્મિક કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે તમારી ધણી મહેરબાની માની, ઉપકાર થયો છે. તેમાં તમારી બહી દુવાએા માટે ઉપકારી છું. ચોપડી મને મન પસંદ છે. બહી દુવા સાથે દુવાગીર બહેન આઇમાય ફીરોજશા મેહેતા.

મજકુર જવાબ બહાં અને લાયકીવાલાં બાતુ લેડી મેહેતાનો છે.

હી. સો. એ.

અમદાવાદ તા. ૨૪ માર્ચ ૧૯૧૪ .

તેકનામ સદાનાં લાયકી વાલાં બહેનજી દીનબાઇ,

આશ્ના છે કે તમે સર્વ ખુશીમાં હોતા તમે બહેનજીએ ધણીજ તસ્દી લઇને મારે માટે ખરેખરી કમદા ચોપડી મોકલી તે મને પોં-

હોતી છે. તે ત્રીસે તમે બહેનનો ધણોજ મોટો ઉપકાર માનુંચ. ખરેખર ચોપડી ધણીજ વાંચવા લાયકની છે. એ નેક કાંમનો બદલો તે પાક દાદાર અદુરમજદ તમને ગેબી આપશે, તમારી દરેક મુશ્કેલી પાર પડશે.

આ ચોપડીનું ઉમદા લખાણ વાંચવા લાયક અને જોટલી તારીફ કરું તેટલી ચોડી છે. ખરાં દાલથી લખુંચ કે આપનો મહાજન જર-તોસ્તી હીન કુખી ગમલી આ ચોપડીનાં લખાણથી જાણે હમણાં પાછી સજીવન થઇ જશે. એવાં નેક કાંમ કંઇ બંધાંથી બની શકતાં નથી. તમારાં જેવાં નેક માણસથીજ બની શકે તનદરોસ્તીની સાથે લાંબી જીવગી બોમવી એવાં નેક કામ કરતાં રહેજો. એ મારી ખરાં અંતઃકરણની નેક દુવા તમને ને તમારાં કુટુંબને આમીન હોજો. ફરી તમે બેઠનનો ઉપકાર માનુંચ. મારી ધણી ધણી નમનતઇ સાચની દુવા ધરમાં સર્વને કહી તમે પોતે પણ કયુલ કરજોજી. એજ

લી. દુવાગીર બહેન જરબાઇ બરજોજી કારંબવાલા.

અમદાવાદ, તા. ૨૫-૩-૧૪

નેકનાંમ મહેરબાંન બહેનજી હીનબાઇ સોરાબજી એનજીનયર બેગ,

જત તમે બહેનજીએ તસ્દી લઇ તમારી પોતાની પ્રગટ કરેલી આપણાં જરતોસ્તી મહાજનને લગતી સુંદર ધાર્મિક લખાણોની કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે હું અને મારા ધણીઆણી તમારાં ધણાં આ બારી છીએ. બીજી મોકલેલી કેતાબો માફરાં માયજી માસીજીઓને પણ પહોંચાડી છે તે બહુશોજી હાલ એજ.

લી. દુવાગીર બાઇ બેહરાંમજી સો. લાલકાકાની સલામ વાંચશોજી.

ગુલસન, પેડર રોડ મુંબાઇ. ૨૯-૩-૧૯૧૪

મહેસ્વાન માનવંત બાઈ દીનબાઈ,

તમારાં તા. ૨૦ મીનાં કામજ માટે અને તમારી કેતાબની બેટ માટે ઉપકાર માનુષ્યુજી આપણાં જરતોસ્તી મહજબને લગતી રોજનાં વપરાસની આવી સંપુર્ણ માહિતી ધરાવતી આવી સુંદર કેતાબ રચવા માટે હું તમેને ખરાં જીમરથી મુબારકબાદી આપું છું, હું તમેને જુદીજ રોસ્તીમાં જોવું છું. ખુદા કરે ને તમારી બીજી બહેનપણીઓ તમારે પગલે ચાલે. પારસી કોમમાં તમે એક ઝોનર છો. બેશક વીશેશ તકરારોમાંથી હમેશાં તમેને પસાર થવાનું છે, છતાં તનયા તસ્દી વેઠી, જાતી સુખનો ભોગ કરી જે આવો ઉમદા મંચનો સમૃદ્ધ ક્યો તે વખાણને લાયક છે. આવા કામોડોલ વખતમાં આ પુસ્તક ધણું ઉપયોગી છે. તમારાં જેવાં જાતું પારસી કોમની એક ખરી મગરૂરી છે. તમારી બહી દુવાઓ માટે હું તમારો ખરો આબારી છું.

તમારો દુવાગીર સેવક દી. ધં. દાવર.

મીસ દી. સો. એનજીનયર.

ઉપહું મત આપણાં મરકુમ મુરબી જસતીસ સર દીનશા ધનજીભાઈ દાવરનું છે. એવજ મુરબીજીએ કેટલીક કેતાબો ખરીદીને પણ આ કેતાબને ઉતેજન આપ્યું છે. ખુદા આ રહને સાંતી બક્ષો ને સુખથી રાખો.

દી. સો. એ.

અમદાવાદ. રોજ રાંમ.

નેકનામ જ્ઞાણાં બહેનજી દીનબાઈ.

તમેએ તસ્દી લઈ મારે સાર તમેએ પ્રગટ કરેલી નવી ચોપડી બેટ મોકલી તે આવી ધાર્મિક ઉમદા અને વખાણવા લાયક બેટ માટે

બધો મોટો ઉપકાર માનુંયછ. તમારા લખવા મુજબ ખીજ બે ચો-
પડીઓ પહોંચાડીશછ. તમારી બધી દુવા માટે પણ બધી આભારી છું.
હી. દુવાગીર બહેન ધનબાઇ અરદેશર દલાલ.

સુરત, તા. ૨-૪-૧૪.

બહેનજી, તમારી ખાસ બનાવેલી, સારા ધાટી અને આજના
વખતને અનુસરતી કેતાબ નામે “ પાક મહજમે કરયોસત ” મને
પુગીછેછ તે માટે ઉપકાર માનુધુછ. હાલ એવાં પુસ્તકોની ખરેખરી
જરૂર છે. મેં ફક્ત ઉપર ટપકેથીજ બેયું છે પણ બાણું સરસ અને મને
મનપસંદ ખાસ પાંચવા લાયક પુસ્તક છેછ. તમે એક બાતુ તરીકે
ખાસ ધરમનું યાન ધરાવો છો અને વળી એક બાતુ તરીકે પુસ્તકો-
ના કરતા છો. હું મગરૂરીથી લખું છું કે તમેને ખુદતાઆલાથીજ
આ રસ્તો સુઝેલો છેછ. તેનો બદલો તે ગેબી માલેક આપશેજ.

હી. એરવદ કા. સો. આઘબાઠા.

ગોધરા, તા. ૪-૪-૧૪.

વહાલાં બહેનજી, તમારો મુખ્યારક કરક તથા બેમુલ પુસ્તક
મલ્યુ છે જે માટે મેહેરબાની થઇ. આજ રોજે તેનાં Exchange
માં મારી ચોપડીઓ મોકલી છે.... દરેક બધી દુઆ સાથે, બહેન
જરબાતુ મે. કોઠવાળા.

અમદાવાદ, તા. ૮-૪-૧૪

નેકનામ વહાલાં બહેનજી દીનબાઇ—આપનાં વિક્રતા બરેલાં
પુસ્તકોની પહોંચ સ્વીકારતાં ખુશી ઉપજે છે. પહોંચ સ્વીકારતાં આ-
ટલા દીવસ થયા તે દરચુજર કરસો. હું મુંબાઇ મહતી તેથી જવાબ

લાખવો રહી ગયો હતો, લેડીઝ કલબની કાચબેરી માટે એ ચોપડી મોકલવા માટે આપની આભારી છું અને તે ઉપકાર સાથે સ્વીકારી છે. તમારા પુણ્યનાં કાંમમાં પરમેશ્વર તમને સહાય થાવો ને વધારે જસ આપો. એવું હવે છું. લી. દુવાગીર

સૌ. વિદ્યા રમણભાઈ સેક્રેટરી લેડીઝ કલબ—અમદાવાદ.

એસીક્રન્ટ રોડ અમદાવાદ, તા. ૧૯-૪-૧૪

મહેરબાન બેહનજી દીનજી, જત તમેએ પ્રગટ કીધેલી “ પાક મહજબે જરતોરત ” કેતાબની નકલ એક જે તમે બહેને મારે માટે બેટ મોકલી છે તે બધું ઉપકાર સાથે સ્વીકારું છું. અને તમારી બહી લાગણી માટે ઘણો આભાર માનું છું ખુદ તમેને ઘણું સખ બહે. આવી રાંકડી અને ધાર્મિક જ્ઞાનની કેતાબ પ્રગટ કરવા માટે હું તમેને મુબારકબાદી આપું છું. તમારાં માતાજી પિતાજીને મારી બધી બધી સલામ આપી તમે બેહન પશુ કબુલ કરશે. એજ

લી. દુવાગીર ભાઈ રૂ. હો. રોમર.

અત્રેનાં માજી પોસ્ટ સુપરીનટેન્ડન્ટનો આ જવાબ છે હી. સૌ. એ.

અમદાવાદ, તા. ૨૬

નેકાંમ મહેરબાન બહાલાં બેહનજી દીનજી, જત તમેએ આહીને ધરમ સખધી સુંદર, ઉમદા કેતાબ બેટ મોકલી તે માટે તમે બહેનનો ઉપકાર થયો છે અને વાંચીતે હમે બધું ખુદી થયાં હેએ ખુદ નેક ખુદી સર્વેને બહે ને ધાર્મિક કાંમે કરે. ધરમાં સર્વેને દુવા કહો તમે પોતે જલુશેજી. લી. ચેરબાઈ દીનજી કામા.

એક્ષીકુંડ રોડ અમદાવાદ, તા. ૨૬ મી.

મહેરખાંન બહાલાં બેઠનજી દીનબાઈ જત તમેએ અને ચોપડી બેઠ મોકલી તે માટે હું તમારો આભાર માનું છું તમેએ તરદી લઈ અને પાદ કીધી તે બહુ ખુશી થયા જેવું છે, ચોપડી મેં વાંચવા માંડી છે અને અને થઈ પસંદ પડી છે દરેક પારસી કુટુંબમાં વાંચવા લાયક છે આશા છે કે તમે અને તમારાં માતાજી ખુશીમાં હશે.

લી. દુવાગીર બહેન જરબાઈ રૂ. શેઠનાં.

જલગાંમ, તા. ૨૧-૭-૧૪.

સદા સુખી નેકનાંમ બહાલાં દીકરી દીનબાઈ,

જત તમેએ ચાહીને મારે સારું તજ્જી લઈને સુંદર તેમજ દરેક માનસ જાતનાં મગજને સારે રસ્તે દોરવે એવી ચોપડી મહાજ્યે જર-તોસ્તની મોકલી તે માટે હું થઈ મોટો ઉપકાર માનું છું. ચોપડી આ-મલની બધુવા જોગ વિગતો તેમજ આગલા પાદશાહોની વંશાવળી ધરી ચોપડીમાં વિગેરે દરેક મન નીતીનાં મારગ ઉપર લઈ જાય એવાં લખાંણની છે. ખરેખર તમારી હુશીઆરી નીતી અને પરહેઝમારીને હું બહુજી વખાણું, અને તમેએ પોતાનાં વડવા અને મુરખીનાં ધરમને એક મોટું માન આપ્યું છે તે ખરેખર મીનોઈ શક્તીઓનાં તમેએ આશીર્વાદ લીધાય; ને તે જેવી શક્તીઓનાં ખરેખર તમેને દરેક સારી રીતે મદદ કરે એમાં કંઈ પણ શક નથી. ખુદ તમેને સારી જુદી બહે ને સદા બહાં કામમાં આમગ વધો એ માફરી દુવા આમીન. તમારી બોજેદ અવસ્તા પણ વખાણવા લાયક છે. મારી હેતબરી દુવા મધ્યજને કહી તમે પોતે પણ જાણજોજી.

લી. માતાજી પીરોજબાઈ દોરાબજી મજોલની બહી દુવા.

કપસરેલીન્ડ પ્રેસ મુંબાઈ, તા. ૧૯-૯-૧૯૧૪.

મહેરબાન માનવંત બહેનજી દીનબાઈ—જત તમારો કાગળ મળ્યો છેજી તમારી બહી લાગણીઓ અને બહી દુવાઓ માટે તમે બહેનજીનો મોટો ઉપકાર માનીએજી. તમે બહેનજી અને કુટુંબને નવું સાલ બર્થ ધુધું અને ખુશાલ નીવડે એવી અમારી દુવા છે જે તમે બહેનજીને આમીન થાય. તમારી ચોપડી મળીછેજી જે માટે આભારી છીએ. આપણાં મહજબને લગતું આ સુંદર અને મનન કરવાળેગ પુસ્તક રચવા માટે હું તમોને મુબારકબાદી આપું છું દરેક જરતોસ્તીનાં ઘરમાં આ પુસ્તક રહેવું જોઈએ દરેક બહી દુવા સાથે.

લી. દુવાગીર અર્ધ ફરાંમજી મેહેતા અને બેહેનો.

કાળુપોર-પોસ્ટ. અમદાવાદ, તા. ૨૮-૧૨-૧૪.

સદા સુખી બહાલાં બહેન દીનબાઈ તથા સાથ સર્વે જોગ.

જત તમે બહેનજીએ મોકલેલી “પાક મહજબે જરતોસ્ત” નામની ચોપડી મને પુગી છે. કે જે બેટ માટે હું તમે બહેનનો દીસોળનથી આભાર માનું છું, જેણે તમોએ આપણી આખી પારસી કોમને લાયકનીજ ચોપડી પ્રગટ કરી છે. જે માટે હું તમોને મુબારકબાદી આપું છું. એવી ચોપડીઓ આપણા કુટુંબમાં જળજરી સખવાથી શોભા રહે છે દાદાર હોરમજદ તમોને એવી બીજી ધણી ચોપડી પ્રગટ કરવામાં મદદ કરે એવી મારી ખરાં દીલની દુવા તમોને તે દાદાર આમીન કરે.

આશા રાખું છું કે તમે સહકુટુંબ સહિત પુર તંદરોસ્તીમાં હશેજી. તમારાં નેક માતાજીને મારી ધણી ધણી દુવા કહી તમે પણ ક્યુહશેજી. લી. દુવાગીર બેન શીરીનબાઈ એલસજી મીસ્ત્રી.

અમદાવાદ, તા. ૨૨-૩-૧૫.

સદા નેકનામ મહેરબાન માયાજી બહેનજી દીનબાઈ, તમો બહેનજીએ તઝદી લખ ઉપયોગીને કીમતી ધરમ પુસ્તક મારા પર મોકલ્યું તે મળ્યું છેજી. જે વીધે ઘણો ઉપકાર માનુંકુંજી. ધરમધે ખુદ માતાજીને મારાં માયજીની તથા સર્વેની ધણી દુવા કહેશોજી.

લી. દુવાગીર બહેન જરબાનુ સો. કામાની દુવા વાંચશોજી.

કોલાબા મુંબઈ, તા. ૨૬-૩-૧૫.

મહેરબાન બાઈજી દીનબાઈ શોરાબજી એનજીનવર—તમોએ તઝદી લખ મહેરબાની કરી તમારી સુંદર ચોપડી “ પાક મહજબે જરતોસ્ત.” મારે માટે મોકલી તે માટે હું ઉપકાર માનું છું. જરતોસ્તી ધર્મ માટેની તમારી કોશિશ માન બરેલી છેજી. સુખી રહો.

લી. જીવનજી જમશેદજી મોદી.

મહેરબાન બહેનજી દીનબાઈ તમોએ મોકલેલી યુક પુગી છેજી. જે માટે તમારાં બારી આભારી થયાં છીયેજી. પાક જરયોસ્તી મહજબના સુધારા વધારા માટેની તમારી કોશિશ ખરેખ માન બરેલી છે.

તમુને હરેક ફતેહ હજતાં બળી દુવાઓ સાથે અમો છીયે. તમારાં

દુવાગીર સુના. જ. ગીમી. તથા જ. મ. ગીમી.

મહેરબાન બહાલાં બહેનજી દીનબાઈ જત તમોએ તઝદી લખને મોકલેલી ઉમદા અને કીમતી કેતાબ. પાક મહજબે જરતોસ્ત અને પુગી છે જે મેં માન અને ઉપકાર સાથે સ્વીકારી છેજી. કેતાબ ધણીજ

સરસ અને વખાણવા લાયક છે. તમારાં નેક માતાજીને દુવા કહી
તમે પોતે પણ જવજીવે. લી. સદા મહુ આદનાર,
દુવાગીર બહેન સીરોબી અ. કારંભવાલાની દુવા.

હીંદના દાદાનો જવાબ.

Vesava

(Via Andheri B. B. C. I. Ry.)

27th August 1915.

Dear Miss Dinbai Sorabji Engineer. I have received your letter and a Packets of your Book " પાક મહાત્મા જરથેસ્ત્ર વ હાલતે જરથેસ્ત્રીઆને ૬ જમાન " "

I thank you very much for sending me the fine religious Book and for very kind word about me in your letter.

I also thank you much for your bordcongratulation about Honorary Degree of Doctor of Laws.

With best wishing you for all your good religious books and with kind regards.

Yours Sincerely.

Dadabhoy Naorojee.

ધોખીતળાવ, તા. ૧-૮-૧૫.

મહેરખાન બેનજી, આપ તરફથી પુસ્તક મળ્યું છે ને તે બહુ જ સરસ છે. તમારી મહેનત માટે હું તમોને ખરાં દીલથી મુબારકબાદી

ધન્યું છું અને આપ એવા અનેક પુસ્તકો નવી નવીન પ્રકારના સાહીત્ય તથા ધરમના મયદાનમાં રજુ કરો અને ધન્યવાદ મેળવો એવી મારી ખરી દુવા છે. પુસ્તક 'મહાજ્ઞે જરથોસ્ત' પણ શંકડું ને ઉપયોગી છે. ઘણી સલામ સાથે. દુવાગીર બાઈ 'મસરેક.' (તે સોરાબજી ઘેરીવારજી ધરાની).

હાંદના દાદાનાં બેટી ડાઁ મિસિસ દાદીનાનો જવાબ.

ધી સેનડજ વેસાવા, તા. ૨૫-૯-૧૫.

પ્રીય બેહેનજી, આપે જે આપણી પ્રમટ કરેલી કેતાબ મહાજ્ઞે જરથોસ્ત મારા પીતાજી મીં દાદાબાઈ નવરોજીપર ચાહીને મોકલી જે મારા વાંચવામાં આવી છે. પુર ધપાનથી વાંચી છે તે મને ઘણીજ પસંદ પડી છે. અને મારાં બચાંએને પણ ઘણી ઉપયોગી થઈ પડશે.

મારે માટે આપે બેટ કેતાબો મોકલી તે માટે ઉપકાર માનું છું. મોટી ખોરદેહ અવસતાની મને જરૂર છેજી. હું તમારી તે પાક કીરતાર પાસની દુવામાં બેઠાવું છું કે તે સરવ શક્તીમાન સાહેબ આપણુ બંનેને માથે આપના મુરખી વડીએને લાંબા આયુશ્ય બહે આમીન.

હું છું દુવાગીર બહેન, માણેકબાઈ હોરમજી દાદીના.

તારદેવ, તા. ૧૯-૧૨-૧૫.

મહેરબાન બેનજી, પાક મહાજ્ઞે જરથોસ્ત કેતાબ પુખી છે તે માટે ખરાં આંતઃકરણથી આભારી છું. ચોપડીમાં લખાણ બધું ઉત્તમ પ્રકારનું છે. જે માટે તમેને ધન્યવાદ થટે છે. બધું જીવો ને એવાં નેક કામ હમેશાં કરો. એવી દુવા સાથે

બાઈ સોરાબજી રસતમજી એનજીનીયર.

નંબર. ૫૦૦ અખદુલ રહેમાન સીટ, મુંબઈ.

તા. ૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૯.

મહેરબાન માનવંત બહેનજી હીનબાઈ,

જાત તમોએ રચેલી “પાક મહજબે જરથોસ્ત” નામની કેતા-
બની નકલ એક મારીપર બેટ મોકલી તે પુગી છેજી.

તમોએ ૧૯૦૨ માં પ્રગટ કરેલી ખોરોહ અવસતા નીરંગો,
તાવીજો સાથેની અને ત્યાર બાદ આ પુસ્તક અનેક મુશકેલીઓ કે
જે તમારા મારમમાં તમારા શતરૂઓ તરફથી ઉભી થઈ હતી તે
છતાં તે સંપૂર્ણ ધીરજ ખંત અને ઉલટ રાખી સચુરી પકડી દુર
કરી ‘તમારાં’ શુભ કામમાં ફતેહ પામ્યાં છે તે માટે હું તમને
મુબારકબાદી આપું છું અને તે કીરતાર પાસે એવું ઇચ્છું છું કે તમો
હવે પછી પણ એવાં નેક ધારમીક પુસ્તકો સસતી કામતે અને સરજ
બાધામાં પ્રગટ કરતા રહો. જે કેટલાક અણસમજી તમારા શુભ કામને
તોડી પાડવા તમારા મારમમાં ગેરસમજીતી ઉભી કરી એવું જણાવે
છે કે આ ચોપડીઓ તમોએ બીજાઓની મદદથી લખી છે તેવાઓને
તમારી ચોપડીના આગલા બાગમાં તમારી તરફથી પ્રગટ થયેલો
ખુલાસો પુરતો થઈ પડશે.

તમો બેનજીએ આપ અંતથી ધારમીક વલણે દોરવાજીને જે કાંઈ
કેળવણી લીધી છે અને ખુદરતી મદદ મેળવી છે તેના પ્રતાપે આવી
કેતાબને બહાર પાડો છે. એ ખરેજ તમને અને તમારાં માતપીતાને
મુબારકબાદી લેવા જોગ છે. આ ધરમની બાગદો, તવારીખ અને જથો-
તીશ વીધવા વીઝેરેને લગતી બાબતોનો પક્ષો સરસ સંમદ કાઢે છે.
જરથોસ્તી બાઈઓ બહેનો નવાં વરસને તેમજ બીજા શુભ પ્રસંગે
ન્યાર એક બીજાને મુબારકબાદીના કારડો મોકલે છે કે જે વાંચવા

પછી રખડતા પડે છે તેવા હીંગામપર જો તેઓ આવી કેતાઓ બેઠ
મોકલે તો આપનાર તેમજ લેનારને ઘણીજ ઉપયોગી થઈ પડે. છેવટે
તમે બહેનજીને માટે મારી એવી દોઆ છે. કે તમે આવી ખીજ
ધારમીક કેતાઓ બહાર પડતાં રહેવો. હી. દોઆગો,

એરવદ નવરોજ સોરાબજી મસાની.

માંદરોડ સુખ, તા. ૭-૪-૧૯.

સદા નેકનામ માનવંત વહાલાં બેહેનજી હીનઆઇ, જત ત-
મેએ “ પાક મહજમે જરથોસ્ત ” કેતાગ મારીપર રેજીસ્તર મોકલી
તે પુગી છે. પહેલાં મે મારા વેવાઇ તથા સગા રનેહીઓને તથા વાંચ-
વાને મેં મંગાવેલી હતીજી. તેમાંનાં ૧૦-૧૫ પાનાં પહેલાં મેંજ વાંચ્યાં
ને બહુજ અગ્રણ્ય થયો કે બહેન તમારી શરૂઆતની કેળવણી લેવાની
કાલજી તથા બહુજ દુઃખ સહન શક્તી વાપરી ખુદામાંજ યકીન રાખી
તમેએ માત્ર તે કૃપાજી સાહેબની આરાધનાં કરી અસૌ શક્તીનો મુકા-
બસો મેળવવાને બાઅગાલી થયાં તે કંઈજ નહી, ખરી મનશની, મવ-
શની, ને કુનશનીને દીલમાં યાદ રાખી જે ખંતથી જહેમત લીધી છે
ને ફતેહ મેળવી છે તે તમારી જતી ખંત અને ઉમ્મરને આભારી છે.

ખુદાતાલામાં તમારું યકીન હોવાથી તે મેખીના આવદે પ્રશન
થઈ તમેને જે આગાહી બક્ષી છે તેની પાસે હાથ જોરી મારી દુવા
છે કે આપણી કોમને માંથે તમેને તન અને મનની દરોસતી સાથે
લાંખી જીંદગી બક્ષેશ કરે. ખીજ ચોપડીઓ પ્રગટ કરવાની તમારી
ઉમેદને તે કીરતાર મદદ થાવો, ને ફતેહ પામો. ખચીત તમારાં મા
આપ બાધને પશુ ધનવવાદ ઘટે છે કે તમેને ધારમીક ઉચ્ચ કેળવણી
તેખી ચુજરાતી, ફારસી, ઉરદુ ને ધરમની આપી છે. તમે બહેન જેવાં

દુર દરાજ કરતાં મુંબઈ શહેરમાં હોતો તો પારસી કોમને ખચીતજ હાલના વખતમાં ધણાં ઉપયોગી થઈ પડતે. સ્ત્રી કેળવણીના હિમાયતીઓ આજે જેઓ કેળવણીનાં સારાં ફળો આપવા જીવવા નથી તે બહુજ દલખીરી છે, પણ તેઓનાં ૩૬ બેહેસ્તમાં ખુશાલ થતાં હશે. મુંબઈમાં બેકે પસારો ધણેજ આમળ વધતો જાય છે, જે કે આગલો અમણ જમાનો વહી ગયો છે પણ છોકરી છોકરાઓને જે શીક્ષણ સકુલ તરફતું મલે છે તે જેવું બેઠાંએ તેવું ધારમીક નથીજ.

છોકરીઓની ખરી કેળવણી તો ધર સંસારની રાંધણકુળાની છે કારણ કે અમલક સગવડે તેમજ દુખે સુખે નમળા વખતમાં પોતાનો સંસાર કેમ જોગવવો તેની તે કોઈ કાળજીથી તેઓના મનપર હસાવતું નથી. તો તમારા જેવાં કેળવાયલાં મુંબઈ જેવા શહેરમાં ધણું કરી સખો. તેમજ તમારી રાહજરી હેડળ ધણકો હમશરીક થાય. હું આમળ વધી કહું છું કે તમે વહાલાં બેનજી હમકોમપર મહેરબાની કરી વરસનાં છ માસજ મુંબઈ નગરીમાં પધારો તે ધરમપર નીતી સ્વચ્છતા ઉપર બાણણો આપો તો આજે એમ.એ. બી.એ. થયલાં પણ તમારી વાપજને સમજીને દાંડજ થઈ જાય. કાંકે કેળવણીનાં મીઠાં ફળો બેઠ તેને સદ ઉપયોગ થું મરદ કે ઝોરત કરતા જ નથી.

રકુલ છોડી કે છેલ્લે બધું ત્યાંજ સોંપી આવે છે બ્યારે તમે બહેને સંપુરણ અભીઆસનો ખરો ઉપયોગ કરી જરયોશનાં શીક્ષણ પ્રમાણે જોહેમત મેહેનત લઈ કસતી ખેંચી ઉંચ જુખ તજી જે કાંમ માથે ઉઠાવ્યું ને તેને પાર ઉતાર્યું છે. જે કે તમેને નાપાકો તરતલ કરી જે હેરાંન કરતા હતા, પણ તમારી બત્રી શકતીનો રૂડો ઉપયોગ કરી તેઓનો પરાજય કરી તમારાં કામમાં ફતેહ મેલવી પારસી ટોલામાટે જે ચોપડી પ્રમટ કરી છે તેનો બદલો તો કોઈથીબી વલી શકેજ

નહી, પણ દયાવંત તે જેખીનો સાહેબજ વાળશે, એ સત જાણીએ.

. વાંચક વરગમાં ચોપડી બહુજ પ્રીય થઈ પડી છે. તમારી ચોપડી જેતાં આક્રીન પોકારવા વખર રહેવાતું નથી. કે તમેએ કેવી જેહે-મત અને હેજમારી સાથે શ્રમ ખેંચી જે કામ આરંભ્યું ને તેને એકસે હાથે કેવું પાર ઉતાર્યું છે ને ફતેહ મેળવી છે તે આજના ઘણાંક ભણેલાંઓને નીચું જેવણવાને બસ છે. એકસે હાથે તમારાં આ કામમાં જે જેહેમત તમે ઉઠાવી બધાંઓને જવાબ દેવો છે એ તમારી શક્તી ઉપરાંત છે તો ખરું, પણ તમે સંતોષી ઉમંગી નર-માણથી બધાંઓને જે પહોંચી વણો છો તે તમારી નમનતાઈ બસાઈ ને દીલસોજી છેજી. એ તમારી કેતાબ વાંચવા પરથીજ જાણાય છેજી.

જેખીનો ખાવીંદ તમારા કામમાં મદદ કરેને માંગી મુરારો જરૂક થાય, માતખીતા, બાઈઓ, બેનો ને સમા સનેદીઓ સાથે ખુશ ખુશાલ રહેવો એવી દુવા આપીન.

લી. સદા બહું ચાહનાર બાઈ,

કા. મ. સીટીન

ખાત્રીપત્રો વખર માંગે એટલાં બધાં આવી પડ્યાં છે, કે આ “મહજમે જરયોરત” પુસ્તક જેવડુંજ ખીજું પુસ્તક એનાં “મત” થકી બરાબ. અત્રે ટુંક દરજાવેલું છે.—દી. સો. એ.

નવસારી નરીમાનવાડ, તા. ૧૭-૩-૧૯.

મહેરખાંન માનવંતા સદગુણી દીલસોજ લાખડીવાળાં બહેનજી હીનબાઈ, જત તમારા મુઆરક હાથતું મહેરખાંની બરેલું લખાંચુ કાગજ મને આજે પુરું છે. તેમાનાં ખુલાવા તથા લાખડી જેતાં હું ખુશાલી તથા અભયખીથી ડંગ થઈ ગયો છું અને તમેને એક નવીજ

રોશનીમાં જોડે છું. કામલ ઉપરાંત બે રજરતડે પાસેલો, તમારી ચાર કીમતી કેતાબો સાથે મળ્યાં છે, જે જો કે મેં હજુ સંપૂર્ણ વાંચ્યાં નથી, તોપણ ઉપર ઉપરથી જોતાં મને તે એક ખજાનાં સમાન લાગે છે. અને એવી ઉમદા બેટ એકદમ મને ઠરવા માટે હું ખરાં જીગરથી તમારો ઉપકાર માનુ છું, અને તમારી એ ધર્મી, એલમ-જાજ ને કોમ હીતકારી કારકીર્દિમાં તમારી તમામ ફતેહ હવે છું છું.

હું મગરર છું કે મારી પારસી જરતોસ્તી કોમમાં તમારાં જેવાં કુદરતી અનુપમ શક્તી ધરાવનારાં અને તે શક્તીનો રહો ઉપયોગ કરનારાં કાબેલ ધર્મી તથા પરહેજગાર જાનુ મોજુદ છો. બહેનજી વધુ શું લખું ?

બહેનજી, હું તમારા નામથી આપાર સુધી તમેને એક અભી-યાસી જાનું જાણ્યો તો, પણ તમારો અજવાસ આટલો બધો બોહોલો છે, એલમ સાથે તમારામાં અમલ પણ છે. ગુજરાતી, અંગ્રેજી ઉપરાંત તમે ફારસી, જ્યોતીષ વીદ્યા અને ધર્મ જ્ઞાન સાથે ધર્મ ક્રિયાઓની ખારીડી પણ તમે જાણો છો, એ તો મેં આજે તમારાં લખાણોપરથી જાણ્યું. અને તે જાણીને તમારાપર તેમજ તમારાં બાઅશાલી માતપીતાપર હું આશીન હઉં છું અને તમારા જેવાં વીદ્વાન જાનુ સાથે મને સંબંધ ' પડ્યો તે માટે હું મને પોતાને પણ બાઅશાલી સમજુ છું.

તમે ઉલતમદ બહેનને પ્રમાણીકપણે એટલું તો કહ્યું છું કે એ પુરતકો ખરેજ કીમતી, વાંચવા તથા મનન કરવા જોગ, અને કોમી-ઓનું દીન ઇમાંન ખીલવનારાં છે. બહેનજી તમારી કેતાબપરથી દીસે છે કે તમે જોતીશું પણ જાણો છો, એ પછી અજબબી છે. કેમકે આપણી કોમમાં કોઇ પણ જાનુએ આ જ્યોતીષ જેવી અનુપમ પુદ-

રતી ગણતરીની ઉત્તમ વીધાને અભ્યાસ કર્યો હોય એ માસ ગણવામાં નથી. ખુદ તમોને સુખી લાંબી જીંદગી બક્ષે ને ફરાખ રોજ મેલવો એવી દુવા સાથે નેક દે.આગીર બાઝ ખરસેદજી બમનજી ફરાંમરોજ

એવણુ મહેરબાંન એક નમાનાં, રાંક સ્વભાવનાં યુગર્ગ અને બાહોશ શ્રી નવશારીનાં આધેરનાન અદરથ છે. એએએ પોતાની આખી જીંદગી લખાંણો કરવામાં, કલમો કસવામાં, અને પુસ્તકો રચવામાં અને મુખ્યતત્ત્વે ધાર્મિક અને સંસારીક બાબદોનાં લખાંણો વિગેરેમાં ગુજરી છે. એવણુનાં લખાંણો અતી મનરંજન છે અને એવણુ એક અગ્રજ કલમકશ અને કવી લેખક છે. એમની જીંદગી તથા કારકીર્દિ ધણીજ ઝંઝકતી જાહેર પ્રસંશાપાત્ર અને મનન કરવા, ધડો લેવા તથા ઉપકાર માનવા જોગ છે. કેટલાંક ન્યુસ લેખજ ચોપાનીઆંઓનાં મદદનીશ અધીપતી તથા લેખક અને જરનાલીસ્ટ તરીકે એવણુ બાહોશ અને યુગર્ગ અદરથની કારકીર્દિ જાણીતી છે. એવણુનો આ ઉપલો મત છે.

લી. દી. સો. એ.

યજ્ઞાં. દેશાધ સ્ટ્રીટ. નવશારી, તા. ૯-૫-૧૯.

મહેરબાંન માનવંત મુરખીજ બહેનજ દીનબાઝ, સોશયજ એનજયરની સેવામાં લી. તાબેદાર સેવક રતનશાહ ધરદુનજ દેશાધની નમ્રતાપુર્વક અરજ એ છે જે:—

સર્વથી પહેલાં તો હમારી “બજમે રૂઝે ખુરશીદ.” માટે મારા મિત્ર મી. આંટીઆની ફરમાસ ઉપરથી તમે તમારી પુક (મહજબે જરતોસ્ત) બેઠ મોકલી છે તે માટે હું આભાર માનું ખુજ. તમો બહેને ઇ. સ. ૧૯૦૨ માં પાક ખોરદેહ અવસ્તા કેતાબ બહાર પાડી છે ત્યાર-

થીજ હું તમારા મીનોદ વિચારોનો વખાણનાર થયો છું. ઉપર તમે હાલમાં 'જરતોસ્ત્રીઓની હાલત' ની જે ચોપડી છપાવી છે અને હાલ બાહાર પડી છે તે હમણાં મારા વાંચવામાં આવી છે તેમાં તમે જે આગલ વધેલા મીનોદ વિચારો દર્શાવ્યા છે તે માટે તમુને ખરેખર ધન્યવાદ થતો છે. આવું સુંદર પુસ્તક એક મરદથી બાહાર ન પાડી શકાત તે તમો બહેને-લાંબા અભ્યાસ અને તઝદી તથા અનુભવ મેલવી બાહાર પાડ્યું છે એ કંઈ ઘોડી ખુશીની વાત નથી.

બહેનજી, તમે સંગીતની તાલીમ મેલવ્યાથી શરૂઆતની બંદગી-નેમાજ વગેરે એ કેતાબમાં જોડ્યું છે તે મળતું છે. તમારી આખી પુસ્તકમાં ખુદ તથા પચ્ચમખર પ્રત્યેની ફોદાગીરી અને મધ્યમ ધાર્મિક વિચારોનું ચીવટપાણું સાદું જણાય છે. તેમાં તમે લખો છો તેમ આગલા ભવમાં તમે સીતા દમયંતી તથા દસ્તુરોની છંદગી યુગ્મરી હશે તેથી આટલી ઉમરમાં આવા ઘનાવ ને નેક વિચારોથી હુશીયાર નીવડ્યાં, તેમ છતાં પોતાનાં અવતારો પણ પીઝણ્યા એ ખીના જો કે ખરી છે તો પણ ન જણાવતે તો ચાલતે કેમકે આજે ધર્મપર ધાકણું છે, ને ઉપરથી ઉપરથી ખીજાઓ સંકાદનાં બાણો આપે છે.

આ કેતાબમાં દાખલા કરેલા અનેક અવસ્તાદ ફકરાથી જણાય છે કે તમારો અવસ્તાનો અભિઆસથી બહુજ બહોળો હોયો જોઈએ. વળી તમારા દુસ્મનો જે નીસદ્દ થયા તે તમારી પાકી પરીનાઇનેજ લીધે છે એમ હું માનું છું.

સ્મરણનું કામ ખીકટ છે છતાં તે વાત સારી છે. હું પોતે માસ મદીરાનો ઘણો સખ્ત વિરોધી છું એટલે તમારા જવા વિચારો સાથે તદ્દન મક્કતો છું. મારા વિચાર પ્રમાણે પવિત્ર માથવાંછૂંથી મોંઢની સારી થાય છે. કેતાબમાં આખર હજારની ખીનાં હખવાં અવતાર ચાટે તમે

સાફ વીવેચન કરેલું છે. હું તમોને જો વાંચું નહોત તે “ યોગ-વધીષ્ઠ મહારામાયણ ” તથા “ વિચાર સાગર ” નામની કેતાઓ વાંચવા ખાસ બક્ષામણ કરેલું. યોગ વધીષ્ઠમાં પ્રવ્રહ્મદર્શીતન કરે છે* એ બાબદ ધણીજ સરસ છે. સેવક પોતેની ૭ થી ૨૦માં વરસ સુધી બહુજ શરીરે માથાનાં દરદથી બીમાર હતો જે મુદતમાં માફે દુઃખ ધાર્મિક તેમજ દરેક જાતનાં વાંચણ તથા સુંદર ખુદાઈ ગાયણેજ વીસ-સાચું હતું. જેઓ આજેની મારાં દુઃખમાં દીલાશે છે.

જેથી નાહની ઉમરથીજ મીનોર્મ જ્ઞાન તરફ લક્ષ્ય ખેંચાયથી હું તેવું મલતું વાંચણ છોડતો નથી, હું ગળવે ગરીબજી પણ એવાં વાંચણોનો હું સદા તરસો છું આ કારણે હું આજ આદ વરસ થયાં મુંબાઇના લગતાં પંદરેક માસીકોમાં ‘દીલખુશ’ તખ્ખલુસ હેડલ ધાર્મિક નિર્ધો-મહાન પુરોના સોનેરી સખુનો-દાનાઇનાં ધણાં-નીતીમાંન વાર્તાઓ. તથા સુંદર ખુદાઈ ગાયણો વિગેરે રચીને લખીને છપાવું છું, જે કદાપી તમે કોઇવાર વાંચ્યાંની હશે. . . . સેવક તમો તથા તમારાં માત પીતા મારે અસખ્ય બધી દુવાઓ ખરાં દીલથી ચાહી ખતમ કરેલું છે.

હી. દુઆઓ બાઇ રતનશાહ ફરદુનજી દેશાઈ.

* નહાની ઉમરમાં આટલી ચાલાકી ખતાવનાર અને ખુદાઈ જ્ઞાનમાં ખુદરતી રીતેજ માહીતી મેળવનાર આવા ચાલાક બાઇ રતનશાહ ફ. દેશાઈ પોતે પણ એક ઉંચા પાવરની હવાનો પરસ્વાર્થી પર દુઃખખંજન જીવ છે. મને ‘પ્રવ્રહ્મદર્શ’ ની વાતો વાંચવા એવણ બાઇ સુચનાં કરે છે પણ અશોશકતીનાં શીક્ષણથી જાણી સકું છું કે એવણ બાઇ ‘પ્રવ્રહ્મદર્શ’ નાંજ જીવનો અંશ છે, માણસનાં ફેરે ફેરેનાં અવ-તારથીજ ને આ દલદેશરીની દુનીઆમાં વંખતને અનુસરતીજ ઉપર

ઉપરનીજ કેળવણી મલવાથી ધનચાતો ખુદાઈ ઉંચુ ચાન મેળવવા બેનશીખ રહે છે અને તેથી પોતાનાં આગલા અવતારો તેમજ જાંદગી-ઓ પીઝંણો શકતાં નથી. કેમકે તેટલી પોતાની શક્તી ખીલવાને અને વધારવાને પાવરની હવાઓની યોગ બંદગીઓ કરવી જોઈએ, ને આહુ સાધારણ બંદગીથી જની શકતું નથી. તેમ યોગ બંદગી સર્વેથી જની શકતી નથી. યોગ બંદગીઓ કેમ ને કેવી તે આગળ આ કેતાબનાં ખુલાસામાં વાંચો. લી. દી. સો. એ.

ફરયુશન રોડ મુંબાઈ તા. ૩૭-૮-૨૫
મહેરબાન બાઈજી દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનયર જોગ.

જાત લખવાનું કે આપની જાંને ચોપડીઓની જાહેરખબર વાંચી છે ને તે મુજબ જાંને ચોપડીઓની એકેક નક્કલ વી. પી. થી ઉપલે સરનામે મોકલસોજી. આપ જેવાં બધાંકે જાનુઓ આપણાં જરતોરતી તોળામાં પેદા પડીને આપનેજ પગલે ધરમપર આસ્થા રાખીને ધરમનાં પુસ્તકો બહાર પાડે એવી મારી કમતરીનની દોઆ આમીન હોજે.

આપની અમાકે છપાવેલી જાંદ અવસ્તાની ચોપડી અને તેમાં દરેક યસ્તની સાથે કુટનોટમાં આપેલી તે યસ્ત પદવાથી થાતા ફાયદા તથા તેની એજમતી અસર જે આપે આપી છે તે ખરેજ એક આ શીરવાદ સમાન છે. અને ઉધરતાં બાલકોને તેમજ મોટાં માણસોના મન પર આપરા ખુલ્લું ધરમની એજમતી અસરો તથા તેથી ફાયદા ઉપજતાં વાંચીને ખરેજ આપરા ધરમની ખુલ્લું અને નેડી વીસે સારી અસર ઉપજાવે છે. આપને એવાં ધરમનાં નેક કાંમે કરવા પાછળ તે કીરતાર બધીજ તનદોરસ્તી અને મનદોરસ્તી બહુવા સાથે હતેહ શીરોજી લખશે. આમીન. ! !

આપનો વખાણનાર બાઈ દી. એ. તાંબુવાલા

ક્રમતપુરી રોજ બેહેનન,

મારી માનવંત બહાલાં માયાણુ બેનછ દીનબાઈ,

તમે તરફથી ખુલાશાવાર કાગળ મળ્યો છે ને તમોએ ફરમાવ્યા મુજબ દરરોજ બંદગી કરું છું તેમજ તનદરોસતીમાં તમે બહેનનું પણ નામ બાંધુંકુંછ.

બહેનછ તમારી ખેતરેહ અવસ્તાની યક્ષીજ અગત છેછ. મને ચાર નકલ જોઈએચ. મેં મોકલેલાં સરનામાં મુજબ મહજમે જરતોસ્ત પણ મોકલી દશેછ.

બહેનછ કેતાબ વાંચી મનને એવું થાય છે કે નજદીક હોતો તો રખર આવી મળતે. આપરા ધરમની ખુલંદી અને પરહેજગારી ઘણી છે. અને તમે બહેન જાત છંદગીથી તરફી બોગવી પરહેજગારી પાળીને ધર્મનો ઉડો અખ્યાસ કરી જે હમે સર્વ માટે આવી નાદર કેતાબો પ્રગટ કીધી છે તે માટે તમેને ખરેજ ધન્યવાદ ધરે છે. એવાં બચ્ચાં-ઝોનાં માતાપીતા પણ ખરાંજ આગવશાળી કહેવાય છે અલ્લખતે તમે બહેનને તકલીફ તો ઘણીજ પડતી હશે તેમજ વીરૂધ મતીમાંથી હમેશાં પસાર થવાનું પણ હશે એમ હું મહજમે જરતોસ્તનો દીગાયો વાંચીને માતું છું; પણ તે કોઈની પણ દરકાર નહીં કરતાં ધરમની લા-મણીએ ચીવટપણે પોતાનાં ખરેખરા ખુદરતી શક્તીઓનાં જવાબ લેવો હો ને દુનીઆ સોકનાં પરરવાર્શી કાંમો બજાવી આશીર્વાદ લેવો હો એ હુંક ઉમરમાં તમારી અકલ ઉપરાંત છે ને ખરેજ તે મીનોઈ શ-ક્તીઓ પાવરમાં રહી આ બજાવે છે એમાં કરસો સંદેહ નથી.

પરદુઃખજન બહેન, હમેશાં ખુદામાં ચીત લગાડીને પરહેજગારી પાળી તનથી તજદી વેદીને મેળવેલો મંજ તેનો સંમદ કરી ઘણી ઓછી કીમતે કેતાબનાં વેચાણ કરો છો એ તમારી જાવો સાથે કરજો. દાંન અમર

કીર્તિ રહી જશે. સૌ સૌથીજ એવું બની શકતું નથી. ખુદ એનો જલ્દો સુખી તનદરોસ્તી લાંબા આયુષ્ય સાથે બક્ષે એવી દુવા સાથે હમેશાં બહુ આહવાર બહેન બાઈમાથ રા. પટેલની દુવા બંદગી.

મુ'બાઇ આસો મુદ અગીયારશાહ. સ. ૧૯૧૫

માનવતાં બહાસાં બહેનજ દીનબાઇ, તમારો માયા બરેસો પત્ર સ્ત્રીબોધ ઓફીસ તરફથી તથા તમારી ચોપડી 'મહાજાને જરતોરત' નામની તમારી તરફથી મને મળી છે અને તે ઉપકારથી સ્વીકારી છે ને ખુશીથી વાંચીશજી. મારા માટે જે માયાજી શબ્દો ખરી લાગણીએ લખ્યા છે એ માટે ઉપકારી છું. અને ઇચ્છુ'છું કે ઇશ્વર હમેશાં સર્વનો રક્ષક થાવો.

પરદુખ બંજન બહેન, આ દુનીઆમાં માનવ અવતાર સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે ખરો, પણ જેને પેતાનાં ધર્મની જરખાદી કરી તેની જીંદગી સફળ નથીજ. તમે હુંક ઉમરમાં આટલી આલાકી બતાવો છો એ તમારી આગલી જીંદગીઓની બહી કરધીની તમોને મદદ છે, એમ માનું છું ને દરેકને માટે તેમજ છે. અને તમારા પુનર્જન્મોમાં હીંદુ અવતારોમાં સીતા, દમયંતી, નરસીંહ મહેતાની દીકરી કુંવરબાઇ, બકા પ્રહલાદજી, ગોપીચંદ રાજે, સાવીત્રી, વીરવિક્રમની દીકરી, વિષ્ણુ તથા મહોબેદન જન્મોમાં હજરત મહમદની બેટી હશે એમાં કસો સંદેહ નથી. અને તમારી વાંસે શનુ પડે એમાં નવાઇ નથીજ. કેમકે કુદરતમાં પણ કંઈક એવુંજ છે કે મહાન જીવોની હમેશાં તે કસોટી કરે છે ને અનેક દુઃખો ચોગરતમથી આવે છે પણ મહાન સાદ રાખી, સહનસીલતા ખરી, ધીરજથી જે કોઇ સ્વર્ધર્મ ચીઝપણે પાળે છે અને નિયમ પાળે છે, એવા ઇનચાનો દુનિઆમાં પહેલાં દુઃખ ભોમવી

છેવટ સુખી બને છે ને ખીન્નઓ માટે તે નસીબત છે. તમારું પુસ્તક તમારી અમર નામનાં રાખશેજ. એમાં જે કેતાવ ખરીદનારાંઓનાં તેમજ જેઓ પર ભેટ મળે તેઓનાં મત મંગાવી છાપી એ પુસ્તકમાં દાખલ કરશે. તો જીવોદાન સુધી તે ચોપડી બેમાં સચવાઈ રહેશે ને લોકલાગણી સ્વર્ણપર વધશે એમાં શક નથી. હવે પછીનાં કોઈખી તમારી તરફથી પ્રગટ થતાં પુસ્તકમાં તમારી છબી તેમજ તમારો સંક્ષેપ પણ સંપૂર્ણ સમજ પડે એવો તમારી જન્મ વેલાથી તે અત્યાર સુધીનો અહેવાલ છાપો એ બહુજ વાગ્યેથી છે. કારણ વાંચનારને સખલી બાતખી મલવાથી તમારી ચોપડી માટે જે શરુતાઈ છે અને ગેરસમજુતી થયા કરે છે તેનો નીવેડો થશેજ. મારે માટે તમોએ જાણું છે કે પુનર્જન્મોથીજ હું સીતા વિગેરેનાં જીવનો અંશ હું છેઉં વિગેરે તે હશેજ. અલગતે, મને પોતાને પણ નીતી રીતી ચોખી રાખવી, પવિત્રાર્થી હાથેજ પકાવી લઈ ખાલું વિગેરે તથા બંદગી વિગેરે કરીને ફરસુદનો વખત પરસ્વાર્થી કાર્યોમાં મુગ્ધરવો વધારે પસંદ છે. અત્યારે મેં પણ બક્તીમાર્ગે અખત્યાર કર્યો છે ને જીંદગીનાં છેવટ દીવસો તેમાંજ સંપૂર્ણ થશે. કારણ સૌભાગ્ય મયું એટલે હવે પ્રાર્થનાં સારી. છતાં મારી છેવટ સુધી મારાથી બનતી કોશિયથી પરસ્વાર્થી કાર્યોમાં બનતો હીરસો લઈશ. લખાણ થવાથી ક્ષમાં ચાહું છું. તમો સુખી રહો, દીર્ઘ આયુષ્ય થાવો, ને પરમાત્મા તમોને ઘણામાં ફતેહ આપો એવી ઇચ્છા સાથે.

મં. બહેન જમનાબાઈ ન. સમ્મર્ષની લલ્લી દુવા આમીન.

કરંજ, વાયા એરપાક, તા. ૩૦-૪-૧૭.

નેકનાંમ મહેરબાનીબરેલાં માયાજી બહેનજી બાઈ દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનર જેમ, લી. હમેશાંના હોઆગો મેભેદ મહેર-

પાંનજી મનચેરજીની દુવા બંદગી કયુલશોજી, તમે બહેનજીએ પાક મહજમે જરતોસ્ત નામની કેતાબ મોકલી મને આભારી કયો છે તેનો બદલો ઉપકાર સિવાય બીજો વસ્તો નથી, ખુદ તમેને લાંબા આવરદા બક્ષી સુખી રાખે.

મજકુર કેતાબ ધણી સારી છે અને તેમાં સમાયલાં ધાર્મિક લખાણો વખાણને પાત્ર છે તેમજ તનપર શક્તી ખેરી હમેશાં ધર્મની ચીવટ લાગણીએ દોરવાઈ પવિત્રાઈ પાલો છે એ ધણું નેક છેજી, અલખતે દીનદુખાઉઓને તે પસંદ નહીં પડે તેથી તે લોક એ બાબદસર ટીકા કરે પણ તે પર ધ્યાન આપવા કરતાં તમે બહેનજી તમારા નેક વિચારોને હજુ સુધી ચીવટ લાગણીએ વળગી રહ્યાં છે એ ધણું સાફ છેજી. તમારી આ વલાંધુ દરેક જરતોસ્તી બાનુઓને નકલ કરવા જોમછેજી.

બીજું.—સગમમ પાંચેક માસપર અત્રેનો જંદ અવસ્તાની નિશા-
જની પરીક્ષા લેવા માટે હમારા પરીક્ષક ચેરવદ સાહેબ અમનજી નશરવાંનજી ધાબર એમ. એ. અત્રે આવ્યા હતા. તેવણુ સાથે ધર્મ સંબંધી વાદ વીવાદ ચલાવતાં તમારી ચોપડી માટે મેં સવાલ કયો. તે ઉપરથી તે પણુ તુરત બોલી ઉઠ્યા કે “ અમદાવાદવાલાં બાઈ દીનબાઈ તરજથી પાક મહજમે જરતોસ્તવાલી કેતાબ આવી હતી અને તેની તપાસ અર્થે તે પારસી પચાસતનાં તરસદી સાહેબોએ હમારા અબીપ્રાય માટે હમારી કમેટીમાં મોકલી હતી. જુવો કે તે કેતાબ બધી રીતે વખાણને પાત્ર હતી ને તે વિષે મેં મારો ઉચ્ચ અબીપ્રાય લખી મોકલ્યો હતો, પણ દીકરીરી એટલા માટેજ હતી કે એ બાઈએ જે દીખાવો લખ્યો હતો તેમાં “ પુનર્જન્મની વાત દાખલ કરી હતી તે બાબદસર મારા જોડ્યા અબીયાસીએ પોતાનો અબીપ્રાય પુરતો નહીં દરશાવ્યો તેથી એ કેતાબની ખરીદી હમારા મસ્તીઓએ નહીં કરી. ” એવું તેવણુ બોલ્યા તે તમે બહેનજીને

વાકેશ થવા માટે લખું છું. બહેનજી પ્રથમનાં દીખાયાને ૪ યે પાને મહજ્જે જરતોસ્ત ચોપડીમાં ચોડીએક લીટીએ જ લખી છે તે ખરે-ખર વખાણુને પાત્ર છે. ખુલાસાને ૩૧ મે પાને “હું આ વાત પુનર્જન્મની કોઈનાં પાસે દહેતી હતી નહી, કેમકે પુનર્જન્મની ધણીજ મતફેરી છે ને તે સખમે મને પણ વખતે હેરાંનગતીમાં આવ્યું પડે ” એ તમારા બોલો ખી ધણું વાજખી ને ડહાપણુ બરેલા છે ને એજ બોલોને ચીવટ પણે વલગી રહ્યાં હોતે તો અલખતા તમારા હંચા અખીયાસ માટે ખીજા અખીયાસીએ તમારી ને તમારી કેતાખની બહુજ ખુજ કરતે ને તમારી પર શક થા સદેક આવતે નહી. તમે બહેનજી ખુદાઘ માર્ગ પકડી બેઠાં છો, ને તે પ્રમાણે ચાલો છો, એ સખળું ખરું છેજી. પાકી પરહેજગારીથી રહેવું ને ધરમનું કરમાન પાલવું એ દરેક માનવીની ધરજ છે. તનદરેસ્તી.

લા. મહેરવાંનજી મનચેરજીની દુવા બંદગી.

ઉપલા મોબેદ સાહેબ મહેરવાંનજીએ મને ધણી વખતસર ચેતા-વેલી દહેવારી કેમકે આ ખુલાસાથી મે મારી આં ‘નોરેરવાંન આદેલ’ કેતાખમાં મારો દુક સંક્ષમ સારમાં આદેવાલ લીધો છે તેમાં વાંચતાં માધુમ પકશે કે મને પુનર્જન્મની સાખીતી અને માહીતી કેમ થઇ છે ? વિગેરે. હી. સો. એ.

મુંબાઈ, તા. ૬-૫-૧૭.

બહેનજી હીનખાઈ મહેરવાંન ખાઈ સાહેબ, જત લખવા મકશદ છે કે તમારું મહજ્જે જરતોસ્તનું પુસ્તક મારી આમલ વાંચવામાં આવ્યું હતું તેમાં આપ સંખધી, ધર્મ સંખધી, તથા ખીજી કેટલીક આખો સંખધી તથા ખીજી કેટલીક વિગતો પર સારું અખવાળું પડેજી

દાસે છે ને ધર્મની બાબદમાં મારો કેટલોક અંધકાર દૂર થયો જે લખી જણાવ્યા મને અતી આનંદ થાય છે, આપની અરો શક્તીની મંદ, તેમજ સ્મરણની જહેમત અને મંબીર દુઃખના મામલાઓ સારા કરવાની શક્તી હું બેશક માનું છું. આપ જોતીશ જણો છો એ પલ્લુ સાફ છે. હા. ફ. મ. મુનાવાલાની સલામ.

મારી ખેરદેહ અવસ્થા માટે એક વધુ લખાંચુ.

રાજકોટ તા. ૪-૭-૧૭

નેકનામ મહેરબાન માયાળુ બહેનજી સાહેબ
બહેન દીનબાઈજી,

વિશેષ તમે બહાનિ માજદયશની દીનમાં પુરતી રીતે જાગ્રુનારા બહેનને તઝદી આપવાની કે આપે આપણી મહી દીનનાં દીનદારો માટે જે ખેરદેહ અવસ્થાનું પાક પુસ્તક બનાવ્યું છે તે માટે તમે નેક લાપકી વાળાં બાનુને ખસ દીનદાર તરીકે પુરતો ધન્યવાદ થતો છે. ને જે કાર્ક મારી અકલબ્રમાણે તમે બહેનનનાં તે પાક પુસ્તક માટે વખાંચુ કરું એટલાં થોડાં છે સદર પાક ખેરદેહ અવસ્થાનું તાજેતર બનાવેલું મોટું દક્તર મારા ઉપર મહેરબાની કરીને વી. પી. થી મારી પર રાજકોટ મોકલજોજી માફરે તેની ખાસ જરૂર છે. માટે ઉમેદ છે કે તરત મોકલાવજોજી.

હીં. ધ. સો. જુ'જવાલા.

* આ સિવાયનાં ધણાં મત મળેલાં છે. એક પારસી મહરજ એટલેવેર લખે છે કે જ્યારે તેવજુ બહુચીરતાંન હતા ત્યારે ત્યાં તેવજુ પાસે મજબૂર મારી મોટું દક્તર ખેરદેહ અવસ્થા હતી. હવે તે વેળા

ત્યાં એક જરતોસ્તીનું મરણ થયું. ગુરતવેળા મોખેદ નહી. તેથી ખીખ પારસીઓએ આ ખોરેદ અવરતામાંનાં લખાણ મુજબ રવાના સંસ્કાર કર્યો ને ક્રિયા ચાલુ કરી. બહેવારે જ્યારે મોખેદ આવ્યા ત્યારે તે ક્રિયા માટે વર્ણન કહ્યું તે બધી તેવણે કહ્યું કે ખરેખરી ક્રિયા કરી છે ને એ કેતાબ બધી ઉપયોગી છે ને હવે નથી મળતી એ કમનશીની છે.

તે પછીથી રૂ. ૧૫ સુધી કીમત એક નકલ મજકુર ખોરેદ અવરતા માટે આપવા કહી તે તમારી પાક કેતાબ વેચાતી માંગી પણ મેં નહી આપી. સખખ કે હવે વેચાતી મળતી નથી. માટે બહેનજી જરૂર એ નકલો પાછી છપાવો.” વિગેરે લખાણો અને મળેલાં છે. દી. સો. એ.

મંગાવેલા મત.

૧૪૬ ખેતવાડી બેકરેડ

મુજબ રૈજ ૨૫ મે. માદ ૧૧ મો ૧૨૮૬.

તા. ૧લી આગસ્ટ ૧૮૧૭.

મહેરવાન બહેનજી,

બાઇ દીનબાઇ સોરાબજી એન્જનીયર.

જત તમેએ મોકલેલી કેતાબ નામે “ પાક મજહમે જરતોસ્ત વ દાલતે જરતોસ્તીઆને દીન જમાંન ” તમારી મયા જુન મહી-નાની તા. ૨૧ મીની ચીહી સાથે રોડ કાવરાજ મ. સીટીન મારફતે મને મળ તા. ૨૪ મી જુલાઇને દીને હાથોધાથ મલી હતી, જે માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું. એ કેટાબ મેં આખી વાંચી છે. તે માહે તમેએ તમારા જે સ્વતંત્ર ચીચારો જણાવ્યા છે તેમાંના કેટલાક આપણી જરથોસ્તી દીનને મલતા નહીં હોવાથી તે સાથે હું મલતો થતો નથી. તો પણ તમેએ એ કેતાબ પરતાવવા પાછળ જે રૂડી

કોશેશ કાપી છે અને તેમાં દુન્યાની કિતપતી, બેદસ્ત અને દોઝખ, સર્વેન્ત મઠન્યુસ અને અંમ મઠન્યુસ, પાણી, જમીન, અસો જર-તોસ્ત, જરતોસ્તી દીનની શ્રેણી, શુદૈહ અને કુસ્તી વીગેરે ખીજી બાજો ઉપર જમારખી, ગાથા વીગેરેમાંથી જે લખાણો ચુંટી કઢાડ્યાં છે તે જરથોસ્તી દીન ઉપર આવના ધરાવનારાં સ્ત્રીપુરુષો માટે વાંચવા જોગ છે. તમોએ તમારી કેટાખનો મોટો મદાર જમારખી નામની ગુજરાતી કેતાખ ઉપરથી લીધો છે. પણ એ જમારખી તમો બહેન ધારો છો તેમ પાદશાહ ગુસ્તારખના વજીર જમારખ હકીમને હાથથી લખાવલી છે એમ નથી. એ જમારખી નામની કેતાખ અવસ્તા બા-પામાં લખાવલી તો મુદલ મલતી નથી. પેહેલની જમારખી નામની એક નાની હસ્તલેખ કેતાખ મવજુદ છે પણ તેમાં દીનને લગતી ફુંક બાજો અને થોડીક બનીખની આગાહી શીવાય ખીલું કાંઈ મલતું નથી. ગુજરાતી જમારખી નામની કેતામો જે મોટાં મોટાં કદની હાથની લખાવલી મજી આવે છે અને જેમાં જોતીશની બાબદ, હકીમું વીગેરે ખીજી બાજો લખાવલી મલે છે તે હીન્દુસ્તાનમાં જુદા જુદા પુરુષોએ પોતાની પાસેથી જે જોતીશાં, હકીમાં અને ખીજી પર-ચુરખ બાજો મલી આવી હોય તે અસલ જમારખીની બાજો સાથે પુરવણી કરીને લખી હોય એમ માલમ પડે છે અને તેથી એ કેતાખ અસલ તરીકે તદન વીશ્વાસને પાત્ર ગણાઈ શકાય નહીં. એવું માઈ મત છેજી. તો પણ તમો બેહેને એ જમારખી કેતાખના ફકરાઓ અને ગાથા વીગેરેના તરજુમા ટાંકી ઉપર જણાવેલી સધળી બાજો લખી છે અને તે બાજોને કેટલેક દરજ્જે ઇનસાફ આપ્યો છે તે વખા-નને પાત્ર છે.

હો. હોઆથો.

મીનોચેહર દસ્તુર જમારખજી.

* * ઉપલું મત આપણું માનવંત દસ્તુરજી સાહેબ દસ્તુરજી હેરજી જ્ઞમાસ્પજી જ્ઞમાસ્પ આસાનાનું છે. જે એવણનાં લખાંચ મુજબ અક્ષરે અક્ષર છે. જ્ઞમાસ્પી કેતાબ માટે એવણ જે લખે છે તે કેતાબ થકી ખુદરત ક્ષત્રિનાં શિક્ષણથી હું કહી શકું છું કે જંદ બાપામાં દાઘથી લખેલી અસલ જ્ઞમાસ્પી શરઆતમાંજ ખૂબી નથી મળ, તેમજ ગુમ નથી થઈ, પણ સંસ્કૃતવાલાઓને દાઘ મળ તેઓએ તેનો કિતારો લીધો અને તે પછીજ તે (અસલ જંદ બાપાવાહી જ્ઞમાસ્પી કેતાબ) ગુમ થઈ ગઈ. વિચેરે ને ફરીવાર તે સંસ્કૃત પરથી કિતારા પહેલવીમાં થયા છે.

ખીલું એવણ મુરંજીજી ચોકસ ખાખદસર એકમત નહીં હોય તે બેશક છે, કારણ જરથોસ્તીઓમાં પુનર્જન્મની મતફેરી છે. એ માટે એટલુંજ કહું છું કે આખજ કેતાબમાં ૨૦૯ મે પાનેથી ખુલાસો પાંચો. સંપૂર્ણ સમજણ પડશે.

લી. નેક દાઆગીર દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર.

તા. ૨૦ ઓગસ્ટ ૧૯૧૭

નેકનામ બેહેન દીનબાઈ સોરાબજી એનજીનીયર,

જત આપ બેહેનની પ્રમટ કરેલી ચોપડી “પાક મદજમે જરથોસ્ત વ દાહલતે જરથોસ્તીઆનિ ઇ જમાન” મેં વાંચી છે. જરથોસ્તી ખર્મના ફરમાનો, શહ રસમો અને ખોલાસાઓ એમાં સારી રેસે લખવામાં તથા સમજવવામાં આવ્યા છે, અને બેશક આ ચોપડી દરેક જરથોસ્તીએ પોતાને ત્યાં રાખવી જોઈએ તેમજ નાદના મોટા-ઓએ પાંચવી જોઈએ. એવું માર્ આપીન મત છે. તમો બેહેને

આ ચોપડી વણીજ બાહોશીયા લખી છે તેથી તમેને ખરા જીગરથી
ધન્યવાદ આપું છું અને ચાલુ છું કે એવા ધાર્મિક અનેક પુસ્તકો બહાર
પાડવાને બાબતોથી ચાએ.

લી. દુવાગે શેવક,
ફરામરોજ સોરાબજી કેકેબાદ
ઓનરરી સેક્રેટરી,
ગજમે જશને ફેરે બેહેરામ. અમદાવાદ.

---

* * મજકરે બાહ ફરામરોજ સોરાબજી કેકેબાદ વચ્ચે લાવણી-
વાળા, એકમાર્ગી, પરસ્પરાર્થી, ધાર્મિક સામણીવાળા, સાંત સ્વભાવવાળા,
સદ્ગુણસ્થ હોવા સાથે જાતની વડી તાર ઓશીમના તાર માસ્તર છે.
તેઓ તરફનો આ મત છે. (દી. સો. એ.)

